Philo Judaeus

Hayye Moshe

Prague, 1838

PHILONIS JUDAEI

de

VITA MOSIS.

Hoc est de theologia et prophetia idiomate graeco olim descripta et in tres libros divisa,

nunc autem

in linguam hebraicam translata
auctaque cum notis
in usum lectorum; nec non adnexus liber quartus continens

DECALOGUM,

quod est juris sumarium ab eo ipsius auctore alibi interpretatum.

His libellus quintus additus est

de

ESSÆIS et THERAPEVTIS,

in unum congessit et edidit in lucem impensis propriis

Josephus Flesch,
Israelita, Moravus Raustitzensis.

Pragæ 1838.
Typis M. I. Landau.

חיי משה

כפי מה שכתבו בהתחלקות ג' ספריו

הרב ר' ידידיה אלכסנדרי

המכונה

פילון היהודי

וכבר נעתק ללשון רומי

ועתה נעתק ללשון עברי עם הערות נוספות, באופן שכל משכיל, יהיי בהם רחוק מהפסד וקרוב לשכר, וכל המתלקט מהם יתלקט פרי תנובה, להיות שיתבאר בו דבר אלהות, מעלת תורתנו הקדושה ושבחות בחיר אלהים.

ומצורף לזה נוסף עתה ס' רביעי הכולל

עשרת הדברות

בפי' נאה ומתקבל על כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה ע"פ העיון המחשבי המוסרי, כפי מה שבארם המחבר הנ"ל בחיבור המיוחד לבד, ב"ע, והיו כעת יחדו תואמים לתועלת הקורא,

ולקץ כל הספרים האלה

חדה אחת חרותה

ולמי שאינה כמוסה, מובילנא מנא לבי מסותא.

עוד בו שלישיה מצומדת, היא העתקה הנחמדת, מסופר בה מן

כַּת הָאִסִים וְתֶרַפֶּתִים

שחברה המחבר הנ"ל לכבוד דורשי הקורות ולזכר עולם לקוראי הדורות

הכל מאתי כיד ה' הטובה עלי

יוסף פלעש

אחד מתושבי רויסטיץ יע"א

בשנת ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. לפ"ק:

Das Leben Moses.

פראג 1838. דרוק בייא משה הלוי לנדא.

אֶל הַמְקַנֵּא!

נקרא בלשונם

צָאִילוּס

הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי   בְּהַחֲלִי לְהַחֲלִי
תִּתֵּן בִּי דוֹפִי   בְּכַלּוֹתִי לְחַלּוֹתִי?
הֵן שַׁנּוֹת בִּימִינֶךָ   הִיא חַלּוֹתִי
וְאַל תַּעְדֶּה גָּאוֹן וְגוֹבַהּ   בְּעֶדְיֵי וַחֲלִי׃

מכתב

הן מאז ומקדם היו בעם ישראל אנשי מופת, אשר פעלו רב טוב לבית ישראל, בהפיצם חכמתם בין בני עמם, גם עשו להם שם על פני חוצות, ושמעם הולך גם בין חכמי העמים וסופריהם לשם ולתהלה, בחבוריהם היקרים, והמחבר ס' **חיי משה** הנקרא בשם **ידידיה אלכסנדרי**, ובלשונם **פילון היהודי**, גם הוא היה מאחד הגדולים ואנשי שם אשר חיו בימי הבית, תחת ממשלת החשמונאים, כמובא בס' מאור עינים לר' עזריה האדומים, והוא היה פלסוף גדול ומליץ מפואר נוסף על חכמתו בתורתנו הקדושה, ולמען הראות העמים והשרים את יופי תורתנו הקדושה ואת יקר ערכה, התאזר חיל, ויכתוב ספרים שונים על ענינים שונים מתורתנו הקדושה בשפת יוונית, אשר היתה כעת הזאת שפת מטרפולין, וגם מדוברת ומובנת מחכמי אמונתנו בימים ההם, כנודע מהעתק' הע' זקנים, ובתוך החבורים האלו יליץ נזר החבור הנוכחי, אשר בו דבר ידבר מחיי משה וממפעלות איש אלקים, ואיך היה שלם בכל המעלות והמדות, אחת מהנה לא נעדרה מנהו, ויתן כבוד לה' ולתורתו, ותעלומה יוציא אור בכח תבונתו, אך מאשר ספריו נכתבים בלשון עם נָכְרִי, ולא יֻדַע לאיש מבני עמינו חין ערכם ותועלתם, גם איש לא ערב עוד את לבו לגשת אל המלאכה הזאת, להריק את החבור היקר הזה מכלי אל כלי, ולהעתיקהו משפת לועז ללשוננו הקדושה, היו סתומים וחתומים הדברים לרובי בני עמינו, עד אשר העיר ד' את רוח ידידי הרבני היקר החכם השלם כבוד מהו' יוסף **פלעש** נ"י לקרבה אל המלאכה הזאת, כי היה ה' את יוסף ויהי איש מצליח, וימצא מאה שערים בכל חכמה ומדע, ותמצא כקן ידו אל לשונות העמים, להבין בספרים הנכתבים בלשון רומי, גם כביר מצאה ידו בלשוננו הקדושה

כי

כי ה' נתן לו לשון למודים, לכתוב שפה ברורה נחה ונמרצה, הוא ערב את לבו לגשת אל המלאכה הזאת ותפנו בידו הצליח ת"ל, וכבר יצא טבעו, ונודע בין משכילי עמינו ע"י מחברת היורש הנעתק ג"כ מאתו, ועתה הוסיף שנית ידו, והאחרון הכביד מן הראשון, הן במהות, הן באיכות, ויעתק ס' הזה וילבישהו מחלצות לשוננו הקדושה, ועוד הוסיף לעשות כוונים למלאכת השמים ויעש לו מסגרת סביב למחברתו, בהערותיו הנחמדים והמסולאים, בהם יאיר נתיב למצוא דרך סלולה בעברו בין בחרי מפרשי התורה ז"ל, אשר עמלו למצוא פשר דבר, ולבאר כל סתום ונעלם, וכל עין שזפתם יאמר: „ראה זה דבר חדש הוא אשר לא נראה כזאת מלפנים בישראל". לכן אחי ב"י! בואו ונחזיק טובה וברכה נעלה לראש יוסף על רב טובו אשר פעל לבית ישראל בהוציאו לאור תעלומהו, ולפענח צפנת חמודה לתורה ולתעודה, ביתרון הכשר חכמתו, ועוד הוסיף עליו ס' לוית חן על עשרת הדברים, ובחכמה פותח שערים, קומו נא! נעודד את ידיו לשלח את מחברתו במחנה העברים, ויוחקו דבריו בעט ברזל ועופרת, להיות לבני ישראל למשמרת, אף ידי תכון עמו וזרועי תאמצנו להוציא מחשבתו מכח אל הפועל, כפי אשר לאל ידי, ואנכי אהיה אחד מהראשונים הבאים על החתום לקחת את מחברתו במחיר הקצוב. הכ"ד המדבר בצדקה לכבוד התורה ודורשיה ·

פה ק"ק ניקלסבורג י"ד תמוז תקצזין לפ"ק.

הק' **נחום טריביטש** ח"פ ק"ק נ"ש

והמדינה יע"א

דבר אחד לדור

אין צורך כעת בתחלת דברים להקשיב רב קשב, להלאות את אזני הקורא מגודל תהלת ותפארת הרב המחבר ז"ל ומספור רב שבהו, כשכבר רבת העידותי ממנו בספרי היורש אשר שִׁלַּחְתִּיו בחוצות העברים. אולם רצוני היום להציע את הסבה אשר הניעתני, להציבני מחדש מול מטרת המבקרים והנושכים בשיני הקנאה, בהוצאת ספרי זה לבית הדפוס, וזה החלי בעה"ית.

הנה זה שבע שנים אשר אין חו"יש וקציר על תלמי לבבי מיום שהוצאתי ספרי היורש לנסות בו פרי עטי ראשונה, בהעתקת ספרי פילון היהודי מלשון רומי' אל לשוננו הקדושה, כי מאז עד עתה עמדתי על המשמר, לשמוע מאַחַי ועמי בני ישראל מה בפיהם גם הם, אם יענוני וימריצוני קשה, אם אוסיף לנופף ידי שנית, בהעתקת יתר חבוריו, אם אחדל, — ואם אמת אגיד ולא אכחידנה תחת לשוני, ידעתי כזאת מלפנים טרם גִלֵיתי מסתריו שמעטים יהיו הקונים לספרי היורש, מפני שרוב אנשים מבני עמינו לא ידעון חין ערכו ומחיר יקרו, מב' טעמים, א' לפי שישן נושן ועתיק יומין הוא, וגם זָרָה לשונו ונכריה מעשהו, ע"כ לא הי' חשוב וספון כשארי מפרשים הנודעים, והשני לפי שדרכו אשר דרך בה הוא דרך משל ודמיון ע"פ השאלה והָעתקה (אַלְלֶע־גָאָריע) שאינו חביב כ"כ בעיני רוב בני אדם למה שנוטה קצת מן הפשוט, ע"כ היה להם לזרא וחשבו את ידיהם להביא אותו אל ביתם. — ואני אמנם מדאגה מדבר פן יאמרו עלי המלעיגים כמאמר ר' לוי ביומא פ' קמא, מפני מה אין קולו של אדם נשמע בלילה, ר"ל האדם ששמו בחשיכה יהלך, מפני גלגל החמה, שהם המשכילים המזהירים כזוהר הרקיע, ואורם יהל כשמש

לעשות

לעשות שם כשם הגדולים בארץ, לזאת כוכב קטן כמוני המציץ מחרכי התוריים יאסף נגהו, והאי הרגא דיומא לא שמי׳ ישב בדד וידום. — אמנם אחרי שובי נחמתי, כהאי מימרא דת"ר שם, אלמלא קול גלגל החמה, קול המונה של עיר נשמע; ורצוני בגלגל החמה לרמוז על אותן המבריקים, כמוה הן הם השרידים אשר ה׳ קורא בהם, להיותם אנשי מופת ואצילי בני ישראל, ואלה בני עליה מועטין, שיש להם נפש משכלת לבחור בטוב ולמאוס ברע. — מהם שמעתי אחרי שכבדתים במעשי ידי, והודו לי כי כשר הדבר לפניהם, ונוסף לזה עוררו את רוחי להתחזק ולהתאמץ בהעתקת יתר חיבורים שנמצאו להרב המחבר ז"ל. ואני נשען על אחד המעוררים שהחזיקני בזה, הוא ידידי נפש חשקי הרב המליץ הפילסוף הכולל מו"ה שלמה ליב ראפאפורט נ״י מעיר לבוב, אשר באמת דומה לגלגל החמה, המנסר חכמתו ברקיע כחרש המנסר בארזים, הלא הוא כאשר שלחתי אל כור בחינתו אחת ההעתקות המדוברת מכתות בני קדם, העירני בתשובתו הרמה לשנס קסת הסופר על מתני ולהציע יקרות כאלה לבני עמינו, וז"ל שם: „ראיתי את העתקתו היקרה ממאמר חיי ההתבוננות, אך קטנה היא לפי דעתי מחברת כזאת בכמוהה, ולא הספוק להעלותה לבדה על מכבש הדפוס, ועצתי עתה אשר כבוד תורתו יחבר אל העתקה זו עוד ענין אחר — ומה שנוגע לגוף הספר, הנה יראה שמליצת העתקה זאת עם הקדמתה צחה ונמרצת יותר ממחברת היורש״ ע"כ —.

והנה באמת אחרי שאזנתי וחקרתי כי טובה עצתו — וכבר ג"כ חשו חז"ל אצל ספרי נביאינו אשר מפיהם אנו חיין וחברו ספרי תרי עשר לכרך אחד, ואמרו על אחד מהם איידי דזוטרי מרכס (כ"ב י"ד), ומלבד זה אחרי שפניתי אל לבי שההועלת אינה כ"כ מרובה מס׳ הנ"ל ואין בו יתרון כי אם לבעלי הקורות, לזאת הסבותי את לבי ליאש ולשוב מהעתקה הנ"ל והתאוששתי על כן

בהשתדלות

בהשתדלות הרבה להשים את ידי על העתקה נוכחת, שממנה יסתעף ביאור מרחב על כמה פסוקים שבתורה, דברים הדשים אשר לא שערום קדמונים, ואף שֶׁנִתְבַּלָּה בין ספרים פחותי ערך, עכ"ז ידוע משל תלמודי, אצא דקאי ביני חליפי אסא שמי', ואסא קרו לי, ואחרי בלותו עוד עדנה יש לו, ובטוח אני כי כל קורא ספר זה אם אינו מכת העקשנים, יודה לי בפה מלא, כי כנים דברי מי לא ישתומם על המראה? מי לא יתפלא בו? איך שהרחיב לדבר בתוארים וקנינים המתיחסים למשה רבינו ע"ה, איך רוממתה לשונו וגדלתהו, ולא הפגיע בו עון מי מריבה, כי לא חפץ לדבוק בכפיו מום מאום של משה רבינו ע"ה, לא החטיאו בשפתיו ולא נתן לו תפלה, מאם בגנאי, ורק הרבה בשבחיו כי ישרים דרכיו, צדיקים ילכו בם — והנה עם לבבי היה לשקוד על המלאכה זו לכלותה ולהוציא לאור, ואם שספרי היורש יְרָשַׁנִי מעט בחסרון כיסי, עכ"ז לא שַׁתִּי את לבבי גם לזאת, כי יש לאלהים יותר מזה אשר הנני, וכבחי אז כחי עתה ת"ל. ותהי נהמתי במשה שימשני מן ההוצאות רבות אשר יש להעלות עליו כי מלך הי' (ע"פ המדרש שֶׁמָּלַךְ בכוש) ומרוחו יאצל עלי לתת פי שנים, לא כן משה כי מפה לפה ספרתי קורותיו והורותיו, במראה ולא בחידות, כן זמותי ועבר על פי. — אולם כל עת אשר החלותי תת ידי אל הקודש ולבצע את מעשה ידי, עמדו לי מניעים רבים, לשטני, וביותר לעת אשר החלה בשנת תקצ"ב משלחת החאָלעראַ לשוד בגבולינו בחמת אכזריותה, בעתתני אימתה ומחשבתי נברתה, ונואש לבבי כלל וכלל להשלים העתקתי, ואחרי כן אף שפסקה זו המהה, עדן כל איש הי' חרד ומרעיד שלא תשוב לאיתנה הראשון, ויהי אך דואג על לבו תמיד לשמור את בריאתו, ובנתים אמנם הקיפוני עוד יותר מסבות מתהפכות, אשר מנעוני להשלים את חפצי, עד שלפני זה הצי שנה כאשר הייתי מוכן ומזומן להוציא כוונתי מכח אל הפועל, והנה גם בעת זו לא בחר ה' ועצרני מלדת ספרי בסבת

החאָלעראַ

החאָלערא אשר חזרה שנית למסעה בגבולינו ושדדה כמשובה נצחת להרוג גוי גם צדיק, ומלבד זו הייתי בימים אז עסוק במלאכת ספרי אנשי מופת, אשר השלמתיו להִתְלַוֹת באחד מחלקי תנ"ך החדש, שהוציא לאור ידידי הרבני המושלם מו"ה משה סג"ל לאַנדויא נ"י במכבש הדפוס שלו, לכבודו ולכבוד המתנדבים בעם, אשר קנו אותו מידו במחיר הקצוב. ויהי אחרי המגפה, והמגפה נעצרה ותשקוט מזעפה, אז צפו הייתי אלי חורף, ואמרתי ניב שפתי בל אחשך, בל אטמון ידי עוד בצלחת, יעבור עלי מה, ואני אשלים את ספרי עד תומו להודות בזה לה' אשר בחמלתו גנן עלי פסוח והמליט והוותי עברתה, ובכן בעזרת האל השלמתיו, ואשית עליו נוספות בהערות עיוניות כאשר היה לאל ידי. — ואתם אוהבי אמת והתושיה! עשו את הרב המחבר ז"ל ברכה לקחת ספרו הנעתק מידי, והיתה נפשו למנוחה צרורה בצרור החיים, ואתם אך תקראו בו כתוב יוש' ודברי חפץ הואילו נא ויטב לבכם בכל אשר חפצתם. — וטרם אכלה, עוד זאת לדעת כי העתקתי היתה אתי נאמנה, שמרתי לפי לשון נקי וטהור כפי יכלתי ללכת בכל מספר צעדיו ולא הייתי נלוז ממנו, אך זעיר שם, זעיר שם, השמטתי ואחסרהו מעט ללא מצאתי בו צרוך, ובכלל הייתי לו לדיין ברוב מקומות כפי הראוי אליו, אם אין בידו הרחקתיו, ואם תורת אמת בפיהו, כמו נגיד קרבתיו, והוספתי לפעמים קצת דברים ליפות הענין. גם זו ראיתי כי טוב הוא לחלק את ספריו בסיפורים נפרדים זה מזה. וכן בעשרת הדברות ראיתי להפריד בין הדבקים, ושמתי פלוגות בין כל דיבור ודיבור למען לא ייעף הקורא באריכות ענין אחד, ולא ילאה בהמשך הדברים, יותר מדאי, אך ישבות מעט וינפש בהשלמת הסיפור או הדיבור, ובבֹא אחריו יתחיל שנית להרגיע את נפשו מנועם אמרותיו. — ועתה לאלהים אקרב תודת לבי על אשר הטה את חסדו עלי ויתמוך יד ימיני להשלים — אל אלהים הוא יודע כי לא

למען

למען בצוע בצע היתה מגמתי, כי אם כל ישעי וחפצי בחיבור הזה, לתפארת התורה ולומדיה, ולאהבת האמת ודורשיה, עם זו אשר אמרתי, עם זו אכבדה בעיני בני עמי — ועם זו אשר יצרתי לי, תהלתי יספרו — והיה רק שלום ואמת בימי ובימיהם כעתירת עבד עבדים בכל לבבו

יוסף פלעש.

רויסטיץ יום א׳ כ״ח לחודש אדר ראשון. הוא היום טוב דאתא בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא תקצ״ז לפ״ק.

מכתב ליוסף

ע"ד המכתב ליחזקי'

בו יושר תודתו לה' יאמר לה' מחסו, כי לא אונתה אליו רעה ונגע לא קרב באהלו, זה שתי פעמים שסערה החאָלערא בגבולו, ויהי ר' צון שירחם ה' על כל שרידי בני אדם הדרים בעולמו, להסיר מכת מגפה זו ובלע אותה לנצח ומחה דמעה מעל כל פנים א"ס.

א

אָמַרְתִּי בִּדְמִי יָמַי אֵלְכָה גַּם אָנִי
אַף כִּי יֶתֶר שְׁנוֹתַי נִפְקְדוּ מִמֶּנִּי
אָמַרְתִּי לֹא אֶרְאֶה לֹא אַאֲמִין בְּחַיִּים
לֹא אַבִּיט עוֹד אָדָם עִם יוֹשְׁבֵי חָדֶל
דּוֹרִי הֵן מִנִּי נִסַּע אֶל שְׂדֵה קָטֶל
הֵם כָּלוּ כְּרֶגַע לְדַאֲבוֹן עֵינַיִם ·

ב

רָגַזְתִּי לְקַפֵּד אֶת חַיָּי כָּאוֹרֵג
מִדַּלָּה[1]) יְבַצְּעֵנִי יְשׁוֹדֵד הַהוֹרֵג
מִיּוֹם וָעַד לַיְלָה אֵל הִשְׁלִים עִמָּדִי
כָּאֲרִי עַד בּוֹקֶר שִׁוִּיתִי לִתְעָלָה
נִשְׁבְּרוּ כָל עַצְמוֹתַי לְשֵׁמַע מַפָּלָה
מִיּוֹם וָעַד לַיְלָה אֵל הִשְׁלִים מַעֲמָדִי ·

---

[1]) ע"פ גמרא דנדרים דף פ"ד יתבאר מלשון חולי, ולפי דעת געזעניוס יפורש מלשון כשדי' (דיונרפאדן) ומסכים עם חרוז הקודש · —

ג

כְּסוּס עָגוּר צִפְצַפְתִּי קוֹל יְלָלָה
כְּיוֹנָה הָגִיתִי אֲחָזַתְנִי בֶהָלָה
עֵינַי לַמָּרוֹם אַךְ דַּלּוּ מִבֶּכִי
אֲדוֹנָי! עָשְׁקָנִי מִמָּוֶת עָרְבֵנִי
בַּמֶּה אוֹדֶנּוּ הֲלֹא עָמַד בֵּינִי
הוּא גָזַר אוֹמֵר, אָמַר וָאֶחִי·

ד

אֶדַּדֶּה כָל שְׁנוֹתַי עַל מַר נָסָעוּ
וֵאלֹהֵי אֲדוֹנָי אַחֲרֵיהֶם יָבוֹאוּ
יְחָיֶה כָהֵן רוּחִי בָם תַּחְלִימֵנִי
הַמַּר לִי לְשָׁלוֹם הִנֵּה הָפַכְתָּ
מִשַּׁחַת בְּלִי אֶת נַפְשִׁי חָשַׂכְתָּ
כָּל חֲטָאַי הִשְׁלַכְתָּ וַתַּשְׁלִימֵנִי.

ה

לֹא שְׁאוֹל תְּהַלֶּלְךָּ לֹא מָוֶת יוֹדֶךָּ
לֹא יוֹרְדֵי בוֹר יְשַׂבְּרוּ לַאֲמִתֶּךָ
כָּמוֹנִי כָל חַי יוֹדְךָ אֵל נֶעְלָם
אַב לְבָנָיו יַבִּיעַ אוֹתוֹתֶיךָ
לְהוֹשִׁיעַ הִקְדַּמְתָּ רוֹב רְפוּאוֹתֶיךָ
נְגִינוֹתַי נְנַגֵּן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם·

בְּבֵיתְךָ ה' בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף
לָכֵן שִׁמְעָה תוֹדָתִי לְעַבְדְּךָ יוֹסֵף·

עַתָּה אָחֵל סַפֵּר אֶת מַה קָּרָהוּ
מַה דִּבֵּר מֹשֶׁה וּמֶה אֵל עָנָהוּ
אֵל אֵין כָּמֹהוּ אֶל אִישׁ אֵין כָּמֹהוּ
נָא אֱלֹהַי הָאֵר אֵלַי פָּנֶיךָ
נָא מִמְּבַקְשֶׁךָ אַל תַּעְלֵם עֵינֶיךָ
כִּי לֹא אֲמַרְתָּ בַקְשׁוּנִי לְתֹהוּ ·

ספר ראשון מחיי משה
נחלק לכ"ד סיפורים

סיפור א'

יֵשׁ עם לבבי עתָּה לכתּוֹב את חיי משהּ המחוקק, השלם בכל אופני המעלות, למען ספר את גדלו ויקרו לכל קוראים הנכבדים, כי שמו המהולל הולך בכל הגוים, וכל חקותיו ע"פ ה' אשר השאיר אחריו ברכה לכל דור ודור, הלא המה נתודעו בכל קצוי ארץ ויעשו שם בכל פנות העולם. —

אולם זה משה האיש לא ידענו מה היה מהותו ואיכותו, ואולי בסבת קנאת החכמים, ובגלל התנגדות חוקיו בהצטרפות אל חוקי יתר העמים, נשכח זכרונו מלב כל סופרי הדורות אשר ליונים, כי כרובם כן החטיאו בשפתם, ויסַכְּלו את ידם לכתוב שירי עגבים, גם לא חדלו פרזון לדבר מן מְמַשְׁלֵי משלים, ומבעלי שחוק והחול, אשר דראון הם לכל בשר, תחת שהיה להם להשתעשע בברכות חוקי הטבע, להודיע ולגלות בקורות העתים מכל תוקף וגבורת אנשי חיל שכבר מתו, לבל ישכחו עלילותיהם וכל מצעדיהם, וצדקתם בל תמחה בארץ נשיה שלא יהיה חביון עוזם, כי אם יבריק לבד נגהם לדור אשר יקום אחריהם, והמה לא כן דמו,

כי

כי אם השליכו את הטוב המועיל אחרי גוום, ובפיהם רצו את התועבה ויחפשו עולות ויחוננו אותם — לכן אנכי אעביר כל פסל הסמלה והקנאה מעל פני, ורק בזאת אבחר לספר ממשה רבינו ע"ה ומספריו הקדושים אשר הניח אחריו לזכרון חכמתו הנשגבה, ומלבד זו אוסיפה להביא דיעות חכמי עמינו ז"ל מה שראה לבם הרבה חכמה ודעת בענינים כאלה — ותחלת דיבורי מה שהצירך מביאני לדבר ממנו, הוא שיש לדעת ראשית תולדתו.

משה רבינו ע"ה הי' איש עברי נולד בארץ מצרים, וגם נתגדל שמה, כי אבותיו בסבת הרעב אשר חזק ימים רבים בארץ בבל ובכל הארצות הקרובות אליה [י]), נסעו עם כל אשר להם לשבור אוכל אל ארץ מצרים, שהיא ארץ מישור אשר נאות שדיה יעטפו בר, ארץ פוריה רבת התבואה, יאורה מלא על כל גדותיו בימי הקיץ, כל הפלגים ויבלי מים ינהרון וישתקשקון בערוגות המטעים, ימוגגום וירטיבום גלות מים שוטפים, וכן מבלי שירד גשם השמים על האדמה, תוציא השדה שנה בשנה, כל פרי עץ למינהו, ורב תבואות העלה האדמה, מלבד בהרות אף אלקים בהם לעצור את הנהר שלא יגיח אל פיהו בעבור עון יושביה. — אבותיו היו השלימים בדור ההוא, הוא הדור השביעי מאברהם אשר בא ראשון לגור ויהי הראש לכל העברים.

סיפור ב

והנה משה ע"ה הגיע לקרבת המלכות על אופן הבא — כאשר ראה מלך מצרים את העם העברי איך שירבה ויפרוץ לרוב מידי יום ויום, ויגר מאד פן ירבה מספרם על אזרחי הארץ, ונוכף

גם

[י]) כוון לפי' הרמב"ן בשם בראשית רבה, בפ' מקץ על פסוק ויהי רעב בכל הארצות, הם שלוש ארצות פיניקא ערבי' פלסטינה הסמוכות לארץ מצרים, וא"כ מפני חוזק הרעב שהיה ג"כ בארץ בבל לא היו יכולין לילך שמה, אף שהיא סמוכה לארץ ישראל כמבואר ברמב"ם הלכות תרומות א' ובגמ' גיטין שבבל לצפונה דא"י קיימי, ע"כ היו מוכרחין ללכת ארץ מצרים.

גם היא עליהם למרבה המשרה, גדול יתר מאוד [1]). לזאת התחכם בתחבולה להחליש ולהמעיט את כחם, ויצו לכל עמו להשליך כל הבן הילוד היאורה, למען לא ימלאו מהם רחובות עיר, וכל הבת יחיון, כי לא תצלח למלחמה. — ויהי בעת ההיא ויולד נער משה, ויראו אבותין אותו כי טוב הוא, יעננו רוח בינתו המופלא מכל הילדים אשר כגלו [2]), ולא שתו את לבם לפקודת המלך, ויאכילוהו מחלב ביהם, משך שלשת ירחים בסהר, מבלי שיודע מזה דבר, וכאשר שמעו כי עמדו אנשים להקור ולדרוש בכל המטמונים, אשר חקר כבודם כבוד מאת המלך למצוא חן בעיניו, וייראו מאוד לנפשותם פן יִוָעדו המצרים יחדיו להמית אותם, ויטמינו את הנער בתיבה, ויניחו אותו בסוף שעל שפת היאור, וישובו אל ביתם בנפש נאנחה, כי נכמרו רחמם לראות בְעַטֵף עולל, וברעה שתמצא אותו על ידם, ויתעצבו אל לבם, וינחמו על כל הרעה אשר הוסיפו לעשות, וישיחו במר נפשם וביגונם לאמר, הלא עתה מוטל עלינו לעזוב את הנער, אשר מקדם הי' מחובינו לכלכל אותו כאשר באמנה אתנו, יגענו ולא הונח לנו, זה שלשת ירחים, הה! שמור היה לנו לרעתינו, כי בשֶלָנו הי' הצער הגדול הזה לראות באבדן יְלָדֵנו, וברעה אשר כהיום תמצא אותו, ומה יכבד על הנער אשר גדלה השגחו לפי ערך שניי אז בעונג ובכאב, לראות עתה את עצמו עני וגוֵע, וינודו לו. — עד כה ועד כה, נתעוררה אחות משה ללכת חוצה, ותתיצב

מרחוק

---

[1]) אלא אכבע להודיע את הסכמתו בזה על האדון יאסט בספר קורות הישראלים חלק ראשון ד', בספרו גם שהיתה לפני מלך פרעה, מלכות הרועים, בלשון יון היקסאָס, במצרים, שהם" בני שכם לאלאי עבר מאביהם יקטן, ויסופר שהרועים התגברו לכנום לעיר מוף היא מעמפים וינשאו להם מלך לשבת על כסא המלוכה, ויבנו להם עיר מצור פי החירות שהיא אֲוַארים או הירָאָפּאָלים, וימים רבים אח"כ נלחם טעטמאָזים מלך טהעבאנים ויגרשם, ע"כ. לזאת נתודעה בבירור מה שהיה פחד המלך באמרו ונוסף וגו', למרבה המשרה וגו', שיבואו שנית למלכות המצרים כמקדם.

[2]) והוא חידוש גדול והוראה על שעתיד לדבר עם השכינה, וכעין זה דרש ר' נחמי' בסוטה הגון לנביאות, ע"ש.

מרחוק לדעה מה יֵעשה לו ולראות מה ילד יום, על פי ה' היודע עתידות. —

והנה למלך היתה בת יחידה [1]) אשר אֲהֵבָה מאוד, וזה ימים רבים שהיתה בעולת בעל לא הי' לה ולד, אך נפשה כלתה ללדת בן זכר, למען יבוא אחרי המלך על כס המלוכה, ולא תסוב הממלכה לזולתו, מדאגה זו נכאה רוחה ותשב קדורנית כל ימי שבתה בביתה, כי לא נסתה את כף רגלה הצג מקיר הבית וחוצה׳ ויקר מקרה ותלך בעצם היום שהושם הנער בתיבה על שפת היאור, עם אמהותיה ההולכות על ידה לרחוץ את גופתה, למשעי במימי היאור [2]), ואחרי רחצה ותשב לה תחת אחד השיחים, ותרא מנגד את הנער, ותצו להביא אותו אליה, ותראהו את הילד מכף רגל ועד ראש, ותתפלא על תמונתו ומראהו, ותחמול על הנער בוכה ונכמרו ניחומיה כאלו היא ילדתו בעוצב. וכאשר נתודעה כי מילדי עברים זה, נולד בעת שיצאה פקודת המלך האיומה והנוראה, חיש היתה נועצת עם אמהותיה איך שתכלכל את הנער להחיות אותו מיום ההוא והלאה, כי להביאהו אל בית המלך לא בטח בו לבה, עתה היתה מבוכתה, ותִקָרא לפניה אחות משה אשר ראתה אותה מתעצבת, ותשאל אותה אחות משה, אם תלך לקראות מינקת העברית להניק את הילד, ותאמר לה הבה לֵכִי, ותלך ותקרא את אם הילד, והיא אמנם לא ידעה כי היא אמו ותחשביה כאחת המינקת, וַתָעַד בה לשמור בנער ולהניקהו מחלבה ולהשביעהו משפעת שָדֶיה, ועליה להתן את שכרה. —

וזהו היה מרצון הבורא שתהי' תחלת גידול הנער בבית אבותיו, ואחרי כן נקרא שמו בלשון מצרי הרומז על המקרה אשר קרהו, שהי'

---

[1]) ובס' ביבליטעס לעקסיקאן מצאתי שם כינויה טהערמודיס, ובמדרשי' נקראת בתיה.

[2]) וכן רומז על זה דברי ימים הארוך המובא במדרש ילקוט וז"ל שהלכה לרחוץ מפני החום והשרב ששלח ה' אז לחום בארץ מצרים, על כן התענגה לקרר את גופתה במימי היאור.

שהי' משוי מן המים, כי בלשון מצרי מלת מאָ הוראתה בלשוננו מים, על כן נקרא שמו משה להורות על המים [1].

ויגדל הילד מאוד יותר לפי ערך שנותיו [2]. ויגמל ותשב אותו אומנתו היא אמו אל המקום אשר לָקחתו משם, וברוח נדיבה סמכתהו, ותרא בת פרעה כי הנער הולך, ונתעוררו בקרבה שנית המון רחמיה לעשות עמדו חסד וטוב, ותערים ערום להתיך לה מן היוצר פסל תבנית הילד ותתעלם בו לפני אביה כאלו היה נוצר בבטנה, אחרי שכבר התכחשה להתדמות אל אשה הרה וילדה שקר [3]), והדבר הקשה אשר ייטב בעיני ה' נקל מאוד לגמור ולבצע מעשיהו. —

ועל אופן זה נתגדל משה בחצר המלכות, ובמעלליו יתנכר נער, כי כל ימי עלומיו לא הרגיע את נפשו במעשה צעצועים, לא היה מהביל במשחק ושעשועים, אך פניו מועדות להועלת ותכלית הטוב אך הצנע לכת, הוקיר מכל קניני המעלות, ויועדו אליו כל בעלי אסופות שבמדינות הקרובות למצרים, וגם חכמי יון נקבצו, ויבואו אליו ללמד אותו ידיעות רמות ונשגבות, ובימים לא כבירים השכיל משה מכל מלמדיו, ויעבור בכל הלימודים רצוא ושוב כאדם אשר הקנה אותם מנעוריו, דמיונו כאיש אשר כבר השלים בנפשו כל הידיעות התרומיות, ולא כהתלמיד המקשיב אזנו לשמוע חדשים בלימודים, וישת עליהם נוספות מדעתו, כי

הרוח

---

[1]) ועם זה יתדמה בלשוננו קריאת השם משה הכולל הוראות שתים, הוראת מים בלשון מצרי, והוראת המשיכה בל"ע, ולפי ס' ביבלישעס רעאל לעקסיקאָן, הרכבת השם כלו מלשון מצרי מן מאָ שהוראתה מים, ומן איזעס שהוראתה הצלה, וא"כ פירושו מוצל ממים שזה למלת משוי ממים בלשוננו, ועיין בהראב"ע שגם הוא גזרו מלשון מצרי, אך לא מטעמו.

[2]) וכן איתא במדרש רבה שמות וז"ל וכי אין הכל גדולים? אלא לומר שהיה גדול שלא כדרך העולם, וי"א בן ב' שנים היה באותו שעה.

[3]) ואולי הוציא הדברים אלו ממאמר ויהי לה לבן, כי לא מצאנו בכל הסיפור מה שנתנהגה עמו כאם לבן, וא"כ מה הוצרך לומר שהיה לה לבן? אבל לפי דברי המחבר יתישב ענין זה על נכון. ובעל מעשה ה' נלאה לומר שמשה חשב שהוא בנה של בת פרעה וכי היא אמו.

הרוח נבון נכון לחדש תמיד בהגיוני החכמות, וכמו תפארת אדם אשר לו נתכנו היטב כל איבריו, ארחו ורבעו מחוקה על הישר, אך בהראותו מעט את עוצם ידו, יוכר, ויבחן, שיהי' ברוב ימים איש חי ורב פעלים. וכמו הָאִכר יקוה רב טוב מנטעי נעמנים אשר ירבו צמח ויפרו יֶשע, כן נפש ישרה לא עופלה, עלולה לקבל כל הפקודים המוטלים עליה, והתאמצות פעולתה תועיל יותר מכל יגיעות המורים, הֲכָנתה לבדה בכל התחלות הלימודים, תסול ארחות דרכה, ותפַנֶה לה דרך, והיא עומדת במישור כסוס מוכן למלחמה.

סיפור ג

ויט משה את אזנו למלמדי מצרים, לשמוע ולהבין בחכמות המספר והמדידה, ובחכמת המוזיקא לכל אופניה, וגם מזאת לא הניח ידו להשלים את עצמו בפילוסופי הנסתרת אשר יסודותיה ציורי האותיות היא חכמת החרטומים, נחפשו נבעו בה כל המצפונים באמצעית הסמנים נרשמים בבעלי חיים אשר המצרים עושים אותם אלוהות, ויתר החכמות החפשיות הורוהו הכמי יון, מבני אשור קבל ידיעת כתיבתם, הכשדים אלפוהו הכמת האצטרולוגין, והמצרים הבינו את נפשו ביותר לחכמת התשבורת והנדסה, ומלבד זו, ראה לבו חכמה הרבה ודעת להשיג במה שהכשדים והמצרים מסכימים, ובמה שהם נבדלים, בכל רעיוניו קלעו חציהם אל מרכז האמת, ומה שהיה מתנגד לעומת האמת נדח ממנו נדח, והוא לא דמה לאנשים האלה, אשר מקשיות ערפם יצדיקו ויזהירו כל הלימודים שכבר קימו וקבלו עליהם, אף שילפתו ארחותיהם, ודרכיהם עקשים כמנהג עורכי דיינים, אשר נשכרו באגורת כסף, את משפט האמת יפתלו ואת הצדק יטו אחרי הבצע, — וכאשר ימים על ימי הנערות הוסיף, כן הזדרז להשכיל באמתו, ולא הלך אחרי שרירות לבו, וימאס בכל

שכיות

שכיות החמדה, אשר בונה ביתה בקורי עכביש בהיכל מלך, כי אם בשלימת בינתו, לאט לאט לרגל חכמתו, נתן מתגו במתלעות התאות המתועבות לכלא את מרוצתם ברגע, לבל יעפילו לעלות המונים המונים, וכן הנחת כל הפעליות אשר בטבעם שובבים ממשובה נצחת, ואם לפעמים הרחיק מן החוק אשר חובב אדם לעשות, או שהיתה מכשלה תחת ידו, לא חסה על נפשו ליסר אותה בעונש, כפי אשר הושת ממנו, ובכלל התיגע והתעמל להתיצב בנגד כל נטיות הנפש לשטנם מפעולה הבלתי שלימה כאשר ימשוך הרכב בידו את רסן הסוס אשר בצוארו ילין עוז, לבל ימהר את מרוצתו להשחית ולבלע כל אשר בפתח עינים, כי כן לב חכם לימיני ולב כסיל לשמאלו, כל רואיו תמהו עליו וישתוממו כי כן היה מפליא לעשות בטבע, עד שלא יכלו להשיג מהות הנפש השוכנת בקרבו, אם אנושית היא או רוח אלקים מרחפת בה, או שהיא מרכבת משתי אלה יחד, כי אין דרך חול נראתה בו, כל כלי תכונותיו קירש, גם את בטנו לא השביע במותרות, לא מלא כרסו מעדניו, כי אם להחיות את נפשו, גם תאות המשגל לא משכתו, כי אם מה שאלצהו, לקיום המין, כממעיט בדרכו לא החסיר להטריף את הרעבון בלחם חקו, ארוחתו ארוחת תמיד, ואל מטעמים לא נשא עיניו, רק פקודות הפילוסופי שמרה רוחי, להוציא אותן מכח אל הפועל, כל הימים אשר הוא חי' כל הגיוני לבבו נשא על שפתיו, והיו דבריו מתאימים עם מעשיו, אין בניבו נבזה ואין פיגול במעשיו, ויהי נועם ה' עליו ומעשה ידיו כוננהו — ובכלל, דבר דבור על אופניו כי לא בשגעון נהג, לא התערב זר בתיקון סדריו, הכל נערך במערכת זמירות כלי שיר — לבבו לא כן חשב ככל בני תמותה, אשר כמעט קט יצליחו וישכילו, לבבם יתנשא, עד לשמים יעלו שיאם, ידרכו בגאון וגיבה על כל השפלים, ואת כל דכאי ארץ ישחו ונפל בעצומים חלכאים, כפתאים עוברים ונענשים, ירדו בישרים לבוקר, וגדפו אותם בקללות נמרצות עד לשמצה, כאלו הצלחתם להם חומת נשגבה, אשר כיום מחר אשויותיה תפולנה,

ונהרסו

ונהרסו מדרגותיה, כי אין דבר בעולם שכך משתנה ונופל בהפכו, כמו הצלחת הזמניי, כל סגולות בני אדם מתמוטטות אחת הנה ואחת הנה, כי זה כל אדם שלא יעמיד מוצק בעתותיו, הזמן בוגד ומתעלל בו כבמצחק בקוביי', במקום שיפול שם יהוא, היום יורם האביון, ומחר ישפיל נדיב, ועיני בשר אף שתראינה כזאת בפידו להן שוע, עם כל זה נועזים למאום באויביהם, ובדברי ה' מלעיגים ומלעיבים, אף דרכי אבותיהם הישרים והנכוחים, ימירו ברע, כאות נפשם, ובבוסר יקהו את שינם, הדש מפני ישן יוציאו, ובודים מלבם כזבים לא שערו אבותיהם. —

ס י פ ו ר ד

אולם משה התרומם עד למעלה ראש, ויהי נחשב לנכד המלך, ועיני כל העם צופים עליו לבוא אחרי המלך, כולם כנו אותו בשם מלך הצעיר, וישמר את חוקות עמיו ללכת בדרכי הוריו, ויהיו בעיניו כל גנזי המלך משאות שוא ומדוחים, ולהפך הוקיר את נחלות אבותיו אשר נכנעו בימים ההם, לרשת את שאריתם, ובכן עלתה על לבו לעשות רק טוב משני צדדים, ויהי מכבד אב ויראהו, ולאומן אשר לקחו לו לבן הראה את הכנת תודתו, כי עתה השיב אל חיקו כל תגמוליו, לולא ראה בארץ פרעות פרעה, אשר נחמסו מכף מעול וחומץ, כי כבר מלתי אמורה, שאבות הראשונים משוד ומכפן ירדו מצרים, וימלטו שמה כאל עיר מקלט, לחסות תחת כנפי מלך חסד, ולהשען כמבקשי ישע ביושביה המרחמים עליהם, והיה להם לפחוד אל טוב הגרים, המפילים תחנתם לפניהם, כי גרים ותושבים, קרובים ושכנים היו היהודים עמהם. — אמנם המלך כל אלה אשר העתיקו ממקומם להשתקע במדינתו, למען שבת בהשקט ובבטח, העביד בפרך, ויכנע אותם בעבדות בשבויי חרב, ויגוש בהם לעשות מלאכה, ויניף בעים רוחו את מטהו הזדון על אצילי בני ישראל, ועל דלת העם כאחד, להניח ערפם תחת הדרבן, לבל יתנו כתף סוררת, ולא ירא ולא חת לבו

לבו מפני חמת אלקים אשר שנא אותו מפני אכזריותו ונבלותו, אשר הקיש בבניו — ונוסף לזה הכביד את עלו עליהם עד בלי נשא, והמלאכה היתה רבה וכבדה אשר נטל עליהם, וכהִשָּׁמֵט איש מן העבודה, וַיֶּרֶף ממנה, אם שלא היה בכחו לעשות, הפגיע בו משפט מות. גם שם פקידים על מעשה העבידה, הם הנוגשים הרודים בעם, כִּבְדֵי לב וקשי רוח, וַיְּחַלֵּק העם למלאכה, חֲצִיָם לָבנו לבנים בְּמַתְבֵּן מן החֹמֶר, וְהֶצְיָם קיששו קש ותבן, כי בתבן ובעבטיט, נדבקו הלבנים, יש מהם אשר פקד עליהם לבנות בנינים מחוטבים, לו וליחידי התושבים, לחפור בארץ מִכְרֶה עמוק, ולהכין יומם ולילה את כל חומר הבנין, למען לא ישבתו הבונים ממלאכתם, ולא יכלאו מפועל ידיהם, גם לעת מהקה שנת העובדים, איננו מניח להם לישון, עד שנתנו ערובתם, שלא ירפו ידיהם מלבנות, ועם זה, ימים לא כבירים, עזבם כוחם, ויחלש רוחם, ולבם שומם, ורבים מהם מתו מטורח משאם ויפלו מהם חמרים חמרים, ופגרים מתים שכבו בראש כל חוצות מבלי שהובלו לקבורה, כי לא נתנו המצרים לכסות את המתים ברגבי אדמת כמנהגם אז, גם כחו בהם לנוד ולבכות על קרובים ושארים אשר כלו עמל חייהם, והרשעים האלה עצרו בהומית רגשות הטבע להאנח בשברון מתנים לבל ישלחון דמעות רצוצות חפשי, לבל תשמע אנקת נפשם. את כל העשוקים האלה ראתה עין משה יום יום, ויהי על אפו ועל חמתו, אך לא יכול למנוע את העול, וגם קצור קצרה ידו מהושיע את עמו ברב או במעט, אמנם בדברים טובים ובדברים נחומים, הֵקל מעט את ענים, ויחל את פני הנוגשים שאל יאיצו כן על בני ישראל לכלות חקם דבר יום ביומו, ואל לב בני ישראל דבר לשאת ולסבול את הצרה אשר פגעה בהם, אך יחזקון ויאמצון לבם כגבורי חיל לא ימס ולא ירד לבבם, כי אם הקום הרוח בקרבם ויהלון לאלקים, כי תשועתו קרובה לבוא וצדקתו להגלות. —

סיפור ה

הכאב והעונג מתחלפים תמיד, העיפל משתנה אל טוהר שמים, רוח סערה ישוב לדממה, השאון יהפך לשקטה, וביותר משתנה מצב האדם, באשר שהוא רָפֶה ומתמוטט, ככה חשב משה לגלול את האבן מעל לב המתאוננים, וינחם אותם בדברים המתישבים אל הלב כרופא נאמן המדבר על לב החולה, אמנם בכל כמו אלה התנחמו כמו רגע ומשנהו וַיָלֶן העם כמקדם ויוסיפו להחפיא דברים לא כן, ורוב בעלי הנוגשים התמרמרו מקצפם וכחותו ארם זוללי בשר עטו עליהם לבקע אותם ולהשחיתם, אלה היו זאיבי ערב בתמונת פני אדם, ובקרבם שמו ארבם לטרוף טרף, חזק לבם מצור ושמיר, ואת אחד הנוגשים אשר לא נח ולא שקט מזעפו, ולא הפנה אל זעקת העם, כי אם במקל עוז ובשבט זעמו יסרם ויענם בהתמהמהם לעשות מהרה את הפקודה, את זה דמה משה להרוג ויהרגהו במשפט, בגלל שהשביע רשע עריץ את תאיתו כעלוקה לְעַלְעוּת דם נקיים —.

וישמע המלך את אשר עשה משה ויחר אפו בו, ויצר לו עד להתהלות וישא עליו חטא, אך לא מפאת הרצח, כי אם הגדיל את עונו מצד שנטה הנכד מדרכי אביו, ולא כמהו אהב את בעלי בריתו, וישנא את כל משנאיו, כי אם חנן אויבי מלך וישטום את מאהביו, ובסבה זו נתגרו יועצי מלך לחרוש רע על משה, כי ידע לבם שבאחרית הימים ינקום מהם נקמתו, וימוד להם כפעלם, וירכלו בלשונם, ויוציאו את דבתם לפני המלך, וידברו במשה ויתנו בו דופי, ויעצו אל המלך להסיר את ממשלת משה, באמרם אליו יום יום, כי יקשור קשר למרוד בו, כי בעל מזימות הוא מתהפך בתחבולותיו להתנשא אל המלוכה טרם יבוא עתו, את זה ירים ואת זה ישפיל ולמסה נקיים ילעג, יכריעם לטבח, וכל אנשי שלומך ירדוף באפו, למה זה אדונינו המלך! תתמהמה עד אשר ישלים הבצו ואמת בצעו, הן זה בושש, רב יועילנו להתם כל

מזימותיו

מזימותיו: — ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין ויהי שם בטח, ויעתר אל ה' לקרוא לשבוים דרור, ולאסורים פקח קוח, ויד עושקיהם כח הרוצצים דלים, יענש בשבט עברתו, אז ישמח אף יגל גילת רנן. וימלא ה' משאלותיו, כי ראה ה' ללבבו הדורש טוב בעד הנאנחים והנאנקים, ותכלית שנאה אשר ישנא בה את הרשעים, וכן באמת נתגלו אחרי כן, כל היעודים והעונשים אשר פגע ה' בכל הדור ההוא.

ומשה התאמץ בנתים לעלות אל במתי התושיה, כי באשורי החכמה אחזה רגלו, שם ישר נוכח עמו, וביסודי הפילוסופי העמיק הרחיב מדורת נפשי, ויהי מהיר להבין לשמוע ולחקוק עלי לוח לבו כל דבר נאה ומתקבל, להיות לו להועיל ברוב ימים אשר ימצאנו, ורק הי' חפץ בתהלה אמיתית ולא כלתה נפשו בהבלי אנוש, כי שם לשכל הישר פעמיו, להיות שהוא המעין והמקור כל טובות המאשרות, — ובכן נמלט משה מחמת המציק, ויבוא אל ארץ נכריה אשר לא ידע את מוצאיה ומובאיה, ויען שלא הכיר את מהות יושביה, מה ייטב להם ומה ירע להם, אם יש להימין או להשמאיל, לא היה לו לעשות, כי אם להיות שוקט על שמריו, או אלו היתה רוצה נפשו להתחבר בזולהה, כי עתה משך אליו כל אנשי מופת להיות נושע בעזרתם, לעת אשר התקפהו האחד ויכבוש אותו תחת ידו, אולם דרך אחרת צעדה רגלו, אל אשר היה רוחו הישר ללכת שמה, נשא עיניו ולא הניחנו משהולל בדרך עקלתון, וירהיב בנפשו עוז יותר מידי יכלתו, וישם רק מבטחו עלי תועפת התושיה וישען בה להיות צועה ברב כחו להושיע כל הנכשלים ולהרבות עצמה לאין אונים.

סיפור ו

ועתה אספרה מעשה תקפו וגבורתו אשר מצאו בימים ההם, הלא קטון הוא בעינינו, אבל מופת נאמן הוא על גודל רוחו. המדינים הם בעלי מקנה, אנשים, נשים גם בחורים ובתולות' הפחותים

הפחותים והגדולים שבהם, כלם רועי עדר, ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלינה למלאות את הרהטים ולהשקות את צאן אביהן, ויבואו הרועים אחרי הבוזתם את רפיון כח הבנות ויגרשום, אותן ואת מקניהן גם יחד, ויאספו את המקנה אשר להם מסביב לבאר אשר לא עמלו בו ידיהם. וירא משה למרחוק, ויתמרמר, וירץ מהרה להושיען, וישא את קולו ויאמר אל הרועים: הלא חדל תחדלו מחמס ידיכם, להונות את הנעזבות במדבר, אם לא לחרפה הוא לכם לְנַצֵּחַ יָדַיִם רפות, ולהמיט ברכים כושלות, הן אנכי רואה בכם שערות פרועות מצומחי זקן, אבל לא בני עליון אתם, הבנות בנות חיל, כל מעשיהן מעשה נַעלמים, ואתם רַכים וענוגים יותר מן העלמות, אי לזאת! למה זה תדחקון לגרש אותן כלמו מהסתפח במקום אשר קנתה זה ימינם, הלא להן משפט המַשְׁאַבים, כי ראשית ראו להכין כל אלה לפני עדריהן, ואתם תעיזו להדף אותן? הלא תדעו הלא תבינו, כי מראש אמנה יביט ה' על כל מעשיכם, אשר העויתם במדבר, ירא אלקים ויוכיח אמת, נקה לא ינקה אתכם, הוא אלהים אשר שלחני הנה להושיע אותן בצרה, ואני לא אעזבן לחלצן מיד המַכּים, תִּגָּלֶה בכם זרועי אשר לא תראינה עיניכם המוכות בעִוָּרת התאוה, ואף כי טח עיניכם מראות, עם כל זה תחושו לחלות מן המכים אשר ימחצו ויהלומו אתכם בסתר. — מכל הדברים האלה ומכל החזיון הזה שם פחדו פחד, כי ראו ברור שרוח אלקים נוססה בקרב האדם הזה, וייראו לנפשותם, פן באמת ובתמים ימלאו כל דבריו אלה, על כן שמעו לקולו ויניחו ללכת את הבנות עם מקניהן אל הרהטים להשקות אותם בתחלה. ותשובנה אל בֵיתן בשמחת הנפש, ותספרנה לאביהן כל המוצאות אותן במדבר, ותבער התשוקה בלב אביהן, לראות את האיש האורח הלז, ויפקוד את עֲוֹנָן, במה ששכחו להגיד את תודתן, ויאמר ואיו? למה זה עזבתן את האיש, לבלתי הביאנו אל ביתי? מדוע לא הפצרתן בו עד בואו? ההסכן הסכנתם לראות בי מאז דבר שֶׁמֶץ אשר לא יתכן לעשות מחוק האנושי? הלא יש להתירא, כי שוב שנית תפולנה בכף

שוסי׳ ומושיע לא יהיה לכן, בעבור שלא תדעון השב תודה לכל מטיביכן? הבה! לכנה בנותי אל המקום אשר באתן משם, לתקון את המעות, מהרנה וקראן לו ויאכל לחם, למען ישמע את תודת פיכן, ותשובנה אל מעין המים ותמצאינה אותו מקרוב ותפתנה אותו בדברי אביהן, ויאות להן ללכת עמהן ביתה. —

ויהי כאשר הביט אביהן את תור אדם המעלה, ויהי משתאה בהתפלאו אחרי כן את יקרת נפשו, ואין מן הצורך לנסות אותו פעמים ושלוש, יען הרוח איש יקר, חיש יעיד על מדותיו שהוא מתהלך במישרים, ויתן לו את בתו היפה לאשה, כי במה שנזכר, הראה היטב את צדקתו ותומתו, ומה להזכיר עוד זולת זה הטובות אשר תאמרנה לפניו. — ואחרי שעבר יום חתנתו, יום שמחת לבו, שמהו חותנו לנוקד, ויפקידהו על המקנה, וינהג את לבבו להיות נכון לממשלה, כי מלאכת המקנה הוא המבוא, אשר בא בו איש לדעת תהלוכת המלוכה לרעות בשבט מישור את צאן אדם[1], כמו איש מלחמה אשר ילמד את רוחו מקדם בצידת

---

[1]) וכן היה סגנון נבואה אחת ביחזקאל ל"ד, וכן איתא במדרש רבה שמות, אמר הקב"ה מי שהוא יודע לרעות הצאן, איש לפי כחו, יבוא וירעה בעמי, ה"ה מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב ע"כ. והואיל דאתא לידי מלה זו אימא בי׳ מלתא, ביבמות ס"א ע"א, קברי כותים אינן מטמאין באוהל, שנאמר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרוין אדם, ואין הכותים קרוין אדם, מיתיבי, נפש אדם וכו׳, משום בהמה וכו׳, והקשו בתוס׳ תימא, דברים ע"א, ופ׳ ד׳ מיתות דרשינן דכותי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהן כהנים לוים וכו׳, ותירץ ר"ת דיש חילוק בין אדם, להאדם, דכותים בכלל האדם, ע"ש. והוא תמוה לכל היודע בטיב דקדוק הלשון, אחר ששניהם שם המין, מאי חילוק ביניהם? וא"כ הדרא קושי׳ לדוכתא, לזאת נראה לע"ד דבאמת יש להבדיל ולחלק הבדל דק ע"פ הכלל שהונח בספרי מדקדקים האחרונים, והוא שמלבד שהה"א לפני השם נקראת בכלל ה"א הידיעה, או המיוחדת, עוד יש לה סגולה בפרט שהיא ה"א המבדלת מפאת שתפריד ותפליא איזה אישי מכלל המין להיותו ידוע ומופלא במשיגי המקרה הן למעליותא הן לגריעותא, ע"כ אם שאינו מיוחד ומצוין בדבר, אין צורך לסמן אותו בה"א המבדלת, ועיי׳ בתורת לשון עברי׳ חלק שני פ׳ **115**, מן מוכח דברים. אלה תדע ותשכיל שאם נאמר אדם בלא ה"א המבדלת, הכוונה על מין אדם סתמי שאין מיוחד ומובדל כ"כ, ויכונה בל"א אללגעמיינער מענש, אמנם אם

שהיא

החיות, בה ירגיל את עצמו להיות שר הצבא באחרית הימים, למען הישיר את צאתו ובואו לפני המערכה, העורכים בני אדם אלה לעומת אלה. כפקודת המקנה, כן פקודת כל אדם אשר

שהוא מיוחד ומובדל בה"א המבדלת, המכוון בו לא לבד מפאת מעלת מין אנושי כי אם רק מצד הבדלתו מכל המין, אם לטוב אם לרע. וכן הניח געזעניוס בשורש אדם ליסוד מולק, שמלת אדם סתם, מורה על אדם המוני, כמו אם בסיתי כאדם פשעי, ר"ל כדרך הרגיל בבני אדם. בישראל ובאדם, פי' רש"י ז"ל ובשאר האדם, הרי ראינו שגם שארי האומות נקראים אדם בבחינה זו הנאמרת למעלה, ועוד יותר בס' השרשים הנ"ל, מבאר כי ה"א מורה ית־ון הידוע, בז"הל: דורך דען ארטיקעל ערהעלט עס דיא נאטור איינעס נאמען פראפריי, ואין מקום להאריך פה במשלים. ודי יספיקו אך להציג לעין איזה פסוקים להקיש על השאר, ומולא אני מר ממות את האשה, זו היא אפיקורסית, חדלו לכם מן האדם, רומז על עוזי' מלך יהודה שנצטרע בעונו, ויתורגם לפי בעל הכורם שם, לאָזט פאָן יענעם מענשען וכו', כל האדם כוזב, פי' רש"י ז"ל שם אף שמואל הנביא שהוא היה נאמן לנביא, אף הוא כוזב, שמשחנו למלך ע"ש. ידבר אלהים את האדם, רומז על משה כפי' תרגום של יונתן עם בר נש דרוח קדישא בי'. כי זה כל האדם בקהלת, הירא את אלהים והשומר מצותיו, זה האדם המכוון שדבריו נשמעים, וכן משמע בברכות פ"ק במאי שקמפלגי ג' תנאים בפסוק זה, וכן כי לא יראני האדם וחי, איתא ברבה פ' נשא אף חיות הנושאות את הכסא, ומפרש ידי משה, שהוא ע"ד דאיתא בריטב"א במס' יומא שמביא בשם ספרי וכל אדם לא יהיה באוהל מועד, אפי' מלאכים שדמות פניהם כדמות אדם, וכאן ג"כ מרומזים המלאכים בתיבות כי לא יראני האדם אלו המלאכים, וחי, אלו החיות, וכן לפי פי' האברבנאל על המורה פ' י"ד שיצא זה ימים מקרוב לאור עולם ע"י המדפיס המפורסם ידידי היקר התורני והבלשן השלם, מו"ה משה לאנדוי נ"י מעיר פראג, באופן הראשון על זה הפסוק, וז"ל „אמר זה להעיר על המציאות נבואה אמתי וכי שפע אלקים ידבק במין אנושי, אבל על השלמים והמכונים שבאותו המין" ופה היה ראוי להוסיף ג"כ לזה קראם בלשון האדם כאשר אמר בפן השני שם, שיפורש לכוונת בני אדם שלזה קראם בלשון אדם כלומר האדם לפי גדרינו, ועם זה יובן מאמר ויראו בני אלהים את בנות האדם, ר"ל הפחותים ביקרם בל יבינו, ולפ"ז יתבררו ויתלבנו לנו דברי התלמוד שבנושאינו, דכוונתם היתה על הכלל שהנחנו פה אתם קרוין אדם, קרוים דייקא כלומר בשם המין אדם מצד הצורה בלא ה"א מבדלת לפי שאין הכוונה על איזה הבדלה, כי אם על סתם מין אנושי, כי שם אדם נופל על הצורה ולא על החומר, כמבואר מזה בהרחבה בס' של"ה הקדוש, וכן לענין זה יכנהו המורה צורה אנושית, ר"ל ההשכלה בפועל, והאברבנאל הופיע אור על הפסוק ויביאיה אל האדם שהביא החומר והוא הנקיבה אל הצורה והיא הזכר, ובעקידה שער ח' שם אדם נתיחד אל

מין

יפקד עליהם, כי על כן מהוארים המלכים בשם רועי עמים, זה שמם וזה זכרם כבוד והדר יעטרם לעד, ינון עד בלי ירח, ובאמת לפי דעתי אך זה לבדו ימלך מלך אשר מבין היטב חכמת מרעה העדר, ויודע נפש בהמתו נושא את טרחו בקטני ארץ, מזה לומד אדם

מין האנושי מצד הצורה האלקית, או שכמו כבר נתבאר לבעלי הקבלה כי שם אדם סוד פנימי שהיותו בצורת מלבוש יו"ד ה"א וי"ו ה"א והחשבון האותיות כחשבון אדם. — אבל הכותים אינן קרוים אדם, וחסר פה התוספת להוסיף מעצמו, אלא האדם המכונה בל"א **דער בעזאנדערע מענש**, יען הכותים אף שבאמת ג"כ אדם הם בבחינת מין האנושי, מ"מ נבדלים ומופרשים הם מפאת השתנות דרכיהם באמונתם, וכן עובדי כוכבים ומזלות משונים הם בעבודתם לפי שהם עובדים לכוכבים ומזלות וא"כ אם לפעמים יתפרד הכותי מכת שלו, ועוסק בתורה כראוי הרי הוא ככהן גדול, לזאת יקרא האדם שנאמר אשר יעשה אותם האדם, ר"ל בה"א מבדלת למה שהוא מוציא א"ע מן הכלל, ולפ"ז לדקו דברי ר"ת ז"ל באמרו דיש חילוק בין אדם להאדם וכלומר בין אדם כללי להאדם מובדל דכותים בכלל האדם, שמצויינים באמונתם כאשר יודע למעלה, וכן נבין היטב ג"כ קושי' התלמוד מיתיבי נפש אדם וכו' ותירוצם דשאני משום בהמה, אם שהכוונה אינה על איזו שנוי, ועל כמות המין, אזי אין חילוק באמת בין אדם להאדם, וזו אמרם משום בהמה, דהרי ראינו ששם רק מונה מינים שונים, וכן לכוונה זו מצינו לפעמים האדם והבהמה שניהם בה"א המיחדת כי הכל אחד. ועם זה הבינותי היטב השתנות הכתוב בנחמי' (ט' כ"ט) הנאמר שם אשר יעשה אותם אדם משנה שכתוב בתורה אשר יעשה אותם האדם, וביחזקאל ג"פ בפ' כ' ג"כ כתוב האדם, וזהו מטעם זה, ולפי שבתור' כתוב לפני' ושמרתם את חוקותי, וכן ביחזקאל לפני זה ואתן מהם את חוקותי וכו' ע"כ יתכן לומר בפסוק הבא אחריו יעשה אותם האדם שכוונתו לפי דברינו על האדם הנבדל שהוא רגיל להרהר אחרי טעמי החוקים, אפי' הוא יעשה אותם בלי טענה וערעור, אבל בנחמיה רק אמר הכתוב והמה הזידו ובמשפטיך חטאו ולא הזכיר כלל שם חוק, כי אם המצוה והמשפטים אשר חיוב על כל אדם לעשות ואין לפקפק אחריהם, ע"כ יאות לאמר רק אשר יעשה אדם. ומה מתקו דברי בעל תי"ט אבות פ"ג על מאמר ר' עקיבא חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר בצלם אלהים עשה את האדם, וז"ל ומעתה אני תימה למה זה רחק הדרך מן המפרשים ולא רצו ללכת בה לפרש דברי ר' עקיבא שאמר מאמרו כלפי כל אדם, כי אם לישראל לבד, כמאמרם ז"ל אתם קרוים אדם וכו' והרי זה דרש על דרש, ובזה נכנסו בדוחק ענין הצלם, אבל בעיני דרך סלולה, כי בא ר' עקיבא להיישיר לכל באי עולם, ולבני

למשול בעמים, על פיו יצאו על פיו יבואו, זה דרך אדם בראש כי לא יוכל ללכת בגדולות ובנפלאות אם בז מלפנים לקטנות. ויהי משה שלם מאוד במלאכת המקנה, לא דמה אליו בידיעתו זו, כי השכיל לדעת כל התועלת אשר תסתעף מזו, אין דבר נעלם ממנו וישת את כל לבו בתולדת המקנה, שיפרוץ לרוב המעט אשר היה לו לפניו, ויתקנאו בו כל רועי העדר, כי לא ראו כהנה בכל עדריהם, המה חשבו להם לטובה, אם רק לא נפקד שה מהעדר, ושכולה אין בהם, ובמשה היו מחפלאים בראותם, איך שפרץ עוד מקנהו לרוב כיום ביום וישמן בשרם ויתעדנו במרעה שמן. —

סיפור ז

ויהי היום כאשר נהג משה את מקנהו אל כר נרחב, שהיה כלו משקה, והצמיח חציר לבהמה, רבת שבעה לה בטנם, וירא באחד המקומות שבחורש מצל מראה נפלא, והוא הסנה איך להטהו להבה פתאום, אש לא נופח, כלו בוער באש משרשו עד צמרהו, ויפץ את ניצוצו מעלה כמעין הנובע, והסנה עם כל זה איננו אוכל כי האש ההזיקתהו מחומרו המתקשה והמְתֻעָבָה, ומתוך הסנה

ולבני נח נאמר הכתוב כי בצלם אלקים, ולבני נח אמר ר' עקיבא דברים הללו ע"ש באריכות · וכן מובא בעקרים דברי ר"ע הללו ומוכיח מהם האפשרות על זה השלימות לאדם, רצוני בהיותם בצלם אלהים הוא כולל לכל המין, ולהורות זה המעלה נקרא אדם בצלם ע"ש, וא"כ מה נעמו לפ"ז דברי ר"ע הנ"ל ומדוקדקים מאוד באמרו כל זאת כלפי כל אדם שחביב הוא, באדם שיתאמץ להשלים א"ע כדי שיקרא אדם בצלם, שנאמר בצלם אלקים עשה מלשון תיקן את האדם בה"א להיות נבדל בשלימות, וכן יתאוורון דברי דוד המע"ה בצלם יתהלך איש ר"ל אף שע"י צלם יתהלך איש בשלימות עכ"ז אך הבל יהמיון לבלע העת בהבלי עולם, ובברכת חתנים יצר אדם בצלמו והתקין לו ממנו, ר"ל מן הצלם כפי' רוא אן מובנים ג"כ לענין זה — כן דעתי להצדיק דרוש זה של חז"ל להגיד ישרו לכל איש תורני אשר לא מבני עמינו שלא יסתער וילגלג עליו, והמפרשים ביארוהו לדרכם ·

הסנה הצהירה תמונה נהדרה, ואין דמות מראיה עצם זך וספירי, כי אם מראה אלקות כאספקלרי' המאירה והצלולה, כלה כצלם אלהים, ואנחנו תמונה זו נכנה בשם מלאך [1]. והנה בחזיון הזה הודיע נאמנה האותיות לאחור, ואשר תבואנה באחרית הימים, כי שריפת הסנה רומז על העשוקים בחמס ושוד, והאש לוהטת רומזת על מכניעיהם, ומה שאינו מתאכל מן השלהבת הוא האות המגיד, שגם צריהם המציקים להם אינם יכולים לבלותם ולהשחיתם, כי אם יעמדון מוצקים וקיימים, מבלי שיֵחָשֵׁך כל אשר בכחם לעשות [2]), ומלבד זה הבטיח אותנו ציר אלקים נאמן, כי כל המאורעות הנבהלות קל מהרה תסופנה לששון ולשמחה, — וברוב הקירתך הנה העמוד על אמיתת ענין זה, הסנה כאשר הבאתי למעלה הוא קנה רצוץ מתאבכים בו סירים וקוצים, סלון ממאיר הוא, עד שכל הנוגע בו מרגיש כאב, ומשלהבת הסובבת אותו מכל צד לא יאוכל, עודנו מחזיק בתומתו באמצעית האש, יאמין בכחו כמקדם ואין חסר מאומה מכל אשר היה לו טרם הריחו אש, בכל זאת תתודע ההתעוררות אשר תוסיף חוזק ואומץ לכל האומללים בצרה, היא מדברת על לבם לאמר, אל נא תדכאו רוחכם, בל ישפיל יגיע עד ארץ, כי ירידה זו עליה, הנכשלים יאזרו חיל ועל עצומים תתרומם ידכם וגם תגבר לאבד אותם מפניכם, וכל החפצים למחות את שמיכם, הם בעצמם שלא ברצונם ישמרו לנפשותיכם להמלט מפגעים רעים אשר כבר הדביקו בכם, ולעת אשר תהי מכתכם אנושה, אז יבקע כשהר אור ההלהכם, והוד והדר ישוו את פניכם ייטיבו גהה, ואתם גם אתם ערלי לב, אש אוכלה אתם, כי לא הבטחו ברוב כחכם, ואל תלכו בשרירות לבכם, אך זכור תזכרו כי האֱיָלוּת אשר אלקים עמה, וכתועפות ראם לה, ככר פעמים רבות נָשְׁהָה גבורתה

וכחה

---

[1]) כן תרגם יונתן בן עוזיאל ואתגלי זגנוגאל.

[2]) כדברים אלה פי' בעל הבורס בפ' שמות, ואלו ראה דברי המחבר פה, לא נתיחסה לו דעה זו לעצמו, וכן מצאתי' במכילתא, ובמדרש רבה. —

וכחה אפע, על כן שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו, הביטו וראו להב אש בטבעו ביער את העץ, והעץ העלול לשריפה גם הוא בוער באש.

סיפור ח

ואחרי אשר הפליא ה' לעשות, ויודע את משה כל אשר נכון לעשות לימים עתידים, הוסיף לשמיע את קולו מן השמים, מדבר אליו, שאל יאחר לשוב ללכת אל עמיו, הבטח יבטיח אותם, כי פדה יפדה אותם מכף צריהם, והוא יהיה להם למנהיגם ומנהלם, בצאתם ובבואם. ויוסף ה' לאמר, רהם רחמתי את עני עמי כי ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם, ואין מושיע להם, ועתה הנה צעקתם באה אלי ואני ידעתי את מכאוביו, וארד להצילו מיד מצרים, מהרה אל המלך ואל תירא מאומה, כי המלך אשר ברחת מפניו, כבר גוע בעונו, ויבא מלך הדש תחתיו אשר לא שונא לך מתמול שלשום, קרב אליו אתה וכל זקני עמך, ואמרתם אליו, מה שאני מצוה לכל עדת בני ישראל, להלוך דרך שלשת ימים במדבר לזבוח לי קרבנות כמנהג אבותיהם.

אולם משה אשר ידע כי אחוזת מרעיו וכל יתר ההמון לא יאמינו לכל הדברים הנאמרים, ויאמר אל אלהים, והיה כי ישאלון אותי מה שמו אשר שלחני אליהם, ואני לא אוכל להשיב, הלא אהיה כמתעתע בעיניהם? — ויען אלהים אל משה, פתח דבריך תאמר אליהם, אהיה אשר אהיה, למען ילמדון וידעון ההבדל העצמי בין הנמצא ללא נמצא, אולם לא יקבני שם פרטי כי אני לבדי ואין עוד זולתי, ואם בכל זאת משכלם האנושי ידרשו מאתך להגיד להם את שמי, כה תאמר אליהם אני ה' אלהי אבותיכם, אשר נודעו בשמם למעלות רוחם, אלהי אברהם, אלהי יצחק, ואלהי יעקב אני, אברהם הוא אשר הכירני ע"פ לימודיות, יצחק ע"פ הטבע[י]),

ויעקב

[י]) ועם זה תבין כפל השם בזה שאמר אהיה אשר אהיה, אני ה' —

ויעקב על פי העיונית י) — ואם בכל זאת לא יאמינו אליך, הן יאמינו לך בשלשת האותיות, אשר לפנים איש לא ראָם ולא שמעם, ועתה אוכיחם ואערכם לעיניך, ויצו ה' להשליך ארצה את

י) ומי לא יראה מזה כי אך קרבת אלהים כל מגמתם, וזה סוד הדביקות הרמוז במלת אלהים, כי בלשון. ערבי שורש אלה מורה על הדביקות והתחברות, ע"כ אמר אלהי אברהם יצחק ויעקב, שכל אבות אלו התדבקו בו, ויובן בזה מה שדרשו חז"ל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלהי, הכוונה על הדביקות ושריית השכינה דומה כמי שיש לו דביקות, ומלבד זו אלהים בגימטרי' הטבע, ע"כ ע"פ הטבע יאות התחברות ודביקות, לזאת מתחיל בתורה בראשית ברא אלהים להורות על הטבע, וכן בעקידה שער ד', שם אלהי אינו רק ענין מנהיג הטבע, כי הוא המנהיג והמסדר אלו המציאות· — ועם זה יתבאר מה שאמר יעקב אבינו ע"ה אם יהיה אלהים עמדי, ר"ל שיהיה בי דביקת הטבע, אז ושמרני בדרך הזה, ר"ל באופן הזה ע"פ הטבע, שיתן לי לחם לאכול וכו', ואם אמנם אשוב בשלום אל בית אבי, שאהיה תמים באמונתם ובידיעותיהם כמותם, אז יהי' ה' לי לאלהים דהיינו שם המיוחד, וזה שבר דביקות הנצחית, כאמרו ואתם הדבקים בה' אלהיכם, ר"ל שתהי' הדביקות מלמעלה למטה, אז בוודאי חיים כולכם· ואגב אורחין הבינותי ע"י זה מדרש פליאה בשמות, שדורש שם ר"י ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים, להן לא נאמר, אלא אליהן, מלמד שרצה להזדווג עמהן ולא עשו, ובגמ' סוטה מלמד שתבען לדבר עבירה, ונלאו שם רש"י ז"ל בדוחק והוא פלאי מנין שיצא לו הדרש הזה? אולם לפי דברינו שמלת אלה בערבי הוראת. הדביקות להבדיל בין קודש לחול, יפה ע"כ דרש, שממלת אליהן מוכח שרצה להזדווג — אולי על זה כוונת המדרש רבה פ"ע, נטל הקב"ה שיתתן של אבות, ר"ל במלת שיחה מחשבה, כמו כל היום היא שיחתי, שהיתה מחשבתן מעולה ביראת אלהים, ועשאן מפתח לגאולתן של בניס, ומלת גאולה מלשון אנשי גאלה, ר"ל דביקות וקירבה, אמר לו הקב"ה אתה אמרת, כלומר במאמר הגוזר והמוחלט, והיה ה' לי לאלהים, ולא בלשון תנאי, חייך כל הטובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזאת, ר"ל בלשון פסיקא והחלטה, כמו והיה ביום ההוא יצאו מים חיים, והיה ביום ההוא יוסיף ה' ידו, והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסים, והיה ביום ההוא יתקע, כלם בענין תשובת התנאי, כמו שמובן פה מדברי יעקב אבינו ע"ה, ועיין בס' בינה לעתים שפי' מאמר זה על אופן אחר· — ועל דרך אחר שהחקירה בחכמת הטבעית היא עזר לאלהיות, שכן אברהם מצא בטבעיות ולימודיות שיש אלהיות, כמו שדרשו חז"ל מלה"ד מי שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה דולקת, אמר אפשר בירה זו בלי אדון, וכן ביומא אלמלא גלגל חמה, ר"ל האלהיות, לא נשמע קול המונה הטבעי' ואלמלא וכו'· —

את המטה אשר בידו, וישליכהו, ויהי לנפש חיה, לתנין הוא נחש עקלתון, ויגר משה מפניו וינס, ויעמידהו ה׳ על מקומו, ויאמץ את רוחו, ויאמר לו לשלוח את ידו ולאחוז בזנבו, וישלח ידו, ויחזק בו, ויקם התנין ההולך על גחון וישתרע לארכו, ויהפך למטה כמקדם, ויתפלא משה על שתי תמורות הללו ותקצר השגתו ויהי משתאה לדעת איזה מהם יפלא ביותר, ואחרי כן בא האות השני והוא שצוהו ה׳ להביא את ידו בחיקו ולהוציאה מהרה, ויעש כן, והנה ידו הלבינה משלג, וישב ידו שנית אל חיקו ויוציאה, והנה שבה כבשרו, כל שתי אותיות אלה לבדו למד מאל יחיד כתלמיד הלומד מרבו, ויהיו כלי המופתים מזומנים לפניו, הם היד, והמטה, אולם האות השלישי לא הראהו ה׳, ולא השכילו יען היה שמור למצרים לרעתם, והנה גם זה עד להפליא כאשר אמר ה׳ אליו, קח לך ממימי היאור ושפכת היבשה, והיו המים מאדמים כדם, ונוסף לזה גם נהפכו המים להיות רעים, ולא נתנו את כחם הטבעי עד כי קצה בהם נפש שותיהם, והיו להם לזרא — ואף שאות השלישי הזה היה נאמן ונכון כאמיתת שני אותיות ראשונים, עם כל זה התפלל משה לפני ה׳ להקל ממנו שירות הלזו, בהציע לפניו את כבדות פיו ועלגות לשונו, וכי לא איש דברים הוא, וביותר מאז אשר שמע קול ה׳ מדבר אליו, כל מליצת אדם צחה, תדום ותאלם שפת נאמנים כנגד ה׳ המליץ המושלם י), ומלבד זו רוחו נמוכה ולא יעוז לדבר בפני המלך, ויוסף התפלל אל ה׳ כי ישלח ביד ישלח, ויבחר לו איש אחר הגון ומוכשר לפניו למלאות את כל מצותיו — וייטב בעיני ה׳ את בושת פניו, ויאמר לו הלא תדע, מי שם פה לאדם, מי חלק לו לשון? מי יצר את הגרון וכל יתר כלי המבטא, הלא אנכי ה׳ זה אשר בראתי כלמו אל תרהה ואל תחת, על ידי תכלכל את כל דבריך בסדר נעים, וערבה שיחתך לכל אוזן, כי תזל

אמרתך

י) וע"פ זה מה נעים לחיך מאמר משה גם מאז דברך אל עבדך ר"ל בפרט אני מרגיש כבדות פי וערלת שפתי, ולשוני כלשון עלגים מאז שדברת אלי בלשונך הטהור.

אמרתך כאין בלבול ושערוריה, כל רעיונך יביעון מפיך כנחל איתן וכמקור נאמן, וכמים צלולים יזדככו מלותיך, והיה כי תבקש מליץ, הנה הוא אהרן אחיך, ודבר הוא לך אל העם, והיה לך לפה, ואתה אמנם תשים מקדם את דברי אלהים בפיו. — וכשמעו כל אלה לא סרב עוד בשליחתו, ויקח את אשתו ואת בניו לשוב ארצה מצרים, ויפגוש בדרך את אהרן אחיו אשר הלך לקראתו, ויעשהו חָבֵר למלאכתו, אחרי שהגיד לו כל דברי ה' אשר שלחו, ואהרן אשר כבר הכין והקדיש את נפשו לסור אל המשמעת לא אֵחֵר לשמוע בקול אחיו, ויטב את אשר דבר, וילכו שנים יחדיו כנפש אחד אחוז אל ארץ מצרים, ויאספו בתחלה כל זקני ישראל, בלאט, ויגידו להם את דברי אלהים אשר ראה את עָנְיָם להוציאם מעבדות לחירות, וכי הוא ילך לפניהם בדרך, ואחר באו אל המלך, ויאמרו אליו שישלח את העם מקצה ממלכתו להקריב קרבנות, ויפרשו לפניו את סבת התרחקם לחוג במדבר תלאובה במקום בדד וערער, כמנהג אבותיהם ודתיהם, השונות מכל עם, פן יכאיבו את המצרים בהקרבת הקרבנות, כי חרפה היא להם, או פן יפגיעו בהם המצרים לחלל את מעשה הקדשים, שהוא תועבה ושיקוץ בעיניהם. —

סיפור ט

אולם המלך אשר מנעוריו רוממהו רהב מצרים אבותיו, הוא הוטר הגאוה וְזֵד יהיר אשר לא האמין בה', כי אם בשמש, בירח ובכל צבא השמים הנראים לעיניו, ענה בגאון ובגובה לבבו מי ה' אשר אשמע בקולו, לא ידעתי את ה' ולא אשלח את העם, כי רק רוח תאנתם לפרוק את עולם, ולהסיר את סובלם. ויחר אפו ביום ההוא על הנוגשים בעם, על דבר אשר הניחו את העם לשבות, וַיְּרַפּוּ את ידיהם מן המלאכה כי נרפים הם על כן יתענגו למחוז חפצם, ולתאוה יבקשו נפרד לחוג ולזבוח, ואם אמנם

תכבד העבודה המוטלת עליהם, לא ישעו בדברי הַבְאי כאלה. ויצאו נוגשי העם ושוטריו ויקשו בהם יותר מלפנים, וילינו העם על משה ואהרן ועל כל הנלוים עמהם, אשר כן התנכלו לבדות את כל דברי אלהים מלבם, אז נֵעיר רוח משה לעשות את המופתים אשר הראהו אלהים למען הוציא את המסתפקים ממבוכת השגיאה, וילך משה ויעמוד לפני פרעה ולפני כל עבדיו, ויקבוץ אליו המון רב, וירם אהרן את מטהו להיות מתנוסס לכל הרואים, וישלך אותו אחרי כן ארצה, ויהי להנין, וייראו העם מפניו וינוסו לקולם, ויאמרו להם החכמים והמכשפים שהיו בתוכם למה זה תגורו? את מי אין כמו אלה? חכמתם זו גם מאתנו איננה נעלמה, וקרוב הוא הדבר בפינו ובלבבינו לעשותו, וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים, ויסבו את התנין הנזכר במעגל עקלתון, והוא גבוה מכלם משכמו ומעלה, ויפצה ויפער את פיו ויבלע אותם, ואחרי שבְלָעָם נהפך למטה כמקדם [1]. — וככן ע"י מופת פלאי הלז הסיר את הספק גם מלב הרשעים למען ידעון ברור כי לא בתחבולות, ובהתחכמות אנושית, בדאו כל האותות, כי אם מאת ה', היתה זאת נפלאת בעינינו. —

ויהי כאשר חזק לב פרעה, ולא פנה לכל דברי אלהים, לא שת לבו לכל האותות אשר נגלו לפניו ויהי עודנו מחזיק באכזריות לבלתי הקל את עולו מעליהם, אז ראה ה' לנטות את ידו על מצרים להרבות את מכותיו על בני שחץ, למען יגל אזנם למוסר, ויך אותם בעשר מכות, ויען שהוסיפו פשע על פשע, ולא נותר עון וחטא אשר לא אָשמו בידיהם, על כן גם המה נענשו ביעודים שונים, ויפקדו במכות עשר, מטעם שהמספר עשירי' הוא מספר השָלֵם וגזירות המכות לא היו ע"פ דרך פשוט, כי ארבע יסודות העולם

---

[1]) ובגמ' דשבת דף צ"ז איתא להיפך, כי אחרי ששב המטה בלעם, וזה הנס בתוך נס, והרב המחבר פה רצה להלביש הנס ע"פ טבע כדרך התנין שבולע התנינים, ואמר הכתוב ויבלע מטה אהרן וכו' ע"ש תחילתם וסופם כמו שפי' הראב"ע, ועם זה יתבאר ג"כ שנהפך התנין למטה כמקדם. — ובאלשיך על התורה ס' וארא משמע ג"כ כדעת המחבר ז"ל ע"ש.

העולם שהם אש רוח מים עפר, התקשרו קשר על רוכסי הרשעים עורר אותם אלהים ממעמדם למען לחשוף בזה את אֱיל זרועו, אשר באמצעית יסודות האל נתהוה בריאת ומציאת כל היצורים, ההיפכים ברצונו להכרית את רשעי עריץ מן העולם, והנה המכות האלו נתחלקו, שלוש על שלוש, שלוש מהן מתייחסות ליסודות המתקַשות והמוצקות שהם עפר ומים, אשר מהם הֻרכבת הגוף עם כל אֱביותיו, ותהיינה מסורות תחת יד אהרן למשול בהם כאות נפשו [1]), ובשלוש אחרות השתמש משה לבדו אשר הכאתם היתה ע"י האש והרוח, אשר מהם הנפשות חוצבו וגם נוקרו, והמכת השביעית לקתה את המצריים בשיתוף שניהם, והשלוש אחרונות אשר נשלם בהן מספר העשירי, לה' לבדו נתייחדו. המכה הראשונה התחילה במים, מפני שמכבדים המצריים את יסוד הזה יותר מכלם, ומפני היותם מקור כל הנמצאים, על כן יעדם ה' למטה בראשונה למען יַסֵר בהן כל הזדונים [2]), ובפקודת אלהים הכה אהרן את מטהו על הים, ויהפך לדם המתפשט לאורכו מארץ כוש עם הים כנרת, והיה דם בנהרות בבצאות ובאגמים, במקוה מים ובכל מימי מצרים, ולא יכלו המצריים לשתות מים מן היאור, ויחפרו מצרים מעינות חדשות, ויימצאו תחת מים צלולים, נובע דם נרפש דומה לדם המוגר מאחת החבורות, והדגה אשר ביאור ג"כ מתה, והעל צחנתם במגפה, ויבאש היאור כלו, וגם רבה היתה תבוסת בני אדם העטופים בצמא בכל הדרכים הנה והנה, ולא ספקו להם ידי המקברים לכסותם בעפר, כי עד מלאות

שבעה

---

[1]) ורש"י ז"ל בענין זה מפרש בטעם אחר, וז"ל לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה ע"י אהרן, וכן בכנים, לפי שהגין עליו העפר כאשר הרג את המצרי — והראב"ע מסכים כלו בענין הזה עם הרב המחבר·

[2]) וכן פי' רש"י ז"ל על פסוק ונהפכו לדם, וז"ל לפי שאין גשמים יורדים במצרים ונילוס עולה ומשקה ומצרים עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואח"כ הלקה אותם· —

והתחלקות המכות כן נתחלקו מרז"ל, והאלשיך האריך מאוד בענין זה ליישב כל מכה ומכה על מכונה, ע"ש —

שבעה ימים רצופים, המכה הזאת ממושכה, ואחרי כן התחננו אל משה, ויעתר משה בעדם וירחם ה' עליהם כי חנון הוא, ויהפך את הדם למים מתוקים, וירפא את מי היאור, וישב היאור לקדמותו, ויהי אחרי ימים מועטים ויראו המצרים כי היתה הרוחה, ויכבידו את לבם כלפנים, כאלו אזלה הצדקה מן הארץ ותלך לה, כאלו לא יוכלו עוד הנמלטים ממכה אחת להוָקש במכה אחרת, על כן כמשפט הנערים אשר לא השכילו היטב ממצער ימיהם עתה חכמו במוסר אידם לבלתי הלעיג בנוקמיהם, והנקמה באמת לא התמהמה, יותר במרוצתה, וכמו שהיתה מתעכבת בחדול פשעם, כן היתה שוקדת על דברה להתהולל על ראש רשעים הממהרים לחטוא. —

ויצו ה' שנית את אהרן לנטות את ידו במטהו על היאורים, ועל האגמים, ויט אהרן את ידו, וישרץ היאור צפרדעים, וימלא את הרחובות והחצרות את הבתים והגזרות וכל מבנה חומה וכל בתי מועד, אם לקיבוץ המוני, או לתפלה, ויעלו ויבואו היבשה, ויכסו את ארץ מצרים, בהיות שתשמור הטבע את משמרת הדברים מסח, כי האדמה מתנגדת אל המים, וכאשר לא יכלו האנשים ללכת חוצה, יען פרצו הצפרדעים לרוב ברחובות, וגם בצל קורתם לא יכלו להתמהמה, יען בכל המחבואים נתגלו, ובעליות מרווחות, שרצו, נשאו אימתם ויפונו וינוסו להמלט על נפשם אל משה ואהרן גם זה הפעם, ויתרצה המלך לשלוח את בני ישראל מארצו, באין שטן ופגע רע, ויעתירו משה ואהרן אל ה', וישמע את תפלתם, ויסר את הצפרדעים, וישובו חֲצָיִם אל הים הקדמוני, וחצים מתו, ויצברו אותם חמרים חמרים על הארץ, וגם פִנו את הבתים, כי פגריהם העלו בְאשה, ויניחום בדרך מחוץ לעיר, ויהי אחרי שב רוחם ופגרו מעט מתגרת המכה הלזו, ויחדשו ויחליפו כח שנית, כדרך המתאבקים המאמצים כח לגבור בזרוע עוזם, ויהפוך לבם לשנוא את ישראל כפעם בפעם, וילכו עמם קרי, וישכחו את כל הרעה אשר מצאתם ואת אשר נגזר עליהם. — אמנם ה' שם גבול למים וישבור עליהם חוקו,

ויאמר

ויאמר עד פה יבואו ולא הלאה, ויקרא אל האדמה לתתן את יבול מכתה, ויאמר אל אהרן לנטות מטהו, ויט אותו ויך את עפר הארץ ותהי הכנם נפוצה כמפלשי עב בכל ארץ מצרים. — והנה מין רמש זו אף שנקלה ונבזה הוא בקטני ארץ, עכ"ז רבת צררו את המצריים, מפני שהשחית לא לבד את פני העור מנשיכתו המֻזקת, כי אם כזוחלי עפר זחלו בתוך חורי האף, ובנקבי האזנים, החלולים, גם נסתמו העינים מראות. — ואם ישאל השואל מדוע בחר ה' בהמת זוחלי עפר ולא התגר בהם מין חיות, כדובים ונמרים וכל בהמות טרף? ואם לא בחר ה' גם באלה, מדוע לא פקד אותם בשרפים וצפעונים המצוים בארץ מצרים כדי לרוב אשר עקיצתם עקיצת מות? — ואען ואומר כי ישר בעיני ה' אך לאסור שרי הארץ בנפשו לחַכֵּם זקניה ולא להכריתם כלם בשבט עברתו, כי לו חפץ ה' להמיתם, לא הי' מן הצורך אליו לשפוך את המתו באמצעית החיות, כי אם קרא ה' לרעב, ושלח דבר בארץ לכלותם עדי אובר, ומלבד זה יובן בזה, כי לא כאשר יראה אדם יראה אלהים, האדם בהאבקו עם רעהו, באגפו יבוא, ובאגפו יצא, והיה כי תמוט ידו ותמוש זרועו, יסמכנו זה העומד לימינו, בו יעשה חיל ויבוס צריו המתקומם עליו, ואלהים אמנם אל שדי, אשר לא חסר עמדו מושיע זולתו, אם יש את נפשו כפי מה שגזרה חכמתו, להעניש את הארץ בסיבת איזה אמצעים, אז לא יראה לו גבורי כח, כי אם ענוי ארץ יקח לו, נותן בהם כח לעשות חיל להפרע מן הרשעים [1]), ועל דרך זה הי' אופן מכתו במצרים, כי מה פחות מן הכנים, ועם כל זה פועל

פעל

---

[1]) וכן איתא במדרש רבה בראשית וקהלת, ובויקרא על פסוק ויתרון ארץ בכל, אמר לו הקב"ה רשע, חייך מבריה שהיא פחותה מכל הבריות שבראתי מששת ימי בראשית אני נפרע מאותו רשע. ובמדבר רבה פ' י"ח, שכן דרכו של הקב"ה לעשות שליחתו ע"י דברים קלים, לכל המתגאין עליו, שלח בהם בריה קלה להפרע מהן, להודיעך שאין בגבורתו ממש, וכן לעתיד לבוא עושה הקב"ה להפרע מן האומות על ידי דברים קלים.

פעל בהם כי לָהה כל ארץ מצרים והודו בפיהם לאמר אצבע אלקים הוא ונלאו לנשוא את יד הגדולה וחזקה הזאת. —

סיפור י

עד הנה דברתי מן המכות אשר נשלמו ע"י אהרן, ועתה נלכה ונרדפה לדעת את המכות אשר עשה משה, ומאיזה חלקי הטבע היה חומרת יסודם. — הנה הרוח והשמים, הם החלקים היותר טהורים וברורים בעולם, ואחרי שהמים והעפר השלימו את תפקידם, לעשות רצון קונם בארץ מצרים, באו שתי יסודות אחרות על מקומם, ומשה הי' נבחר להשתמש בהם. —

הרוח מתחולל וסוער, כי בארץ מצרים לבדה בכל המדינות הבנויות לפאת נגב, לא תתוודע תקופת החורף שהיא אחת מארבע תקופות השנה, אם מפאת שאינה רחוקה מן האזור החום, אשר יַשֵׁב רוח חרישית לחַמֵם כל המקומות הקרובות אליו, או מפאת שיעלה שם היאור על כל אפיקיו, לעת שהעמוד השמש בנקידתה, מֵי העבים יכרתון לעלות מן הים, והיאור מתרבה והולך בתחלת הקיץ ומתמעט וחסור בימי הקציר [1]), ומשך זמן זה יפיח וירחף האויר המקורר מנגד על פני נילוס, ויִכָלא אֶשד המים לגיח מרחם, כאשר ירומם הים את גליו מרוח סועה וסער, כל הנהרות יתגעשו ויתיצבו כמו נד, ומימי היאור נזורים אחור, וזהו הסבה מה שהמים הפנים לפנים, ר"ל המים היורדים מגולות עליות להמים המוזרים, מבלי שיוכלון להתפשט בעבור הנחלות המסתוללות, בהכרח ישתקשקון בשצף קצפם ויעלו על כל גדותיהם. — ומלבד זה עוד טעם אחר, לְמה שהחורף במצרים למותר הוא, כי פעולת הגשמים במקום אחר היא היא פעולת שטף היאור במצרים, והרוה את אדמה והצמיחה את תבואתה — ואין מחוק הטבע להריק לריק גשמי

---

[1]) וכן איתא במס' בבא בתרא שאבוה דשמואל עביד לבנתי' מקואות ביומי ניסן, מטעם שמתחילין ימי החמה, ונתוספו בו המים.

גשמי נדבה, או לִשכיב נבלי שמים על הארץ אשר לא למטר שמים תשתה מים, הטבע אך תשגה בשינוי מלאכתה, רק היא משתדלת שיתאחדו כל נושאים הפכיים, לכן על חלקה אחת תמטיר מן שמים, וחלקה אחת אשר לא תִמָטר תשוקקיה בזרמי מים הנובעים ממעינות לנהרות, וכן תבין דגנה מפלג מלא, וכן נאות דשא תפרחנה בחדשים אחרים, אשר בהם סובבת שמש החורף, ובמקומות היושבות על מבואות הים, לא על שדמותם קול המון הגשם, כי אם אגלי טל ירטיבו אותם, יגרעו נטפי מים, אך זעיר שם זעיר שם, ובמעמפום הבירה אין יורה ואין מלקוש כלל. — והנה פתאום הָחֵל האויר בחתולת הערפל לבשו שמים קדרות וחושך כסותם, כי נשמע קול הרעם מתגלגל ותגעש ותרעש הארץ מִטר נתך ארצה, וברד ברדתו, ברקים רוצצו ויתפוצצו הררי עד, שחו גבעות עולם מן הרעש האיום, והלך אש מתלקחת בתוך הברד, הפליא לעשות כי לא נמס הברד, והאש לא נכבתה, בלולים יחד נתנו פעם אחת את חתיתם בארץ, שחחו רהב סונים רק זִוְעה הבין מפלאות תמים דעים, הן דמו בנפשותם שנשתנו סדרי בראשית מחמת ה', להשמים שדות וכרמים במשלחת הרעמים ולהשחית כל בשר, קצתם הכה השרב, וקצתם הברד אשר התקלקל עליהם כאבני אלגביש, ויש מהם אשר הצית בהם הברק וַיְכַלֵּם כרגע, ואשר הותירם שריד גם נפגעו מִכְוִיָּתו ויודיעו את מכתם לכל, למען למוג לב הרואים, למען יראו חתת וייראו מפני ה' כי נחת הוא. — ואחרי שחדל הנגע הזה ויוסף המלך לחטוא ויכבד לבו הוא ועבדיו, עודנו מסתולל בעם וימאן לשלחם, ויט משה בפקודת ה' את מטהו אל השמים וה' נהג רוח נגב*)

בארץ

---

*) ואל תתמה שמפרש פה רוח קדים, כאלו כתוב רוח נגב, המתנגד לפי' כל המפרשים, שפירשו אותו רוח מזרחית כמו שמצינו הוראה זו בכל המקומות שבתנ"ך, כי לפי ביאור בס' יונה על פסוק רוח קדים חרישית יתבאר הרוח קדים חם בטבע ויבש, לזאת מקרה היבשות המשיג אותו מחובר אתו תמיד כמו שמעידים על זה מקומות הרבה בתנ"ך ע"ש, על כן לפי פירושו פה, הורה הדרך לפני הקורא לבל יטעה אותו מלת קדים לפרשיהו

בארץ כל היום ההוא וכל הלילה, והנה עצמית המכה זו רעה מאוד היתה מפני הרוח רוח הרישית והריבה אשר הסבה להם מחלת ראש, ועל לבם דוי, וביותר בארץ מצרים אשר היא ארץ הנגב, ותצא השמש בגבורתה, יַחַךְ על ראשם וכמעט שֶׁנָּשַׁף בהם הרוח עולפו מחום בראש כל חוצות, גם רוח הזה נשא את הארבה, ויצא חוצץ כלו ללחוך את כל עשבי אדמה ולקוסס כל פרי עץ אשר הותיר הברד, ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה שבכל ארץ מצרים, ויאמרו עבדי המלך אליו עד מתי תמאן להליך העם הזה מארצינו הטרם תדע כי אבדה מצרים? ויאמר המלך כן דברתם, ויעתר משה אל ה׳ ויסר את המות הזה, ויהפוך ה׳ רוח ים וישא את הארבה, אמנם המלך לא שינה את לבבו, ורעתו נגד פניו תמיד, ויבא ה׳ רעה אחת גדולה מאשר לפניה, כי בעצם היום לטוהר היה פתאום החושך פרוש על ההרים, אם מפאת שנפקד מאור השמש, או בסבת התקדרות העבים ותמש הושך, ומחשרת מים אכפה השמש זהרה ולא האירה עדי שלשת ימים נמשכו, ולא קם איש מתחתיו, וברצותם לצאת להסך את רגליהם משש כעור באפילה, ויהי להם למכשול ולפוקה כל דבר אשר לפניהם, מעדו קרסוליהם ויתנגפו רגליהם, ובנרות לא היו יכולים להשתמש, מפני שכבה אותם הרוח סערה ומלבד זה לא יתקיים הנר בחושך אפילה [1]), לזאת עינים להם ולא ראו, חוש הראייה חלף הלך לו, וכאשר חשכו הראות בארובות, נתבטלו מהם גם יתר החושים, הדיבר אין בהם, אזנים החרשנה, חיך האוכל לא טעם, כלם דמו ויהרישו ויחזק עליהם הרעב וְיַעֲנֵם, כל החושים הרגישו את יד ה׳ אשר עליהם קשתה, עד שנכמרו ניחומי משה ויתפלל בעדם אל ה׳ ויפץ ענן אורו, וההושך נעתם ממקומו, הלילה עבר ויבא תחתיו יום צח וטהור.

לפרשיה כפשוטו שרוח קר הוא, ומלבד זה כוונתו פה על שיתוף הרוחות רוח מזרחית ודרומית אשר בהתאחדם יחד הסבו דבר זה כמו שנאמר יסע קדים בשמים וינהג בעוזו תימן.

[1]) ודעת הרמב"ן מסכמת אתו בזה, ע"ש.

סיפור יא

בכל שלשת מכות הללו הוכו המצרים ע"י משה, מכת הברד שהיה מעורב בו אש מתלקחת, ומכת הארבה והחושך, — אולם מכה אחת היתה בשיתוף בין האחים אשר הלקו בה את המצרים, על אופן המסופר, ויאמר ה' אל משה ואל אהרן קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן, ויקחו אותו ויזרקהו משה לברו השמימה ויהי לאבק על כל ארץ מצרים, ויהי על האדם ועל הבהמה לשחין פורח, לשאת ולספחת בבשר החי ואבעבועות למכוה, וכקדוח אש כן קדחת הנגע הזה, אכן חליו נשא מצרים ומכאוביו סבלה נפשם מכף רגל ועד ראש שחין רע כִּסָם, וכל חלקיו אשר נתפזרו בתחלה בגלדי בשרם פשו לבסוף במקום אחד, ותהי שחפת — ואחרי כן עתרת משה עלתה השמימה, וסרו מהם תחלואות הנגע. — והטעם מה שנשתתפו שניהם במכה הנזכרת הוא מפני שנשתתף במכה זו האבק המתיהס לאהרן, ככל יתר העונשים הנתלים ביסוד אדמה, ומה שנמשך אל משה הוא השתנות האויר לאדיב בו את יושבי ארץ, כי משה נתיחד להביא את הנגעים שמניע אותם האויר והשמים. — ועתה עוד נשארו שלוש מכות אחרונות אשר מה' לבד נתגלגלו מבלי אמצעי, ואבאר כל אחת ואחת לפי השערתי.

הראשונה היא מכת הערוב, השליח בהם חיה שהיא העלוקה המוצצת דם, ולדעת מניחי הלשון, הוא שם מורכב משני מיני חיות, שהם הכלב, והזבוב, האחד הוא הסכל יותר מכל החיות ההולכת על ארבע רגלים, והשני הוא כמו כן בכל הרמשים המעופפים, כי בפגיעתם ישחקו לפחד, אף שתדהה אותם יד אנוש, עדן לא יסורו ולא ישובו מפניו כי גיד ברזל ערפם, עד שנתמלאו מדם ומבשר, ומין ערוב הנ"ל גם הוא חיה הטורפת הנושכת בשיניה ולא תחת מפני כל, כי למרחוק תעוף כחץ הדבק בעור ולשונה תשקיע בו, ומלבד ששברה צמאה בדם, היתה ג"כ

חלוצה

חלוצה לנקום נקמת אלהים ברשעים האלה אשר צוה ה׳ עליה במפגיע. — ואחרי המכה הזאת, יד ה׳ הוה שנית ע"י מכת הדֶבֶר אשר המית בה כל מקנה מצרים, כי ביום אחד נפלו פגרים מתים הבקר והצאן וכל הבהמה למינה, והאות הזה מגיד מראשית אחרית שגם בימים מעטים אחר כן תפרוץ המגפה באדם, כי כן רגיל בפי בני אדם לאמר, שהדֶבר יהלוך וישוד בתחלה בחיה ובבהמה. — סוף דבר בא הקץ אשר הקיץ במכה עשירית הקשה מכל מכות הקודמות, היא חנקה נפש המצרים, אחזה בערפם ותפצפצם, אך לא טרפה אותם כאיש אחד, כי לא חפץ ה׳ לעשות את הארץ ציה ושוממה, שתהיה עזובה מכל יושביה, כי אם יסור יסרה יה ולמות לא נתנם, לכן חסה עינו על המון אנשים ונשים, ויך כל בכור בארצם, ראשית אונם, מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחים, ויהי בחצות הלילה, וכל הבכורים הבריאים וחזקים, מבלי שֶׁהִלָּה ה׳ בהם כל תחלואם, פתאום כאחד נכחדו על שן מטותם, ואין בית אשר אין שם מת, ולאור הבוקר כאשר ראו איש איש את מחמדי עיניהם, ראשית פרי בטנם, ועוללי טפוחים אשר בהם יסדו עוז שמם ושאריתם על פני אדמה לקוחים למות מעל ראשיהם ומטים להרג אשר לא חכו לו ביום שלפניו כאשר השתעשעו עמם עד ערב, ויתנו את קולם בבכי ותהי צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, אבל כבד מגיע לכל איש ואיש לבד בביתו, כי אין איש יודע בצרת חבירו, שאיה ושמה עוד לא יוכת שער, ויהי אמנם כאשר שמע איש את יללת רעהו, ויִוָּדע כי מקרה אחד קרה גם לכלם, כי משנה שברון שברם, ויוסיפו העם לבכות הרבה בָּכֹה, בכי תמרורים מר צרחו ומספד גדול יוצע לרבים, צוחה נשמעה ברחובות וקול הקריה הומה באין מנחם, כי מאין יבוקש מנחם, באם שיסתר נוחם מעיני כל אדם, והחרד מצרים והתחלחל מאוד, באמרם זה היום תחלת אבדון, עתה גם ירעֵנו מות, יבא דברו ותמנו לגוע, ויאספו ויבואו בוכים אל עיר המלוכה ויקרעו איש את שמלותיו, ויעמדו מרעידים לפני המלך ויאשמו אותו במה

שהסב

שהסב את לבם אחורנית, וכי הוא הביא עליהם חטאה גדולה, ואת עונו הפגיע ה׳ בהם, ותמות נפשם בגללו, ואלו נתן למשה את כל תאות לבו כי עתה לא מצאו אותם כל התלאות האל, עתה זה שכרנו אתנו ופעלותינו לפנינו על דברת אשר הקשינו את ערפינו, ונקשיה את לבנו לבלתי שלח את העם, ויחזק כל איש מצרי לבו על בני ישראל למהר את צאתם מארצם, כי אמר פן ידבקנו המות בהתמהמהם עד נטות היום תמים, וככה גורשו ממצרים ונבערו ממקומם, ויזכירו על לבם את חופשם בנוער, וימלאו את לבבם, להשיב רשעת מצרים אל חיקם, ולמוד להם כפעלם, ויבוזו מהם שלל רב וינצלו אותם, וישימו משא ככבד הזה על שכמם בעמל עבודתם, ויעמוס איש על חמורו. —

אפס אל תדמה בנפשך לחשוב מחשבה זרה כמחשבות המלעיגים שעטה העם אל השלל כי נכספה וגם כלתה נפשם להעשיר בהון זולתם, הס מלהזכיר! את כל זאת עשתה ידם משתי סבות, ראשונה למען התנקם בהם על כל הלחץ אשר לחצו דוחקיהם בימים אשר העבידו אותם בפרך, כי חסרון החירות לא יוכל המנות בכסף ובזהב, לא יסולה בכתם אופיר, לא יערכנו ראמות וגביש, יקר בעיני איש חכם המוהה מאשר שתמנע ממנו בחירה החפשית, חופשה לא תנתן לו, ידיו אסורות תהיינה, ורגליו לנחושתים תוגשנה, שנית למען קחת את שכרם בעמל עבודתם אשר זה ימים רבים עמלו בה ידיהם. — על כן בצדק זכתה ידם בחמודות כאלו ובכפיהם לא דבקו מאום, כי אם לשלום יצאו ששו כי מצאו שכרם אשר ימים רבים עשקו הזדונים. ואם למלחמה יצאו, כמנצחים אשר שללו את כל רכוש אויביהם, שמהם תחילת השיעבוד נתגלגל, עתה הנה באו ימי הפקודה קרבו ימי השילום אשר נפרעו מהם מבלי שהריקו חרב מתערה, כי אם הזיכו בבור כפם ובמשפט ובצדקה נאחזו בכל שללם. [1]) —

והנה

---

[1]) עם טעם האחרון הסכימו רוב המפרשים ז"ל יע"ש.

סיפור יב

והנה בכל מכות הללו אשר נדונו בהם המצרים לא אחת מהן נגעה בבני ישראל, ואף שהיו מושבותם בקרב המצרים, וכל ארבע יסודות ממקום אחד הָטבעו, עם כל זה הפלא ה' בינותם, ויבדל בין החיים ובין המתים, היאור נהפך לדם רק למצרים ולא לישראל, אלה צמאו ואלה שתו עד לשבעה, שם עלו הצפרדעים מן היאור לרוב ובאו בכל גבול מצרים, ופה במחנה ישראל אין משרץ, כאלו ידעו מבינתם מי בהם ילקה, ומי מהם נקה ינקה, לא כנים ולא ערוב, גם הילק אשר השחית כל פרי עץ וכל פרי אדמתם אין נראה בגבול בני ישראל, גם שם לא נתן הברד קולו גם חצצים לא התהלכו לא אש להכת להטה את ביתם, השחין לא נספח בבשרם, חושך החשיך באהלי חם ולכל בני ישראל אור במושבותם, הכה כל בכור בארצם, ואין בשבטיו כושל, גם הדבר לא המית את מקנה ישראל, עין בעין ראו כל הרעות אשר השיגו את מצרים, וילמדו מדברי אותות אלה להטיב את מעלליהם, כי מלפנים לא כן הראה ה' את משפטו לטובים ולרעים, אלה כתב לחיי עולם, ואלה לדראון בכל בשר. —

ויהי האנשים אשר יצאו ממצרים כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מזקנים ונשים וטף, עד כי חדל לספור, וגם ערב רב עלה אתם אשר נולדו לבני ישראל מן הנשים המצריות ויתיחשו אל משפחות האבות, ורבים מהם אשר התלכדו עמהם לאהבת הטוב והתושיה, כי למדו מוסר להיטב ולהשכיל באמיתת אותות ומופתים, ובמסות הגדולות אשר חזו עיניהם, על כל אלה עמד משה ע"ה לראש ולשר הצבא וימשול בכחו עליהם, אולם לא נשען על כלי המלחמה לא ברכב ולא בסוסים כי אם בשם אלהיו הדגיל, ומאהבתו השלימה אל ה' ומקנאתו נקם גוי אויביו עד בלי מחשך, כי על אפו ועל חמתו היה העושק והמרוצה אשר עשו הזדים, על כן עזב את ממלכת מצרים, ויטוש את כל אומניו אשר גדלוהו,

ולא

ולא שם עיניו על כל גילולי טובות הזמניות מאהבתו אל הצדק והמשפט, ומרוח נדיבתו אשר סמכתהו, ואל שדי המנהיג כל תחת ידו, בחר בו להתן לו ממלכת עם רב וגוי קדוש היא ממלכת כהנים סגולה מכל העמים, כי הכהנים הם המתפללים בעד כל העם, הם המניחים ברכה אל כל בית ישראל, הם המנדים רעה לבל תקרב באהליהם, וכאשר לקח שבט המושל בידו לא לקחו לבו לעשות כמושלי נֵכָר למען הרבות המשרה במשפחתו לרומם ולפאר את שני בניו ליורשי עצר אחריו להסב להם את המלוכה, לבבו לא כן ידמה ולא כן חשב, כי אם תמים היה בכל מעשיו, שלם בכל דרכיו, אם בגדולות, אם בקטנות, כבש את רחמיו על בניו ויט את אזנו לשמוע בקול החכמה, אך זאת שִׁוָּה לנגד עיניו להושיע את הנדכאים לשַׁחֵר את טובם בפיהו ובלבבו, מבלי שיעביר רגע אשר לא יכונן את מעשה ידיהם. —

הוא לבדו מכל המושלים שהיו לפניו לא כנס לו אוצרות כסף וזהב, לא העלה מס על הארץ לא הכין לו. היכלות וטירות, לא אֲרָיות בקר לא מכלאות צאן, לא בעבדים חפץ לבו, לא כספו נתן בנשך לקבוץ על ידו עושר והון רב, אף שהיה לאל ידו לצבור לו כל אלה כדי לרוב, עם כל זה עלה על רוחו שהנפש עניה היא, עקוב הלב, צפן משכיל לנטות אל חמדת העושר התולה על בלימה, על כן מאס במחזי שוא כאלה אשר אין נוגה כי אם נוה בהם, ואת החכמה שהיא עושר אמיתי' הוקיר מפז ויחשבה לצדקה כאיש ההולך בתומתו ובישרת לבבו, הצניע לכת, ואין עינו ולבו להתגדל ולהתנשא למען יפלא מכל העם, הן לצדק מֶלֶךְ כמלך המוכתר במדות המלכיות שהם כח המעצור והגבורה, התאמצות לב הסתפקות המשקה, החריצות המדע, התבונה, הזריזות, הסבלנות, הצדק וההרחקה מכל מערנות ותפנוקים ההתעוררות אל חובות המבוקשות למען יתודע שדון עמו להפגיע בפושעים את שבטו, ולהטות את חסדו לעושי טוב, עם תמים יתמם, ועם נבר יתבר, ויש שכר לפעולתם ועל עקב בשתם ואחריתם

ילך

ילך כביר [1]), ובכן יען שלא אץ רוחו להעשיר, ואחר כבוד המדומה לא משכו לבו, ונתן ה' לו תחת זאת את העושר המאושר, החכמה והמדע נתון לו, לעשות בכחם, מה שהוא בכח אדמה הים והנהרות ושארי יסודות, וכל מה שנתהוה מהם, ויתן מהודו אליו, ומנה אחת מרוחו חלק לו, כל התבל שת תחת כפות רגליו ותהי לו לנחלה באִמְרַת אל, על כן כל היסודות, כאל קול ה' גם לקולו שמעו ויחלו, פקודתו שמרו לשנות את תפקידם. —

סיפור יג

כל זאת אליפלא בעיניך, כי כן רגיל בפי המון לאמר האוהבים יתחלקו בינותם כל אשר להם, רוח אחד לכלם והנביא נקרא ידיד ה', ונמשך מזה שגם למשה היתה אחוזת אלהות, כי אל שדי לא יחסר כל, אחרי שכל הנמצאים קנתה ימינו ולאיש צדיק תמים אין כל, גם נפש עצמו איננה בידו, ויפתח ה' לו את אוצרו הטוב ויראנו בישע אלקים, ויהי מושיב את יחידו בבית עולמו וישם את התבל לארץ מולדתו, פקד עליו כֻלָּה, לא ארץ אחד הנחילו כי אם למשה מורשה כל קהלת יעקב, ובכלל תדע כי ע"י התחברות משה עם אלהים ובסבת קרבתו נתכבד גם הוא להִכָּנות בשם המשותף שהיה נקרא איש אלהים [2]) ומלך גוי אחד, הוא האיש המסופר ממנו שעלה בערפלי שמים, לראות פני עליון, להביט את תארו הבלתי מוחש והבלתי מוגשם, הנעדר מתמונה ותבנית, עוד לא שזפתה עין אדם, וה' שם לפני עין משה את דרכו ואת אחוריו כלוה המצויר להביט בו, למען הגד לדורות אחריו

---

[1]) וזהו שאמר ר' יונתן ור' יוחנן בנדרים אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר ועניו וכולן במשה ע"ה.

[2]) וכן הוא בב"ר פ' כ"ו למה קורא אותם בני אלהים מפני שהרבו ימים בלא צער, ורוב עניים היה בעניינים מושכלים. ובכוזרי מאמר ד' סי' ג' הוא תואר מורכב מן האנושות והאלהיות כאלו אמר האנוש האלהי, והכוונה בו האנוש שיש בו רוח אלקי.

אחריו, איך שידבקון בה' אלהים, ר"ל במדותיו [1]), אשרי אנשים המתחקים בנפשם כל חזיון הזה וכל הדברים האלה, מי יתן והיו כל הנפשות מזוקקות בכל אופני מעשה הצדקה ושלום, או שיהי' לבבם לדרוש ולחקור אחריה כל הימים, ומי לא ידע כי דלי העם אשר שמם בחושך מכוסה, הם תמיד מתקדשים ומטהרים לעשות כמתכונת אנשי מופת, ומבחירת נפשם אל אשר רוח הישרים שמה ללכת גם המה ילכו, ובעמדם תרפינה כנפיהם, לזאת אם יעלה על רוח המושל להשתעבד אל יצריו ומעשהו הראשון להתענג בהענוגים, אז כל עמו אשר התחת שבטו ג"כ נתפתו למותרות ולהאות המשגל אף בלי חפצם, ויוצאים מהם מעט שאינם מתקנאים בדרכים אלו מצד שהקנו להם מתולדתם נפש עדינה ויקרה, ואם אמנם יטב בעיני המלך ללכת אחרי הטוב והישר, אז גם חַפֵצֵי המותרות יְשַׁנוּ את טבעם אך למלאות ספקם, אם מיראת הכבוד אם מיראת העונש למען שֶׁיִתְראו כאלו הם מתקנאים בשוחרי טוב, ובאמת לא בשגעון ינהגו מנהגם זה להתעלה עוד יותר על כל המעולים מהם. —

והנה מפני שהי' משה מעוהד למחוקק, על כן ימים כבירים לפני עתו נפח ה' בקרבו אש דת, ויהי לנפש חיה ומשכלת מלא אותו רוח אלהים עוד טרם שנתמנה על כנו זה, ואחרי שהגיעה לו הממשלה הלז ברצון ה' ובהסכמת כל העדה, העמיד הדבר בנפשו לנחות את בני ישראל אל ארץ כנען הרחוקה מארץ מצרים דרך שלשת ימים, אולם לא נחם דרך הקרוב, כי מדאגה מדבר פן בעברם דרך ארץ פלשתים יגורו עליהם יושבי הארץ ההיא ללחום עמהם בחלוצי צבא לבל ילכדו ערי מושבם להיות משועבדים לבני ישראל, ובגלל כן לא תהי' ידים בבני ישראל לנום וינחם לשוב מצרימה [2]). — והיה הנסים מקול פחד האויבים אשר לפניהם

[1]) וכן הסכימו כל המפרשים שדביקות בה' הוא הדביקות במדותיו.
[2]) וזה שאמר הכתוב פן ינחם העם בראותם מלחמה וכו' וכן פי' רש"י כגון מלחמת ויורד העמלקי והכנעני, וכן דעת הרב המבאר שם,

לפניהם, יפנו ערפם לפול בידי האויבים הישנים, ותהי' המלחמה להם מפנים ומאחור והמה יהיו בתוך, ומבוכתם גדולה יותר מאשר שהיתה מקדם, ומלבד זו נתיחדה תהלוכתם בארץ ציה ושוממה, אשר ארחותיה עקשים לא דרכה רגל אנוש, מפני שחפץ משה לנסות את לבבם אם ישמעו לקול ה' אם יחדלו, והיתה על כן נטיתו מדרך הישר ללכת במשעול צר ועקום אשר ינחנו דרך ים סוף, ובעת ההיא עשה ה' נפלאות אשר לא נהיו בכל הארץ כי הלך לפני העם ענן שמים בתבנית עמוד גדול יומם, ועמוד אש לילה להאיר להם הדרך לבל יכשלו בהליכתם, ואולי הי' דמות ענן זה, דמות מלאך אחד שהי' מכורבל בהכריך הענן להיות להם למורה כי לא יראנו האדם וחי [1] —.

סיפור יד

וכאשר שמע מלך מצרים כי נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר, וישמח מאוד כשסרו מדרך הישר מבלי מצא להם מוצא ממדבר הרים, ויהפוך לבבו על אשר שלחם מארצו, ויהי' נכון הדבר לרדוף אחריהם, אם שתהי' יראהו על פניהם לכבוש אותם בעבודתם כמקדם, או להצמית אותם כלמו. ויאסור את רכבו ויקח את עמו את רומי קשת ומקלעי אבן ופרשיו וחילו, וגם שש מאות רכב בחור ושלישים על כלו, וימהר לרדוף אחרי בני ישראל להכחידם בברחם מפניו פעם אחת, כי זו הדרך מאז שמחץ אויב פתאומי' מחריד אמים כפלים למורא, ונקל מאוד לשבות את היושבים בטח יותר מן הדואגים והחרדים אל היתם, ככה חשב המלך בלבבו, וירדוף אחריהם בציפיתו שיהי' הנצח על צרו, כמעט

ז"ל, ואף כאן לפי משמעות פשטות הכתוב כי קרוב, לשון דהא הוא, דרך הוא לכנוס מיד לארץ כנען ולכשיבא לטורח מלחמות עם פלשתים, אשר לא יתנום לעבור דרך ארצם יתנו ראש ושבו מצרים ע"ש.

[1]) וזהו כדעת הרשב"ם שהיה ע"י מלאך, ואין צורך לומר כתרגום אונקלס על פסוק וה' הולך וה' מדבר קדמיהן להרחיק ההגשמה.

כמעט קט שישמע קול רעמו במחנה, וישיגו המצרים חונים אותם על שפת הים, ואלה בבני ישראל המכינים את לחם צהרים שמעו ראשונה קול תשואות הסואן אשר הקריב לבוא ושפעת המון אבקם משוק עד ירך כסתה את פני אדמה, ויחרדו היושבים באהליהם בטח וישאו את עיניהם והנה חיל מצרים ערוך למלחמה נוסע אחריהם, לעת צרה זו אשר לא קוו לה חרדו איש אל אחיו, בְּעָתָה אחזתם ועל כל מתנים חלחלה, כי כלי מפץ ומשחית לא היו בידם, לא היו אחוזי חרב, יען לא הזמינו את עצמם למלחמה, מפני שלא היו להם מפלט להמלט משחיתותם, כי הים זועף מאחור, סגר עליהם הפליטה, ומלפנים תְּסַכֵּן נפשם מחרב היונה, עבר מזה ועבר מזה, נעולה להם המדבר שוממה אשר ילפתו בה אורחת דרכם, יראה ורעד באו בעצמותיהם ויהיו בין המצרים לא ידעו פנות אנה מפניהם יברחו, אם איש להימין או להשמאיל, ויצעקו אל ה׳, ויאמרו למשה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, הלא טוב לנו עבוד את מצרים ממותינו במדבר, הן הבטחתנו על שקר בהקות החופש, אך למען השים את נפשנו בכפינו, ואתה נשענת על תוכית לבבינו, כאלו נעלם ממך רוע לב המצרים ולא תדע את חרון אפם אשר ישתער עלינו, הלא תראה כי אין לנו מכל העֲבָרים מנוס לחלצינו מן הרעה אשר השיגתנו, ואנחנו לא נדע מה נעשה אם מבלי חרב בידינו נלחם לקראת המחומשים, או אם ברוח נברח לנו, ומה נוכל אם סביב סביב שהו עלינו מדחפות, פה רשת האויבים פרושה לפנינו, שם ילבדו אותנו המים, ואין צי אדיר לעבור אותם במשוט, וכוגר הדרך מכל הצדדים, אין יוצא ואין בא[1]).—

על תרעומת כל דברים אלו לא השיבם משה בחֵמה כי הי׳ זכור אל לבו כל דברי ה׳ אשר אמר אליו, אך נשא את לבבו אל אלהים, שפתיו נעות וקולו לא נשמע, למען הציל אותם

מתהפוכות

---

[1]) וכן ליור מבוכתם במדרש בא, באותה שעה היו עומדים ולא היו יודעים מה לעשות, הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר.

מתהפוכות הרעות. גם כמענה רך דבר על לבבם דברים טובים ונחומים, ויאמר אל העם אל תיראו ואל תשתוחח נפשיכם, הרגיעו ודומו כי עוד ישועות אלהים, אל תבטחו בנדיבים ובבן אדם שאין לו תשועה, מה לכם לחסות בקול דברים אשר לא אמֻן בם, התיצבו אזרו חיל, וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום, כי אין מעצור לה' להוציא את האובדים מסובכם, הוא לבדו כל יבול ואין זולתו. — כן עתה העיר משה את תנחומותיו על נפשם, ולא ימים רבים אחרי כן כאשר נוססה בו רוח אל, שָר דברים אלה בשירים על לבבם, ויוסף את דבריו כאשר ראיתם היום את מצרים חלוצי אֱזור איש חרבו על ירכו לא יוסיפו מן הוא והלאה לְבַלְּהֵה אתכם, לא עוד תרגזו ותחילו מפניהם, כי ימחו כלם מן אדמה, יצללו כעופרת במים אדירים ונשקעו ביאור כלם, ולא ישאר מהם שריד ופליט, הן לא יאריכו ימי הפקודה האלו, עוד היום בנשף בערב באישון ליל קרוב יום אידם ותשועתם אחישנה להגלות, כה דבר להם, וכה עננם. — ויהי כאשר רפה היום לערוב, ותבוא השמש, ויולך ה' רוח נגב עזה [1]) בים וישם את הים לחרבה ויבקעו המים ועבי שחקים כסו את הלילה באופל למען תפול אימה וחשיכה גדולה על הדולקים אחריהם [2]), ויט

משה

---

[1]) עיין הערה לעיל על פסוק וה' נהג רוח קדים, ופה הנני מוסיף להעיר מה שבעל שירי תפארת היה קוהה על פסוק זה, שהוא קשה ההשגה, ופי' שרוח זה היה רוח פלא מדרום, ורק המשילו לרוח קדים הוא לפי דברי המחבר פה טעם מתיישב על הלב ואלו ראם נתקררה דעתו; כי מכוונתו כתב רוח נגב עזה, להורות שבאמצעות רוח נגב אשר בטבעו חם, ונוסף לזה היה עזה שברוחות, כדאית' בילקוט זו רוח קדים, מכח זה יוכל לייבש תהומות ולבקוע מים, ונראה בזה לבלתי הרבות בנסים כל כמו אלה, או מהשתתפות רוח קדים ונגב שניהם חם בטבע ג"כ לא יבצר מהם לעשות כזאת. ולפי החכם יאסט חלק ראשון מקורות היהודים היה רוח קדים סוער יום ולילה אחד שלם מקדם בואם שם למען יחרב הים עד יסודו ללכת שם, זהו ע"פ הטבע. והנה הוואלגאטי מתרגם ברעננענדען ווינד — וע' זקנים רוח נגב, יאבלאנסקי מפרשנו טיפאן, דומה למלת סופה, או נאָרד אָסט, והמצרים יכבדו רוח זו ועושין אותה אלהות.

[2]) וכן דעת הרב בעל שירי תפארת, והוא מוסיף עוד טעם אחר

משה את מטהו על הים ויבקעהו ויכרתון מימיו, ויהי חלקם בימין מהנשא עד למעלה ¹), ונצבו כמו נד נוזלים, וחלקם בשמאל נעצר במרוצה ובתוך הים יבשת אורח סלולה, לבני ישראל, אשר ידרכו בה רגליהם, ויהי משה שש ושמח בראותו נפלאות אל תמים דעים, והוסיף אומץ בנפש אנשיו ויצו אותם להקהל מהרה במחנה כאיש אחד ולעמוד על נפשם. — עד כה ועד כה נתגלה שנית חזיון פלאי, שעמוד הענן אשר עד הנה כחלוץ הולך לפניהם שב אחורנית ללכת מאחריהם כמאסף לכל המחנות, משמרת היה עמדו, להיות מחסה ומגן אל הנסים מפני רודפיהם, למען שיהי' דרכם מכוקל ולא תמוט רגלם, ולהוחיל מצרים עד בוש לבל החיש עברתם ²), לזאת נבהלו המצריים, ונבקה רוחם ותהי מהומה ומבוסה, וסכסך איש באחיו, איש את רעהו ידחקון לנוס מפני הרעה, אולם לשוא בחנו להמלט כי למועד קץ והזמן הגיע לכליתם, ובאשמורת הבוקר הלכו בני ישראל עם כל הנלוים להם בתוך הים ביבשה, וישובו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה, כי הפיח רוח צפון להשיב את הים לאיתנו ולא נשאר בהם עד אחד, לבשר את הרג הרוגיהם, וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, איך שהדך מתי און תחתם, ויכנע כל בני שחץ מבלי שנשפך דם מבני ישראל כלו

רגע

שלא יראו המצרים הפלא הגדול שעשה בים פתאום שגב למרבה ואלו הרגישו דבר מזה היה שבים אחור.

¹) ודברים אלו מתאימים ככפתור ופרח עם הברייתא דאבות דר' נתן וז"ל גם אמרו עוד ר' אליעזר בן יעקב אומר קפא להם התהום למעלה ועברו בו ישראל כדי שלא יצטערו, וידוע שמשנת ראב"י קב ונקי.

²) וכן פי' רש"י במקומו ע"פ חז"ל בפסוק וילך מאחריהם וכו' להבדיל בין מחנה מצרים ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים, ובפסוק ויסע עמוד הענן פי' שנסע והלך להחשיך למצרים, ובעל קורות יאסט, עם בעל שירי תפארת הסכימו יחד לפרש להיפך העמוד ענן נסע מאחריהם לכוונה זו שלא יראו המצרים את ישראל נסע והלך ויאר האש ג"כ לתת נר אל רגלי צריו שיסעו בגובה אפס אחרי ישראל ובים ירדופום, ועכ"ז לא סר האופל בין המחנות, לבל יראו כי בין חומות מים ילכו עד עת הבוקר. —

רגע אחד ואינימו, אז נתוועדו על חוף הים מקהלות משוררים ולהקת מתופפות, וישירו ברן יחד שירת תודה לאלהים, ומשה אשר עמד לראש אצל האנשים היה פותח בדבריו תהלה, ומרים אחותו אצל הנשים, ענתה לחן, ותענינה אחריה, אלה לעומת אלה הנעימו קול ערב לאמר שירו לה' כי גאה גאה. —

ס י פ ו ר טו

ויסעו בני ישראל מים סוף וילכו לדרכם בטח, אחרי שהצילם ה' מכף אויביהם, ויהי בהלכם שלשת ימים ולא מצאו מים, ותקצר נפשם בצמא וילונו על משה וישכחו את אל מושיעם, ובעמל חייהם השו את כל החסדים אשר כבר עשה ה' אתם, והנה הביטו למרחוק ביר אחד אשר יפיץ מעינותיו חוצה ויתאהדון חיש בשמחה אליו לשאוב מים ממעיני הישועה, אולם תוחלתם נכזבה, לא יכלו לשתות המר מדליו ויחלש כחם עד להתעלף וביותר צר להם בעד בניהם לראות אותם עטופים בצמא, עוללים שאלו למים, נודדו למשקה, ורחמי הוריהם נכמרו עליהם, על לחייהם נזלו דמעות מפני שלא היה להם למלאות ספקם. — מקטני אמנה גם היו בתוך העדה אשר אין רוחם נאמנה עם אל, ויניד לבם כקנה במים על כן שלחו את פיהם ברעה ויחפיאו על ה' דברים אשר לא כן, ויאמרו מי יתן מותנו בארץ מצרים, וגוענו עתה כלנו בחוסר מים רק המות הזה יאריך למעניתנו, שמה קל מהרה היתה נשמתנו נכבית גם רוחנו לא חלף הלך לו, כי אם דרך נתיבה אל מות, פה אמנם המות יתם נפשנו כליל, תמם יהלוך רוחנו לנצח יאבד, ולא נאמין בחייהו, כי אימת המות גדולה מהמות עצמו. — ויצעק משה אל ה' ויתפלל בעדם שיסלח ה' למרת נפשם, בידעו נאמנה שיתעטף רוחם מרעב ומצמא, על כן ימלא להם מהרה את חסרונם חית נפש נענם ישביע בצחצחות, וה' אשר לא יבזה לב נשבר ונדכה, אך

נעתר

נעתר לו וירפאו, פתח את עיני נפש השכלית המתחנן לפניו, וַיַּרְאֵהו עץ ויצוהו להשליך קצוב אותו הבארה למען המתיק מעינותיו. —

ועיד עד עתה נעלם מאתנו, אם שהיה מוטבע בעץ הנזכר רפאות תעלה מני אז, או אם הוראת שעה היתה [1]), יהי איך שיהיה נרפאו המים וימתקו וגם יכלו לשתותם, כאלו לא היו מָרים מקדם, ועקבות מומם הראשון לא נודעו עוד. — ועל אופן הזה שקט הצמאון מזעפו, ששון ושמחה השיגו, ונסו יגון ואנחה, וביותר תתפשט השמחה בלב איש כשתתגלה התשועה פתע פתאום, מבלי שיקוה עליה, הכוסף אותה, ואחרי שמלאו את כדיהם ממעיני התשועה, הלכו מהם שמחים וטובי לבב כמו הקרואים מבית המשתה, אולם שתו ואין לשכרה, כהתעות שכור בקיאו, ולא נתבלבלה דעתם, בתתנו להם משה הצדיק תמים את העסים הזה על ידו. — ובכן הלכו הלוך ונסוע ויבואו אלימה עיר שסבבוה אילנות שונות ובריכות מים הקיפוה, ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים אשר ישלחו פארותיהם ענפים פוריות. המתבונן מהדודי שכלו במראה הלז ישיג היטב מה שנרשם בצורת מקום הזה ובהודעת תכונותיו בסמנים הנזכרים המציירים מעמד ומצב בני ישראל בכלל ובפרט, כי בני ישראל נתחלקו לשנים עשר שבטים, וזהו שתים עשרה עינות הרומזות עליהם, מפאת שכל

שבט

---

[1]) והרב אבן עזרא על פסוק ויצעק, בזה"ל זה העץ לא ידענו מה היה, רק דבר פלאי היה ואלו היו המים עומדים היינו אומר דרך רפואה היה, ונכון הוא מה שאחז"ל שהיה עץ מר והיה נס בתוך נס. ולשון הרמב"ן ז"ל שנראה בדרך הפשוט כי העץ ההוא ימתיק בטבע, והוא סגולה בו, ולמד אותה למשה, לזה נאמר ויורהו. — ולפי המחבר שלפנינו הועתק בלשון ויראהו בראיי' שכלית אותה הסגולה המוטבעת בו מאז או שנשתנה לזה באותו שעה — ותרגם יונתן בזה"ל ואחוי לי' ה' אילן מריר דארדפני וכתב עלוי שמא רבא ויקירא וטְלַק לגוי מיא תמן שַוי לי' מימרא דה' גזירת שבתא לקיים איקר אבא ואימא דיני פרעה ומשקיפי וקנסין דמקנסי לחייביא ותמן נסיא בנסיונא עשיריתא, עכ"ל. ובילמדנו ויורהו ה' עץ ר' נתן אומר הרדופני מר הי' פי' אילן הגדל על שפת הנהר ועושה פרחין דומה לשושנים והן מרים ביותר, ועיין בערוך למלת הרדופני שהוא לשון יון, **ראָדאָדאַפנע, לאָרבער, הונדסהאָלצקרויט,** ובהערה אשכנזית שם מידידי רמ"ל הוא נטע **האָלונדער.**

שבט ושבט בפני עצמו דומה לאחד המעינות להקיר את תומתם ולפרוץ נחל צדקתם עד בלי די להתאמץ במעשה תהלה כל הימים, וזקני העם היו במספרם שבעים איש [1], ידמו להם השבעים תמרים, מצד המקרים המתלוים, כי התמרים הגבוהים נחמדים למראה ופרים טוב למאכל, וכח הצמיחה שבהם לא על גל שרשים יסובך כדמיון שארי הצמחים כי אם כמושב הלב בתוך כן יתנו חילם מבין דליותיהם, אשר רחבו ונסבו למעלה [2], מקיפים את גזעם מכל הפאות כמלך במסיבו, ותכונה זו גם לנפש המתקדשת מטומאתה, כי היא רגילה תמיד להביט למעלה, תקנן שבתה במרום ותתפלא נוראות כי נפלאים מעשה אלהים היא יודעת מאוד, ולאל תחשב כל תענוגי עולם ההכליה וההפסד, תעוף עיניך בו ואיננו, אולם במרומים נתן השכל ותכלית האושר מושגו. —

סיפור טז

והנה ימים לא ארכו להם והלחם אזל מכליהם, ושאף חיל צמים למים ויראו בעיניהם כי הוה על הוה תתקלקל עליהם, אך חליפות המצוק יתגלגלו, פעם יענם חוסר לחם ונקיון שינים, פעם יציקם מים לחץ כשמש מהם מחלת הצמאון, בא על מקומו שבר הרעבון אשר התעלל בהם מבלי נשא את דחקו, ולשוד הכפן אשר נטה לארץ מנלו וישתרג על צוארם חרד לבם ויתר ממקומו כי פחדו פחד שלא תסור מהם מחלה זו לעולם, בהיות שהיה לפתח עינים המדבר הגדול והנורא, ארץ מליחה ציה ובחה

---

[1]) כן פי' רש"י במקומו וכן אמרו חז"ל במכילתא מיום שברא הקב"ה את עולמו ברא שם שתים עשרה עינות מים כנגד י"ב שבטי ישראל, ושבעים דקלים כנגד ע' זקנים, והרב המחבר פה שכל את ידיו לציין ענין זה ביתר ביאור, ועיין בעקידה על פרשה זו.

[2]) וכן הוא במדרש רבה פ' מ"א צדיק כתמר יפרח מה תמרה לבה מכוון למעלה כך הצדיק לבו מכוון להקב"ה.

ובתה ויאריכו וַיִרְאוּ סלעים גבוהים, צורים רמים וחרבים, גלי אדמה וערימות חול עד לב השמים, אין פרץ נחל נבעה, לא משק גבים, יבש חציר ושדמות תבואה אומלל, גם עצי פרי ברוש תדהר ותאשור יחדיו יבולו, גם לא נשמע קול התור, לא יהל שם ערבי הרועה עדרי בקר וצאן, אך סביב סביב ירמשון זוחלי עפר אשר ארסם ארס מות לבני אדם, נחשים ועקרבים אשר סף רעל המתם, ונוסף לזה התמרמרו כאשר ערכו לפניהם עוני הרעבון עם המרבית והמותר שהיה להם בארץ מצרים לשובע, ויהיו על כן מלינים במחנה וינאמו נאום „הלא קוינו לחופש בצאתנו ממצרים, ועתה יבואינו שואה ומשואה, ומתנו ברעב, איה הבטחון שהבטחונו מנהלינו? איפה פיהם וירשיענו, תחת חטה יצא חֹחָה, תחת מבטח, מַטְבֵח, עד מתי יוחר עת קץ לכל התלאות, הלא קץ לכל יורדי הים באניות ולכל מסעות היבשה, כל אלה יגיעו למחוז חפצם, בזמן מה מן הזמני׳, אם לחוף מלא מסחורת יד עמים או לקריה רוכלת עם, אולם אנחנו לבדנו נעים ונדים במדבר עזובה, הה! אבדה תקותנו נגזרנו לנו מארץ חיים אל ארץ אופל וצלמות, והים הגדול נכחינו לבלעינו, הביטו! איך הפיח ברוחו את דבריו כזבים וימלא את אזנינו בתוחלת ממשוכה, עתה יעיק את העצמים בבטן החכר במצוקת הרעבון לא יכלכל אותנו במכולת, לא יטריפנו בלחם חוק, אך הנהו הולך לפני ההמון הגדול הזה לרמותו בעקבה, להעבירנו מארץ פוריה לארץ ערער וגלמודה, ועוד מעט ונרדה חיים שאולה.

כן הִתְווּ דרכי משה, כמה המרוהו ועצבו רוח קדשו, להתגולל עליו כל טרחם משאם וריבם, אם תִּתָּכֵן תלונות אנשים אלו אשר כבר ראתה עינם ותעידם מכל האותות הגדולות, והמופתים הנאמנים; ועודם מחזיקים בטומאתם ללכת אחרי מועצות לבבם הרע? הלא יאמינו בכל האותות אשר נעשו לפניהם? אמנם משה אשר ידע היטב כי אין רע יותר נכון לצלע, כשבר הרעבון, מחה על כן כְּאַב פשעם ולא חשבו לרעה כי עם סכל הוא, כיונה פותה אין לב, ולא באחת יבערו ויכסלו, מורשי לבבם ינתקו תמיד, מזימות

מתהפכות

מתהפכות לא יְיַשרו מסלתם, ישכחו הראשונות וקדמוניות לא יתבוננו ואין מקוה להם באחרית הימים. — וה' נחם לרעה העם אם מפני רוב רחמיו וגודל חסדיו, אם לכבוד משה בחירו למען הודע עוד יותר את קדושת נפשו ואת תומתו בכל העתים המאושרים, ואת סבלותו וענותו בפגעי הזמן שתלואים בהם החיים מנגד, ויחמול על האנשים הנאנחים והנאנקים, אשר צרתם זו נחשבת בעיניהם כמשלחת המות, וינחם ה' בלבו להמציא למכתם תרופה שלא היתה כמוה לפניה, בעבור שיראו וייראו מלפניו, למען ישאו ויסתכלו אף שלא יפול לטוב כל דבר, אך יראו ויבושו כי לא תכרת תקותם נצח. —

סיפור יז

וזה הדבר אשר קרה אותם בדרך, בוקר השכם ותהי שכבת הטל סביב למחנה, אשר יורד מן השמים לאט לאט כאשר ירד השלג על הארץ, אך לא דמה אליו במראהו כמו שנראה אותו בימי הסתיו, גם לא שוה פניו לאגלי מים, לא ברד ברדתו, לא הושלך כְּפִתֵּי קרח, שימלאו מהם העבים להריק אותם ארצה בימי השלג, כי אם דק כדוחן, ופני לבן פניו, (והוא הרכיב במלת מחוספס פירוש האונקלס מלשון מהשף הלבן, ופירוש הראב"ע מלשון עגול) ויתמהו כלם מחוץ למחנה, וישאלו את משה על אודותיו שיאמר להם מה הוא המטר הזה אשר מלפנים לא נראה כמוהו ולדבר מה אשר יעדו יראם בטוב טעם ודעת [י]. אז צלחה עליו רוח אלהים, וידבר אליהם

י) והנה לפי דבריו ג"כ מלת מן כמו מה, אך לא נמשך על המזון לומר מה הוא המזון כי אם על המטר נפלא היוצא מן הטבע לפי מראהו, ונוכל לומר שצדד מעט לפירוש של געזעניוס, שאמר מלת מן מלשון ערבי שענינו מתנה או חלק מה, והוא מלה קצרה מן מָנָה, וכן לדעתו חסד ואמת מן ינצרוהו, שיתורגם צוטהיילען, געבען, ולפי שמתנה באה לרוב בלא

אליהם את דברי ה׳ לאמר, הן נחלקו נאות שדוה לבני אדם לפלח לבקוע בארץ לשדד את תלמיה, להאריך ערוגות מטעם, למען תת זרע לאכרים ולהשתכר בתבואה היוצאת שנה שנה, יקחו דגנם בעתו, ומפל בר ישבירו ויהיו בהם כפי מכת צרכיהם וסיפוקם, אולם לה׳ כל הארץ ומלואה ואל כל אשר יחפוץ יַטֶּה חֲבָלֶיהָ, ועתה גם עתה נרצה לפניו להכין ע״י האויר ולא ע״י המים את מחית בני אדם להיות שאדמה גם היא רגילה לפעמים להוציא את המטר ממעביה, הנחל מצרים מדי שנה בשנה עולה ומשקה את אדמתם על כן יתבונן מטר זה כמטר ארצי — ומה שיפלא בעינינו יותר הוא איך שהיו מרבים העם להעמים את בהמתם בלחם הזה, ולשאת את שברם על גיוום למען שיספיק להם למדי, ברוב ימים, אף שלא היה מן הצורך להותיר בלחם אחרי שהשביע ה׳ את העם ממגד שמים ומטל היורד כיום ביום ארצה, וכל העם השביעו דים את נפשם המבוקה והמבולקה, איש לפי אכלו, ותהי בפיהם כדבש למתוק, ומה שנוהר בלחם עד בוקר, וירום תולעים ויבאש, על כן את יתרם לא עשו אוכל. ווילקטו רק את לחם חוקם בבקר בבקר אחרי עלתה שכבת הטל. ויהי ביום השביעי שבת הי׳ קודש לה׳ ולא היה בו רדת המן מפני שלא הורשה לעשות בו מלאכה גדולה או קטנה, כי הוא שמור מחללו, ונכבד

מעשות

בלא ראות אל המתקבל, כן המטר הזה נתהוה פתאום, משונה מן הרגיל, א״כ הכוונה אחת היא מתאמת עם געזעניוס, ותימה על הרב בעל שירי תפארת, שהנאנו פירושו על מלת מן שהוראתו לפי דעתו מלשון חשיבות, ויתורגם הערליך, פרעכטיג, ועין הקורא יראה ויבין בשכלו הטהור כי יתרון רב הוא לפי געזעניוס, ומכוון מאוד בענינו, ומדויק ג״כ הפסוק בלשונו, ובוקר וראיתם את כבוד ה׳, שסב כבוד ה׳ על המתנה זו שירדה מן השמים, כי מלת כבוד מונח על כל תוספת טובה שבני אדם מכבדין בעבורם את בעליהן, ובכלל זה גם העושר, כאמרו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה. — ולפי החכם יאסט חלק ראשון מקורות היהודים, נתהוה המן מזיעת האילן טאמאריסקע, שהם נטועים בעמק הנגב במדבר סין ובבוקר טרם יחום השמש כסו את עין הארץ בלבנוניתא, ועוד היום בארץ מזרח יש מן נקרא טערענדשאבין בלשון ערבי, ועיין אבן עזרא. —

מעשות חפצינו, ויתן ה' להם ביום הששי לחם יומים וילקטו בו לחם משנה [1]), ויניחו אותו עד הבקר, ורמה לא היתה בו. ומלבד זו נכפל הנס שלא מנע ה' את מַנו מפיהם זה ארבעים שנה אשר טלטלם במדבר שממון, ויאכילם עד לְשָׂבעה לפי ערך הימים ויקחו להם כאיש אשר מודד איפת הקליא מן הכרי שבגורן לצרכו. — ובימים אז נזהרו לשמור את יום השבת והמנוחה כראוי אחרי שימים רבים שאול שאלו איזה יום הוא יום הולדת תבל יום אשר בו נשלם העולם במכלולו [2]), אז השכילו לדעת מה שלא ידעו זקניהם לפנים ע"פ ה', וע"פ המופת הנתגלה, כי עין בעין ראו כמו שהעירותי למעלה שֶׁכָּל הנותר עד הבוקר פג טעמו ומשחת מראיהו, המן אמנם אשר ירד ביום הששי מצאוהו בשדה פי שנים, ומשך שני ימים תמימים עמד בטובו וריחו לא נמר. —

ועתה אודיעך את משפט ואת מעשה הכנת מאכלו, בוקר השכם, ושָׁטו העם ולקטו את המן ויטחנו אותו ברחים ובשלו בפרור ועשו אותו עוגות והיה טעמו כטעם לשד השמן, מעדנים לנפשותם כצפיחית בדבש, כתופיני פתים, מעשה האופה בערים נושבות, כי ה' היה בקרבם, אשר נתן להם את אכלם במדבר, ויהי בערב ורוח נסע מאת ה' ויגז שלוים מן הים ויטוש על המחנה, וישטחו להם שטוח כאמתים על פני ארץ למען תצודדנה בקלות אל ידם, ויאספו את השליו ויבשלו אותו כל איש כאות נפשו, וימלאו ממנו את מעיהם ויטעם לְחִכָּם כבשר שמן ומאכלו בריאה, ויהי כשבתם על סיר הבשר, שהיה

כרי

---

[1]) וזהו על פי מ"ש בעל העקידה שער מ"א וז"ל והנה שנעשה במן האלהים ג' ניסים, האחד שלא ירד בשבת, והוא סימן אל השביתה המורה על חידוש העולם, הב' מה שמלאו בלקיטתם בכל יום די מחסורם, והג' מה שנמלא ביום הששי לחם יומים, והוא סימן אל המנוחה התכליתית, וכו', ועיין כל הענין שם. —

[2]) וכן מכונה מספר השביעי מהראב"ע מספר שלם עיין ויקרא כ"ו י"ח ובמדבר כ"ג א'. או לפי שהוא אינו מוליד ואינו נולד כמבואר בס' היורש וביתר חיבורי המחבר בכמה מקומות.

כדי לרוב, ויחסר להם המים שנית ויצמא שם העם ויצעק משה אל ה׳ ויתפלל בעדם, ויקח משה על פי ה׳ את המטה אשר כבר עשה בו את כל האותות במצרים, ויך בצור ויתיך את נקיקו ויפַתַח ויזובו פלגי מים אשר נהרו מכל נקרותיו, ויצאו ממנו המסים נוזלים כמן המעין נאמן אשר לא יכזבו מימיו וַיַּשְׁק את העם ברבבותיו, למען ספות הרוה על הצמאה, כלם מלאו את עטיניהם, כמו שכבר מלאו אותם במי המרים, שנהפכו ונשתנו ברפואות ה׳ למים מתוקים. — וכי יש איש אשר שורש הספק פורה בלבבו; לבלתי האמין בכל הנפלאות האלה, הנה זה טמא טמא יקרא אשר דרכי אֵל מֶנו נסתרו, הן מי לא ידע כי תכלית כל המופתים בבחינתם דבר קטון הוא בעיני אלהים ופעולתו אמיתית איננה לריק, אך מסכמת עם אמתת כל היצורים ובריאת העולם, וכשמש וכירח יכונו לנגד עינינו, וכיסוד מוצק הארץ מוסדה, וכן תעיד בו התפשטות היבשה, וההרחבות הָאִיִּים עצומים, וכל החי והצומח יעידון על יכלתו הבלתי מוגבלת, מי רוגע גלי הים? מי יעשוק בנהר, מי ישטוף ספיחי הנחלות או מי יבקיע מעינות להביע מים שירתחו כסיר, או להָקר מים קרים? מי ינהג בעוזו תימן, מי יעביר רוח בשחקים לטהר כל הבהירים? מי מסב אותות שמים למועדים לימים ושנים, מי שם מְמַדי תבל וכל מהמודיה אשר לא יכילם הפה לדבר בם? הלא ה׳ הוא האדון לכל היצורים, הוא פעל כל אלה, ומה גדלו כל נפלאותיו אשר הרבה לאחד מחלקי התבל, וכן ירבון ויפרוצון בכל חלקי התבל, אמנם אף שנשגב הפלא ולא נוכל לו, עם כל זה להיותם הנסים מורגלים בינינו, מחוללים הם בעינינו, ואנחנו נמאס בהם, אבל מופת ה׳ שהוא יקר בימינו ואין חזיונו נפרץ אף כי קטון הערך הוא, עדן נפלא לנובמה שחדשהו ה׳ לבקרים, את כל עצמותינו יחליץ, וכל חושינו יתעוררו יגילו ויעלוזו. —

ואחרי

סיפור יח

ואחרי שחלפו להם ימים כבירים להעות בישימון בתהו לא דרך, הגיעו העיפים את גבולי ארץ נושבת, הלא המה בנוה עיר המיעדה להם, שמה ישבו להם בני עמלק, שמה קיתה נפשם להנפש במנוחה שאננה ובשלוה, איש תחת תאנהו, אמנם נתיאשה תוחלתם, יען מושל הארץ ההיא מיראתו פן ירבה ויפרוץ העם ויתישבו בחלקות השדה שלהם, הזעיק מהרה את ילדות עמו ויתיצבו לקראת בני ישראל, לשטנם בדרך מעבור בגבולו, ואם עדן יהינו ויהזקו מתנים לפנות להם הדרך בכח חרבם וקשתם, הנה מעיר עליהם מחדש חיל וצבא אשר יצוק עמדו להכות את הנהלאים ואת הלושי כח מחוסר לחם ומהעדר מים, ושתים אלה יחדיו רגע אחד החליפו המיד בצאתם ובבואם, ומשה אחרי ששלח מרגלים לתור בארץ ולהקרה, הרחק לא הרהיק את מהניהו ממחנה האויב, ויבחר לו הגבורים בעם המתולעים באש פלדות ויפקד עליהם את יהושע לראש, וימהר משה ללכת להושיע אותם בתעלומת כחו, ויטהר מקדם את נפשו ויעל ראש הגבעה, וישא את לבבו אל כפים ויתפלל אל ה' להטות הנצה וההוד אל הועי מדבר אשר הצילם מצרות גדולות, ומיד עושקיהם שלח רצוצים חפשי ויוציאם מארץ רעה ומשכלת, בשכבר הלו בה יסודות הפוכות, ואשר כלכלם במדבר כי לא ירעבו ולא יצמאו. — ויהי כאשר ערכו מלחמתם אלה לעומת אלה ויגל ה' את פלא בידי הנביא שהיו פעם כבדים ופעם קלים, והיה כאשר תמכו את ידיו וירם אותם אל שמים וגבר ישראל, וכאשר השקיע אותם מכבדם למטה וגבר עמלק, וזאת היתה מכוונת הבורא ב"ה להורות כי חלק אדם רשע מארץ שהיא חלק עולם החצוני', ונחלת צדיק [1] ממעל

---

[1]) וכהגדה וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומכוונין לבן לאביהן שבשמים היו מתגברין ואם לאו

וימעל משמי קודש, וכמו שהיא מחוק הטבע שכח השמים גדול מכח אדמה, כן האות נסמן שיצליח עמו במלחמה, ישור על משנאיו ויכול להם, ואם שנזדמן שידיו עלו וירדו פעם אחד בלי שיווי המשקל, כפלם המאזנים אשר לא יעמוד בשוה, אז נלחמו על שדה קטל, והנצחון פוסח על שתי הסעיפים, קרח מכאן וקרח מכאן, המכה אל ישמח והמוכה אל יתאבל, אולם פתאום נתגלה איך שיכנפו ידים רמות והעופינה הגבה למעלה ויהיו אמונה עד שמחצו ישראל ראש צריהם, כרע נפל שדוד, ויבן שם משה מזבח לה'.

ואחרי מלחמת עמלק שלח משה מרגלים להור את הארץ אשר הוכיח ה' לתת להם לנחלה, ויהי בשנה השנית לצאתם ממצרים, וישלחם איש אחד איש אחד למטה אבותיו, וכל נשיא בהם, ויאמר אליהם, הנה כל המלחמות אשר כבר נלחמנו בנפשותינו ואשר עוד היום נסכן בם, כל אלה סבלנו ברוב תלאה למען שתהי' לנו נהלה מצרים בחלק השדות אשר לגוים סביב, ואל טוב וחסד רצה באבירי התקוה להוליכם בסך אל עיר מושב, ומה רב הועלנו לדעת את מצב המקומות ואנשיהם וכל דברת בני האדם, כאשר יסתעף לנו בהיפך החסרון והנזק בהעדר ידיעתנו מהם, לזאת בהרנו בכם היום, כי תשימו עיניכם ולבכם עליהם, ואתם תהיון לאלופינו שבמחנה לפתח עינים ולגילוי אוזן שתחקרו לדעה, מה שתבקש הידיעה בשלשה אופנים, והוא שתדעו מי הוא העם היושב עליה, המעט הוא אם רב, ומה הערים אשר הוא יושב בהנה, הבמחנים אם במבצרים, ומה הארץ השמנה היא אם רזה, היש בה עץ אם אין, ואז נדעה לערוך את הצבא לקראת חיל אנשיהם, לבל נכשלה במלחמותינו עמהם, או אם נשפוך סוללה ונבנה דיק ללכוד את מבצריהם,

ומלבד

לא היו נופלים, שזה יתחייב מהתחלפות לנס בתכלית ההפכיות והוא היותו מכוון לשמים, או לשעות בדברי שקר, כן פי' העקידה שער מ"ב, ולפי המחבר שלפנינו ג"כ הסכמתו לדברי בעל העקידה אך בקוצר דבריו הומתק הטעם יותר. —

ומלבד זה מן הצורך להכיר היטב את מהות הארץ, הטובה היא אם רעה, כי פתיות היא לרשת ארץ חֲרֵרים אשר לא יֵעָדר ולא יזָמר בה, ואנחנו נשים בה׳ מבטחינו, בו נרוץ גדוד, בו נדלג שור ולא ירגז לבנו וכן נצליח וכן נשכיל, אף שצר כחנו, ותבונתינו קצרה מהם, הלא ה׳ מעוזינו, אשר השפיע עלינו מטובו ולא חסרנו כל במדבר כל האוכל בערים גם שם לא נפקד ממנו, והימים עתה ימי בכורים ימי האביב אשר בהם תבשלנה תבואות שדה ועצי גנים יתנו פרים, על כן טוב לשוב בזמן הקיץ ולהביא מפרי אדמה המשביע בטוב יבולה וצאצאיה. —

סיפור יט

כשמעם דברים אלה יצאו ממקומם ללכת בתור הארץ, והמון אנשים רבים נשארו יושבים על כליהם ויהיו רק דואגים עליהם לכל יקרה להם אסון ופגע, שלא ילכדו האנשים הנבחרים לְמְחַקְרֵי ארץ להיות שנעלם מהם כל מחשבות שונאיהם, וילכו התרים לרגלי פקידיהם אשר הורו לפניהם הדרך ילכו בה — ויהי כאשר הקריבו לבוא אל גבולי הארץ ויעפילו לעלות אל ראש ההר וישאו עיניהם ויראו לפניהם ארץ מישור ארץ הנגב יעטוף שעורה חטה ודגן, והרים סביב לה נטועים בכרמי חֶמֶר וכל הככר כלו צומח נטעי נעמנים, שתולים על פלגי מים, וכל הרכסים מרגל עד הראש מהודרים בטורי הבכאים ששלחו עפאים לשכון בְצִלָם, וביותר שבעה עינם בגבעות הנשאות ובעמקים אשר בינותם, כשֶגלשו מן ההרים, עירות בצורות מאוד הבנויות במלאכת היופי וההדור, ואחרי כן בדרישתם נתודעה להם איכות וכמות יושביהם שהיה עצום ורב, וכנפילים בעיניהם מפאת קומתם וכחם, ויהי עם לבבם לגור בינותם ולהתישב שם ימים רבים למען לא תטעה אותם השקפתם הראשונה, ולמען ידעון היטב מהם, ומהמיהם, ולא יהיה נאצל מהם כל אשר ישאלון עיניהם, וישתדלו

ויתאמצו

ויתאמצו ללקוט מן הזרועים, להראותם אל אחיהם שנשארו ביתה, ויביאו אליהם מן הפרי אשר לא יְשָׁהֵת בנשאו, ויכרתו זמורה ואשכול ענבים וישאוהו באמצע המוט, וקנצי המטה שמו שני נערים על שכמם [1]), וככה החליפו שנים בשנים לשאת אותה לכובד משאם אל ביתם, זולת זאת לא נתארע להם שום מאורע, מה שהיו יכולים להשיב דבר אל אחיהם, קול אחד לבל יקשור העם קשר.

ואחרי שובם מתור הארץ נתפרעו פרעות בעם, כי יש אשר סיפרו להם מן הערים הבצורות גדולות מאוד, ומן העם הרב היושב בהן, וירחיבו לשון לדבר גדולות ונפלאות, ויוציאו דבת הארץ לרפות ידי העם ולבלהם ביראה ורעד, ויש להפך חדלו לשונם להפליא הנוראות אשר עינם ראו ולא זר, ויהי הם אך מעידים בהם, ומדברים על לבם לחזק ולאמץ רוחם, לבקש להם עיר מושב, ויבטיחו אותם על אמת, כי כמעט שישמע קול רגלם בארץ נכר הלזו ינצחו ויצליחו, ואין עיר אשר לא תפתח שעריה לשלום, וכן באמת מצאו את העם תלואים בדעתם ויחצו אחת הנה ואחת הנה, היו בהם רכי לבב מרעידים בגופם וגם אמיצי לב ועזי נפש, אולם הראשונים רבו על האחרונים, וע"י מספר המתיַרְאִים, גבורת הגבורים נָשָׁתָה, ולא נודעה כי באה אל קרבנה. — אמנם שני אנשים, אשר רוח עוז לבשה אותם, המה הסו עשרה אנשים אשר הניאו את העם, וימשכו את לבבם על צדם, כי פה אחד היה מהלֵלם לספר בשבח הארץ, ובכל הטובות המועילות, וטרם כלו לדבר נשמע קול העם ברעה לאמר: מה נבצע כי נכבוש חיל זרים, אם לא יסור ממנו קול נוגשים הקדמונים, ובכן לולא

[3]) ופי' זה עולה יפה בפסוק וישאוהו במוט בפתחות הבי"ת להורות על ה"א הידיעה דהיינו באמצע המוט והבי"ת הוא בית קבלת והתוך, שגם המוט הונח עליו כי במקום האמצעי עביו וכחו יותר משני קצוי' בשנים, ע"י שני נערים אשר נשאוהו בקבלה המוט, וא"כ אין מקום לשאלה מה ת"ל בשנים, עד שהצרכו חז"ל לדרוש בשני מוטות, כי הפשוט מאומת יותר מן הדרוש...

לולא נשמטו שני האנשים מידי הרשעים הללו, כי עתה עוד מעט וסקלו אותם באבנים, כי הפצו לשמוע רק כל התועליות המגיעות לנפשם, וישליכו את האמת ארצה, ושקר נסכם. — ויצר למשה מאוד, עד להתחלות, ויחשוב את המון עם למשוגעים, מפני שכן בזדון לבם היו מלעיבים ומלעיגים כדברי ה', אולם לא רחק יומם, ונקמתם מְהֵרָה לבוא, בקרוב ימים, עשרה האנשים האלו המורדים בה' ובמשיחו, נקוטו במגפה, עם כל העדה הרעה, אשר השחיתו התעיבו עלילה, וישארו רק אותן אנשים אשר יעצו ללכת בלי שום מורא, לבד לאלה היתה משכורתם שלימה, עקב היתה רוח אחרה אתם וימלאו אחרי ה', וזאת היתה נסיבה לעכב אותם את שבתם על נחלתם, אף שהיו יכולין לחלוק להם את ארץ ארם בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים, אולם נזורו מדרך הישר והם מהנודדים בארחות עקלקלות ויתמכרו לעשות הרע, בְּדֵי ריק עיפה נפשם וְענו בדרך כחם, למען שתשולם להם רשעתם על חיקם במה שימשכו להם ימי הגולה עוד יותר מן הזמן אשר כבר עבר, כי על כן התעו במדבר זה שלשים ושמונה שנים, ובשנת הארבעים הקיפו את המדבר, והזרו למקומות שיצאו מהם בראשונה. —

והנה במבוא המדבר שָׁכֵן גוי קרוב להם אשר עליו נסמכו, בציפיתם שתכון ידו עמהם לצאת אתם במלחמה, לקראת כל הגוים המפוזרים והשאטים אותם מסביב, וגם יעזרו אהריהם להכין להם איתן מושבם, ואם אמנם יכבד עליהם להצטער עמהם בתלאות המלחמה, לכל הפחות, אל צד שכנגדם לא ידבקו, לא יקרבו ולא יתרחקו, מפני ששני לאומים מבטן אֵם אחת נוצרו, ואום מלאום יאמץ ויפרצו לרוב גם שניהם, אך גוי אהד מהם שב על מקומו ומכונו, והשני ירד למצרים מלחץ הרעב כמו שיודע למעלה, וברבות איזה דורות שבו אל אדמתם, שהלכו ממנה, ועם זה לא שכח ברית אחים קדומים, אף שימים רבים נפרדו איש מעל אחיו וכבר נהבטלה מנהג אבותיהם בידי דור עקש ופתלתול, עם כל זה לא חשבו בני ישראל עליהם רעה,

באמרם כי יאות אל עני ונכה רוח לזכור ימים מקדם, ולעורר את אהבה הישנה. אולם גוי אדום הוא גוי קרבים הנזכרים, השליכו אחרי גוום את האחוה ויחס הקורבה עם אחי בני ישראל, ונוסף לזה במה שהרגילו עצמם במדות גרועות ובילדי נכרים הספיקו, הזכירו על לבבם. מהדש את המשטמה הנושנת, ויהפוך לבם לשנוא תכלית שנאה, כפי הידוע שהראשון אשר יִסֵד מַמלכת אדום מכר את משפט הבכורה לאחיו, על כן שנאת אבותם נטרו הבנים בלבם, ויפקדו את עון ההורים על צאצאיהם והצפיעות, אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה. — ומשה שר המצביא אף שהיתה היכולת אתו להכניע אותם מהרה תחת ידו, בכל זאת לסבת השאֵרָה והקורבה לא נתן את רוח קדשו לנגוע בהם, ולעשות עמהם רעה, ויואל רק לעבור דרך המלך בארצם, ויבטיחם שלא יקרב נגע באהליהם ולא יכאיב חלקות שדותיהם, וגם ידו לא תהי׳ במקניהם, אף כי ישתו מימם ונתן מִכְרָם, להמם במחיר יקנו, על פיהם יבואו ועל פיהם יצאו, רק אין דבר. — ויבז אדום בצירים אשר שולחו אליו במלאכות השלום, ויצא לקראתו בעם כבד וביד חזקה, ויעד העד בהם למלחמה, באם שיעוז רוחם לעבור בגבולו, או שינתקו כפות רגליהם אף לנגוע בקצהו, ויתעבר העם, בשמעו תשובתו הנצחת, ורוחם להטה להיות מוכן למלחמה, ויעמוד משה על אחת הבמות וישא את קולו למרחוק, ויאמר אל העם, הבה! אתם גבורים! הן צדקה חמת אפכם על האנשים הרשעים האלו, הממאנים בדברים טובים ובעהרת שלום ואמת, ובצדק על כן ישאו את עונם, בהלכם אתנו קוממיות וקרי, אמנם מחֻמלת לבנו יותר נאוה לנו לחום עליהם ולבלתי הַשְׁמֵם את שארי בשרנו, לולא זאת מותר לב בשר מלב אבן אין, הלא טוב להעלות על לבנו את החסד והטוב שראוי לנו לעשות מאשר שתתפעל נקמתנו בהם לשלם להם את אשר יזמו לעשות. — ככה הואיל משה בֵּעֵר היטב את מחשבת העם מלבו, וירא כי מכל הצדדים פשט אדום את גדודיו מבלי שהיה עם לבב העם להתגר

להתגר בו מלחמה, אבל מקנאת לבם סגרו בעדם את קוצר הדרך, ותהי זאת לאות נאמן כי לא ישר בעיניהם לראות בעם ישראל חפש מחופש מידי מצרים המעבידים בהם, וידוע שמי שמתעצב בטובת זולתו זה ישיש ויתעלס ברע לו, ומה יועילנו אם שהוא מתחפש בידידתו המדומה, לימים הנה תגלה רעתו בקהל, הלא לתכלית זאת אך מתלקטים חברות פוחזים ורקים יחדיו למען אֵיבת הישרים ולקנאת התמימים כי ינוב חילם, וכי ירום קרנם, השמחה אך שמחו להם במפלת הצדיקים, ובגלל כן חשך משה את ידם לבצע את נקמתם באדום, ויעבור משה עם עמו מעיר קדש, וילך הלוך ונסוע הנגבה. — וכאשר ראה מלך הכנעני מרמת צופים, את עם ישראל הלוך וקרוב, ויאמר בלבו, עתה יֵקַל לו לאבדם מהרה יען לא סדרים הוא במסעי בני ישראל, אך בשגעון ינהג אותם מנהיגם, ותפול עלינו מחניהו, ויהי חלק מהאנשים פונה את ערפו לנום מפני שלא היה נכון לצלע כזה פתאום בלא ראות נטל עליו, גם נשבה ממנו שבי, וַיִתְיַמֵר המלך מאוד, כאשר ראה שהצליח פעם הראשון, ויוסף לחרחר בנו מלחמתו למען הכנע אותנו כלנו תחת ממשלתו, אולם לב בני ישראל לא נפל בכל החרדה אשר החריד עליהם האויב האיום, וימלאו את לבבם לבל תכסה כלימה את פניהם, איש אל רעהו אמר חזק — הבה נעשה לנו שם בגבורים, בכח אמיץ נתגבר לנצח את אויבינו בתחלת בואנו אל הארץ אשר הבטיחנו ה׳ לרשת אותה — רֶתֶת ורטט לא ימסי את נפשנו, רוח עוז יהי׳ לנו למחסה, אף אם ראשיתנו מצער, ישגה אחריתנו, אבחַת החרב יפול אימתה ופחד על כל שוכני ארץ, ועם זה נמיר את המעט אשר חסרנו בארץ חרולים, בעבודה רבה, ובשדות אשר יזרעו מאה שערים. — ובאופן התעוררות זו כל הנבובים נלְבבו, ויביאו את כל בכורי אדמתם אל ה׳, ואת בירת המלך עם כל בנותיה נתנו חרם וה׳ לא הֵפר את תאותם, ויתן בהם כח וחיל להתנקם באויביהם. — ואחרי כלות הנצחון שפכו את תחנתם לפני ה׳, ואת כל שללם הקדישו, וכל כסף וזהב רחש לבם לאלהים,

לזאת

לזאת נקרא שם העיר והמונה חרם, וכמו שיקדיש כל איש חסיד את ראשית תבואתו, כן הִתְנָה כל הגוי הזה את חבל אדמתם אשר התהלכו בה לרשת אותה, ובכן לא מצער היתה מתנת ארץ הלזו, אשר הרימו אותה תרומה לה׳, כי לעון פלילי חשבו בלבם באם שתחלק אדמתם בחבל, או שיסעו הלאה, בלתי אם שיתנו את תרומתם בתהלה לה׳ אשר הצליח אותם בכל דרכיהם. —

סיפור כא

לא רב אחרי כן פגעו באחד המעינות אשר מוצא מימיו השקה את כל העדה הצמאה, מעין הזה הוליך את נהריו כשמן מתוך הבאר בגבולי המדינה. — שמה הרגיעה נפשם, כאלו שתו ממנו יין רקח, טעם מים לא היה בו, ובמקהלות סביב הבאר ענו לה שיר הדש, ותהלות ה׳ בשרו, יְתַנו צדקות אשר חלק להם מקום ונהלָה בארץ נכר, ואחרי אשר נסתה כף רגלם ללכת במדבר הגדול והנורא, הציגה את עָמדתה בארץ המאושרה, ועל סִפֶּיהָ, הנה מצאו שפעת מים, את הבאר הזאת הנוו וגם רוממוה, יען כרוה שרים נדיבי עם ולא דלת העם הפרוהו, כי הוצאות רבות הוציאו מלכי ארץ להפור את הבאר ההיא, וזה בנין מפואר, מורה על עושר כבוד מלכים ההם [1]), וישמח משה בטובתם וילך למסעיו ויחץ את ילדות עמו, וישם אותה לחלוץ ולמאסף המחנות, והזקנים, הנשים והנערים הלכו באמצע המחנה, ומִזה ומזה סככו אותם במגיניהם הלוחמים ביום נשק. — ויהי לקץ הימים ויבואו בארץ האמורי, וישלחו מלאכים אל מלך סיחון לדבר אליו לשלום, ככל הדברים אשר דברו אל מלך אדום, והוא ענה אותם בניב נבזה, וכמעט לא יכול להתאפק מלשלוח ידיו אליהם בחמת רוחו, לולי היה נושא את חוקות העמים, ותהי על כן נפש המשולחים

נצלת

---

[1]) וכדברים האלה העתיק הרמב"מן מבעל מחבר, בביאור לפרשת חקת, ע"ש. —

נצלת, ויאסף המלך סיחון מהרה את חיל צבאו ויצא לקראת ישראל, וְשִׂעֵר בנפשו לנצח אותם, ויהי כאשר בא במערכה וילחם בהם, וירא את מחשבתו נכזבה, ולא כאשר דמה כן היה, יען מצא את בני ישראל לוחמים בנפשותם כגבורים אשר לא יכלו להִכָּבֵש, מפני שהיו למודי מלחמה, וכבר הקשו את גופתם לפצעים, לא אחת ולא שתים כי אם פעמים רבות את מופת כחם הודיעו, על כן גם בימים אז רָדוּ בשונאיהם ויכוהו לפי חרב, אבל בבזה לא שלחו את ידם, ויקדישו כל אשר מצאו לה', אשר על ידו נושעו יוהר מכל רוב חילם ומכל תחבולות אנוש, כי הוא הוסיף אומץ ברוחם להשים נפשם בכפם ולהעביר את חיתם בשָׁלַח. והם לא שָׁנוּ את מלחמתם, אך במערכה אחת הכריעו את האויב, מסביב נפלו בידיהם ונסו לקולם, כל הַקִּרְיוֹת בימים ההם נבוקו מיושביהם, ותהיינה ממולאות בחיל המנצחים, הכפרים והנהלות כמעט שהיו עזובות מאכרים וממושלים, לקחו בני ישראל את מקומיהם כאדונים חדשים תחתיהם.—

רעש מלחמה זה היה קול פחדים באזני בָשָׁן ולכל גְבוליו אשר ראו כי הרעה נגד פניהם, וכי הוא קרובה לבוא אליהם, והנה אחד מהמלכים הוא בלק בן צפור מלך מואב, אשר ממלכתו גדולה ועצומה וגם עם רב בקרבו, הוא לא נועז לצאת למלחמה עם בני ישראל, וישב בביתו ויכָּבֵד מבלי משים חרב כי יגור מאוד מפני כובד המלחמה, אשר מנת כוסה מכת רצח והרג, ומה לו לשפך דם חנם, וירא בלבו כי טוב לו ללכת ולפנות אל דרך הקוסמים ולשאול באוב, למען הכחיד את ישראל בלשון קללות נמרצות שיחולו על ראשם. ויהי בימים ההם נביא אחד בארץ ארם, אשר יצא שמו בגוים, וידיעתו הרבה בכל אופני הכשפים, ויהי מפליא לעשות באמצעית חכמת הקסם, נוראות לא הֵאמנה לשמוע, כי לפעמים הגיד מראש את עתידות הגשמים בימי הקיץ, וכן הקים את דברו שיבואו ימי חורב בימי הבציר, או שיהי' במקים אחד שובע לרוב, ובמקום אחר שברון מטה לחם, שם תצמקנה נחלות מים ופה ישטפו מימי הנהר על כל

גדותיו

גדותיו, דבר כי יהי' בארץ, וכל הפורעניות שתבאוננה התנבא, הכל בא ולא נפל דבר, יום יום נפוצה חכמתו במקסם שוא, וישלח אליו בלק את מלאכיו לקרוא לו (להנאתו ולטובתו שהיה פוסק לו ממון הרבה, כפי פי' רש"י ז"ל שם) לא כחש לו כי לא במרמה הבטיח לו כל הכבוד הזה, אולם בלעם לא מתומת לבו, ולא מעזות מצחו, כי אם בשפתיו מאן להלוך עמהם, ויאמר אליהם לינו פה הלילה, והשיבותי אתכם דבר כאשר ידבר ה' אלי. ויהי בבוקר, ויאמר אל שרי בלק כי מאן ה' לתתי להליך עמכם, וילכו המלאכים למקומם, ותשבתם נשאר מעל. ויוסף עוד המלך שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה, והכבודה רבה לפניהם, ויצום להבטיחנו בהון רב ובמגדנות רבות כשיבוא אל המלך. — והנביא אשר השא השאתו טובת הזמני ההיה, והמיועד להשיגנה ביום מחר, וגם חֶלְקַת שפת המלאכים אשר הדיחתו והטתו ברוב לקחם, כל זאת פִּתַּתוּ, וַיְפֻּתְּ, אבל שוב שנית רוח תאנתו השיבם כי יש את לבבו לדרוש מקדם את אלהים, מה יעננו, ומה ימריצנו קשה, ויקם בבוקר לשום לדרך פעמיו, ויגד אל המלאכים, כי העד העיד בו אלהים בחלום לילה, ללכת אתם לאט, ולא במהירת המרוצה, כאיש אשר שואף ושוקד על דברו לעשותו. והנה על הדרך הגיד לו לבו כי ירט דרכו לנגד ה', והאתון אשר רכב עליה פתאום עמדה עמוד, ובסבת איזה כח המכריח, נסוגה אחור, ותֵּט מן הדרך, ופרסותיה תמוטינה, פעם ימינה ופעם שמאלה, כאיש שכור אשר ינוד אנה ואנה, ותהי סוררה על כל המכות אשר הכה אותה, ותרבץ תחת משאה, ועוד מעט והפילה את רוכבה אחור, כי הוכחה מאוד במכאובה, והמקום, מקום צר היה, גדר מזה, וגדר מזה, ואין דרך לנטות ימין ושמאל, ותִּלָּחֵץ אל הקיר, וַתִּלְחַץ את רגל בלעם, וכבר ראתה האתון את מלאך ה', אשר חזיונו החריד אותה, ורק היא לבדה ראתה ומעֵיני האדם היה סתום ונעלם, למען יַסרנו על אשר הסכיל לעשות, ונפש בהמתו אז השכילה יותר ממנו, אשר התנשא בפיו לאמר שיודע הליכות עולם, וחוג שמים לא סתר לו, וגם שתום עין הוא לראות פני

עליון

עליון היוצר והמנהיג כל צבאיו. — ויהי כאשר גלה ה' את עיניו ויראהו את מלאך ה' נצב בדרך, לא מפני שהיה נכבד להביט את הזיון הזה, כי אם מפאת שתתודע אליו חמת ה' ועברתו כי קשתה, ויקוד אז וישתחו לאפיו, ויאמר חטאתי, ויתפלל להעביר ממנו משוגתו, באשר שלא היה עם לבבו לחטא אל ה', ותחת שהיה לו לשוב מבלי התמהמהות, חלה את פני המלאך לאמר אם רע בעיניך אשובה לי, והמלאך הבין את דרכו אשר יתכחש בה, ויחר אפו עליו (כי איך היה יכול לבקש תחנונים בעדו, על אודות הדבר אשר ראו עיניו ברור כי לא בחר ה' בו, ומה יסכון כל התנצלות דברי בלעם אשר נכרת אמת מפיו, הלא יאומן יותר למראה עינים מלמשמע אוזן?) ויאמר אליו לך לדרכך אשר אתה ממהר ללכת, אפס אל תעשה מאומה, בלתי אם אשים בפיך את הדברים, אני איישר את כל מבטאך, אני אני אהיה עם פיך והורתיך את אשר תדבר. —

סיפור כב

עד כה ועד כה, כאשר באה השמועה אל בלק, כי בא בלעם ויצא לקראתו עם אחוזת מרעיו, ויברכו איש את רעהו לשלום, וירע בעיני בלק, על אשר בושש דרכו לבוא עד כה, ויתנצל בלעם, במה שהוהילנו עד בוש, ואחרי גלגול הדברים אלה, הלכו שנים יהדיו אל המשתה אשר הכין בלק, כיד המלך טבוח טבח והכן, ויכבד את ארחו בארוחת מטעמים ומעדנים. ויהי בבוקר ויקח בלק את בלעם, ויעלהו אל הבמה אשר נתיחדה בקדושתה אל אחד אלילים, וכל יושבי העיר כבדו אותה, כמכובדה לאלהים, והיא נשקפה אל קצה המחנה, ויבט הקוסם בעם כבזכוכית מלוטשה, וכמעט שראה אותם מרחוק, ויאמר אל בלק, בנה לי בזה שבעה מזבחות, והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים, ואני אלכה מזה אולי יקרה ה' לקראתי, ודבר מה יראני והגדתי לך,

וילך ממנו, ויחל עליו רוח ה׳, אשר התחולל עליו מחכמת הקסם, כי לא מצדקתו זכה לזה, וה׳ לא ישכן את רוחו עם הקוסמים והוברי שמים, וישב אל בלק והנה נצב על עולתו אשר אָכלה מן האש שעל המזבחות, וישא את משלו ויאמר מן ארם הנחני בלק דרך רחוק, למען שיהיו ממני בני ישראל נֵארים במארה, אמנם מה אקוב לא קבה אל, הן מראש צורים אראנו משם אוכל לברכם, מאתי לא תצא הרעה על עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, אשר לא כן מפוזר ומפורד הוא מפאת מקומותיהם ומושבותיהם, כמו שהם נבדלים בחוקותיהם, שונים מכל העמים ולא נטמאו בגיעול מנהגם, מי הוא שהקשה וישלם לדעת מקורם הראשון, ארחם ורבעם מתוכן כתמונת אנושית, אבל נפשם בנפש אלהים תתעטף, אל אלהים הוא יודע אותם ובהבונות כפיו ינחם, מי יתן ותמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהם. — וישמע בלק וייבב ויאמר אל בלעם לקוב אויבי שכרתיך, ואתה אל תבוש לברכם על פני, הה! איכה רמוני מחשבותי, הן דמיתיך לידיד נפשי, על כן העמדתיך לקראת אויבי למכשול, ועתה אמנם נבעו לי תוכיות לבך, עתה זה ידעתי מדוע עד הנה בוששת לבוא, כי נכספה וגם כלתה נפשך לראות בטובת שונאי, הנך אך מתחפש לאה׳ב את בריתי עלי פיך, ובלבבך אתה משטיני, כי כן כל משפטיך לנגדי יתבררו ויתלבנו כי סר רוחך ממני ותהי עָרי. ויען הקוסם ויאמר הנה תרשיעני בלא משפט, הלא את אשר ישים ה׳ בפי אותו אשמור לדבר, הלא מאז אשר שלחת אלי מלאכיך השיבותיך, שלא אוכל לעשות דבר מלבי בלתי רשיון אלהים. ויאמר בלק אל לבו אולי יתרצה הקוסם בשנותו אלהים את דברו, לעת יוליכנו אל מקום אחר אשר יראה משם קצהו, ויבן שבעה מזבחות אחרות, ויעל פר ואיל כמספרם הראשון, וישלח את בלעם שמה, אולי יוכל הועיל, אולי יערוץ להשפיע עליו את טובת ברכתו, ויקר ה׳ אל בלעם, וישגשג אותו ברוח עועים עד שלא ידע מה ידבר בפיו גם הוא, ומה׳ היתה שומה, וישא משלו ויאמר קום מלך ושמע! הט אזניך וקשוב! לא

איש

איש אל ויכזב, ובן אדם ויתנחם, אמר ויעשה, ודבר ויקימנה, וכל דבריו הן הם פעולותיו, הנה ברך לקחתי, וברך ולא אשיבנה, לא יהי און ועמל בישראל, ה' יסך עליהם במגינו, הלא הוא הסיר מהם כל מחלות מצרים, וישלח אלפי אלפים רצוצים חפשים, כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, אך באל יחיד ומיוחד ילבשו עוז, ובשמו יתהללו, הנני רואה עם כלביא יקום וכארי יתנשא, ישבע מטרפו, ודם חלליו ישתה, לא ינוח ולא ישקוט על רבצו כי אם מקיץ ומעיר כגבור לשיר שירת עוזו. —

ויתעצב בלק אל לבו בראותו כי לשוא שמרה רוחו לתשועת הקסם מרי, וישא את קולו ויאמר, גם קוב לא תקבנו, גם ברך לא תברכנו, טוב לחשות מלהכביר מלין בלי דעת. ויפן בלק ויקח משם את בלעם למקום אחר, וירא אותו את קצת מחנה ישראל שוכן לשבטיו, ויעורנו לקבות אותו משם. והקוסם אף שבצדק האשים אותו המלך על אשר בגד בבריתו והיה לו לשוב אל ביתו, עכ"ז לא שת לבו לדבר זה, ועדן נועז לאמר אל המלך, כי כל אשר ידבר ה' אותו יעשה, וילך כאשר הלך לפניו המלך, אם לגודל רהבו, או בסבת השנאה הכבושה בנפשו לדרוש את רעת בני ישראל, ולא אבה ה' לשמוע אל בלעם ויהפיך את קללתו לברכ', ויהי אחרי התאמצו לעלות אל ראש ההר, ויבא שם ויאמר אליו, בנה לי בזה שבעה מזבחות והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אלים, וירא בלעם, כי הענין אשר נתן המלך בלבו רע בעיני ה', וכי מעשה הקסם נבזה בעיניו נמאס, מבלי נתנו להודיע קשט אמרי אמת באמצעות התרפים, על כן לא הלך כפעם בפעם לקראת הנחשים, וישת אל המדבר פניו, וישא את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו, וטור חרוזות במחנם כחמדו' בתי קריה מפוארה, ויש סדרים להיל צבאם השוכן במעגל, ותהי עליו רוח אלקים, וישא משלו ויאמר, נאום הגבר הדובר אמת בלבבו, ולא ישגה ברואה, נאום שומע אמרי אל, אשר מחזה שדי יחזה, בגלוי עין נפש המשכלת, מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל, כנהלים נטיו בצאלים צללי אל, כגנות

עלי

עלי נהר כארזים אלי מים, יצא חומר אנוש ממכם, ימשול בעמים רבים, ותנשא מלכותו יום יום. הנה עם זה מאז שיצא ממצרים נהג ה' בכל דרכיהם ומלחמות ה' נלחם בארץ, על כן יאכל גוים צריו רבים, ומוח עצמותיהם ישוקה, ובחיציו ימחץ ויצמית את משנאיו, כורע ושוכב בטח כלביא, וכגור אריה לא יֵחת מפני כל, ובקול רעש יבעית שומעיו, ואֵי לזה אשר יִתְגָרנו, מברכיך ברוך ואורריך ארור. — ויחר אף בלק אל בלעם וימלא חֵמָה יותר מלפנים, ויאמר לקוב אויבי קראתיך והנה ברכת בָרך זה שלש פעמים, ועתה ברח לך אל מקומך פן בשצף קצפי אֶסָעֵר להפיצך ברעתי, מה רב כסף בזית לך, מה רב כבוד מנעת ממך, עתה תשוב למקומך ריקם, אין כל בידך והעטית עליך בושה וכלימה, כל רואיך יקלסוך, וקיקלון על כבוד חכמתך אשר בה התפארת, וכבמתת שקר התהללת. ויען בלעם אל בלק, הנה כל הדברים אשר שמעת עד כה, מפי דברי אלהים אמת הנמו, ולא מלבי הוצאתים, לא בראהים, אמנם מה שעוד אוסיף לדבר, היא העצה אשר איעצך, ותאחז אותו יד ימינו, להִבָדֵל מתוך להקת הנצבים, ויועץ אותו לבדו מסוד חכמתו, באיזה אופן שיִנָצֵל מכף העם הזה. ובגלל דבר זה, שהיה נועץ עמדו, הביא על עצמו חטאה גדולה שנזכר שמו לחרפה ולקלסה עד עולם, במה שהלק עצתו המתנגדת אל דברי אלהים, אף שדמה בנפשו, כי מִבִינָתו ומכח שכלו יעץ כבוד לנפשו. —

סיפור כג

ועתה אך נדרשה ונחקורה על ישועות עצות אשר נתן בחכמה ודעת, איך יכנע לבב ישראל, אשר ימינם עשתה חיל עד הנה. הן ידע לבו כי העברים נוחים להכבש בהשליכם אחרי גוום את חוקות אלהיהם, וכבר פעמים רבות המשילו בהם תאוות היצרי להלכד ברשתם, לזאת התחכם למשוך את לבבם בתשוקה הגוברת

עליהם

עליהם, וכה אמר אל בלק, הן נמצאו נשים במדינות מלכותך, ואשת יפת תואר היא מצודים וחרמים אשר יצוד בה האדם, ואם מרצונך תניח נשי שלטות לעשות חֶבֶל ומזימה בעד אגורת כסף, לטמא את גויותיהן בעבור אתנן ונדה, אז יחָפשו נערי בני ישראל, אולם מקדם הָעֵר תָעיד בהן לבֹל הביא את תאוותם להם מהרה, כי אם מעט מעט תהיינה מתרצות בְרַצֵי כסף, וע"י כן יעירו ויעוררו יותר את אהבה, וכאש מפוח תֻחר בקרבם השוקת המשגל, ובכן כשור לטבח, יובלו למטבח התאוה, וכלם ישמעו לקולך לכל אשר תצום, והאשה אשר תצוד נפש הנער כל עת שתפגע בו, כן תחליק לשונה לאמר אליו, ידוע תדע, כי לא מחוקות עמינו הוא לעשות המזמתה עמך, לולי שתטוש למודי אביך והשכח תורת אמך, לעבוד את אלהינו, ורק בדבר זה תועידני כי שנית את טעמך, בראֹתי כי טוב וישר הוא בעיניך הזבח והמסכה אשר בם אנחנו מכבדות את אלהינו [1]), והעלם האמלל יפול אז במכמורת, ירצה לכל אשר מוטל עליו וידום, ואל כל אשר תחפוץ תַטנו, התאוה תשלטנו, ירבץ תחת משאו, ויט שכמו לסבול ויהי לה לעובד. זאת היתה העצה היעוצה ממנו ותישר בעיני בלק, ויֵאות אל הנשים להרוס את גדריהן, כי תנאפנה במשכב דודים, את ענבתם השחיתו לכל עובר ואין מכהה בהן, בגלל זאת נעשתה התועבה, ויזנו אחריהן נערי בני ישראל, ותשחת נפשם ובעון נהפשה. וירא פנחס בן אלעזר הכהן, כי ימקו האנשים בעון התאוה, ויתעבר, ויקנא להם במחנה ויבצע את מעשיהו הראוי לעשות לאיש תמים כמוהו, כי אחרי ראותו שאיש אחד מעמו הולך אל הזונה לגלות את ערותה כנגד העם וכנגד השמש, וַיְסַלֵּד פנחס בחמתו ויפול בזעום אפו על הקָדֵש אשר שגה בחיק אהובתו, וידקור שניהם אל הֻקבה, ויבתק אותם בחרבו, וינהו העם אחריו כי עבר עליו רוח הקנאה וינקמו את נקמתם, וישמידו כל

ההקדשו

---

[1]) ובמדבר רבה פ' כ' ג"כ כעין זה, ונתרחבו שם פטפוטי דבורי הניאוף איך שהסיתו בהם הזונות את בני ישראל ויכלו להם, ע"ש.

ההקדשו לבעל פעור, לאביו ולאמו לא ראה ואת אחיו לא הכיר, כלם הכריתו מן הארץ כי כן משה צום, ובאופן זו בערו את הרעה כמטאטא השמד, מלב המון אחיהם, לבל יטמא בעל בעמיו להחלו, ודי הגידו בזה את צדקתם, במה שלא המלו את נפש הנואף, אף שהיה שאר בשרם עכרוהו באכזריות, ולא כן התפעלה בקרבם המית קורבתם כאשר התפעלה עליהם עברתם הקשה, ואין אחד מהם נחשב למרצח בעבור ששפך דם איש בריתו מאשר יקרה בעיניהם לבל יליזו מאציליהם לבל יגרעו דבר מה שנוגע לתהלת עוזם ולכבוד פארם, וכן יעיד הסיפור שסופר בתורה איך שהיו נגפים ביום אחד, ארבעה ועשרים אלף, והמחנה אשר הוטמא נִכַּפר אחרי כן וטהר, ומשה חשב בנפשו לעטר את בן הכהן בעטרת שכרו, ולפי שהיה הראשון אשר אזר את מתניו לעשות פליליה, ויאמר ה׳ אליו לאמר הנני נותן לך את בריתי שלום, והיתה לך ולזרעך הכהונה למשמרת עולם, וכן מתו כל הרשעים, וכלם אשר יזמו לנוס ולהמלט על נפשם, וגם כל מתי שוא אשר הערימו סוד לקשור קשר גועו ואינם. — והנה בני ישראל חשבו בלבבם כי בא היום בזמנו בהלחמם לקראת בלק אשר העיז פניו להשחית כל ישראל, והוחלתו לא היתה נכזבה במה שחשב להשמיד את חילם ע״י הקוסם, ומלבד זו הפיל המון רב ממוקשי הזמה להיות ששפכו נהשתם לזנונים, ויגועלו במעשה התועבה. —

סיפור כד

אמנם כלם לא יצאו למלחמה, למען לא יֵעורו כל הגוים אשר יגרשו מסביב להריק עליהם הרבם היונה. ותהי העצה נכונה, שישב חלק מהם על הכלים, ורק לעת אשר יבוקש עוזרם ירדו אתם למלחמה, ואלף למטה אלף למטה נבחרו לחלוצי צבא ופנחס הי׳ לראש לשנים עשר שבט, כי הוא האיש אשר ימינו נאדרי בכח — ואהרי שִׁכְּלו את עבודתם הקודש, ויקריבו את קרבנותיהם, העיר את רוח אנשי

מלחמה

מלחמה, וידבר אליהם כדברים האלה „אל יעלה עליכם רוח המושל, ולא יקחכם לבכם לעיט חיל זרים, או לשלוח ידכם בשלל נחלה מבוהלת, כי רק המלקוח יכשר למלחמה לבדה; וביחוד מה שיניע את לבב המושלים, אבל נחזיקה כתומת לבבנו ונתעודדה לעלות על מַשְׁלַבֵּי הצדקה אשר הסירו שונאינו מלב בעלי בריתנו ויתנו את דרכם למכשול ולפוקה, וכן להפוך לנבלה תחשב, באם שיכמרו ניחומינו על רשעת שונאינו, ושיחמול לבנו לענוש את העבדים והמשרתים אף בעון קל שהעוו לעשות, הן נשלם לבנים לימודי הרע את עונם על חיקם; ואיך נחוס את פני המורים אשר יורו את שיקוצי לימודיהם וגילולי חוקיהם לפניהם, וביותר נמצא עַוְלָתָה בצעירים והחדשים אשר כל מגמת פניהם להשחית וּמָלוּ רכולתם חמס“. — וכאשר כלה לדבר התעוררו בחורי חמד, ופני להבים פניהם, ויכינו את רוחם למלחמה כאלו בטוח להם הנצחון, וישלחו את נֵסָם ציונה, ויחזיקו במעוזיהם על שונאיהם, ויהרגו אותם הרג רב, וישחטום כצאן ובקר לרוב, והמה שבו תמימים אל ביתם, ולא נפקד מהם איש, ואמיץ כח לא נעדר. ואולם אל יעלה על לבך כאיש שוגה ופתי שלא הלכו אל ביתם ביד רמה כי אם נדחקו לשוב מפני חרב דרוכה, חלילה! לא היה בהם נגע ולא נצרבו פניהם, ויהי בהם מתום כמתחלה בזמותם לקחת כלי המשחת בידם. והנה כל הערים בישובן שרפו באש, ובחרבם הגיעו אותם עד עפר, ועקבות משכנותם לא נודעו, וישבו ממנם שֶׁבִי עד אין מספר, ויצבאו על האנשים ונשים להכות בהם רוב חלל, כי את האנשים הכו לפי חרב מפני ששאלו מן הנשים להדיח נפש ישראל בעצתם הרעה, ואת הנשים הרגו בעבור שהתעו נערי בני ישראל בחלקלקות לשונם, ושובבו אותם בנאפופיהם, הן הנה היו להם למסור מעל בה' על דבר פעור ותהי המגפה בעדה, אך כל הטף בזכר ובנקבה החיו ויקחו את כל השלל והמלקוח אשר למלכים ולדלת העם בשדה ובבית ויביאו כל חילם אשר בזזו אל המחנה. — וייטיבו בעיני משה כל דברי פנחס אשר הוכיח בפני העדה, כי על ידו כל תופשי

המלחמה

המלחמה חזקו חיל ויהי להם למופת, ויואילו לחלק את שלל עם אחיהם, שלא יהי' להם לבדם, כי אם גם יקחו חלקם כל הנשארים במחנה. ויצו משה את אנשי הצבא שישבו מחוץ למחנה איזה ימים, ואת פנחס צוה, לחַטֵא את כל הבאים מלחם שערים, כי אף שיתכן מחוקות האל להרוג את השונא, עכ"ז מי שירצח נפש אדם אם בשוגג אם בצדיה, לחלץ את עצמו מן הרעה, טמא מזוהם הוא ואת עונו ישא מפאת הקורבה הנושנת, שמאב אחד חוללו, וזאת היתה סבת התחטאותם, שלא יהיו נכתמים בכתם עונם. ואחרי כן חצה משה את המלקוח בין תופשי חרב, ויתן את המחצית ליוצאי צבא ואת יהר המלקוח אל הנשארים במחנה, כי ישר הדבר בעיניו שגם החלק היושב אל הכלים, יאכלו מפרי גבורתם, כי אף שלא לחמו בידיהם, עכ"ז נפשם להטה באש, והיו נכונים באומץ רוחם לעזרה בצרה, ובכן העדיף חלק המועט לקחת פי שנים בעבור כל עמלם ויגיעם, וחלק המרובה החסיר לקחת מנותיו, יען כאנשי תמיד היו יושבים על המארב בין חומות המבצר, ומשה ראה בשכלו הטהור שיש מן הצורך להרים תרומת מכם לה' מאת אנשי המלחמה, היוצאים לצבא אחד נפש מחמש מאות, מן האדם מן הבקר, ומחציתם תקח ותנתן אל אלעזר הכהן, וממחצית בני ישראל העומדים על המשמרת יוקח אחד אחוז מן החמשים מן האדם ומן הבקר אשר יותן ללוים שומרי משמרת משכן ה', והפקודים אשר לאלפי הצבא שרי אלפים ושרי מאות, גם אלה קבלו לפועל צדקתם ואמונתם את שכרם משלם, ויקריבו את קרבן ה', איש אשר מצא כלי זהב, וכל כלי מעשה מנדבת לבם, להיות אָשכר לאלהים, וירא משה את תומת האנשים האל, ויקח מאתם את הזהב ויבא אותו אל אוהל מועד לזכרון תודת לבבם לפני ה'. — והתחלקות תרומיה זאת משובחת למאוד בכל אופניה, כי כן האנשים הקופאים על שמריהם, נתנו את מחציתם אשר לא עמלו בה בהתנדבות נפשם אל הלוים ע"פ משה, והאנשים הצובאים בשלימות כחם נתנו משלהם אל הכהן, באשר שהלכו בנפשותם, וחרפו את נפשם למות בעד הכהנים

המקודשים

המקודשים, ויתר הפקודים הקדישו את תרומתם אל ה', אשר ידו בכל מושלת, וכן גדלו בני ישראל ויצליחו על עם ממושך וממורט טרם עברו את הירדן. — והנה לערי המלכים אשר ישבו בהן מעבר לירדן מזרחה היו כְּרות רועים ונְוֹת מקנה ארץ מישור ורוב תבואות מקום דשן ושמן, וכאשר ראו את מקומות האל שני שבטים רועי המקנה, שהם חלק הששי מכל המחנה, וילכו ויבואו אל משה, ויחלו את פניו לתת להם את הארץ הזאת לאחוזה, יען ארץ מקנה היא, ושם בְּרֵיכות רבות וגולות מים המצמיח חציר לבהמתם. ויחר אף משה בם, למה שבקשו להם מותר באחוזות האדמה, רק למען הִשָּׁמֵט מן המלחמות אשר תקרינה באחרית הימים, כי עוד שארו מלכים רבים מעבר לירדן והלאה, אשר לא נכבשה, על כן כלא אותם משה בדבריו, ויאמר, איך תדמו לכם לשבת על סיר הבשר, טרם תדעו את מנת גורל נחלתכם, האתם לברכם תשבנו שאננים, ואין חולה מכם על טובת אחיכם, מדוע כן תֵּזלו לפתוח את אגודת הידידות המוטבעת בנפשכם מנוער, האחיכם יבואו למלחמה לפול בידי צריהם, ואתם תבואו על שברם, אם תלאות המלחמה על ראשם יָגולו, וכל חרדות לבדם ילבשו ובלהות צלמות רק עליהם תפולנה, לא יתכן דרך זו לא יתכן להיות שלוה בבתיכם, ואחיכם ימקו בצרות החרב, היתכן ליגַע את כל העם במהנה, למען ייטב להלק אהד מהם, הלא טוב שתפילו את חלק אדמתכם בגורל עם שאר אחיכם, משפט אחד יהי' לכם, כי גוי אחד אתם, משפחה אחת, חוקה אחת לכם, ודתיכם אינם שונות מכל אחיכם, האם בגלל כל הטובות אשר חלק ה' לכם לא תְּצַמֵּדון יחדיו ברתוקות אהבה וברית אחים לא תופר, למה זה הייתם עד הנה עם אחיכם לב אחד לְיַחֵד בצרה, ובהתחלקות אדמה תותירו לכם לטובה יותר מדאי, כאלו יתר העם לכם לעבדים כבושים תחת ידכם, הלא תדעו הלא תבינו מראש, הצנע לכת, כי החכמים לא מרעתם יחכמון אם לא תזכרו הראשונות, הביטו נא מאחור ומקדם מה שקרה לאבותיכם, הלא המה רגלו ויתורו את הארץ,

ויען

ויען שהניאו את לב בני ישראל אבדו כלם מן הארץ, בלתי שנים מהם נמלטו, והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים ואתם מפחידים כמוהם, הה! נמוגי לב! ראו כי רעה נכח פניכם, אשר תאבד לבכם וכהתה רוחכם, אבותיכם את רגליהם רצו לחטאת ואתם תמהרון לשאת את עונם, כי נשקד עול פשעם בידכם, ומי האיש אשר ימלט מתגרת המלחמה אשר לאט לאט על ראש רשעים תחול, אפס ביום שתשקוט הארץ ממלחמה וכל האויבים יכרתון מעל פני האדמה, וביום שתראה גבורת אחיכם ולא ינום מהם נָס ולא ימלט מהם פליט, ועד יקום גוי אויביו ואחריתו עדי אובד, והארץ עזובה מכל יושביה אשר ישבו בה לפנים, אז יפלו הבלים בנעימים לכל שבט ושבט, אף נחלת שפרה להם כראוי וחלק כחלק יקחו. — ויטו בני ראובן ובני גד את אזנם לקול תוכחה הזאת אשר הכנים משה בלבבם כאב לבנים יודיע את אמיתו, כי הכירו היטב את אדונם אשר מני אז לא התאמר למשרה, וכי הי׳ דואג תמיד על כל העדה לתועלתם, ובצדק ובמשפט היה נשמר, וחמתו לא לחרפת העם שפוכה, כי אם למען ישר את משוגתם, שיהי׳ לבם נכון למוסר, על כן נגשו אליו ויאמרו: חמתך אדוני! בצדק שפכת, בהעלותך על לבך שאנחנו נלוזים מחברת מרעים, ולבקש ממך את נחלת אבותינו בלא עתה, אמנם ידוע תדע כי לא חיילים נגבר, לא בכח ולא בגבורה כל מעשה ידינו, רק שמוע מזכח טוב וביחוד לשמוע בקול אדון כמוך, וגם לא יפקד עמדתינו בכל מלחמות הנוראות המעותדות, עד שנגיע אל תכלית הנרצה, ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל, מעבר לירדן, לא יחסר ממנו איש אשר נסה לשאת חרבו על ירכו, ואת נשינו טפינו וזקנינו ומקנינו נשאיר לבדם, ישבו שלום ינוחו על משכבותם, וגדרות צאן נבנה למקנינו פה וערים לטפינו, למען גנון טפינו בערי עופל ובחן מפני יושבי הארץ. וככלותם לדבר הניהו למשה וילכו פניו, ויאמר אליהם אם באמת ובתמים תעשון את הדבר הזה היוצא מפיכם, והיתה

הארץ

הארץ הזאת לכם לאחוזה, לכן עזבו עתה את נשיכם ובניכם ומקניכם, ואתם תחלצו עם אחיכם לעבור את הירדן, ערכו מגן וצינה, מרקו רמחים עד תורישו ותאבידו את האויב מפניכם, וכאשר תִּכָּבֵשׁ הארץ ותתחלק לפאותיה, בין כל הגבורים, אחר תשובו לביתכם להשביע מדשן נחלתכם כאות נפשכם, ולאכול מתנובת שדיכם אשר בחרתם לנפשיכם. — ויהי כשמעם דברי משה ויתעלצו, וישישו אלי גיל ויניחו את יליד ביתם ויעזבו את מקניהם בערי המבצר אשר בנתה ידם לבצר בחיל וחומה, והם עברו עם אחיהם חלוצי צבא לפני ה' למלחמה, ויהיו נפש אחד לכלות את המלחמה בכחם ובגבורתם, כי זה כל האדם, אשר יראה כי נקבה שכרו לפועל ידיו, יכון גם יתאמץ ויעורר כל יגיעיו להשיב תודתו המוטלת עליו. — ככל הדברים האלה, ופרשת מעשה תקפם וגבורתם נתודעו בימי ממלכת משה. — ועוד שאר לנו לספר ממנו איך שהתנהג בהיותו לכהן ולמחוקק, אחרי שהכין את הוחו לשירות הלזו להיות מתאמת ומקבילה בכל אופניה לשבט ממלכתו. —

תם חלק ראשון

ספר שני

כָּבוֹד חֲכָמִים נָחֲלוּ הַסּוֹד
כִּי טוֹב לְמֶלֶךְ פָּתְרוּ תוֹרָה
אַךְ הִיא בְּיוֹרֵר לָבְשָׁה הַהוֹד
הִתְעַטְּרָה בִיקָר וְתִפְאָרָה
חִזְקוּ בְנֵי אֵל חַי וְנִתְפָּשָׂה
אֵיפֹה לְדָבְקָה בָהּ בְּלִי סָרָה
הֵן נְתוּנָה לָנוּ לְמוֹרָשָׁה
הֵן לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה

מהרב בעל מאור עינים בפתיחתו לס' הדרת זקנים בעזיבת איזה הרוזים ובחילוף המלה שבסוף חרוז ראשון ושלישי כדי להשוות את סופם .

ספר שני מחיי משה
נחלק לד׳ סיפורים

סיפור א

בספר הראשון מזה, סִפַּרְנו מתולדות משה ע"ה, מדרכו הטובה שהיה למוד בה, מחכמתו וממשלתו שלא נמצא בה שמץ ודופי, כי אם היתה תהלתו לכבוד ולתפארת, מצד מה שקרהו במצרים עלי דרך, בים סוף ובארץ מדבר, אולם לא תכלכל שפתי נאמנים להגיד כל יקרת כבודו, וכל התלאות אשר מצאוהו, אם לשבט אם לחסד, וכל הנהלות אשר הפיל בגורל לעמו. — ועתה בספר זה שלפנינו תסופר ממנו היצעת כל המעשים אשר עשה א־רי כן. — הנה תאושר המדינה כל עת שיתפלספו מלכיה, או שימלכו פילוסופיה, אמנם באיש משה לבדו התאחדו עוד קנינים רבים, היות שהיה מעוטר בשלש מעלות אחרות, מלבד חכמת המלוכה והכמת הפילוסופי׳, באחת מהן היתה השתמשותו להורות את החוקים, ובשנית להודיע סגולת הכהונה, ובשלישית להתנבא במשא החזון, וזה הוא אשר רציתי לבאר, והנה ידיעתי ממנו העידני שכל שלש מעלות הנזכרות נמצאו מיוחדות אליו, ומידיעת אלהי׳ נבחר למלך למחוקק לנביא ולכהן גדול, והוא שרת בכל עבודות הללו בכל לבבו ובכל מאודו, וישלך אחרי גוו כל תאות

נפשו, ואיך שהוטל עליו לבדו לשאת את נֵטל שלשת עבודות הנ"ל, יתבאר ממנו היטב על אופן הבא. — הנה מחובת המלך היא אם לְצַוּת את העם דבר אשר יַעשון, או שיזהיר אותו להתרחק מן הדבר שלא יֵעשה, והיותר מה שנוגע מן הצווי לעשות ומן האזהרה שלא לעשות, מתיחס ביחוד אל כלל החוקים, לזאת יתברר מזה כי המלך ודתו בהצטרפות אחת יצויר לעינינו, וכל מי שהוא בחור למלוכה גם זה צריך שיהי' בעל מחוקק, לדעת את חוקות אלהים על חוקות בני אדם, ובאין ידיעת אלהי' לא תתנהג המלוּכה לתועלת העם, לזאת מביא הצורך, שיקנה לו איש כזה גם את הכהונה לקנינו, למען ישלים את עבודת הקודש כחפץ אלקים, למען הסיר בתפלתו את כל הרעות מקרב עמו, והשיגו אותו ואת כל עמו כל הטובות הזמניות ברצות ה' דרכו, ולמה לא יביא לו ה' את תאותו אשר הוא טוב וסלח, ורב חסד יטה על כל דורשיו ומבקשיו לטובה. — אֶפֶס יען רוב דברים המתיחסים לענין אלהי' או לדברת בני אדם, נתעלמה מידיעת המלך או מן המחוקק והכהן, לָמָּה שעיני בשר לו ואדם כוזב בכל מצעדיו אשר נתכנו להצליח, בהכרח על כן צריכה אליו ידיעת הנבואה, למנות את חסרון השכל, אשר באמצעותו לא ישיג את הדבר הצפון והכתום, כי מה שלא תשיג הנפש יתברר ע"פ הנבואה האלקית — מרכבות מרקדות על שדה המערכה, נערכות בצמצום עם חיל הצבא, יחדיו יתדבקון ויתחברון לקול המולה בקרב, שיסתעף מהם תועלת המשותפת, כמעשה בנות תרצה אשר אין פירוד בינותם, כי אם יחדיו תצמדנה, ובצדק על כן יֵאמר מהם כמאמר משל הקדמוני מן אחיות החכמה, והוא מי שאֵרש רק אחת מהן, נתארש בכולן. — ועתה חוב עלינו ראשון לבאר מה שנתלה ממדות המחוקק, הן יודע אני בעצמי שהמחוקק המטיב לכל, צריך שיהי' שָׁלֵם בכל אופני מעלות המשובחות, אבל כמו שביחוש המשפחה יש אנשים אשר אחד קרוב מחברו בהצטרפות ההתקרבות, כן במציאות הדברים, יש באיזה מהם דביקות התועלת ליתרון מעולה מצד הסכמת הטבע, וארבע מדות

הכרחיות

הכרחיות לשלימות המחוקק, שהן אהבתו אל העם, שמירת הצדק, אהבת הטוב, ושנאת הרע, וכל איש המשתדל בנפשו לתת חוקים חדשים לא שערום קדמוני', לא ימלט שלא יתפעל מכל הָעֲלות שזכרנו, כי בסבת אהבה ישכיל להוציא משפטים מועילים בתוך עמיו, הצדק יניע אותו מהוקו לתת לאיש מה שיאות לו באהבת הטוב, יבחון מה שהוא טוב בטבעו לחלוק אותו לכל הנכבדים, מבלי התפעלית הקנאה, ושנאת הרע היא תסובבנו לשנוא בלבבו את כל בוזי התושיה, כשנואי בני אדם בתוך הקהל, ומי לא יתפלא כאשר יתבונן שכל המעלות האלה יחדיו הֻשלמו בגבר חכם בעוז, וכמו שנתאחדו במשה לבדו וביחוד בכל חוקותיו אשר נתפשטו לעיני כל. וכל איש הקורא בספריו הקדושים יתן עֵדו ויצדיק כל אשר דברתי, שרק אליו תיוחסנה כל המעלות הנשגבות ברצון אלהים, כל החוקים נשתלשלו לדור דור, הנחמדים מזהב ומפז רב, בהם תתודע נבואת נפש אלקי' שלא יסתפקו כל המעלות שהיו לו לצרכו, וכי היה המחוקק המחוכם מכל אשר היו לפניו, בתוך היונים, או בעמי הארצות, וכל חוקיו ישרים ונכוחים מבלי נפתל ועקש, וכל מי שמתבונן בחוקות עמים זרים, ימצאם מקולקלות לסבת רבות אין בהם חפץ, במלחמתם ובממשלתם יוצאים מגדר האנושי, עת אשר מצחק בהם הזמן, ולפעמים משרירות לבם הרע יזידון מאוד ויבעטו בחוקות הקדמונים, בצוארם ילין גוה שֶׁדֶתָם היא אשר תתנשא למעלה ראש — אולם פקודי ה' מוצקים וקיימים, אינם מרופפים ביסודתם, לא ישיגם הפסק והשתנות לעולם, אבל יתמידו כאלו הם רשומים ברשמי הטבע, ומני אז ועד עתה יעמוד חקוק כתב הדת (והוא היה קרוב לחרכן שני כחמש ועשרים מאה) ויש תקוה שתשאר התורה כמו כן נצחית לעולמים כימי השמש על הארץ, וכל עוד שיעמדון השמים והתבל כראי מוצק [1]), ובכל ההפוכות וההשתנות מבגידת

הזמן

---

[1]) וכן נעתק ענין זה ממאור עינים פ' ד', ודבריו דומים למה שכתב ג"כ היוסיפון לרומים ספר ד' פ"ח וז"ל תורתינו הלא היא

מוסגמת

הזמן אשר עברו על בני עמנו לא סבלו מעולם שתפול אפילו מצוה קלה שבה, הן לא נִהַל כבוד ה׳ כל הימים מצד משפטו אשר ידין בגוים ההם, וכל משפטיו צדקו יחדיו לא־יְדָאִיבוּ, ולא יכאיב רוח אנוש, לא יחולו חליים נאמנים על גויות אדם, כי בקרבם לא ילין עושק, ולא יפרח מטה הזדון, על כן יֵחבקון בזרועות דורשיה וטוב להם מאלפי זהב וכסף, אך נפלאים הם בעינינו להיותם עומדים וקיימים בכל דור ודור. —

סיפור ב

וביותר יש להפליא את החוקים האלה הפלא ופלא, מצד שלא לבד נתיקרו החוקים מבעלי היהודים, כי אם גם עמים רבים לא חשבו את עצמם מכבד אותם כראוי, הוד והדר שמו עליהם, והוכחת דברים אלה נראה אמיתת, במה שבכל ארץ יון ובאדמת נכר אין קריה אשר ישתתפון בה חוקיה עם זולתה, גם לא תמצא בהם גוי אשר חוקה אחת תתקיים להם משך זמן רב בסבת גלגול הדברים, עם אַטען מואס בחוקת עם לאצעדמאניען ואלה מלעיגים ומלעיבים בנימוסי אטטיקע שהם עם לועז, תועבת המצרים הוא להלוך בחוקות הסציטן, וכן להיפך מתגאלים הסציטן בדרכי המצרים, ובכלל תדע כי יושבי איראָפאַ יבחרו בחוקותיהם לבד, וכן יושבי אַזיען בשלהם, ממזרח ועד מערב כל מדינות העמים וקהל יושביהם יתעבו במנהגי זרים וישקצון אותם, בחשבם כי מה יותר שיקלו בחוקות זולתם, כן יותר מכבדים בחוקותיהם הפרטיים, לא כן אמנם הצדק אשר מתגורר בקרבנו, כל בני אדם יקיצו ויעורו לעשות את חובות לבם, גם מתקנאים להם עם לועז ובני יון, שוכני ארץ ויושבי איין בני איראפא ואזיען וכל התבל ומלואה ועד ירכתי גבוליה. — הן מי לא יכבד את יום

השבת

מושגחת מאת אלהים, לבל תבטל או תשתנה כל מאומה, חלילה שיבוא לעולם שום זמן אשר בו תחדש אותה או ימיר צורתה באחרת, ע"כ.

השבת מכל ששת ימי המעשה, הוא היום אשר יניח את האדם מֵעָצבו, יַשְׁבִּיתֶנו מעשות דרכיו ממצוא חפצו, בו ימצא האדון מנוח וגם עבד חפשי מאדוניו וינפש ממלאכתו כאזרח וכיליד בית, גם בהמה ועדרי בקר ינוחו מן עולם אשר עובד בהם, אך יום הזה מרגיע מנוחה לכל חיות הבייתיות המיוחדים לעבודת האדם, והנועדים מטבעם שימשול בהן יד רודה, גם ימצאו בו מרגוע כל עצי שדה וכל שרשי אדמה, במה שמוזהרין אנחנו להתנועע ביד ענף רענן, או עלה עבותה י), או לקטוף פרי המבושל והמבוכר, לכל אלה ביום הזה לבדו נתן הופשה אין טורח ואין עמל בהם, כאלו נקרא לשבוים דרור ולאסירים פקח קוח. — גם מי זה הוא אשר לא יתפלא ויכבד את יום הצום אשר מדי שנה בשנה ירוץ הקיפו בגלגל חודש המקודש, ויש אנשים שמִתענים באוכל נפשם, ולא יחסר המזג על שולהנם, יין עסים יתהלך במישרים, ובונים מטעמים יהענגו עונג רב למען זוללות וסובאות להעיר את תאות המשגל, הכזה צום יבחרו בו עם קדוש, לא כן תעניתם יחללו, אינם זוללים ואינם סובאים, כי אם בצומם חדול יחדלו לטעום בחיך אוכל או בריר חלמות, הם יעצרו את נטיות חומרם מטהרת נפשם להתגולל באדמה כמו שיקרה לעת האוכל בחגים ובמועדים להִתעות כשכור בקיאו, כי אם מקירות לבם תשתפך תחנתם ביום הזה לרצות את פני ה׳ לכפר עליהם מכל חטאותיהם

לסלות

י) הרי הוראה זו מבוארת בהדי׳, בא״ח סימן ש״ח סעיף מ״ב במחבר שפסק דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו ובלבד שלא יהיה מנענע אפי׳ מקצתו, ובסעי׳ ג׳ ברמ״א כל מוקצה אינו אסור אלא בטילטול, אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו שרי, וכ׳ הב״י בשם הרמב״ם הרבה טעמים לאיסור טילטול מוקצה, וא׳ מהם שיהיה ניכר שביתת שבת להעיילים שבותתים גם בחול ממלאכה, והראב״ד נתן טעם אחר שהוא גדר הולאה, נראה מזה שגם המחבר שלפנינו לא זז מתורה שבע״פ, אף שלא היתה בימיו, וגם הוא החמיר בגדרים שסייגו חז״ל אביבין עליו דברי סופרים כי הכל נתנו מרועה אחד — עתה כל קוראי תגר עליו שהטיחו דברים כלפי המחבר יבושו וגם ידומו בראותם כי בעל החיבור הזה נגע בדבריהם ז״ל באגדות או איזה מדש כיוצא בהם ברוב ענינים.—

לסלוח להם כל פשעיהם ולהטיב להם ברוב רחמיו וחסדיו, ועם זה יתבאר איך שנתכבדו כל חוקינו בעיני כל העמים לכבוד ולתפארת. —

סיפור ג

מצורף לזה אוכיח אמיתת דברים אלה במה שמצינו שתורתנו בימי קדם היתה כתובה בלשון ארמי׳ [1], וכן התמידה ימים ממושכים בלשון ההיא, עד שחשקו ביפיה כל האומות עולם, ואחרי ששמשו בה בדרך החול, ראו אותה זרים ויהללוה, ולא שלטה בה עינם הרעה לגודל יקרה, אולם יש מהם בחרות אפם על דבר שטעמו ממתקה רק עם לועז, ובני יונים לא הזכו לאכול מפרי חוקיה ולשבוע מטובה, על כן השתדלו להעתיקה ע"י מעתיקים נבונים, ויען שמלאכה זאת כבדה גדולה, ומועלת מאוד אל המדינה, לא קבלו העתקתה עליהם אנשים יהידים מהמון עם, או שרים קטני ערך, כי אם מוטל הדבר על המלך המהולל בשם, והמלך ההוא הי׳ תלמי המלך המכונה בלשונם פֿילאדעלפֿוס, הוא המלך השלישי אחרי אלכסנדר מוקדן מלך מצרים, הוא המלך אשר נשאוהו ויגדלוהו מעלותיו הסגניות על כל הנגידים שהיו לפניו, ועל כל הילדים אשר כגלו, ועוד עד היום הזה למן היום אשר מָלַךְ מֶלֶךְ והשכיל, הנה מהולל שמו בגוים, בעבור זכרון גדולתו אשר השאיר אחריו בלבב תושבי העירות והמדינה, ויהיו למופת ולמשל כל יגיעיו ומעשה ידיו אשר הוציא עליהם תועפות כסף ויהיו נקראים על שמו פֿילאדעלפֿא. — הוא לבדו רבות עשה

לתהלת

---

[1]) ומזה מוכח שהיה מן המקובל אצלו שהעתיקו הע׳ זקנים את התורה מנוסח ארמי׳, ועכ"ז היה מאמין כי גם למשה מסיני בארמי נתנה, והנה זה ידידיה אשר גדל בארצות היונים לא ראה ולא ידע את התורה בעצם מקורה, כי אם כל תורתו וכל אשר כתב בספריו לא היתה אלא כפי מה שקרא בהעתקה זאת של הזקנים, ומטעם זה אם לפעמים נטה מנוסח התורה שלנו, לא בו תלוי האשמה, וכבר העירותי על זאת בספרי היורש הנדפס, ובספרי כתות מני קדם שעודו בכתיבת ידי. —

לתהלת עולם יותר מכל שרידי משפחתו, התרומם מכלם כאשר יתנשא הראש בגוף האדם, הוא היה המלך אשר לקחו לבו מהתלהבות התשוקה אל חוקינו להעתיק אותם מלשון ארמי ללשון יוני', וישלח מלאכיו על אודות דבר זה אל הכהן הגדול שביהודים אשר היה יקר בימים האלה בתוך עמיו, הוד והדר לבש כהואר פני המלך. — לפני הכהן הלז פתח המלך את חדרי לבבו, ויחלה את פניו שיבור לו אנשים חכמים וידועים, מעתיקים מושלמים מכל הברורים, לשלוח אותם אל חצר המלכות, שמח שמחה המלך [1] בגלל דבר זה, כי נכון לבו ובטוח שמאת ה' יצא הדבר הזה, אשר נתן כזאת בלב המלך, וימהר לשלוח אליו אנשי מופת מתוך בני עמיו, אשר אחד מהם היה שלם מאוד בידיעת אבותיו, וגם ידיו רב לו בידיעת היונים, ויקבלם המלך בפנים יפות, וישאו חן וחסד לפניו בהראותם לו כי שיח וכי שיג להם בהליכות עולם, ובשבילי החכמות, וגם שמחתם בפניהם ענתה, כי רבת שבעה להם נפשם מארוחת המשתה אשר הכין להם, ולחם חדוה סעד לבם, ויְנַס המלך את חכמת איש איש לבדו, כי העמיק שאלה, הגביה למעלה, והמה קל מהרה מבלי שום עיכוב, השיבו מענה על כל שאלותיו, כי לא נתנם הזמן להאריך ולהרחיב הדברים, על כן קצור קצרו את הדברים, במעט הכמות ורב האיכות, וייטיבו דבריהם, ויערכו את נפשם למלאות את תכלית השליחות אשר נתיחדה להם, ויהי לבבם עוין את המלאכה כבדה, מצד שמוטל עליהם לשמור את המכוון כפי הנוסחא שממנו העתיקו, ולפרש תורת אלהים מבלי להוסיף או לגרוע, אם לנטות מדרך הפרטי אל דרך העתקה והשאלה, או לסור חלילה בשום אופן מכל מה שכתוב בתורה, ויתחכמו להתבודד להם במקום מטוהר מחוץ לעיר, כי לא בחרו את מכון שבתם בתוך העיר, מפני שרחובות העיר ממולאים תמיד, ומזוהמים בבעלי היים טמאים, וגם לא נִקו מתחלואים שונים, ומפגרי' אנשים. ומלבד זה יראו לנפשם להתאחד כבודם בקהל אנשים חטאים, אשר מפחיתות מדותיהם נוהגים בשגעון את אופן חייהם. והנה מחוץ לעיר

[1] אולי הוא טעות סופר וצ"ל הכהן הגדול. (המגיהים)

אלכסנדרי נבנה אי פארום אשר יש לה תוצאות ומבואות לאורך ארחה, והמים מְפַכִּים מי אפסים ולא גאו יגאו כים הגדול, מקום הזה הכינו להם למחוז חפצם מפני שהיה רחוק מֵאדם העיר תשכון בו מנוחה ודומיה להגות בחוקים לברר וללבן אותם בתכלית הנרצה, לזאת ישר בעיניהם לחסות בצל קירתו, ויקחו בידיהם את ספרי קודש, ויפרשו כפיהם אל השמים, ויתפללו אל אלהים, למשוך חסדו עליהם, וישמע ה' את תחנתם ממכון שמים למען השכל רוב אדם באמתתו ובחכמת מצותיו, ולמען הַיְשַׁר את דרך חייהם י). ויְהִי כאשר התבודדו במושבם זו ולא התערב זר בתוכם, ויהיו להם לעדים נאמנים ארבע יסודות הטבע, שהם עפר, מים, אויר, ושמים, ויָחֵלּו בראשונה לגלות את הסתום ביסודות האל (כי בריאית העולם היא המקור ויכוד התורה), ויחזק עליהם רוח ה', ויתנבאו כולם בסגנון אחד, כאלו שמעו מפי עצם הבלתי נראה את כל הדברים עתיקים, וכל איש יודע שתכונת והוראת המלין היא סגולת כל לשון ולשון, וביחוד נתפשטה לרוב בלשון יוני, אשר באמצעיהם יפורש ענין אחד על אופנים שונים, זה בְכֹה וזה בְכֹה, והמשכילים המזהירים, לא בחרו דרך זה, לפרש את חוקות אלהים, כי אם בארו את פרטית השמות בהסכמת שתי הלשונות, שתהיינה יחדיו מתאימות, למען שתתפרש היטב עצמית הענין, וכמו שבעלי חכמת ההנדסה והגיון לא יקבלו שום השתנות בפתרון לימודיה', כי אם משתמשין תמיד במלות המלאכותיות המיוחדות להם, כן גם האנשים האלה קול אחד הניחו להם מלות מִשְׁתַּוֹת להשיג את תוכן ותופס הענין ברור, וכן מורה הנסיון לכל איש ארמי היודע בטיב לשון יוני, ולאיש יוני המכיר בלשון ארמית, מי לא ישתומם על המראה, איך שהגבירו ברית לשני ספרי תורות הללו, כתורה שהיתה כתובה בלשון ארמי', וכתורה שהעתיקו אותה בלשון יוני, ואיך

שתסכימו

י) וכן יוסטין בספרו המתואר הדיבור אל העמים הביא את המעשה זה בקיצור נמרץ, ובסוף דבריו הוסיף לומר ואני בעצמי ראיתי את המדרים ההם באי הנזכר קרוב לעיר אלכסנדר.

שהסכימו על ידם הלשונות בדבר דבור על אופניו, הן לא יכַּנֵּם עוד איש בשם המעתיקים כי אם יסב את שמם לקראותם נביאים וחוזים, בגלל הכח שהיה להם להשיג מחשבות משה רבינו ע"ה האמיתיות והמוסכמות מכל צד, ועל כן עוד היום [1]) מתחדש ומתקדש חג העצרת באי פארוס הנ"ל אשר שם יתאספון היהודים וגוים ידַּדון בסך המון חוגג, יכבדו מעין אשר בו מראש מקדמי ימים נגלתה העתקה הלזו, שם ישפכו תודתם לפני ה' כי גמל חסדו עליהם,ואחרי ההודאה וברכות השבח תקעו איזה מהם את אהליהם אל שפת הים, ואיזה מהם היו חונים תחת השמים מבלי שיחבקו מחסה, ומגנת צל, ומאכלם אכלו בשמחה וששון עם כל בעלי בריתם ומשרתיהם, וייטב להם חוף הים יותר מהיכל המלך, וכן נראה להם להשלים הורת אלהים להיות לחוק לכל אישי בני אדם ולכל שופטים בארץ. ואין חידוש שדרך ישראל בכל שלימות התורה ההיא זה ימים רבים עדן לא הצליחה, כי לפעמים יתקדרו דברים רַבֵּי הערך ע"י עת ופגע אשר יקרה אותם, ואלו אמנם הוסיפה על עדת ישראל לזרות שמש ההצלחה, כי עתה נלוו אליה גוים.

[1]) שהם כ"ה שנים קודם חורבן בית שני כעדות בעל שבילי עולם חלק אפריקא, אולם הקורא בס' ביבלישעס אריענט יראה כי החזיקו חז"ל יום העתקה ההיא ליום חושך ואפילה, הובא בסוף מס' תענית יש בימים שמתענים בהם מן התורה [היינו וודאי תורת חכמינו] ח' בטבת שבו נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך, והחושך בא לעולם ג' ימים, וכן פסקא ההיא בסידור ר' עמרם גאון בהלכות גדולות כמו שהביא ג"כ הטור א"ח סוף הל' תענית, והטעם הוא כמו שמבואר במאור עינים כמה טעמים, וא' מהם כי יראו פן הצדק והחסד שעשה תלמי בזה יהיה, כדברי חז"ל בשיר השירים רבה, חטאת לישראל, ע"ש, ובפ"ק מס' סופרים מעשה בה' זקנים שכתבו לתלמי מלך את התורה יונית והי' היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, שלא הי' יכולה לתרגם כל צרכ', אולם מצד אחר מצינו ג"כ שחז"ל ג"כ משבחים בפרט את מעשה ההעתקה ההי' והיתה אצלם לכבוד ישראל כנראה מדבריה' בפ' במה אשה וז"ל כשהתירו את היונית לא התירו אלא בס"ת, ומשום מעשה דתלמי, וכו', והחכם יאסט בחלק השני מקורות הישראלי' ד' **460** שלח אצבע ודבר און שהאי מעשה בדוי מלב הסופרים הקדמוני', אתלי בי בוקי סריקי. —

גוים רבים ותרבה ותגדל מאוד, ולפי דעתי היו רבים המשליכים אחרי גוום כל חוקות אבותיהם המהבילים, ויהיו עוזבים גוי גוי אלהיו ללכת אחרי חוקים אלהיים המועלים, הלא אז כאשר נוצצה מחדש תורת אלהים, כל התורות זריות נתקדרו, כָּבָה אורם ואינם, כמו שיחשכו כל כוכבי נשף לעת צאת השמש בגבורתה, ועם זה תתרבה תהלת משה המחוקק, וויתר מזה יציץ שם תהלתו מֵחַרְכֵי ספריו הקדושים, אשר עתה נתנה ראש ונשובה לבאר את תומת כותבם [י]).

סיפור ד

והנה חלק אחד מספריו הקדושים כולל סיפורי המעשים והמאורעות שפגעו בו, וחלק שני כולל המצות ואזהרות אשר נדבר מהם אחרי דיבורינו בתחלה ממה שקדמנו. — בסיפורי המעשים יסופר מתולדות אֱנוש, ומדורו הוא ישוחח, קצת מהם יגידון עונש הרשעים אשר עברו ונענשו, וקצתם יודיעו את הטוב אשר הטיב ה' לטובים ולישרים בלבותם, ומה אמנם שהנע והסב את נותן התורה, להביא סיפורים כָּאֵל בתחלת התורה ולהמשיך את הקיפי הזמן בהודעת המצות ואזהרות, לא נעבור מזה בחשאי — והוא לדעתי, לפי שמשה לא כן פִּלֵּל בלבבו כשארי סופרים הקדמונים, אשר כל חפצם רק להזכיר ימים ראשונים על לב דורות הבאות, ולהתבונן בקדמוניות, למלאות את אזני השומעים בקשב הבלים, כיאם הֵחילו הי' לְסַפֵּר בראשית מבריאת העולם, להורות אותנו ידיעת שני דברים העקריים, שהם הכרת הבורא וידיעת מחוקק האמיתי, ומהשגה זו יסתעף שכל החפץ חיים להנהיג את עצמו ע"פ מערכת הטבע, בע"כ יתפלא על תהלוכותיה הישרות

[י]) ועיין בס' מאור עינים שמליע בא' מחלקיו המכונה הדרת זקנים כל הדברים שנשאו ונתנו בין תלמי המלך, ואלעזר הכהן, וסיפור כל הענין הזה באריכות ובנעימות. —

הישרות בין כל היצורים, וגלל כן יתאמץ מאוד ללכת במעגלי יה, כי לא ידבר בפיו ובקרבו ישים אָרבה, וגם לא תהי' שערוריה בכל משפטיו ושיחותיו, כי אם יחדיו עם לבבו יִשְׁתַּוּוּ, הן הסכן הסכינו יתר מחוקקי עמים בתחלת דיבורם לפקוד איש על הסרים למשמעתם, את כל מצותיהם ואזהרותיהם, ולהעיד בהם יעודים, אם לשבט אם לחסד, ועוד זולתם לקחו להם דרך אחרת, כבנותם להם טרם כל דבר, קריה בצורה ליסוד, לפי צורתה קיבוץ המדינה, ואח"כ נתנו את לבם לתיקון פיקודים ישרים, אולם משה מחוקקינו לא בחר באופן הראשון, וגם בשני לא בחר, כי דרך הראשון אך זר מעשיהו, כמעשה אדון עריץ, אין חכמה ואין תבונה בפקודת אדונים קשים, אשר יפקוד על עבדיו, אך קולם ישורר בַּצו לָצו, ודרך השני אף שיוכשר ויצלח למלוכה, עכ"ז לא יאושר מהלכו, ע"כ לא חפץ משה ללכת באחד משני דרכים האלו, כי המכוון בתכלית כל המצות, היה יותר להעיד להזהיר בהם מלגזור אומר או לחוק חוק, אך בפתח דבריו הפיץ תבונה טרם לדת חוק, וסוף דבריו גמר בדעת שפתיו ברור מללו למען ישמע חכם ויוסיף לקח, ולא חפץ כלל להבריח איש מבני ישראל לשמוע ולעשות, גם היה נבזה בעיניו להתחיל מבנין העיר שהוא מעשה ידי אָמן בשביל יקרת המצות הטובות והנחמדות אשר לא יאות לקדושתן שתהי' נגדרת בארץ ונגבלת במגרשי עיר, לזאת עלה במחשבתו לכתוב מתחלה את בריאת העולם שהיא הגדולה ומלאה תשואות שיוסד שתית החוקים מישובו של עולם, ואם ירצה כל אדם לבחון כל מצוה ומצוה לבדה, יתודע אליו בבירור איך שיעור כל המצות ישתוה עם חוקות שמים וארץ [1]), ובכן ראשית סיפורו בתורה נתיסד באותן אנשים שתשמינו ויתעדנו ברכושם הרב, ויגון שמם משפעת הצלחתם בסחורת ידם ובמערבם,

ואחרי

---

[1]) וא"כ גם לפי דבריו בריאת שמים וארץ בשביל התורה כמ"ש הכתוב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ושיווי זה שיווי אמיתי, אולם אלו שנתיסדו החוקים ע"פ תבנית איזה עיר מועדה היה הציור והמכויר בלתי הצטרפות השיווי כלל. —

ואחרי שקלקלו דרכיהם, לסור מלימודי הישרים בבחירה נפשם, ויספיקו בילדי נכרים הַמְכַלִים אותם, ויהיו שנואי אדם ובזויֵ השמים, וכל התבל, אז היו מוכים ומעונים בצרות נפלאות בלתי ידועות בטבע, בהם נודע ה' משפט עשה, איך יתקוטט ברשעים לשנוא אותם תכלי' השנא', פעם יפקדם במים, פעם ישפטם באש, את אלה שוטף מבול מים, ובזרם מטר יִמָחו מן הארץ, ואלה יִשָרפו במוקד אש, כָלים ואובדים מפני אדמה, גאו מי שחו נשאו נהרות דכים וכל מעינות נבקעו וארובות השמים נפתחו ותכחדנה ערים הבנויות בערבות, ויהפכו כאשר תמחה הקערה על פניה, המטר לא הדל, הדלף טורד על יושבי חלד, יומם ולילה גושמה הארץ, ערער נתעררה עד היסוד, ואחרי כמה דורות ההלו שנית בני אדם לרוב על פני אדמה, ויען שדור הזה לא רוחץ עוד מצואת אבותיהם, דור אשר לא ראו בעיניו ולא התבוננו לקחת מוסר בכל הרפתקאות שֶׁעָדו בו על ראש זקניהם, עודם משולחים ליצרם השובב ושחתו מהוריהם, ע"כ כתבם ה' לאש אשר תלהט בהם ותאכל אותם כליל, הלא בצדק נשפט במעלליהם הרעים לגדע אותם מן הארץ, וכן נמצא כתוב בספר התורה, כי המטיר עליהם גפרית ואש מן השמים, ויהפוך את עריהם ואת כל יושביהם כמו רגע, ועוד היום מוצב שם ציון ויד לזכרון המהפכה, גם עוד היום תתגלו לעין העובר החרבות שבמדינות ארם אשר על תִלָם ערימות עפר ועשן וגפרית בלול בהם, והמה עוד לפעמים יֶעְשְנו וקטרו משלהבת דקה הבוערת בתיכם [1]), כמו שיקרה בכל משרפות אש, ואף גם זאת בכל

העונש

---

[1]) וכן מובא בס' ביבליטעס רעאלעקסיקאן שבחוף ים המלח נמצאים אבני אלגביש לוהטים ותעל לאתם ותמרות עשנם — וכן מעידים על זאת מאנדרעל במסעיו, וגם האססעלקוויסט במסעיו בארץ פלשתים, שעשן וגפרית המתעבה עולה תמיד, ומבריח את העופות פורחות ונופלים על הארץ מתים; ג"כ יש אצל החוף תפוחי סדום אשר יפים מאוד מקילוניותם, אבל הפנימיות מלאות עפר, וכמעט שיגע יד אדם בהם העפר פורח למעלה, ובכלל תדע שאדמת סדום הטבעה ונתהפכה למי רפש של ים המלח, לזאת יחשבו שרידי עיר הזאת לנתחי צורים וסלעים, וכן מזכיר סטראבא במפת ארץ שלו שבימיו נמצא עוד שרידי מקום הזה׃

העונש המר הזה אשר נפקד על עון רשעים, לא אצל ה׳ את
ברכתו מן ישרי דרך, כי בשחת אלהים ערי הככר ואת כל מילואם,
הציל את לוט מן ההפכה והגדיל חסדיו עמדו מהשחית את נפשו
ולא יספה ברעה, מפני שמאסה נפשו בגילולי תושבי הארץ ויהיו
לו לבג ולבז, ומחשבותיו לא היו כמחשבות גוים זולתו, אשר לא
כן יתרחקו ממנהגי שכניהם בעבור שיהי׳ איתן מושבם בקרבם
ויהיו בטח באהליהם, אך בנפשם ישמרו לבל הָצר את איש
בהחזיקם בהֶפֶך ובמה שהוא מתנגד אל דתו, אפס לא שלם היה
לוט בחכמתו ולא לו נאוה משכורת שלימה כזו, כי מה הועיל
לו התרחקותו מדלת העם, ובסורו ממרזח סרוחים, ולא פזר את
כספו עמהם שלא לצורך, אם בכל זאת לא כהה ברשעים אלה
ולא עצרם מתאות לבם הרע, הלא אך באמת הרחיב המדורה,
כאלו הוא בעצמו השליך גפרית באש, או כאלו הכב אחר זולתו
שיפוח באש. — וכן יסופר במבול מים כאשר נמסו כל אנשי חמס
ויהי קץ כל בשר, רק אז נשארה משפחת נח לבדה שרידה,
עליהם לא ירד גשם שוטף, ותנצל נפשם, יען אביהם זקן ביתם
לא הלך בדרך החוטאים, נפשו לא מטומאה וטהרה, והסיפור
הזה כפי מה שנמצא בתורה הוא מן הראוי לערוך פה על שלחננו,
אם למען הועיל מה בתיקוני המדות, אם בעבור גודל הנס,
שהפליא ה׳ לעשות בימים אז, וזה קיצור סיפורי ממנו. — אחרי
שראה ה׳ את נח צדיק לפניו בדור ההוא, להצילנו משחת, ושיהי׳
היסוד להבנות ממנו אחרי כן דור אנוש, להקים את בריתו אתו
במצות ה׳, אשר היתה אליו, ויעש לו נח תיבה גדולה שלש
מאות אמות ארכה, חמשים אמות רחבה, ושלשים אמה קומתה,
ויבדל בה חדר חדר לבדו תחתים שניים ושלישים עשה אותה,
ויכן בה בליל ומספוא לרוב, ומכל החי ומכל בשר, מהעוף
למינה, מן הבהמה למינה, שנים שנים איש ואשתו הביא אל
התיבה לחיות זרע על פני כל הארץ, כי ידע נח את חסד אל,
בשמרו את הסוג, אף שיאבד מינו, מפני שאין הערך במפעלות
אלהים

אלהים ולא פקד מקום כל היציר, שלא יהי' חסרון בחוקו, וכן שם בחוק הטבע שלא תהי' כל חיה וחיה כוררה ומשרכת דרכיה, גם בהמות ופרא למודי מדבר ידפקון מרועיהם, וכל הכבודה הולכת לרגלו, כי הוא שומרם על יד ימינו, — ויהי כאשר התקבצו כלם יחד תחת מכסה התיבה שהיה להם למהפה ולמסתור מזרם מטר נדמתה התיבה לתבל, בהיות שנתמלאה מכמות כל מיני החיות כמו שהיתה מציאותם בכל הלקי ישוב הארץ, וכמו כן עתידות תהיינה באחרית הימים מבלי שידע איש ספורות למו, וכאשר דמה נח כן היתה, כי שכך המבול משצפיו, המים הלכו הלוך וחסור, כיום ביום, ויכלא הגשם מן השמים, וישובו המים מעל הארץ הלוך ושוב אל מעינות תהום, והנה חרבו פני אדמה, כמעט הִכָּתָה השמש עליה ותיבש, כאלו קורא ה' שדי במאמרו וברוח פיו אל כל צבאי הטבע שישובו יחד לאיתנם ואל כנם הראשון, הים, המעינות, הנהרות, וכל הנחלים חלפו הלכו להם אל מקומם בשלום, וכן נקה מחלאתו כל אשר תחת השמש, ויקם דור חדש נוצר על האדמה בצלם אלהים כפי שהי' נברא מתהלת היצירה, כי כן השריד שמוצל ממבול יצא מן התיבה שנעשתה משחיף עץ עם אשתו ובניו וכלותיו, ועם כל עדר החיות שנותר להחיות זרע על פני הארץ. —

זה היא רב טוב הצפון לצדיקים, במה שלא לבד ניצולו מכל הרעות נאמנות, ומשאון היסודות אשר סואן ברעש, כי אם גם נבחרו לראשים ולמנהיגי דור, נופח באפיהם נשמת חיים, ויחיו אחרי כלות המגפה וכאוד מוצל מאש כן נמלטו, למען היות קיים המין הנשגב מכל חי שההי' ידו בכל הארץ לשלוט בכל חיתו אדמה, כי בצלם אלהים נעשה אדם, ודמותו הגשמית והנפסדת, מן הטבע הרוחנית והנצחית מתוארה. —

תם חלק שני

ספר שלישי

חָכְמַת אָדָם בָּנְתָה לְאֵל בֵּית זְבוּלוֹ
כְּתַבְנִיתוֹ בְּצַל־אֵל כֵּן הִגְבִּיל גְּבוּלוֹ
מִי לֹא יִתְפַּלֵּא כְּלִילַת יִפְעָתוֹ
חֲכַם לֵב יְדִיד־יָהּ גַּם הִפְלִיא בִּנְיָנוֹ
הֵפִיץ אוֹר נוֹגַהּ לְבָאֵר עִנְיָנוֹ
מִי לֹא יִתְמַהּ דְּבָרָיו בְּחִין שִׁפְעָתוֹ

כֹּהֲנֵי אֵל נִקְרְאוּ לְשֵׁירוּת הַקּוֹדֶשׁ
לְהַקְרִיב קָרְבָּן מִידֵי חוֹדֶשׁ בְּחוֹדֶשׁ
עֵין מִי לֹא תִשְׂבַּע בְּמַלְבּוּשֵׁי הוֹד
אֲשֶׁר נִתְהַדְּרוּ בָם לִצְבִי וּלְתִפְאֶרֶת
בְּאוּרִים וְתוּמִּים אֵין אֱמֶת נֶעְדֶּרֶת
גָּדוֹל הָיָה כְּבוֹד בֵּית הָרִאשׁוֹן מְאוֹד

הַכֹּל הָיָה רָשׁוּם בִּכְתַב אֱמֶת
בְּחֵלֶק שְׁלִישִׁי הַזֶּה בְּמָשָׁל וְרֶמֶז
הוּצְגוּ לְעַיִן סִפּוּרֵי הַתְּלָאוֹת
כָּל רִיב וְכָל נֶגַע אֲשֶׁר מָצְאוּ נְשִׂיאִים
נֶחְתַּם הַסֵּפֶר בְּמוֹת נְבִיא הַנְּבִיאִים
לֹא תָמוּשׁ תּוֹרָתוֹ עַד קֵץ הַפְּלָאוֹת

ספר שלישי מחיי משה
נחלק לי"ב סיפורים

סיפור א

אחרי התימותי את שני ספרי חיי משה עם המסופר כם מה שנתלה לכל דברי המלוכה, ולכל החוקים והמשפטים אשר נתן משה רבינו ע"ה על פי ה', עוד שאר לנו עתה לבאר בהלק השלישי מזה את שירות הכהונה, כי בעבודת הקודש תחזינה עינינו ברור את תומת משה, ואת יקרת תבונתו אשר השתדל להטיב ולהשלים כל המדות המוטבעות בו, וכל המעלות שנתגדלו אתו, למען חדש בקרבו רוח נכון ורוח משכיל במיצוע חקירת חכמת הפילוסופיא ובעיונית יסודות הלימודים, כי לא ראה קץ לכל תכלית, עד אשר הראה, כי בשל פרי צדקתו בכחו ובתבונות כפיו, לזאת זכתה נפשו להיות נמנה את בחירי ה', כי נמסך בקרבו רוח עזה לאהוב אהבת עולם את כל גרמי השמיימים ונגלה לפני אל שדי כהגלות נגלות עבד נאמן המכבד את אדוניו, לכן גם ה' מָשַׁכוּ חסד, גם כבוד נתן לו להוקיר אותו מכל שבטי ישראל. — הן החכם יודע בלבו כי נאוה הכבוד למי שהוא אמיתי במציאותו, וכן ענתה בו עבודת הכהונה אשר בסבתה נתודע אליו, איך שיתהלק הכבוד לה', ואלהים הקריב אליו כל הכבוד הזה, מפיו

למד

למר יסודות האמונה, וכל משפטיה וכל קדושיה נתן בידו, ויהי דבר ה׳ ראשון להבין אותו, ולהשכיל בקדושת הנפש והגוף מטומאת כל נגיעת המתים, מפיגול המאכל והמשתה, ומזוהמת המשגל, והנה מכל נטיות זרות הללו כבר נקתה נפשו למן היום שנוססה בו רוח ה׳, והזמין את נפשו להכניס בה כל דברי אלהים חיים, כי ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה, ורק לבר השביע את נפשו השוקקה לִמַדֵי מריח השמים וחיתה נפשו העיונית בגללו, לא נס לֵחה ולא תש כחו, עד שכל רואיו התפלאו בו. — ואחרי כלות ארבעים ימים האלה, אשר נתעלם עם ה׳ בעב הענן על ראש ההר, וירד אל עמו הנצב על המשמר בתחתית ההר, אז קרן עור פניו, ולא יכלו להביט בו מנגהו נגדם — והוא בהתמהמהו על ההר אִזֵן וחקר כל תעלומות הכהונה, וראשית כל, שמעה אזנו וַתָבֶן את מעשה המשכן וכל כלי קודש — ואלו היו שבטי ישראל אז בארצם אשר נשבע ה׳ לתת להם, כי עתה היה ההיכל הזה בנוי במקום נכבד וטהור, נתהדר באבני שיש יקרות מוקף בחומה נשגבה ובחמדות בתים לתועלת הכהנים, ושֵם עיר הקודש היה קרוא לה, אולם כעת בהיותם תועים במדבר ואין לִהם מקום נאמן קבוע לבנות בו, מלאו את ספקם רב להקים משכן המטולטל, למען עשות את עבודתם, כשהם נוסעים בדרך, או כשהם חונים במַחנה, שלא יגרע דבר מעבודתם, כמו שיש לעשותה משוכני עיר מושב, ובכן ישר בעיניהם לבנות להם את אוהל מועד, וכמראה אשר הראה ה׳ את משה על ההר, הוא השכיל בציור מלאכת המשכן העתיד, אשר לפי תבנית הרוחנית יצויר תבנית המוחשית, ויאות שתהיה תבנית הכנת המקדש לפי ראות עיני כהן השלם, למען שיהיו כל צרכי הדברים מזומנים על יד הכהנים המשרתים, וכן נתחקה תבנית המשכן בנפש הנביא, בה ציור הרוחני רשום מבלי אמצעית החומר, ועתה הבן את המראה המיושר על המחוקה. —

סיפור ב

שמונה וארבעים קרשים היו מחוטבים ומהוקצעים ממבחר הארזים, מחופים בפחי הזהב, ולכל אחד ואחד מהם שני אדני כסף, וציפוי ראשיהם זהב, וקרשים האלו העריך האָמן, זה על גב זה, כסדר שיהיו עשרים קרש לפאת נגבה, שתִקָשֵר בהם חומת צלע האחד, ולצלע השנית עשרים קרש לכלות בהם חומה השנית לפאת צפון, ולירכתי המשכן עשה ששה קרשים, ושני קרשים לִמקוצעות המשכן בירכתים, ובפתח המשכן ארבעה עמודים ואדניהם ארבעה, ובקצה המשכן נתקוממו חמשה קרשים, ואלה לבד נתפרדו מיתר הקרשים מפאת שהיו מכונותיהם נחושת, ועם זה מספר כל הקרשים שהיו במשכן, מלבד אותן שני קרשים הטמונים במקוצעות המשכן, חמשים וחמשה, ומספר הזה הוא מספר השלם שנתוסף ממספר האחדים עד העשירי והוא קודש [1], ואם יתבדלו החמשה שהיו עומדים באוהל מועד, ויאריכו וְיֵראו עד לחצר, נשאר רק החמשים אשר מספרו הוא קודש הקדשים [2], וכמו שכח המשולש בעל זויות נצבת [3], הוא היסוד והויית בריאת כל הנמצאים הטבעיים [4], ובאופן זה השלימו ח' קרשים את המלוא, כי ארבעים נתהוו על פי סדר העשרים לכל פאה ופאה,

ונוסף

---

[1]) כי קבוצת כל המספרים מן א' עד עשרה עולה לסך חמשה וחמשים. —

[2]) כי מספר החמשים רומז לנו"ן שערי בינה, כמו שאית' בשל"ה הקדוש, ובשארי ס' מוסר, שיום החמשים רומז לשער החמשים משערי בינה, וכן הוא רומז על יה מהשם, שבן י' פעמים ה' עולה חמשים, על כן נמנים הלוים על עבודת הקודש מבן ל' עד נו"ן, לכן נתקדש שנת היובל, שהיא שנת החמשים, כי היובל רומז על שער החמשים, ויעוין בשל"ה פ' תבוא, וברמב"ן בַהקדמת התורה.

[3]) לפי שהמספר החמשים באותיות יונית הוא אות V, ולפי אותיות שלנו ג"כ נ' שתמונתה כזוית נצבת.

[4]) כי ידוע ששער החמשים שער הנעלם משערי בינה, הוא הכח הכולל הנקרא היולי, והוא המהוה כל יצורים כנודע, והמחבר בס' חיי ההתבוננות ג"כ מזכיר ענין הזה כלו. —

ונוסף להם ששה בתָוֶך, זולת השנים הנסתרים במקצעות, וכן מקבילים הארבעה שהיה פרוש עליהם המסך. — והטעם מה שאני פעם גורע אותן החמשה מן החמשים, ופעם אני מוסיף עליהם, אגידה ואערכנו לעיניך, מספר החמשה עולה כמספר החמשים, והחוש האנושי, יש שנוטה אל החוצה לו, ויש שפונה אל הנפש פנימה, אשר תעבוד בו עבודת עבד, לזאת מלאו החמשה קרשים את קצה המשכן, יען הפנימיות שלהם נשקפות על פתח אהל מועד, בבחינת הנרמז על דברים המושכלים, וההיצוניות שלהם רואות את פני החצר, להיותם רומזים על המוחשיים, ולסבה זאת, גם הארנים היו נבדלים משארי האדנים, ויען שהרוח הנושב בקרבנו, הוא האדון של כל החושים, והמוחש בבחינתו הוא כאֶרֶן, וסוף הדבר, על כן ערך אחד הוא לנפש עם הזהב, ולהחוש עם הנחושת. — ועתה נוסיף לבאר את מדת הקרשים, עשר אמות אורך הקרשים, ואמה וחצי רוחב הקרש, ומדה אחת לכלהנה, למען שיהי' קצב אחד לכל חלקי המשכן, גם היריעות מקלעות שלל צבעים רקמה בתכלת ובארגמן שש משזר ותולעת השני, וכפי מה שנראה בתורה היו עשר יריעות מרוקמות ממיני השֵׁשָׁר הנזכר, וכל אחת ואחת שמונה ועשרים באַמָה לְאָרְכָן, וארבע באמה יסוב רחבן, בעבור שתהי' גם כמותם משתלמת במספר השלם שהוא מספר העשירי, ובמִספר הרביעי שהוא עיקר ויסוד העשירי [1]), ובמספר שמונה ועשרים שהוא ג"כ מספר שלם שוה בכל חלקיו [2]), ומספר הארבעים רומז על ימי אדם שבהם נשלמת בינתו, (כמו שנאמר במשנה בן ארבעים לבינה), ומלבד זו שמונה ועשרים אמה הללו באופן זה נתחלקו, שעשר מהן כסו את הטפחות, ושמנה עשר הנותרות חפפו את כתפות המשכן, ומן

המסד

---

[1]) לפי שבהצטרפות מספר ד' אל המספרים הקודמים א' ב' ג' עולה עשירי. —

[2]) שמונה ועשרים תתחלק באחד, ובשני פעמים י"ד ובארבע פעמים שבעה והמקובץ מאתי הכפלת האלה שהם י"ד ושבעה עם המספרים המכפילים בהם שהם א' ב' ד' עולים יחד לשמונה ועשרים, ע"כ יתכן לאמר עליו שהוא שוה בכל חלקיו. —

המסד נאצל אמה אחת, למען שלא תכרח היריעה על הארץ, ומסכום הארבעים שהיו עולים על רוחב כל יריעה ויריעה, (כי בהכפלת עשר פעמים ד', עולה ארבעים), שלשים מהם נצטרכו לכסות את אוהל מועד, ובשנים לכסות את הקיר, והאמה הנותרת היתה משתרעת והולכת עד לעזרה החיצונה, ובאמה זו נתקשר כל הבנין והי' אחד, והקלעים היו ארוגים משש משזר, ופרוכת מעשה חושב מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר תלויה בין ד' עמודים, להבדיל בין הקודש, ומסך פתח האהל פרוש על חמשה עמודים שלא יקרב זר לראות כבלע את הקודש — והנה למעשה רוקם זה, היה נבחר חומר נשגב ונבדל מכל החומריות, הורכב מד' דברים, מתדמים לארבע יסודות, מצד מה, לפי שתולעת שני יסודה מעפר, ארגמן, מן המים, תכלת דומה בצבעו אל האויר, ושש משזר מתאים בטבעו אל האש, כמה ששניהם אדומים. — ואלה שהיו עם לבבם לבנות את המשכן ראו את עצמם מחויבים להשתתף בו דבר המתדמה בקירוב ובצמצום לעצמית היסודות שעליהם נשען העולם בכלל. — ובכן נתהדר המשכן במכלולו אשר ההיכל בתוכו שמה: עליון לצבי ולתפארת.—ואת המשכן הקיף החצר מאה באמה אירך לפאה האחת, ורחבו חמשים באמה, ומסביב עמודיו עשרים, בריחוק חמש אמות בין חלל עמוד לעמוד, (דהיינו מאמצע עמוד הא', עד אמצעית עמוד השני, ע"ש הביאור), ובכלל היו ששים, ארבעים עמודי האורך, ושמונה מכל צד וצד שברוחב [1]), ועמודים האלו בפנים, היו מחוצבים מעצי ארזים, ווי‍הם וחשוקיהם כסף ואדניהם נחושת, וקומתם

---

[1]) ודעתו בזה נצנצה קצת עם הרא"ם ז"ל לפי שהיו צריכין להעמיד בכל מקצוע שני עמודים תכופים זה בצד זה, בלי ריוח בין הדבקים, א' לשורת האורך וא' לשורת הרוחב, כדי למלאות מספר העמודים שזכר הכתוב, ונמצא שאין הסדר שברוחב לא היה נאה כ"כ, כסדר שבאורך, ע"כ הוא מונה בפרטית רק שמונה מכל צדי הרוחב אשר היה להם ההרחקה חמש אמות ממש, יראה מזה איך רחבה דעת המחבר לנטות מדרך צר אשר נלחצו בו כל המפרשים בענין זה, ודרכו הוא דרך המרווח שבכלם — — והנני שנתכונתי להסביר את דעתו על אופן זה. המעתיק.

וקומתם חמש אמות, וייטב בעיני החושב לקצר קומת החצר בחצי, בעבור שתכפל קומת האהל מועד, ותגלה לעין הרואה, והקלעים היו תלואים באורך וברוחב, פרושים כבדינים בין העמודים, למען לא יכנוס הטמא בין השירים. —

סיפור ג

והנה תבנית המשכן כך הי', באמצע השטח הי' מבנה האהל מועד, אשר ארכו שלשים אמה, ורחבו עשר כפי תוכן הקרשים, וחללו שוה מג' חלקי הגדרות, דהיינו מאחור ומן הצדדים עשרים אמה ומקום מונח היה מחמשים אמות אצילות הסובב את העזרה, למען שתהי' רחבת ידים אל המקריבים את קרבנותיהם, וכן נתמלאו מאה אמות של חצר בהתחברות השלשים אמות של אורך אוהל מועד, עם אותו החלל, של עשרים, כדי להשלים את החמשים, וכמו כן לכל הפתחים במבוא הראשון, כי העזרה היתה הגבול בין תאמי החמשים, אשר דרך הקדים בבואן, ודרך הצפון אשר כולל בו אורך המשכן, וחלק האהרון, מן הגדרות, ובפתח החצר סוגת חצר האחרת יפה עד מאוד, נשענת על ד' עמודים, ופרוכת תלויה בהם, מקלעת פקעים כפרוכת אהל מועד. — ואחרי כן נשתלמו כל כלי קודש, שהם הארון, המנורה, השולחן ושתי מזבחות, שעליהם הועלה ריח הקטורת, עם כל הקרבנות, ומקום מזבחות האלו הוקם בחצר לעומת עזרת אהל מועד, וכ"כ נתרחקו זו מזו, לפי המרחק שימצא לשומרי משמרת הקודש להעלות שם את קרבנותיהם דבר יום ביומו. — הארון אמנם הושם מבית לפרוכת בפתח אוהל מועד והוא היה מצופה בפחי זהב, וכסוי הי' עליו הנקרא בפרטית כפורת, מדת ארכה ורחבה נודעת לנו, אבל אין איש יודע את קומתה, דמיונה בזה לשטה, ואם שתתבאר הוראתה, כפי מה שיתבאר מן הטבע תתפרש מלשון כפר' הנמשכת אל ה', ואם שתתכן הוראתה מפאת מדות הנפש, מורה על הנפש המסובבת את הכפרה לעצמה, להיותה מתקדשת מטומאתה, בקרבתה אל מדות הענוה ומרחקת את הגאוה, והתרוממת

הבהמיות

הבהמיות. — והארון הזה נתיחד להשים בו לוחות העדות, הונחו שם למשמרת כל ההוקים אשר דִבֶר אל, ועל הכפורת היתה בולטת תמונת שתי צפרים שנקראת בלשוננו כרובים, ר"ל החכמה המתרבה (וא"כ שרשו רוב, והכ"ף כ"ף הדמיון), ויש אשר אומרים ששני כרובים האלה רומזים אל שני הצאי עיגול העולם, המקבילים ליושבי תחתית האדמה, ומזהירים על פני הארץ, כי שחק השמים כעוף יתעופף — ואני מבין בהמונת אלה שתי כחות עליונות העתיקות המיוחסות לה' צבאות, הכח הא' הוא כח הבריאה, והשני כח הממשלה, ובבחינת כח הראשון יש לבנות את ה' בשם אל, מפני שעל ידו הכין את התֵבל, בחמודותיה, ולשבת יצרה, ובבחינת כח הממשלה נקרא מלך אשר על ידה יעצור בכל היצורים, וידון אותם במישרים, הן הוא לבדו הבורא האמיתי יש מאין, לבדו בצדק ימלך מלך ורק לו תאית המלוכה [1]. —

והנה

[1]) ובספרו המתואר מן הכרובים, ובמתואר מן אברהם, הרחיב לאמר כי הרמז במראה שלשה אנשים, הוא לג' שמותיו של הקב"ה, דהיינו שם ההויה, המורה מציאות אמיתי' שאין כמוהו, ואלהות מורה על היותו ממציא נבראות כלן, ואדנות מורה על השגחתו בקיומם. — ולפ"ז חמותי ראיתי אור לי בה' וירא שמלאתי שם כינוי שמות הויה ואדנות מתחלפים בפסוקים ממדה למדה, כי כל מלאך מג' המלאכים נקרא לפי תכלית שליחתו בשם שלחו, זה שבשר על הוית הבן לשרה נקרא בשם ה' מצד מה שהוא מהוה העולם ע"פ אמיתת מציאותו, וזה שהפך סדום, בשם אלהות יכונה, להיותו הממציא כל נבראים מתרצה על טוב מעשיהם וכועס על זולתם, וזה שרפא והציל, בשם אדון מורה על השגחתו לפי ששם אדני הוא השער לה' שבו נכנס כל מבקש דבר. — וא"כ כדקו דברי חז"ל שאמרו שמלת אדני בפסוק ג' הוא קודש, שנמשך על השגחת הרפואה, לאברהם, וזהו שפי' רש"י ז"ל לגדול שבהם, כי תואר השגחה אל הבורא הוא הגדול, ובפסוק י"ג נאמר ויאמר ה' אל אברהם, שהוא לפי דעת הרמב"ם נמשך על המלאך על שם שבישר ויעמוד אברהם אז לפני ה' ככתוב, וא"כ אין צורך לתקון סופרים, אולם כשאמר המלאך אם אמצא בסדום הרגיש אברהם שהוא המלאך המכונה בשם אדון לפי השגחתו, ע"כ פסק מלומר עוד מלת ה' כ"א הסב דבורו לומר הואלתי לדבר אל אדני, וכן פסוק ל' ל"א ל"ב כלם בשם אדני, וכשבא המלאך ללוט אמר לוט ג"כ הנה נא אדני, עד שלא עשה שליחותו, חול, כדעת ר' חנינא במ"ר, ובפסוק י"ח פ' כ"ז אל נא אדני בוודאי קודש כדעת רז"ל אחרי שעשה שליחותו, וא"כ ילכו כל הפסוקים לנכח ע"פ פשוטם, ועיין עקידה שער כ"ד. —

והנה הפרוכת נתנה על ארבעה עמודים, ולמסך שעל פתח האהל, נעשו חמשה עמודים, ואחר כן היו נכונים שלשה כלים, מזבח הקטורת הי' עומד באמצעי', והתכלית הנרצה בזה להשיב תודה בעד דברים הארציים והמיימים להיות ששתי יסודות הללו יכילו טבור העולם, והמנורה משוכה בדרום הרומזת על תנועת הכוכבים המאירים, כי השמש והירח וכל צבאם מהרהקים מאוד בתנועהם מפאת צפון ומתנועעים בקירוב לפאת תימנה, לזאת יצאו מן המנורה שלשה קנים מצדה האחד, ושלשה מצדה השני, ונשלם בזה עם קנה האמצעי מספר השבעה, ובראש הקנים הצהירו שבעה נרותיהן, הרומזות על שבעה כוכבי לכת [1]), לפי השמות שקבעו להם בעלי הטבעים, והשמש זורחת בתוך קנה האמצעי בין ששת הקנים ומפאת סדר המקום השמש הוא הרביעי במעלה והקצה האחרון מכל צד, דמיונו כמבין בשיר אשר ישור במשא לפני לקהת המשוררים להשמע קול אלהים מפיהם, ולפאת צפון הוצב השלחן, ועליו לחם המערכת והמלח ניתן, והטעם שנסמך אל הצפוני לפי שהרוחות הנושבים מפאת צפון מחוללות גשם ומצמיחים ע"כ ביותר את תנובת השדה, הארץ תוציא זרועיה מגשמי ברכה, ועל כן לחמי המערכת היו קרבים לתמונת שמים וארץ, בבחינת המנורה שהיא ציור השמים, ובבחינת מזבח הקטור' שממנה עולים קיטורי הארציים, כי מזבח האחר שהי' עומד בחוץ תחת כפת השמים נקרא בלשונינו מזבח העולה, ובלשונם (טהיזיאסטעריאוּם), ר"ל מזבח שלא חדלו עליו להעלות עולה, רצו בו המקריבים שלא ישבות שם האש, מאכול בנתחי הבהמה, וכפי איכות ומהות המקריבים, כן היתה תכלית ההקרבה. כי כשהקריב רשע עריץ, או בליעל, את קרבנו, נחשב לפיגול כהולין בעזרה, שלא יהערב בקודש פתבג, מפני שנודר וזובח משחת לה' הנה אך מקריב שאה ושבר להתגולל עלינו' לא יתמו חטאיו ועודם מדובקים בו, אך יתעוררו ויתחדשו בקרבו, ואם

[1]) וכן נמלא רמז זה ברוב ספרי מוסר —

ואם אמנם אחד מתמימי דרך מקריב ומגיש מנחה לה', מנחה טהורה היא וקרבנו תמים, את שקדחה בו אש ויאכל הצי בשרו ויחר עד לכלה, ואפילו כשלא זבח כלל, עב"ז אין קרבן יותר אמיתי, ויותר נאה ומתקבל לפני ה', כתומת לב אדם, תודתו לא תמחה, חקוקה היא בספר אלהים לפני שמש ינון שמה ועד בלי ירח לא יסוף זכרה. —

ואחר הדברים האלה הכין האומן בצלאל מלבוש קדוש יפה מאוד לכהן גדול, מכמה מיני הרקמה נפלא, הלא הוא היה מורכב ממעיל ומאפוד כפי מה שיכונה בתורה, המעיל הי' מין פשוט כלו תכלת, זולת השולים החיצונים שהיו נבדלים מצד הפרחים הרמונים ופעמוני זהב התלוים שם, אולם האפיד, הוא פועל יפה עשוי במלאכ' נפלאה מן המִנים שזכרנו תכלת תולעת שני ושש וארגמן, וגם זהב היה מעורב בכלם, כי רקעו פחי זהב, ויקצצו פתילים דקים להתערב אותם עם כל מיני מטוה, ולמעלה בכתפיו היו קבועות שתי אבני שוהם יקרות ולשני צדיהם היו מפותחים עליהם שמות שנים עשר ראשי השבטים, ששה על האחת, וששה על האחרת, וכן על לבו נראות אבני החפץ יותר מאלה שמתחלפות לשלל צבעים מבריקים, והיו לאותות בארבעה סדרים, ואלה נתערבו בתכשיט הנקרא חושן המשפט שהוא רבוע כפל ומיוחד לנושא אל שתי המעלות שהם גילוי הנעלם והודעת האמת י), נתלה בשתי עבותות זהב היורדות מן האפוד וקשר בו למען לא יזח ממנו, ומלבד זאת היה לו

ציץ

י) והע' זקנים שהעתיקו התורה ג"כ ביארו מלת אורים ותומים, דעלאזיס קאי אוֹעטהעיאַ ר"ל גלוי הנעלם והודעת האמת, ובדפוס מאנגיי נמצא שאורים ותומים היו שני צלמי אֶרַחֲקַעַן הדומים לתרפים אשר על ידם נתגשמו גילוי הנעלם והודעת האמת, וכפי הנראה ידמה זאת למעשה מנהג מצרים, ועיין געזעניוס שורש איר, וכפי עדות עליאַן גם סגן הכהנים שבמצרים נושא על צוארו רביד הזהב תלוי בו צלם מאבנים טובים שנקרא בשם אַלעטהעיא (וואַהרהייט), ויהי להם לאליל התרפים. — ולפי דעת האדון מיכעליס בחלק ראשון מספרו דיני משה ד' **226**, היו האורים ותומים מחומרת שלש אבנים עתיקות, א' מהן נקראת המחייבת והשני השוללת והשלישי השותקת, וכלהנה היו לבני ישראל קודם זמן משה לשימוש נפילת הגורל.

ציץ של זהב כדמות כתר, מפותח בארבע אותיות השם ההוא אשר לא הורשה שמיעתו ואמירתו במקומות הקודש, כי אם לאותן שֶׁזכו וטהרו את אזניהם ולשונם בחכמה, הוא השם אשר דורשי אלהים אומרים ממנו, היותו בן ארבעה אותיות, אולי להיותו רומז אל המספרים המתחילים א׳ ב׳ ג׳ ד׳, כי במרובע הכל נכלל, בנקודה, בקו, בשטח, בגשם, ובו מדת כל הישוים, וביותר נגוני שיר הערב, כמו ניגון תוספת השליש בערך ד׳ אל ג׳, ותוספת החצי בערך ג׳ לב׳, ותוספת הכפל בערך ד׳ אל ב׳, ומדת המרובע כערך ד׳ לא׳, וכמה מעלות זולת אלה יש למספר ד׳ אשר הרבה מהם דברנו במאמרינו על המספרים, והשם הזה שזכרנו נתלה במיטרא למען לא יגע בראש, וראשו מכוסה בסודר אשר המלכים גדולים שׁוכני מזרח בוחרים בו יותר משישאו הדיאדעמאַ (הוא הצניף והחתולה שהיו חותלים אותו סביבות הראש, והקדקוד נשאר מגולה) ככל החזיון הזה היה מלובש הכהן הגדול, ולא אעבור מזה בחשאי, עד אשר בארתי למה שרומזים בגדי הכהונה בכלל ובפרט. —

סיפור ד

והנה זה מלבושו בכלל דומה לתבנית העולם בכללה, ופרטי הבגדים גם הם רומזים לחלקי העולם בפרט, והיה דברינו ראשון מן המעיל, הוא היה כלו תכלת רומז אל האויר, אשר מטבעו נוטה אל השחרות, ונמשך גם הוא כבגד מגלגל הירח עד תחומי הארץ וכן מתפשט המעיל בכל הגוף מן הלב עד הרגלים, ובשולי המעיל נתלים פרחים רמונים ופעמונים, למה שהפרחים מורים על הארץ אשר בה יצמחו ויציצו כל צאצאיה, הרמונים על המים, כשמם בלשון יוני׳ המורה על היותם נוזלים (ובלשון עברי מגזר עלותם לרום נאמרו ותרומם גליו), ועל נועם הקשר וערבות היחס, אשר מתאים ומתאחד בחיבור כל הנמצאים, יורו הפעמוני׳ בצלצולם הערב לאזנינו, וכמו שלא תִמָצא האדמה לבדה לעולם, בלי

בלי יסוד המים, כן המים לבדם לא יספיקו מבלי השתתפות האדמה, כי אם יחדיו יתלכדון ולא יתפרדון, איש באחיהו ידובקו והיו לצורך אחד, ומקום מציאותם יעיד על אמתת הוראה זו, כי כמו שהיא התחברות השולים, הפעמונים הפרחים והרמונים בקצה המעיל, כן רמזי כל אלה, שהם השמים וארץ נתחלקו אל החצונית העולם, ובאופן זה כל דבר מסכים מה נעים עם הכלל, יאמץ כח בהקפי זמני מיוחדים ועם זה נתודעה תמונת המלבוש, עם כל הנתלים בו הרומזה על השלשה יסודות, אש רוח מים, שמהם הרכבת כל בני תמותה, וכל סוגי הנפסדים לתכלית אחת, המלבוש ושלוש יסודות כוננו, ולפעמים תבואנה היסודות תחת הירח, ומשתנים בליקוי הירח, וכמו שיתלו על המלבוש, הפרחים והרמונים, כן תלוים על בלימה הארץ והמים, ולפעמים הם כלולים תחתיו, אולם האפוד באשר ירמוז על תמונת השמים, יתברר ע"פ ההשערה אמיתית אשר נתבונן בשתי אבני שוהם, כדוריות שהם על כתפיו, ודעת קצתם נוטה שהן מורות על כיון השמש והירח אשר האחד מאור הגדול לממשלת היום, והשני הוא המאור הקטן לממשלת הלילה, אולם המכוון היותר אמיתי מה שנרמז באבנים הללו, הוא להשיג את שני חלקי הכדור המתדמים בתכונתם לשתי אבנים יקרות האל, מפאת השחות בינותם, שאין אחת מהן תחסר או תתוסף, כמו שנראה בהליכת הירח, יוכיח על זאת למראה עינינו, גם הצבע שבהן, כי גוון השוהם כעין השמים לטוהר, ומפני זה היו מפותחים על האבנים ששה שמות לבד, וששה שמות לבד, יען שני חלקי הכדור הנפרדים זה מזה, באזור האשיי כוללים ששה סמנים, ועל לבו בחושן המשפט היו שתים עשרה אבנים מתחלפי הצבע, המתחלקים אל אדמה בארבעה טורים שלש על שלש, לדמיון אזור המזלות המתחלק ג"ב לד' תקופות המהלכים בשלש מועדיהן למלאות בהן את השנה תמימה, הלא המה, האביב הקיץ הבציר והחורף, כל א' מאלה מוגבל בשלש אותות, והשמש תהל את קרנותיה עליהם אשר הוקבעה בראש, ע"פ אמתת חכמת אלהים

הנבונה

הנכונה והבלתי משונה להבדיל בין הזמנים והירח והכוכבים אחריה כוננו, לזאת הופיע על ההושן הנזכר אבני חפץ כי יסיד חכמתו הונח על סדרי השתנות השנה, ובסבת ההשתנות הבאה כל אחת ואחת במועדה, נתודע בבירור שכל הגלגלים העליונים נצחיים וקיימים לעולם, ולכוונה זאת מסכמת התחלפות הצבעים באבנים יקרות הנ"ל, כי כן נשתנה מראיתו עד שאין אחת דומה אל חברתה, וגם חליפות המזרות במחוגיהן, וכל אחת ואחת תשנה את צבעה באדמה, במים ואויר, ובכל מקריהן המשיגים אותם, וככל בעלי חי והצומח למיניהם. — ומה שהיה החושן מכופל, הוא לדעתי מפני שתתחלק הידיעה השכלית לשני ענינים, אחת היא הנמשכת אל העולם, ואחת הנמשכת אל טבע האנושי, ר"ל בעולם, היא הידיעה המוגבלת מהשגת הרוחניים והמראות והצורות גם מה שתשיג מן הדברים המוחשים המצוירים לעינינו את העולם העשיה הנוכחי והידיעה אל טבע האנושי, היא הידיעה הפנימית המתפשת מן הלב, וגם תהיהם לה הֲבָרות הדיבורים, ואותה שזכרתי בראשונה היא כמעין הנובע, והשניה הולכת ונזולת כמים המוגרים מן הנחל, האחת יושבת מקוננת בנפש, והאחרת תקעה מקומה בפה ובלשון להוציא משם כל כלי המבטא כידוע. — ויהי עם לבב האמן, שיהי' חושן המשפט מרובע הַקְצָת, וכוונתו בזה להגיד בטוב טעם ודעת שתהי' ידיעת הטבע וידיעת האנושי הזקות ובריאות מכל צד מבלי שיתמוטטו מדרגותיהן, ונפלו אשיותיהן וכי על כן חלק להם שתי מעלות הנכבדות הנזכרות למעלה, ר"ל גילוי הנעלם והודעת האמת, כי ידיעת הטבע גם היא אמיתית, נחפשו ונבעו בה כל מצפוניה, וציור השני שמשער החכם בלבו צריך להיות אמת ונכון, מבלי שיכחד כל דבר אשר בלבו מסבת איזה קנאה, ובאמת התועלת מרובה בידיעתו ונוסף לזה צריכה ידיעתנו ומליצתנו מעולה במעלות הפרטיות, המליצה נמלצת בביאור אמרותיה מזוקקות שבעתים, והידיעה היא נשגבת באמתת הפנימית, כי אין מחוק הנפש להכנים בקרבה דברי שקר ושוא נתעה, ומסגולת הלשון הוא להגיד קושט

אמרים

אמרים אמת, והדיבור לא יצלח לכל באם שהוא מתהפך בתהבולותיו, וזה הטעם למה שחושן המשפט נתלה על האפוד ועל הכהיפות למען לא יזח מהם, מפני שלא יתכן שיתרחק המעשה מן הדיבור, כי הכהיפות רומזות על הפעולה, כל כמו אלה, היו כתומים ונעלמים בציור מלבוש הכהן. —

הסודר היה על ראשו החת הדיאדעמא (כטבולים סרוחים על ראשי ישמעאלים), כי בהיותו נוהג את עבודתו ואת מעלתו, הוא מעולה לא לבד על אנשי ההמון, כי אם גם על כל מלכי ארץ. ומצד פניו היה טס של זהב מפיתהות בו ד׳ אותיות אשר לדברי חכמי מה שאחר הטבע הם מורות שם ההויה, כי אין נמצא יכול להתקיים בלתי הקרא עליו שם אלהים אשר מהכדו יתקיים כל יש מעלה ומטה, ועל אופן הזה הי׳ הכהן לבוש בעדיו, צועה ברב כחו להשתמש בעבודת הקודש, וכל עת גשתו אל אלהים להתפלל בעד העם היה כנליה ודגול מרבבית יצורי עולם, אשר נכנסו אתו פנימה, אחרי שנשא את ציוריהם, המושגים במלבושו, האויר נצטייר מצד המעיל שלבש עליו, המים ע״י הרמונים, האדמה ע״י הפרחים, והאש ע״י תולעת שני, השמים בכח האפוד, ובשתי אבני שהם הרומזים על שני חצאי הכדור מפותחים בששה שמות על כל צד, ואבני חפץ שלש על שלש בארבעה טורים על החושן שבלב המורות על ציור החכמה אשר תהיה את בעליהם, והכהן הגדול אשר היה מוכן ומזומן להתפלל על אל עליון קונה שמים וארץ, מלא את יד בנו השלם במעלות שיכהן אותו לכפר בעד אשמת העם ולמשוך את חסד ה׳ על יריאיו, ובכן נקנתה אל המכבד אלהים השלמת ידיעתו להשיג לפחות על ידה שיהי׳ רוח הבריות נוהה הימנו, אף שהבורא עוד לא הֱננו להעביר עליו כל טובו, הלא בכבת צור התבל שנתלבש נעור רוחו לעשות כמתכונהו, ועם זה עבר מגדר אנושי אל טבע העולם, ויהי׳ לעולם קטן [1]. —

---

[1]) ועיין מזה בס׳ יוסיפון לרומיים מביאנו הרב בעל מאור עינים בס׳

סיפור ה

ומחוץ לעזרה במבוא הראשון נראה בעליל כיור הנחושת, והחומר שממנו נעשה לא הי' חומר עב כי אם היתה הכנתו מכלי נחושת

גם המדובר מבגדי כהונה הנוגע בענין הזה ממש כדברי הרב המחבר שלפנינו, גם תמצא שם העתקת דברי המחבר אלה בקצת שינוי לשון.— ולי המעתיק הוי דוכתא פה להוסיף נופך משלי מה שהבינותי בבגדי כהונה ציור אחד המרומז בהם, ונקדים לזה מאמר א' תמוה בירושלמי אשר העירני והעמידני על יסוד דברי אלה, וזה ענינו, ביומא פ' קמא א"ר תנחום כל ימי המילואים שהיה משה משמש בכהונה גדולה לא שרתה שכינה על ידיו, וכשלבש אהרן בגדי כהונה ושמש שרתה שכינה על ידיו, מה טעם כי היום ה' נראה אליכם ע"כ, והנה זולת הרגש שם במקומו מבעל הכותב, יש להבין עוד למה שבעל המאמר סתם במשה לאמר והי' משמש בכהונה גדולה מבלי התלבשות הבגדים כמו שנתיחד אצל אהרן שלבש בגדי כהונה, היכי יעלה על דעת שלא נתלבש משה כלל, אפילו בבגד אחד של בגדי כהונה, הלא בפ"ק דתענית איתא בהדי' שמר עוקבא איקלע לגינזק, בעו מיניה במה שמש משה כל ז' ימי מילואים לא הוי בידי', אזל ושאל בי מדרשא, א"ל בחלוק לבן, ר' כהנא מתני בחלוק לבן שאין לו אימרא, ומלבד זה קשה להולמו האיך ע"י משה רבן של כל הנביאים לא שרתה השכינה, וע"י אהרן שרתה השכינה? ופניתי אני אל לבבי ליישב מאמר קשה השגה זה על מכונו ע"פ הוצעה אחת אשר אציע, כבר ידוע שרוב מפרשי התורה הסכימו פה אחד שאדם יציר אלהים מגיע לתור האדם המעלה בסבת שלש מדריגות שלימות להשתלם בהם, ר"ל שלימת העיוני שלימת המעשה ושלימת המדות, ומאהבת הקיצור לא אפרטם בפרט, כי כל איש משכיל קל מהרה יבין איך שתתבאר הכנתם, ואיך שיקנה אותם האדם מנעוריו, ואולי רומז עליהם התנא באבות באמרו על ג' דברים העולם עומד, ר"ל האדם שנקרא עולם קטן, לפי מדרגתו המעולה רק עומד בקיום השלמתו על התורה המקפת שלימת העיוני, ועל העבודה שהיא עבודה הלבית והיא שלמות המעשה, ועל גמילות חסדים מפאת שלימות המדות, וקצת נוטה לזה בעל עקידה שער ס"ז, ולהיפך אמנם תשיג את האדם רעה אחר רעה, והוה על הוה תבוא עליו, כשהוא נוטה אל קצה אחרון הפכיית, ומקלקל חלקי בשלשתם, העיר על ענין זה שמואל בפ' אלו נדרים במאמרו שם, שאין כוונתו כפשוטו להיות שצפון בו ציור מוסרי מושכל נאה ומתקבל לכל בעל נפש לפי השערת' על זה האופן, וזה לשונו, ערבוביתא דרישא מתי' לידי עוירא, ר"ל אם יש לאדם מחשבות זרות וראשו מעורב בילדי נכרים, אז עינים עורות לו לא יחזו ישר פנימו, רגליו יתנגפו יכשלו

בהליכתם

נחושת מרוק, שכבר נשתמשו לעבודה אחרת, והכלים האָהל הרימו הנשים להביא בחפץ נפש ומהתנדבות לבָּן, בעבור שלא תהי' מדרגתם

בהליכתם, שופלה לא ישרה נפשו, וממש כשור בחושך ומנו האמת נעדרת. ערבוביתא דמאני מתי' לידי שעמום, כלומר במלת מאני לרמוז על בעל המדות הנפשיות דומה למלת בגדים, או מדות שבלשון עברית שהוראתה שניהם יחד, לבוש חלוני אשר יעטה האדם ויתהדר בו, ולבוש פנימי המקשט את הנפש ע"פ מדותיה הנקנות לה, וכן בלשון רומי מלת האביטום מונחת על שתי הוראות הללו, וכבר הביא גדר זה הרב בעל עקידה בפ' ואתה תלוה, ע"ש, וא"כ כשיש במדותיו של אדם ערבוביתא של זוהמא דהיינו שהוא משחת במדותיו מערב רב אשר עלה אתם, יתפעל על ידם תמהון לבב ושגעון רוח. — וערבוביתא דגופא, כשגופו מזוהם דהיינו שחת מעשיהו בעירוב פעולות מקולקלות מתי' לידי שחני וכיבי, הן הם הבעבועות המכאיבות, ואלו הם הנגעים שבאים עליו ביסורין, רע ומר גורלו וחייהו יוסר בארץ. — ונתוסף גם במאמר שלחו מתם הזהרו בערבוביתא, הזהרו בחבורה, הזהרו בבני עניים, והוא לימוד מוסרי באמצעית רפואה קודמת, שבל יתקפוהו כל כמו אלה, צרות רבות ורעות, באם שיהיו האדם מתרחק מכיעור הגאוה ויתקרב לענוה הנוה והמעונגה להשתתף בחברת ענוים ללמוד תורה אשר העולם הקטן הוא האדם כאשר אמרנו למעלה מתקיים בו, ומצורף לזה יהיה נזהר בבני עניים, שיהיה ילידי רעיוניו מדוכאים, בל יתאמר בהם ורק יקטין את עצמו כי מרעיונים מושפלים כאלה תצא תורה, שנאמר יזל מים מדליו — ותדע מכח קושי', שמפני מה אין מצויין תלמידי חכמים יוצאין מבניהם ת"ח, ר"ל במלת בנים הרומזת על תולדות מחשבות בני אדם, ושיעורו שתלמידי חכמים היוצאין מבניהם כלומר שהניחו יסודם רק מרעיוניהם לבד אשר התחכמו להם באמת אינם ראוים שיתעטרו בשם תלמידי חכמים לפי שאין מברכים בתורה, ומלת מברכים דומה לבנין התפעל, והתברך בלבבו מלשון התהללות, כלומר שלא התהללו בתורה שהיא צריכה שתהיה תחלה ליסוד מונח ועיקר בכל חדשים לבקרים שהוציאו מלבם כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, וזה דעת רבינא, והוכיח סברא זו מן הפסוק שבירמיה מי האיש החכם ויבן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים וכו' ולא פרשוהו, ר"ל לא ביארוהו כ"כ על אופן זה למען ירוץ כל קורא בו, עד שהקב"ה פירשו בעצמו, ויאמר ה' על עזבם את תורתי, היינו לא הלכו בה לבנות על יסודה המוצק כל דבריהם המתחדשים, זהו אשר רציתי לבאר, ויבוא כל המאמר מראשיתו עד סופו כמין חומר על דרך המוסר, ואם שגיתי, ה' יכפר את שגיאתי. — והנה כשנשתלם האדם בג' שלימות הנזכרות מצד שלימות עצמי ויעש לו שם לתהלה ולתפארת, מה גדול יתרו מאוד ינון שמו בקנין מעלה

הרביעית

מדרגתם בזה פחותה מן האנשים, אמנם מקנאת הכבוד אשר נתעוררה בקרבן התאמצו להרבות את תרומתן לבל יקל כבודן מכבוד בעליהן בתרומת הקודש. — ומראות הצובאות במכלול

יפים

הרביעית שהיא השלמת אחרים כשישפיע רב טוב הצפון בו לזולתו, וכשיוכיח תוכחת מגולה להולכי ארחות עקלקלות למען השיב את דרכם כשל למו, הלא בשבה זו משרה על ידו שכינה אלקות שתהא חופפת על כל בני אדם, וזהו שאמרו חז"ל אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, דהיינו כשתבאר מלת אמות לפי בעלי מערכי הלשון החדשים מלשון ראשית וסבת הדבר כמו מתג האמה, אמות הספים, ומזה הענין אמות הבנין במעשה שמאי והלל בגר, כמו שהעיר בעל מערכי הלשון בס' הערוך בשורש אם, ובלע"א גרונדפעסטע, שטיטצע, וא"כ שיעורו פה שאין יותר מד' ראשיות המיוחדות להלכה, ר"ל להשתלמות האדם מתנקשות, כאשר זכרנו, בעולמו של הקב"ה, ולזה אמרו ג"כ על יעקב אבינו ע"ה כמה מעלות היו בסולם, ארבעה, לרמוז על ד' שלימות הללו שנשתלם בהם. — ועוד נקדים במאי שאהרן זכה יותר להשראת השכינה ממשה, הוא לפי שרצה הקב"ה לזכות את אהרן ולהראות לבני ישראל, שלא היה נזוף מלפניו יתעלה על עון העגל, לכן היה אצלו ענין הנפלא ראוי שיורשם באיש המיוחד אשר הבדילו ה' מעדת ישראל, אשר הונף ואשר הורם מכל קרוביו לרשום בו ענין אלקות, ולזאת נתלבש בבגדי כהונה, המורים על קניינים המדותיים, נאותים ומיוחדים, להיותם כלי זכרון המזכירים את ה' תורותיו וחוקותיו דרך כלל ופרט, ויש לשאול מה ענין בגדי כהונה אצל הקרבנות לענין כפרה כדאיתא במדרש ויקרא רבה, ובזבחים ובתלמוד ערכין למה נכתבו בגדי כהונה אצל פרשת הקרבנות? לומר לך מה הקרבנות מכפרים, אף בגדי כהונה מכפרים, וזהו להגיד כי כמו שהשתדלות בעניני קרבנות יועיל מאוד להעיר לב החוטא כמו שהובא בכוזרי מאמר ב' סימן כ"ו וכן בעקרים מאמר ג' פ' כ', והיתה השכינה שורה בישראל ע"י הקרבנות, כן הוא בעצמו בבגדי כהונה, שהלימוד בתורתם ומעיי' בתכונתם ותכליתם יועיל לו ג"כ להסיר הבגדים הצואים מעליו, וכל שמונה הבגדים שלבש השלם; לא לבד להתנאות בהן מחוץ כי אם שיתעטר ויתפאר במעלות המדות הנרמזות בהם, ובבחינה זו הן באמת בגדי ישע לבוא בהם אל הקודש פנימה, וזה הי' החינוך בימי מילואיהם בדרך הישרה והדרכה שלימה אל מה שיחויב האדם בעצמו שיהיה ראוי בו ללבוש את הבגדים, ועל כיוצא בו נאמר על כל האומה ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שראוי להיות השראת השכינה בתוכם, וא"כ כל איש ואיש אשר נשא עונו על שכמו, חיש נתעורר לשוב מדרכו הרעה בהביטו אל בגדי אהרן אשר הסבו לבו אחורנית, ויהי כל העם נדון לתשובה, כמו שנשבו בעבודת הקרבנות וירא כבוד ה' אל כל העם, לפי שעיקר הכוונה בירידתו על הארץ היא השגחתו בפרטית בסגולות

האדם

יפים הכינו מבחירת נפשם, ויקדישו אותם קדוש לה', להשותן
במראשית ביכורי אשת כבוד, ונפש יקרה, ויביאו אותן אל האמן
ויציקם ויתיכם כורה, כי שער בנפשו היות החומר הזה מוכשר
מאוד לעשות ממנו הכיור וכנו, אשר יתחטאו בו הכהנים טרם
לכתם אל ההיכל לשרת בקודש, וביותר להדיח בו את ידיהם
ורגליהם, לאות מורה על נקיון לבבם, בגדים נקיים ילבשו
להתקדש את נפשם בידיעות מעלות ללכת בדרך המלך, שהוא
סלול ומתוקן במעלות רמות ונשגבות, ולנטות מדרך השמם ומסוכן
במכשלות, זה הים גדול ורחב ידים, אך נעשה לתכלית זאת,
למען הזכיר את הכהנים להזות את מימיו על גופותיהם, כי בעבור
זאת היתה מלאכתו ממראות הצובאות כדי שיביט כל אחד בהם
את תמונת נפשו הפרטיית, ואם יתגלה בהן ערות דבר, או
התפעליות הבהמות, או כהם התאוה, היוצאת מגדר הטבע, או
קצת נטיה מן הדרך הישר אל דרך העוצב, וכל חשק המסית
ומדיח לעבור על אחת מן המצות אשר לא תעשנה, אזי מוטל
עליו להחיש בעתו את רפואת נגעים האלו, למען תקום לו לנחלה

החכמה

האדם ומתקן לבבם ומיישר הנהגתם על תכלית הטהרה, והקדושה,
אולם כוונת משה בשעת הקרבנות היתה רק על העבודה גרידא ולא על
השתלמות זולתו, כמו שיובן מגמ' דתענית הנזכרת למעלה שנתלבש בחלוק
לבן שאין לו אימרא, מלשון שפה, כלומר שלא היה רוצה בשעת עבודה
זו להודיע ולרמוז על שלימות זולתו, ע"כ באמת לא השרה השכינה על
ידיו בתוך העם, וזהו היתה נסבה למה שלא היה לבוש בבגדים עד
שטוב כוונתו ועולם שלימותו בפני עצמו יהי' סבה מחייבת להמנא, אבלם
שכינה אלקות ולא תפרד מהם בשום צד, וכאשר ראה כל העם שנראה
כבוד ה' אל כלם דהיינו שהיתה השראת השכינה בסבת הטבת דרכם
מיום ההוא והלאה, אז רננו בקולם של שמחה, וכן פי' רש"יז"ל במקומו,
להשרות שכינה במעשה ידיכם, ומעתה יובן פי' מה טעם ששאל בעל
המאמר ר"ל מה טעם שרתה השכינה ע"י אהרן ולא ע"י משה, לפי
שנאמר כי היום ה' נראה אליכם, אליכם דייקא דהיינו ששרתה השכינה
אל כל העם באמצעות הבגדים של אהרן אשר הביטו אליהם, ונתעוררו
להשלים את עצמן ולהדבק בעליונים. — וזכיתי לסדר ענין זה לפני
אמ"ו כבוד מופת דורינו, הרב הגאון הגדול מו"ה נחום טריביטש אב"ד
דק"ק נ"ש והמדינה נ"י בעברו דרך פה למסעיו במחוז הרבנות ונענע לי בראשו
כי ישרו בעיניו מאוד כל הדברים הללו והנאנו. —

החכמה כלילת היופי, כי כל תור אדם המעלה, אם שהוא מקושט מפאת ארחו ורבעו, ותכונת איבריו, איש איש כפי מדתו הנערכה, או מפאת גבהו משכמו ומעלה, ומראה קלסתר פניו. שייטיב גהה, רק מועף ביעף ועד ארגיעה יחליפו ויחלופו, אולם הטוב הנמשך אל הנפש אשר מוצק לו בהתאחדות הגיוני החושיה לא יאנש ולא יחליש כי אם יחדש כנשר נעוריו לבקרים, תואר הטוב בפניו יענה, כי אין האמת נעדרת, דבריו עם מעשיו מתאימים, לא חלק לבו ולא חלק לשונו — ויהי אחרי שהשיג הנביא את חותם תבנית ציור המקדש, וירא אותו את אנשים חכמים וידועים וילמדם ויבינם מה שעליהם לעשות הכל בכשרון החכמה, ומלבד זאת נכספה נפשו בבחירת הכהנים, ללמדם את משפט העולה והזבח, לזאת בחר לו מכל אצילי בני ישראל את אחיו את אהרן ליתן לו ממלכת הכהונה לסגולתו, וגם את בניו הקדיש להיות כהנים, אך לא עשה בנפשו שקר להקריבם אל הכהונה לפי שהם באי כח אביהם ויציעי מעיו, כי אם לפי שהתבונן בהם את תומת וישרת לבם, על כן מצאם נכונים וכשרים לעבודת הקודש, וזה לך האות שלא חלק את הכהונה לאחד מבניו, ורק בחר בבני אהרן הנזכרים, מטעם שאמרנו ע"פ ה' —

ויהי כל העם לבב אחד ליחד אותם לכהנים, וזה הדבר אשר עשה לקדשם, בראשונה חִנְכָם ע"י רחיצת המים הנובעים ממעינות אשר ישתה אותם האדם וחי בהם, ואחר כן הלביש אותם בבגדי קודש, ולאחיו נתן את המעיל והאפוד אשר ציורו הוא ציור עולם כנזכר, ואת בניו הלביש כתנות אבנטים ומכנסי בד, כי הכתונת לקלות נשיאתם, הקלו להם מעשה עבודתם במהירות, ובמכנסים כסו את בשר ערותם, שלא תביט עין הרואה בהם שום זרות, וביותר כאשר עלו בכבש על המזבח וירדו בו צריכין להיות מהירים וזריזים לעשות הכל בחפזון ובשקידה רבה לבלתי הוחיל עד בוש, ונשמרו לנפשותם לבל ישמשו מחוסרי בגדים ולא ישאו עון ומתו. ואחרי שהודיע אותם כל זאת, לקח על פי ה' בשמים ראש, ויעש אותו שמן משחת קודש רוקח מרקחת מעשה רוקח, ותהי

תחלת

תחלת משיחתו בו את הכלים החצוניים, שהם מזבח העולה, והכיור וכנו, ויז עליהם שבע פעמים, ואחרי כן משח את אהל מועד, ואת כל כלי הקודש, ואת ארון עדות והמנורה, ואת מזבח הקטורת ואת השולחן הגביעים והקערות וכל כלי השמיש להקרבה, ולבסוף הקריב את אהרן לפניו ויצוק על ראשו שמן המשחה וימשחהו ויקדשהו, ויצו להביא לפניו את הפר ואת שני האלים, ושחט את פר החטאת לכפר את החטאים ולהפיר את העונות אשר נספחו בילוד אשה ואשר מוטבעים בכל אדם, כי מצד תולדתו כלי חמס מכרותיו, על כן יש לרצות את פני ה' בתפלה ובזבח, ואת האיל האחד הקטיר כלו עולה לה', אשר מחסדו ומטובו הגדול לא אצל את ברכות היסודות מכל נמצא, כי הארץ תתן יבולה, מזויה מלאים מפיקים מזן אל זן, וגם לא אין לה המקום לשבת בה, עליה טחי טפל יבנו חַיִץ להושיב יהידים ביתה והרשים יקוממו חומות גבוהות לפאר את ארמון המלך, המים הם למשקה, לרַחְצה לעבור בהם באני שיט, האויר מועיל לנשיבת הרוח, לרגשות החושים (כי האויר כלי תשמישם) ולאותות המועדים, האש המתמדת לבשל בה כל המאכלים, ולחמם מן האש אשר על האח, והאש השמימי, להאיר על הארץ. — ואת האיל השני, אמנם הקריב לטהר כל הקדשים, הוא הנקרא איל המילואים, כי היה מיוחד למלאות בו את ידי הכהנים, והנה חלק מדמו זרק על המזבח סביב, ומנה אחת נתן בקערה ויטבול בה שלשת אֵברי הכהנים שהם הנוך אזנם הימנית ובוהן ידם הימנית ובוהן רגלם הימנית, ותכלית הנרצה בהן, שצריך להיות איש שלם, נקי בדיבור, במעשה, ובכל אופני חייו, כי האוזן תמלא מדבות, וידים מורות על הפעולה י), ולרגלים הליכות עולם

י) כעין ביאור זה מרחיב המבאר במקום אחר, ולפי שבסיפור זה נשלם הענין מן תפארת הכהן על פי מדותיו וממעשה הקרבנות, ראיתי המקום הזה נאה להעתיק הרחבת הביאור זה ע"פ דרך השאלה המובא מן המחבר באחד מספריו המדובר בו מן הסבת השם על מעשה הקרבנות, וז"ל שם, התעוררתין כי מצאתי טוב את החוק שנתיסד בתורת משה על דבר המתודים ועוזבים את חטאיהם וחוזרים בתשובה, כי ראשונה נלטוה

עולם תיוחסנה, ולפי שכל אלה הם לצד הימין, יש להתבונן שתכלית המבוקש מכל אלה הוא לאשר את תשוקתם אל הקצה האחרון

נצטוה האדם השב מרשעתו להביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן כשבה, ואם אמנם לא תגיע ידו די שה, והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה, ואם לא תשיג ידו לשתי תורים או לשני בני יונה, והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האיפה סולת לחטאת, לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה, כי חטאת היא, והביאה אל הכהן וקמץ הכהן ממנה מלא קומצו את אזכרתה והקטיר המזבחה על אשי ה' חטאת הוא, ע"כ לשון הפסוק. — יראה מזה כי בשלשה אופנים יתרצה השב בעל תשובה לפני אדון ה', אם בהקרבת הבהמה, או בהבאת בעל כנף, או בהקטרת הסולת, הכל לפי יכולת נפש המתחטאת והמשתדלת בתשובה, כי עבירות קלות לא יזדככו בכפרה גדולה, והחמורות אינן מטהרות בכפרה קלה, כי אם איש איש נכפר לפי ערכות וחלק עונו. אולם מה שהיתה כפרת החטא באחת משלש אלה הנזכרות דווקא, מן הצורך ומן הראוי לנו לבאר בטעם מספיק, והוא שיש לדעת כי היושר והעול בשלש דרכים יבחנו ויצרפו, במחשבה, בדיבור, ובמעשה, ומטעם זה העיר משה ע"ה בתוכחת דבריו לאמר כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך לא נפלאת היא ממך, לא רחוקה היא לא בשמים היא לאמור מי יעלה לנו השמימה, ולא מעבר לים היא, לעבור שם לקחת אותה ולעשות, כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך ובידך. (פה הוסיף המחבר מדעתו מלת ובידך, ואולי היתה כן הנוסחא לפניו, וכן מצאתי בתשובת הרשב"א, שאלה ל' באמרו שם וז"ל וכלל כל המצות תלוי בשלשה דברים, בפה ובלב, ובידים, בפה שהוא כלי הוראה, ר"ל שמלמד ומורה דרכי ה' וממנו פתח החכמה, כדכתיב פי ידבר חכמות וגו', אמרו במדרש מפיו דעת ותבונה, שהוא נותן פתחון פה לאדם שנאמר מי שם פה לאדם, ובלב שהוא כלי הבחינה שנצטוינו בה דכתיב וידעת היום וגו', ובו נבחן בכוונת התורה ובמצפוניה, והידים שנצטיינו במעשה הכולל חלק א' גדול מן המצות, והוא אמרו כי קרוב וגו', והם כנגד החכמה התבונה והדעת, החכמה כנגד הפה, כדכתיב פיה פתחה בחכמה, התבונה כנגד הלב המתבונן ומוציא דבר מתוך דבר, וכתיב והגות לבי תבונות, והדעת כנגד הידים ר"ל כלי המעשה שמגלים ומודיעים הציור שמצייר הלב, וכתיב כל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה, לדעת לעשות. המעתיק) ר"ל בדיבור במחשבה ובמעשה דהיינו בדיבור המתוקן, ובמחשבה נכונה, ובמעשה הטוב, כי כן יבורך גבר, ולהיפך תקולל חלקתו, כי באמצעית הפה והלב והיד גם טוב עשה יעשה האדם וגם יכול יוכל לחטא, ויש אשר שיקול דעתם בדברי יושר ופיהם ידבר נכונה וידיהם תעשינה תושיה — והנה בכל שלשת סבות הנזכרות, הקלה שבהם,

היא

האהרון מן האושר, שהוא מטרת כל עלילות בני אדם, לזאת זורק מתחלה מדם איל המילואים שלשה חלקים אשר לכהנים

כנזכר

היא המחשבה, לחשוב על ידה מחשבות זרות אשר לא תעלינה, והכבד הוא ביד אשר זר מעשיהו ועבודתו נכריה, והאמצעי שנתמצעו בינותם" הוא הדיבור המקולקל אשר לא יתכן בשום אופן· — אולם לפעמים יקרה שתכבד המחשבה שבלב ויגיעה רבה תשוב התפעלות הנפש למנוחתה, ויותר יקל לאיש לעבור בשטף מים רבים אשר אליו לא יגיעו מאשר שיעבור" וימנע בהמית רוחו אשר יסתער בקרבו, כי מזמות רבות תתרוללנה בלבו אחת על אחת מכופלת, עד שתזוע הנפש אנה ואנה, ילך רוחו סובב ושוח, ע"כ יסובב ראשון בהסרת חטא זה, ובהשתדלות טהרתו, באם שיבער האדם מלבו, כל המחשבות המבוערות, ויתקן בסדר הטוב להיות מתגורר בקרבו, רק לדקה וטוב, ואחרי כן ישתמר לבל תצא שגגה מלפניו שלא יכחש בדברי בלע ומרמה, או לדבר תועה ולבטא בשפתיו רכילות ועדות שקר, או להלשין, למען הזיק את רעהו, וטוב שיבלום ברסן לשונו וישקיעה לשמור לפיו מחסום, והטעם אמנם מה שהדיבור אשר לא יתכן, הוא עון כבד ביותר מן המחשבה, קל להבין, כי לפעמים יתעשת איש שלא ברצונו דבר מה, אך הוא מוכרח לחשוב מחשבות אשר אין לו חפץ בם, ובכן לא יאשם לאחת מהן שנעשתה באונס, ומי אמנם שידבר מבחירתו דברים מקולקלים ומתועבים יחטא ואשם, ונפשו אומללה מאוד מפני שאין רצונו לדבר אפי' בקרי והזדמן דברים המתישבים על הלב, ויותר ייטיב לו אם יאטם שפתיו וישב בדד וידום ושפתותיו תאלמנה מדבר שוא· — ועוד יותר כבדה פעולת הרשע, מן הדיבור המשחת, כי יש אומרים שהדיבור הוא כל הפעולה ואם בשפתים ילבט גם הפעולה מזקת יותר, אשר על כן נקה נקה משה את המחשבה מאשם ומעונש, בהיות שהיא נופלת תחת שינוים מוכרחים, ותחת מסבות מתהפכות, והיא מתפעלת מעשתונות קוליות, המפגיעות בה ואין מושיע לה, אמנם הדברים היוצאים מן הפה, יבחנו טרם ימלטו, כי הדיבור ביותר הוא תחת ידינו, ועם כל זאת עונש" הדיבור קל", ועונש המעשה חמיר ורבתה המכה בכל אלה אשר יכשילו; בפעולתם ובלשונ' ינקשו, והנה כפרת המחשבה והדיבור והמעשה הוקבעה ע"י הקרבת "הכבש ושני תורים ובני יונה, וע"י קרבן עשירית האיפה סולת, המחשבה נזדככת באמצעית הכשבה, הדיבור בשני תורים, והפעולה ע"י סולת, והטעם לזה מפני כמו שבקרבנו הנפש הוא העצם היקר והנשגב, כן המעולה בכל כונה ואלפים כלם הוא הכבש, (והרב האלשיך בפ' נשא מסכים עמו בזה הלשון, על ענין המחשבה יביא הנזיר כבש לעולה שיהי' מתנהג בתמימות ככבש, והוא כי יעקב איש תם הנקרא שה, וע"כ נאמר בו תמים, וכמאמרם ז"ל בויקרא רבה אמרו למה נמשלו ישראל לשה? על שאנו נמשכים אחר הקב"ה כשה בתמימות, עכ"ל), היות

שהוא

כנזכר, ואחר לקח מן הדם אשר על המזבח ומשמן המשחה, והִזָּה על אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו אתו, ורצונו בזה שיהי׳ להם לא לבד חלק החיצוני מִן הקודש כי אם גם יקחו חלקם מן הפנימי להִכָּבֵד בו בגשתם לשרת בקודש אשר בו הכל משוה בשמן המשחה. —

סִיפּוּר ו

ויהי אחרי השלמת הקרבנות שנשחטו לכפר על הכהנים ועל העם ויַּכְנֵס משה את אהרן אחיו אל אוהל מועד ביום השמיני למילואים, הוא חג העצרת מִכל שבעת ימים הראשונים אשר בהם

שהוא לנוע בלכתו ומלבד זה רב תבואות יוציא מגזו שנה בשנה, משתכרים בו בני אדם וגם מעטה תהלה הוא להתפאר בו כי כסות נקרה הוא, יועיל שלא יכוה השמש בחורב ולא יצטנן הקור בחורף, בו מכוסים סודות הטבע משתמשים בו בני אדם לכבוד ולתפארת, על כן, לכפרת המחשבה נתיחד הכבש, שהוא היקר והטוב בכל החיות, והציפרים הוקרבו לכפר בהם ביטוי שפתים, מפני שהדיבור כטבע הציפרים, בקלות יוצא מן הפה יותר מחץ יעוף יומם, ישא אברתו לשוטט בארץ ומלואה, ומי אשר פצה את פיהו לא יוכל לשוב, ומה שמוציא החוצה, יתנועעו הנה והנה, האזנים תמלאינה ממנו, והיד קולו מתהלך בחוץ השמע, — אולם הדיבור הוא תאומים בגדר הטבע, יש דיבור אמיתי ויש דיבור יטיף כזב, ובגלל כן ידמו לשני דיבורים השונים האלו שני תורים ובני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, לפי שהדיבור אמיתי כלו קדוש, ע"כ שריפתו לעולה והדיבור השקר לחטאת כי שגיאתו צריכה תקון — וכפרת המעשה אמנם היא בהבאת עשירית האיפה כי לא יתכפר המעשה בלי מלאכת וחריצת השכל ורק מטהר באמצעית הידים כלוש בצק עד חומצתו, וזה שאמר הפסוק וקמץ הכהן ממנה מלא קומצו את אזכרתה והקטיר המזבחה, ר"ל במלא קומצו הכנת הרוח אל התאמצות התושיה, וביותר מוסכם מאוד לענין זה השתנות הלשון במה שאמר אצל הקרבת הכבש ואם לא תגיע ידו (מלשון יגיעה), ואצל הציפרים שנה לאמר ואם לא תשיג (מלשון כי שיח וכי שיג), לשון יציאה מן הפה, מטעם שיאסוף איש כל עצומיו וכל הכחות יתרבו להסיר נטיות הנפש ולא כ"כ ירבה אונו להקביא את שוט לשונו מטומאת השם ורבת המהומה, הן אוטם שפתיו נבון, ויפה שתיקה לחכמים, וכבר נמלאים רבים המפלפלים והמפליגים בדיהם ואין לאל ידם לראות קץ לכל תכלה, ע"כ ודפח"ח. —

כהם נתמלאו ידי הכהנים ויקדשו, ביום ההוא לִמַד משה במקום הקדוש הזה כמבין המחנך את תלמידיו את כל יסודי הכהונה, וילכו שניהם יחדיו ממקום הזה ויפרשו את כפיהם השמימה, ויפילו את תחנתם בעד העם בכל לבבם ובכל נפשם, ויהי כשפוך שיחתם, ויֵהָפֵך פתאום רוח שמים אל נוראה אש ומתוכה לפידים נוצצים התהלכו, ותרד לבת אש על המזבח ואת כל אשר היה על המזבח לְחֵכָה, וזהו היתה לדעתי עדות נאמנה על ידיעת אלהי' העתידה, כי מן הראוי הי' לכבד את הכהנים במתנה הגונה שהיא אש השמים הלזו, שלא היתה כאש הדיוט המשתמשים בה בני אדם לחרוך צידם, כי אם אש זכה היהה, כדי שלא יגע בקרנות המזבח אש זרה אשר זהמתו חלאתה, כי צורך האש לא לבד לבשול ולצלות בה חיתו ארץ, להשביע את האצטומכוס ולצבות בטן, כי אם גם נשפט ה' באש, ורבים אנשים אשר קָלָם, מודעת זאת מקורות העתים, וכבר ספינות רבות עם מלואיהן כליל נֶעְתָמוּ מחצצי אש אשר הורו המורים עליהם, וגם ערים רבות נצתו במשרפות אש ותוקדנה לאֵפֶר, לא שזפה עיד עין את מקומם, על כן לא הי' על המזבח הקודש מוקד אש של הדיוט, אשר היא מחוללה לרוב השתמשותה, אך אש השמימי ירד בגאון עוזו להבדיל בין קודש לחול, בין אשי אלקים ובין אשי בני אדם, הלא יאות אל הקדשים שתהי' שריפתן באש אשר נוגה לו כעין החשמל, ואין חזיונו רגיל כל כך כאש המבשלות שלנו. — ואהרי שנתרבו הקרבנות מדי יום ביומם, וביותר בימי המועדים מסבות רבות שהסבו הקרבתם אם ביחיד או בציבור לא הי' על כן מן הנמנע לקבוץ המון השוערים שהיתה משמרתם לשרת על המזבח. — והבחירה בכל אלה גם היא היתה נפלאת, כי מתוך שנים עשרה השבטים בחר לו משה את השבט היקר שבהם שראה באמונתו את שכרם משלם מעם ה', והדבר הזה נסב על פי המעשה אשר תשית לבך לדעתו. — כאשר עלה משה על ראש ההר ויתוכח שם כמה ימים עם אלהים מבלי מליץ בינותם, והעם ראה כי אין להם מנהל, וכי יפקד מקומו, ותהי זאת להם למוקש,

ויהי

ויהי קצתם נדון, חלק לבם עתה יאשמו, כי שכחו אל מושיעם, ויקנאו בפסילי אלילי מצרים, וימירו את כבוד ה' בתבנית שור אוכל עשב י), ויעשו להם עגל זהב כמעשה תועבת מצרים אשר עושים אותו אלהות, ויעלו עולות ויגישו שלמים ויקיפו אותו במחולות, ויפזזו ויכרכרו, וקול העם ברעה, וישבו לאכול ושתה וישתגעו ויתהוללו ביין נסיכם ויקומו לצחק, השחיתו התעיבו עלילה, ולא ידעו כי בנפשם פרעו פרעות אלה, וכי נקמת ה' על ראשם תחול, כי נאצו את אלהים, המרו את רוחו בעון האשמה, והנה קול המיתם נשמע עד למרחוק, ויעל ויגע עד ראש ההר ויקשב משה ויחרד חרדה גדולה, ועתה היהה מבוכתו ולא ידע מה לעשות, כי מאהבתו אל ה' לא הי' יכול להכתלק את עצמו מויכוח דבריו אשר חלק לו ה', ולא לזולתו, ומאהבתו אל עמו לא יכול לראות את נפש העם ברעה תתמוגג, בעבור שנעדר מהם מנהיגם; גם ידע מבינתו, ששאון הזה אך קול דברים הוא כקול הסירים תחת הסיר, ומסערת נפשם הם יהמיון, ומשה החכם מכל אדם השיג קל מהרה בהשקפתו הראשונה כי היין הדליקם, ולמאחרים במסך נקל מאוד למעול מעל בה' ולבגוד בו בגד, לזאת הי' תלוא למשובת העם, ויעמוד מרעיד ומשתאה, וה' הרואה אותו מתמוטט בדעתו שהוא פוסח על שתי הסעיפים הולך והלום, ויסר ממנו חתולת הערפל, ויאמר אליו לך רד מהר מזה, כי שחת עמך עשו להם עגל מסכה לאלהים ועבדוהו, מזבחים עולוה, ואינם מאמינים עוד בנפלאות אשר שמעו ויתבוננו עד עתה, ואת אמונת אביתיהם הם משליכים אחרי גוום, וישמע משה וישתומם, כי האמין לה' אשר השמיעו כזאת, אולם לא מהר לרדת מן ההר כי אם סבב את לבבו להיות כאלהים המפלל את העם וכמתנצל בעדם, לפגוע אל ה', ויעתר מאלהיו לשאת את חטאם ולכפר את זרונם, וכאשר הלכו פני ה' וחמתו שככה,

ירד

י) ע"פ מנהג גילולי המצרים העובדים לשור הנקרא אפיס וכבדוהו, ועיין מזה בס' שבילי עולם בחלק אפריקא. —

ירד אל עמו, שש ועצב, כי מצד שה' לא השיב פניו עלז לבו וישמח אלי גיל, ומצד השני התעצב אל לבו ונפשו מרה לו בשמעו כי עזב עמו את חוקות אבותיהם, וילכו אחרי ההבל ויהבלו. — ויהי כאשר קרב אל המחנה, ראה כי נהפך לבבם וכי הושלך האמת ארצה ושקר נסכם, אבל נוחם זה לא נסתר מעיניו, בראותו כי קצתם לא הוכו בשגעון זה, עוד שרדו מהם שרידים אשר נאמן רוחם עם אל, ולא ישר בעיניהם מעשה התועבה, ויואל משה להפריד בין תמימי השכל, ובין חסרי דעת, ולראות אם שוב ישובון מדרכי רשעהם, אם יחזיקון בטומאתם, ויעמוד משה בשער המחנה, וישא את קולו ויקרא מי לה' אלי, והנה רב הענין כלול בקיצר דבריו אלה, כי רצה לומר בזה, מי האיש אשר לא יאמין בפסל אדם וללא אלהים יחשבנו, כי אם בה' לבדו ישים מבטחו, זה יבוא אלי, והנה אלה שסגדו לאלילי מצרים ויכבדו אותם כבוד, לא השגיחו כלל על דברי משה הללו ולא שתו לבם גם לזאת, ויש אשר הפחידם העונש ולא העיזו להתקרב, אם מפני שהיו מתיראים מחמת משה, או מפני קשר העם ונעות מרדותם, פן בשצף קצף יסערו להפיצם, אולם לבד מכל השבטים התאספו בני לוי כאיש אחד, בשמעם העברת קול במחנה, נדעכו בחומם ממקומם ויבהילו ללכת אל משה, ועם זה שהיו נחפזים ללכת נהודע הכנת לבם וחפץ רוחם למלאת אחרי ה', וכאשר ראה משה שאיש את אחיו עבר במרוצה רק להגיע אליו, ויאמר אליהם בזאת הבחנו אם באמת ובתמים אתם נמשכים אחרי, אם כאשר תחש רגליכם כן בלבבכם אתם שוקדים לעשות, הבה! שימו איש חרבו על יריכו והרגו באלפיהם אשר כרעו לבעל ואשר דבקו באל נכר לעזוב את אלהי אמן. אל יחוס איש את אחיו ואיש לא יחמול על רעהו ועל קרובו, אך תסולה לכם ידידות ורעות אנשים ישרים ויקר פדיון נפשם — וטרם שכלה לדבר, ויתאזרו בני לוי ויקומו ויפלו בעם ויהרגו ביום ההוא כשלשת אלפים איש בקרוביהם, ויתמלאו רחובות בתבוסת פגריהם, וכל הנותרים עמדו ויתעצבו ויראו ויגורו מפני חמת המציקים, וכמעט

קט ששקעו מזעפם, ורפתה מעט רוחם המר, ויאמר משה היום מלאתם את ידכם לה' לתת עליכם ברכה, ויאות שהיו מיוהדים לעבודת ה' בשביל שכר פעולתכם, בעבור נלהמתם מלחמות ה' ובערתם את הרע מקרבכם. —

סיפור ז

אמנם שירות בני לוי לא אחת היתה באיכותה, כי קצת מהם נמנו לשיר במקהלות לערוך הקרבנות ולהכין שארי עבודה הקודש שהיו מהוץ לפתח האהל, ויש מהם שלא הורשו לעשות כמוהם, כי אם כל טרחם הי' יומם ולילה בעבודת המשכן ולשמור משמרת כלי הקודש מַכָּח, אלה היו נקובים בשם שוערי המשכן, הלא המה אשר התעשקו לחרחר ריב על אודות הַמִשְׂרָה, כי לימים התקשרו על הכהנים קשר ויהינו להתיחס לעצמם את משפט הכהונה, וכן התברכו בלבבם להשיגה בנקלות, אחרי שיחזיקו במספרם על הכהנים, ובעבור שלא יתראו כמשולחים אל נפשם משכו על צדם את שבט הזקן והמכובד מכל שנים עשרה שבטים ויסיתו אותם, שתהי' ידם אתם להתפאר במעלותם וביתרון יחושם. — וַיָבֶן משה כי עליו כוננו היציהם לירות בו וכי התנכלו לגמור את מזמתם על אודות שֶׁכֵּהֵן את אהרן ע"פ ה', וימלא את ידיו לשרת לפני ה', נשתרבה לשונם להלשין על כן לאמר שהוקיר יותר את טובת הפרטי מטובת הכללי, אשר דרך זו לא יתכן, וברכילות דברים החודרים האלה הזידו וירשיעו להיות לא לבד כמסתפקים ח"ו בכל האותות ומופתים השמים, כי אם גם כהשו באמונת אל שהיתה גלוי לכל, שהאמת מצומדת באלהים ולמזח תמיד יתגריה, אשר על כן חשב משה שהוא לשפת יתר, באם שירב מלין למכביר להעיר אותם על כל הטובות והחסדים אשר הטיב ה' עמהם וַיַעֲמֵד הדבר רק להתפלל אל ה' [1]) שיפקח

---

[1]) וככתוב אומר ויפול על פניו, אולם כל עת שהתפלה עטרת בת פולי

עינים עורות ולהראות במופת חותך שיהלטו ממנו את אמיתת בהירת אהרן זרע הקדוש להיות לכהן מלפני ה׳, ויעתר לו ה׳ ויצוהו לקחת מאתם מטה מטה לבית אב, מאת כל נשיאיהם לבית אבותם אחד עשר מטות איש את שמו יכתוב על מטהו, והשנים עשר הוא מטה לוי יכתוב על מטהו את שם אהרן אחיו, והניחם כלם באהל מועד, ויעש כן משה, ושמר את הדבר איך יפול, ויהי ממחרת ויצוהו ה׳ לעיני כל העם ויקח את המטות ויהיו כולם כמקדם בלי שום השתנות, אך מטה אהרן לבד כלו הפך, כי מלמעלה למטה הוציא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים, ולמה שקדים [1]? בעבור שטבעם משונה משאר פירות, כי בפרי ענבים, זתים ורמונים, ובכדומה, אין הזרע דומה אל הפרי כלו, וגם מצד מקומם נתבדלו זה מזה, כי חלק החצוני הוא הפרי וחלק הפנימי הוא הזרע והגרעין שבו, זולת הזרע שבשקדים אשר פריהם ישוה לו מקום אחד לשניהם, וכל כבודם פנימה, וצמד פתיל יכסם, הקליפה הראשונה עבה והשניה היא קליפת העץ, ממוצא דבר זה תשכיל ותדע את צדקות השלם. וכמו שיזדמן בשקדים, הראש והתכלית יחדיו, דהיינו הזרע בבחינת הראש, והפרי בבחינת התכלית, כן בישות התושיה ובכל המעלות המשתלמות יתאחדון בהם הראש והסוף, מגמת פניהם אך לרדוף טוב וחסד, יש להם ראשית לפי שמעצמם ולא מזולתם נתהוו. גם יש להם תכלית מפני שפניהם מועדות להתשוטט בגדרות הטבע, ומלבד זה יש עוד טעם אחר יותר ברור לעינים, וזה מפני שקליפה החיצונית המקפת את השקדים היא מרה כלענה, וקליפה הפנימית היא חריפה ומתעבה ובגלל כן הפרי אינו כ״כ מגולה לעינים, כי אם סגור

בהקיפות

פולי, היא שפוכה מתוכית לב נשבר ונדכה, אזי יכרע על ברכיו, המתחנן לפני ה׳ אדון העולם ויפול על פניו, וכן העיר על זאת הרב מהו׳ ג׳ סאלאמן בספרו מאזע עלה 231.

[1]) ודרש חז״ל ידוע, עיין ברש״י ובמדרש רבה במדבר פ׳ י״ח, ובעל מעשה ה׳ פי׳ שהי׳ ע״ד שראה הנביא מקל שקד שהראה פה שהי׳ שוקד על דברו שקדש שבט לוי ללויה, ואהרן לכהונה, וטעם המחבר שלפנינו עולה על כולם. —

בהקיפית שתים, והיתה זאת מכוונה להורות שהנפש המרגלת את עצמה בדרכי הצדקה אך בעמל רב תשיגנה, הככד עליה מאוד היגיעה והלאות, ראשיתה תוגה, ואחריתה אמנם שמחה, בשתשיג האושר והכבוד אחרי כל התלאות אשר מצאוהו, לכן מחובת האדם להקשות את גלדי בשרו ולהקשיח את לבו, להתיצב כנגד כל משטיניו, כי מי שבורח מן העמל גם האושר האמיתי והנצחי בורח ממנו, ולהיפך מי שישא ויסבול במוחו הנחושה כל נטל עתותיו, אך זה לבדו ימהר ויחוש את טובו — אשרה! —

הן מן המנוע הוא לאיש הרך והענוג המפנק את נפשו בתענוגי הגופני לשכן בקרבו את הצדק, נפש כמוהו אך תתנשא בכבודה, ובפתח דבריה העיר ותאמר ללכת אל מלך העליון הנוהג בחכמה, ומיד כשתראה שלא השתכרה מאימה, הלך ותפנה למה שימשוך אוהה החפץ, וכן באמת השתדלות קבוצת כל הרושיות שהם החכמה, ההסתפקות, הגבורה, והצדק, להתרועע אתם עוד מעלות אחרות להשתמש בהן, וביותר מהקנאות באלה שהם מורגלות בחיי העמל והצער ואשר הם מדובקות אל מדת הכבלנות והאימץ ומסתפקות בענוה ובקיבוץ על יד, ובסבה זאת רפאות היא החכמה לשרינו ואת עצמותינו תחליץ, היא תמתיק לנו מנוחת המרגוע אחרי כל העיפות והטרדות אשר היגיעו אותה במלחמתה נגד סיבובי יצרי הרעים — ומלבד זה ידוע כי עץ השקדים ממהר לפרות מכל אילני האביב, מגיד מראשית אחרית שלא יכהש פריו ורב התבואות יוציא וגם עליו ניבלים אחרונים מכל העצים, וקץ עליו הקיץ יותר מזמנו ויונקתו לא תיבש, ובשתי סגולות אלה נגלו לנו היטב ענין הכהונה, איך ששבט אהרן, הוא ראשון והוא אחרון ינוב ומתערה במין אנושי, לא יבלה, לא יכהה, ולא ירוץ עד שייטב בעיני אלהים, להיות איתנו בתחי' הנצחיית, ולדת ממנו נדח את התאוה הארבת כחתף שהיא מקור כל הרעות [1]). —

ויען

---

[1]) וכמו כן ראיתי בס' ביבליטעם רעאל ועקסיקאן שפריחת מטה אהרן היתה מופת חותך על בחירתו אל הכהונה מאת ה', וגם רש"י ז"ל פי' שהיה אות לכהונת אהרן. —

סיפור ח

ויען שהוכחנו במבחן ובמצרף, כי ארבעה מקרים המה המשיגים את שלימות המלך, דהיינו המלוכה והודעת החוקים והמשפטים, הכהונה והנבואה, למען אשר ימצא לחיל ידיו לפקוד ולהזהיר כמחוקק, ולשרת אל אלהים ואנשים ככהן, וללמד כנביא כל דבר קשה אשר יביאון אליו, והנה מג׳ מעלות הראשונות כבר דברנו, והוכחנו שמשה ע״ה היה מתואר בתואר המלך ובתואר המחוקק וכהן, ועתה יש לי עוד לבאר המעלה האחרונה שגם היא היתה מדובקת בו והעטרהו להיות לנביא אמיתי ונאמן, ואף שאני יודע בעצמי כי כל מה שכתוב בתורה דברי אלהים חיים הם למוצאיהם, עם כל זה אציגם פה לעינים כמה ענינים לפי הבדלת גדרם, למען דעת שאיזה מהם נתפרשו מפי הקב״ה עצמו ע״י המליץ, ואיזה נתבררו ע״פ מענה אלהים, ואיזה מהם הוסיף משה מדעתו לעת אשר לבשה אותו רוח אלהים ותחל לפעמו, ואלה שהם ממין הראשון היו באופן שנהלבן על ידם יקרת אלהים, חסדו וטובו, להזהיר בהם כל בני אדם ללכת בגדולות ובנפלאות, ותהי מעשה ידם להתפאר, וביותר הזמין ה׳ לפני כל מכבדיו את הדרך אשר ילכו בו אל האושר הנצחיי, ומה שממין השני הוא השתתפות דברי הנביא השואל, עם דברי אלהים המשיב, והמין השלישי הוא המתיחס אל המחוקק לבדו במה שהיכולת אתו להגיד מראש כל העתידות שתבאנה באחרית הימים. והנה ממין הראשון עתה אניח את ידי כי עצום הוא מספר תהלתו, קצרו גבולי הטבע מהכיל רוב שבחו, אין הפה יוכל לפרשנו, אולם ממין השני והשלישי עתה אקום ואדבר להבינך איך שבהם יתראה ויתגלה כח אלהי המתעצם בנביא, וזה על אופן הבא. —

ידוע תדע כי החוקים שחלק ה׳ לנו ארבעה פנים להמה, מצד השאלה והתשובה אשר הנביא המתלבש ברוח הקודש יתוכח עם אלהים, ומצד קול אלהים היורד משמי השמים, ובתחלה נשקיף על

הדבר

המסבב והגורם חמת כל איש הדיוט, וביותר כאשר התעבר משה הקדוש וידיד עליון בנקוב איש בליעל את שם ה', הוא האיש הנולד מאב מצרי ומאם ישראלית בעזבו את אמונת אמו וידבק באביו לעבוד את גלולי מצרים, כי המצרים לבדם מכל האומות מקדישים את האדמה ומעריצים אותה כאלהים, ולא אל השמים יתנו כבודם, כאלו יש יתרון יותר מן האדמה שהיא האחרונה במלוכת העולם מן השמים שהם הראשונים במדריגה, ואף שהאדמה בבחינת עצמה אינה כ"כ נמבזה ונמאסת, עכ"ז אין לה ערך ושווי כלל אל השמים, ויתרון שמים מן האדמה כיתרון האור מן החושך, כמעלה החרס ביום מן נוגה הכוכבים בלילה, וכדבר הנפסד מן הבלתי נפסד, כרוחני מן הגשם — ומלבד זו משוגת המצרים לכבד את היאור נילוס שנתלחלח ממנו הארץ כלה, יען אצלם השמים אינם מגשימים, לא שם יום סגריר ולא ירד יורה ומלקוש לרות את שדמותם, כי אם היאור יעלה על כל גדותיו ושוטף עליהם, על כן כאשר הצה איש מצרי הנ"ל וירב באיש שנספח אל הכהונה, שפך מררתו עליו וישת בשמים פיהו, ויקח לשונו לקוב את השם אשר לא הורשה לאיש המוני לשאת אותו על שפתיו, כי רשות היא רק לקדושים אשר בארץ לפרוש אותו, לזאת נתעורר משה מחמת רוחו להרוג את הבליעל הזה פעם אחת מבלי השנות לו, לולא כלא את רוחו, שהי' מתירא שלא יענישנו במיתה החמורה אשר נשא המקלל, אולי ענשו חמור מיסורין ומיתה, כי האדם בשכלו הקלוש לא יוכל לדין איך שישלם לאיש כמעשהו, והנה המבזה את אלהים, גם את אבותיו לא יכבד, גם מאום ימאס בחפץ המדינה, כל גדולי העיר כאין נגדו, ולא לבד ששקר בברית אמונה, נוסף לזה פער את פיו ויקלל את ה', ועון הקללה יותר קל מנקיבת השם המפורש, אולם הפה והלשון, בעברם מגדרם ואת רסנם ישלחו, אך תשמישי השגעון המה, ובאין ספק, שגם איש המקלל כבר הרגיל את ידיו לעשות תיעוב, ובכן צוה הנביא להניח בנתים את המקלל במשמר עד שיתחנן אל ה', וידרוש אל אלוה ממעל, לפרוש לו

את

את העונש אשר נשא המקלל בעונו, ויצוהו ה׳ להוציא את המקלל ורגמו אותו כל העם באבן, ולדעתי מכוונה נחתך הדין להיות נסקל באבן לרמוז על סגור לבו שהוא קשה כאבן וכמטיל ברזל, ויֵעָנש על כן מכל העדה המתנקמת, ואין על אופן אחר היו יכולים רבבות כאלה לפגוע כולם כאחד באיש נבל, כי אם ע״י הסקילה וירית אבנים למרחוק, ואחרי שנתמלא סאתו בעונש, הדת נתנה ותהי הקוקה מיד ולדורות בשני לוחות הברית להיות למשמרת עולם, בזה הלשון „ואל בני ישראל תדבר לאמר איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו, ונוקב שם ה׳ מות יומת״ התבונן לשון הכתוב איך שראה בחכמתו להקל עונש המקלל רק בנשיאות חטא לבד, ואת עונש הנוקב שם ה׳ החמיר הכתוב במיתה ע״י בני אדם. — לכן בנפשם דברו כל המתחכמים וקללת אלהים תחשב להם, המשוללים מן ה׳ הקדמון והבב״ת את בריאות והווית העולם, אך דמו בנפשם שקר ליהם הבריאה לאלילי תהו אשר צלמם בעיר נבזה אך פסילים מעשה ידי חרשים הנמו אשר יעידון גאון וגובה במלאכתם הרמיה לבנות גַב ובמות טלואות — ובאמת מוזהר עלינו שלא לקלל אפילו אלהים אחרים [1]). מפני שלא ירגיל בקללתם כל בן ישראלי לשאת את שם ה׳ לשוא, ואין אני גוזר אומר לבד, באם שיקלל איש את אלהים אדון אדונים, כי אם גם מי שנועז לשאת את שם ה׳ לשוא שיגוע בעונו וכנפש החוטאת תמות — ולפעמים גם יהשכו בני אדם להזכיר על שפתם את פרטי שמות אבותיהם המכונה להם, מחובת הכיבוד, כי אם משתמשים מחוק הטבע לכנות את הוריהם בשם הכללי אב ואם, ובאופן זה ישיבו את גמולם על חיקם בעבור כל החרדה שהרדו עליהם מנעורם — וא״כ איך יכופר העון בהשתמשות שם המפורש והוא דרך חול. —

[1]) ובמכילתא, הוא אזהרה לקללת הדיין, ודברי המחבר עולים ככפתור ופרח. —

סיפור ט

ואחרי השלמת הענין מכיבוד שם שמים, ינופף הנביא את ידיו שנית להראות לעיני כל את גדולת יום השביעי, אשר כִּבְּדָנוּ מכל הימים, והוקיר אותו עד מאוד, לפי שהתבונן בעיון שכלו הצח את יפעתו וחמדתו, מודעת זאת בשמים ממעל ובארץ מתחת, והטבע גם היא הותירה אותו לטוב, ומלבד זאת השתכל משה שמספר השביעי הוא חֲסַר אֵם, ואיננו פטר רחם כי אם לבדו נטעו אב מבלתי נתן זרע בו, אשת לדה לא המליטתהו, הוא תמיד בבתוליו לא נולד ולא מוליד, לא נוצר מנפסד, וגם בעצמו אינו נפסד, ונוסף לזה ראה בחכמתו כי יום הזה יום הולדת העולם, ומקרא קודש לשמים וארץ, ולכל היצורים, כלם ישישו בחדות יום השביעי קדוש יאמר לו, ויישר בעיני משה אדון הנביאים שיחוגו אותו כל קהל ישראל, לשבות בו ולנוח מכל מעבדיהם ומשלוח ידיהם, אולם לא שיהי' יום הזה מכובד לבד למען שיתענגו בו החושים, כאותן המְדַלים שוקים בריקוד שבמחול, ובניגון ובהבלי שוא, כי אם יקראו לשבת עונג, להשתעשע בו הנפש השכלית בלימודי אמת ואמונה הנוסדים על ג' העקרים, שהם ההגיון, הדרישה, והפעולה טובה, והיו יחדיו משולבות אשה אל אחותה י). והנה מקרה קרה שאיש אחד התרים ועבר על מצוה זו בהיות שיצא

י) וע"פ יסוד דברי המחבר הללו נצרפו בכור הבחינה דברי ר' יוחנן בפ' כל כתבי שאמר שם כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר אז תתענג על ה' והאכלתיך נחלת יעקב אביך, לא כאברהם וכו', לא כיצחק וכו', אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וכו' והנה הרגש הדיקדוק נופל וגלוי לעינים, וקידוש שלא הרגישו אותו כבר מפרשי הקדמונים, במה שהשתמש בעל המאמר לומר כל המענג בבנין הכבד הנקשר בסימן הפעול את השבת, שבנין הזה אינו מצוי בל"הק כי אם ההתפעל כלשון הפסוק פה שמובא לראיי' אז תתענג, וכן ברוב מקומות אחרים והל"ל בקיצור המתענג בשבת? אמנם בהתרת הספק הזה יש לדעת שאף ההתפעל והפיעל מתדמים בכל, מ"מ נבדלים מצד זה שהוראת הראשון לרוב תורה עונג גופני שהוא כלל עובר, ואינו מתמיד בקיומו, כמנהג ההתפעל המדומה, לא כן אמנם העונג נפשי שהוא חזק

ביסותו

ביום השבת לקושש עצים, אף שידע כי כל העדה ינוחו במושבותם,
וימצאו

בישותו מורה עליו בנין הכבד מפאת חזקת פעולתו, וכן ההבדל בין״״ תענוג, ועונג, הראשון מורה על הגוף כמו אהבה בתענוגים, בני תענוגיך וכדומה, והשני על הרוחני בהיכלי עונג שמשביעה הנפש מהם, וקראת לשבת עונג, וא״כ רמז בעל המאמר בלשון המענג על עונג רוחני, והסכימו לזה פה אחד המהרש״א בח״א באופן השני, בעל מנורת המאור, ובעל עקידה, עוללות אפרים, ובעל תום׳ שבת בהקדמתו, איש איש על אופנו ילכו ויסבו בלבתם, ולדעתי הקלושה היתה כוונת המאמר בזה לומר שמי שמותיר את יום השבת מכל ימי המעשה מפאת שמיחדו לעונג נפשי וקובעו לשמוע בלימודים, כי הוא העיקר מה שתייסר אותנו המצוה בשמירת שבת, לנוח מכל העסקים הזמניים, ומדברי הבאי, ורק לקבוע בלבנו למוד תורה אלהות כמבואר בעקידה שער נ״ה, ועל זה אמרו בתלמוד ירושלמי לא נתנו שבתות וכו׳ אלא ללמוד תורה, וזה אחת הכוונות שאמרו במדרש שקולה שבת כנגד כל המצות, כי השבת סוד התורה וקבלתה, ועליו אמר הכתוב ושמרתם את השבת, כאלו אמר ושמרתם את התורה דתרווייהו איתנהו בי׳ התורה נתנה במדת השבת הגומלת את שומריה כהלכתה, ובשכר זה הניח בעל המאמר שבוודאי יהי׳ למענג את השבת על אופן זה חלק ונחלה בלא מצרים, ומלת בלא מצרים הרכיבו יחד למושג הפעול כהרכבת מלות בלא עם, בלא מחיר, אשר הבי״ת בכל אלה הוא יחס שבו, ומלת בלא איננה מלת שימושית (אהנע בל״א) ותרגום בלא מצרים (בל״א גרענצלאָז), שמובן בזה התורה אלקית, כלומר שישיג השגות בתורה שאין לה גבול וסוף, וכן מוכח מן הפסוק שמובא אז תתענג, ר״ל מי ששש ושמח את השבת על ה׳ דהיינו בד״ת, כדאי הוא שיהי יעקב חבל״ נחלתו״ שכתוב בו ופרצת ימה, ומלת ופרצת איננה נמשכת על טובות ארציות הנזכרות אצל אברהם ויצחק, אלא כיעקב אשר פרץ בתורת ה׳ בכל ארבע רוחות השמים, ומה נעים נוסדו ג״כ בלשון הזה פסוקי תכנת שבת ממסדרי התפלה לכוונה זו, וזה אמרם מענגיה לעולם כבוד ינחלו, ואין כבוד אלא תורה, וכאשר הגיע כל אחד אל זאת המדריגה מן השלימות, כבר הגיע למה שכוון מהיות לו אלו למודים לאחוזת נחלה, ואמר דוד המלך ע״ה נחלתי עדותיך לעולם, ומוסיף והולך טועמיה, מלשון טעם המלך והרגשת השכל, חיים זכו בעוה״ז וק״ו בעולם הבא, אוהבים דבריה, ר״ל דברי תורה, כי העושה דבר בעבור השבת, בעבור התורה הוא עושה, גדולה בחרו שיתגדל שמו בכל הארץ, ימה קדמה וכו׳ — ועל דרך זה יובן המאמר שנכפל ענינו אך במלות״ שונות״ ר״י אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו, ומלת לב לרוב תורה על שכל העיוני, כי מה שואל בעל הנפש מהי׳ לא עושר ורוב ימי׳, כי אם החכמה והמדע יהיה נתון לו שיתחזק חילו לאורייתא, ואמר הכתוב המובא גם להוכחתו התענג על ה׳ ויתן לך
משאלות

וימצאו אותו בני ישראל ההלכוא מקיר ביתם החוצה לשפיך שם במקום קדוש תחנתם לפני אלהים, ויראו בעיניהם את עזות מעשיהו ויחר אפם בו ויהי עם לבבם לאסור אותו באזיקים, ולהסב לו המות, — אפס שאר העדה חשבו אותם מלגמור את מעשיהם, יען וביען עונש מרי הזה לא עונש קל הוא כי אם משפטו לאלהים ולראשי העדה אשר יחקרו וידרשו היטב אם אמת נכון הדבר, למען לא יומת הרשע בלתי אם נשמע לפנים את התנצלותו במה שיזכה את ארחו המתועב, וגם אין מחוק הדת להרוג איש ביום השבת, לזאת הביאו את המקושש לפני הנשיא וכהן גדול ויהי אצלו עומד כל העם, כי היה המנהג אז להאסף ביום השבת לשמוע מאת המורה תוכחת מוסר אשר יישר אותם ללכת בארחות יושר, ומאז ועד עתה נשתלשל מנהג הזה לדור ודור, וכהיום הזה מנהג הזה הולך ורב בישראל [1]), כי בתי התפלה שהוקמו בכל עיר ועיר להתפלל בתוכם, הן המה בתי המדרשים אשר שם ילמדון בני ישראל את החכמה, הגבורה, ההסתפקות, הצדק והיושר, ובכלל כל דבר קודש וכל הטוב הנחלה בפעולת אלקים ואדם, וביום הזה לא בצע המשפט את אמרתו להיות כלה

ונחרצה

משאלות לבך, עונג זה איני יודע מה הוא? כלומר אם עונג גופני או עונג נפשי, כשהוא אומר וקראת לשבת עונג, הוי אומר זה עונג שבת, כמו שביארנו, ויתישב בזה מה שבעל מאמר הראשון לא הרחיב דיבורו בשאלת עונג זה איני יודע, עד שיהי' מוכרח להביא וקראת לשבת עונג הרומז על עונג שבת, כמו שמבואר במאמר האחרון, אך טעמו ונימוקו עמו, לפי שההוכחה במאמר הראשון היא מן הפסוק שבישעי' הנמשך על הכתוב הקודם וקראת לשבת עונג, לכן לא הי' מן הצורך לשאלה ותשובה זו, ובאמת רש"י ז"ל במקומו לדד כוונתו לזה במה שאמר בד"ה אז תתענג בתר וקראת כתיב, אולם בעל המאמר האחרון שהביא ראייתו מן הפסוק בתהלים, צודק לומר עונג זה איני יודע, והוצרך להביא פסוק וקראת לשבת וגו' שמשמע ממנו עונג שבת המובן בו עונג רוחני — כן ראיתי לברר וללבן שני מאמרים אלה בע"ה יתברך אשר העירני והעמידני על העיון הזה והבוחר יבחר — ונהירין לי שבילי דהרגיע בשבת כשבילי דנהר דיעה לכל המשכילים. ——

[1]) יראה מזה כי גם בימי המחבר נתיסד המנהג להרבין תורה בישראל ביום השבת בבתי מדרשות ומנהג ישראל תורה ואין לזוז ממנו ע"ע. —

ונחרצה בנפש החוטאת, ואולם משה שקול בדעתו, להיות שלא ידע מהות העונש אשר יושת עליו מצד החיוב, ותתרומם נפשו אל כס המשפט שבשמים, וקול ה' מדבר אליו לאמר „מות יומת המקושש, סקול יסקלו אותו העם באבן" מטעם שנזכר למעלה, שהכביד את לבו כאבן לחללאת יום השבת, כי יום קדוש הוא, ויהי מכובד מעשית בו כל מלאכה גרועה, וכל מעשה חושב מחשבות, וביותר מלאכות המצטרבות להכנת המחיה, הן שנעשו ע"י האש, הן על ידי כלים שנתהוו באמצעית האש, על כן הבערה זו בפירוש נשנה, שבל יבער איש אש בשבת, ובביטול סבה הקודמת גם המסובב יתבטל, העץ הוא החומר המתאכל באש, אשמת שניהם, כמקושש עץ, וכמבער אש בשבת, אחת היא בענינה, ע"כ מכופל עונש המיתה באמרו מות יומת, אם בעבור שעשה מלאכה, לעת שמוטל עליו לנוח בה, או מפני שהכין קורות האש ויתן יד לבעל המלאכה [1].

סיפור י

והנה שני המשלים שהבאתי הם למופת על מענה אלהים, מבורר בהם העונש, אשר דרוש דרש משה בעדו את פני אלהים לשמוע מה בפיו גם הוא יעננו, ומה ימריצנו — ועתה עוד נשארו שני אחרים שהם שונים למיניהם, א' מהם המבואר בו סדר הירושה, והאחרון הוא שנתבאר בו הקרבת הקרבן שלא בזמנו המיוחד לו, ונתחיל ממין השני במה שסימתי. — הנה החודש הראשון לחדשי השנה נתיחד ממשה להיות נמנה בתחלת חודש האביב לפי שיום ולילה שוין בו, וגם מפאת התנדבות הטבע ושפעתה בארץ הודו, שבו

[1]) וכן בעל מעשה ה' פ' י"ו ממעשה תורה השוה את המקושש לבעל עבירה אחרת, והוא אמרו שהמקושש בכלל מקלל אחר שהוא מכחיש חידושו של עולם, וא"כ דינם א', ומוסיף שם בז"הל, כבר אמרנו בהקדמת חיבורינו זה, שהרבה מעשים נעשים וסופרו בתורה כדי להודיענו נמשל נסתר

שבו תְבשלנה תבואת שדה המכינים מזון לכל בריה [1]), ואף שפרי עץ יחנטו ויבוכרו לחדשים אחרים, עכ"ז רוב חֱי האדם נתלה בצורך חיטין ושעורים, וכדומה ממין ההוא, ויש קצת אנשים אשר ירבו ויאריכון ימיהם מבלי שיבוא בפיהם שמן, יין, ופרי עץ — ובארבע עשר לחודש בעת ההיא שירח יקר הולך ויגה שביב אורו במילואו, ביום ההוא הגג משה את חג יציאת מצרים, ושם המועד נקרא בלשון כשדי פסחא, והקרבנות לא הוקרבו אז כפעם בפעם מהמון עם ע"י כהנים הנגשים, כי אם ע"פ הי' כל העדה הקריבו לבדם בידיהם איש איש את קרבנו, זולת קצת מהם שלא היו יכולים לעשות הפסח במועדו מפני שעוד לא נתיבשו

נסתר אשר היה ענין כן, ובאלו שני מעשיות שסופרו אמנם היו כדי להראות שמחלל שבת דינו כמקלל, ע"כ, ובתלמוד שבת הובאו שני דיעות שונות, במה שעשה המקושש, א' אמר שמעביר ד' אמות, וא' סובר שתולש היה, ובא השלישי ואמר שמעמר היה ואף שמלאכות הללו יש קצת דמיון יותר אל המקושש מהבערת אש, עכ"ז יראה שהרב המחבר פה נוטה קצת לדעה שאומרת משום מעמר, לפי שבסברה זו בע"כ תשבה שכוונת המעמר הוא להיסק, דאלת"ה מאי עשה אם לתקן הארץ או האילן הנה חיובו משום חורש וזורע, אלא ע"כ להיסק וחיובו משום מעמר, כפי מה שפי' הרמב"ם במתני' דשבת פ' הבונה בד"ה המלקט עצים, ומלבד זו סתם מקושש להיסק קמכוין, וא"כ הרב המחבר אך מעט הרחיב לעדו וסובר שהמקושש נדון על המחשבה וחיובו לא תבערו אל מיד על הכוונה, במה שהביעור סבה הקודמת למקושש אש ועונש יענש על מחשבתו שכמעשה דמי, וזה שאמר בפנים, אם בעבור שעשה מלאכה ר"ל מלאכת העימור, או מפני שהכין קורות ויתן יד לבעל המלאכה כלומ' לעצמו ע"י כוונת ההיסק או שיבוא אחר זולתו לידי הבערה, ע"י הכנתו. — ובשל"ה הקדוש במס' שבת התורה אמרה לא תבערו אש כאלו אמרה לא תעשה מלאכה כי בריאות אור האש כולל כל בריאת מלאכות שברא השם יתברך בימי בראשית, ע"ש באריכות הדרוש. ואחרי כתבי זאת ראיתי שבעל הכורם במקום הזה נתכוון לדברי המחבר פה, באמרו שם בזה"ל: ,,יתכן שלקט עצים לעשות המדורה וחייב על לא תבערו'', ובכלל קורא עליו תגר הרב ר' משה שמואל ריגיי בספרו אגרת ישר שלא יתכן שיענוש ה' על המחשבה, וא"כ טעות בעל הכורם הוא כטעות הרב המחבר פה, וצ"ע —

[1]) דברים אלו נתיסדו ע"פ ההלכה כר' יהושע שבניסן נברא העולם, וע"פ מה ששנינו בגמ' ר"ה שבד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה וכו'

נתיבשו דמעותיהם על לֶחְיָם, אשר הזילו בימי אבלם, עודם מספדים וקוננים על מיתת קרוביהם, אשר זה ימים קודם החג הלכו בדרך כל הארץ, כפלים ע"כ נלקו, יגון עלי יגון הוסיפו', על אודות שנכרת מהם שמחת החג במועדו, ולא יהי' להם חלק בשמחת הכלליי, יען שהיו נזהרים מלרחוץ או מלזרוק את גופם במים טהורים, כל זמן שלא נתמו ימי האֵבל, כפי החוק והזמן הקצוב להם, ואחרי כלות ימי חג הפסח הנ"ל נהקרבו אוננים הללו לפני משה ויגידו לו את פטירת קרוביהם אשר בסבם שתו איש עדיו מעליו ויתאבלו, ולא יכלו לעשות הפסח במועדו, כמו שנצטוו, ויתחננו אליו לבל יחשבם גרועים מיתר העדה ואל יאשימם בגלל צרתם זו אשר בָאָתָם, כי אם ירחם רחמם, לולא זאת קנא יתקנאו בשבבר מתו ויבחרו מחנק נפשם — וכשמעו משה ראה כי כנים דבריהם וההנצלותם על עזבם את הקרבן פסח בחוקו, טובים ונכוחים הם, ויאות שירחם עליהם, אולם עדן הי' כמסתפק בעצתו, ויהי מתנועע כלשון הפלס שאין עומד במרכז נקודתו, פעם הצדיק זכותם והקל את עונם, עד שהסב בלבבו לחננם בצדק מחמלת נפשו, ופעם להיפך נהראה לעיניו כעבות העגלה חטאם לפי שלא שמרו לעשות כהלכת הפסח. — ומה היה לו לעשות, בעידן רתחא, וילך אל ה' לדרוש הדבר, ויענהו ה' ויורהו החוק שיהי' שמור לדורות, באם שיקר מקרה אשר לא טהור הוא, או שיהי' איש נמנע וחדל לעשות הפסח הראשון מכמה סבות המונעות, ויאמר ה' איש איש המתאבל על מיתת קרובו ושארו והוא טמא לנפש אדם, לא יחשוב לו לעון

במה

וכו', וע"פ חכמים שכתבו שזה זמן ראוי שיהי' ראש לטוב מזגו ולשיווי אוירו — אמנם בבעל עקידה שער ס"ו נתפרש החודש הראשון לחדשי השנה מכוונה לבאר בני ישראל שיחד להם זמנים, חדשים, ושנים, חדשים שלא כטבע העולם, כי הסידור לפי הטבע הוא התחלתו מתשרי, אמנם הסידור לפי ההשגחה והוראת היכולת העליון הוא מניסן, ובשער ל"ח יאמר החודש הזה לכם לטובתכם לפי שכבר נתפרסם להם שהמצריים היו מכוונים עבודתם למזל טלה כי מעתה יהפוך להם ענינם וכח מנטם במה שהחודש הזה חודש ניסן יהיה להם תחלה וראש לישועתם. —

במה שיחדל לעשות הפסח במועדו, אמנם יובא מחוץ למחנה למועד אשר הוכן לו, ולא יבוא אל פתח אהל מועד עד שיכלו ימי האבל והקריב איש איש את קרבנו בי"ד לחודש השני כמשפט פסח הראשון יעשנו ככל חוקותיו ומשפטיו, וכמו כן יעשו האנשים שהם בדרך רחוקה — כמו שכתוב בתורה. —

ועתה יש לי להביא מסדר הירושה איך שהטבעו אדניה ע"פ שאלת משה והשובתו הרמתה מאת ה', הָיה הי' איש ישר ממשפחת רם ושמו צלפחד ויולד בנות חמש, ובן אין לו, ובמות האב נפלו פני הבנות ויצר להם שלא תקחינה חלק ונחלה באחוזת שדי אביהן, יען השדות מתחלקות כמצות התורה רק לזכרים, וביותר נפשן מרה להן במה שלא יכלו להקים שם המת על נחלתן, ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ותשתחוינה, ותָשֵׂמנה את משפטן לפניהם, „אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך הערה הנועדים על ה' בעדת קרח כי בחטאו מת, ומנוחה היתה לו נעמה כל ימי חייו, ידיו לא עמלו באונם ולא חטא גרם לו שלא היו לו בנים זכרים, ואנחנו עתה הנעצבות הנצבות עמך בזה כיתומים עזובות מאב, ואתה אמנם הֱיֵה לנו לאב, ותנה לנו אחוזה בתוך אחינו — ויתפלא משה בחכמתן ובכל הכבוד שנתנו לאביהן אחרי מותו, ויקרב את משפטן לפני ה', כי גם זאת הפעם לא ידע לשפוט את הדבר הזה מעצמו, היות שלפי הדת התחלקות השדות ראוי רק לזכרים אשר להם תפולנה לשכר הליכתן במלחמה, ומטעם זה אין לנקיבות צד זכיה כלל, לפי שהן כפי חוקי-הטבע ישתחררו ממערכות המלחמה, לזאת הקריב את התאבכותו לפני ה' הדן דין אמת לאמתו בכל דבר קשה — והטיבו בעיני ה' את אשר דברו וירצה לפניו לנחם את היתומים בנועם אמריו ולהחיות את לב הנדכאות מֵחִנו ומחסדו ומטובו השופך על כל בשר, ושבח הוא את הבנות והצדיק את תומתן — ומי אמנם מיצורי עולם אשר דֵי יגיד תהלתך אלהים טובי! אי איפוא הפה אשר ביכלתו להביע את תפארתך, אֵי הלשון אשר לה העוז והגבורה לספר את כח מעשיך! כל כלי המבטא ישתוקו

וידומו

וידומו, נפש תהלוך תֻּמָּם, גם תשח שירת כל כוכבי נשף ברן יחד לספר את כבודך, ולו יהי' שפה לשמים ונמלצו להכו אמרי פיו היכול יוכל לערוך אף קצה ממעלותיך? „ויען ה' כן בנות צלפחד דוברות" יראה מזה כי נשא' חן וחסד לפני ה', הבה! הקבצו אלי כל בני שחץ אשר רהבם עמל ואון, אתם אשר בצואריכם ילין עוז ולמרום הרימו קרניכם וכל עפעפיכם הנשאו, אתם אשר הלעיגו בצרת נפש היתומים, ותאמינו ששפלת השבולות מאכית עד לארץ תגיע, הביטו נא וראו! כי גם העמלות והאומללות האלה, אינם כ"כ נחשבות מאלהים כבזויות ולא הורד לארץ כבודם [1]). והנה משה ע"ה כאשר שמע שבחות בנות צלפחד אשר אשרם ה' ויהללם אז גם הוא פארם והוקירם במתנת חלקם, אולם לא השוה את חלקם כחלק אנשים כי לאלה חִלֵּק את השדות להיות להן משכורת שלימה חלף עבודתם במלחמה, במה ששמו את נפשם בכפם ללחום על אויביהם במוח עצמותיהם ובאומץ רוחם, ולהנשים נתן רק תודת פיו, ושכר לא נתן להן, וכן נראה מדברי משה עצמו בהבדילו בין הזכיות שזכו אנשים ובין אותן שזכו הנשים, כי במה שנתאחזו האנשים הי' להם מצד חוב, וזכות שזכו נשים הי' ע"פ מתנה או ע"פ הגמול. —

ואחרי ששבה נפש היתומים למנוחתה ע"פ ה', הוקבע לבני ישראל לחוקת משפט סדר הירושה באופן הבא. — ראשית דבר הקדים את הזכרים לירושה בנחלת אבותיהם, ואם אין זכרים תסוב הנחלה לבנות, ותתחשב להן הנחלה רק כתכשיט החיצוני ולא כאחוזה הפרטית — ואם אין בת תנתן הנחלה לאחים, ואם אין לו אחים תעבור הנחלה לאחי אביו, ומובן מזה מעצמו שגם

האבות ...

---

[1]) מה נעים הרכיב המחבר פה לשום מלותיו בפי בנות צלפחד, כאשר הגיע משה את משפטן לפני ה', וכל כח דבריו אלה הוכן והוכיחו במה שנאמר גם בפרשה „כן בנות צלפחד דוברות" וזה שפי' רש"י ז"ל גם בתרגומו יאות, כך כתובה פרשה זו לפני במרום, מגיד שראתה עינם מה שלא ראה עינו של משה, מסכים לדברי המחבר פה שאמר ויתפלא בחכמתן והוא ע"פ מדרש רבה שאמר מה חכמתן לפי שאמרו לו אם כבן אנו נירש כבן וכו' וכל זאת דברי חריפות ופילפול. —

האבות נוחלין את בניהם, כי לא יתכן שתבוא ירושת הבן אל דודו, ומן האב תסוב הנחלה, אבל מפני שמחוק הטבע הוא שהבן יורש נחלת אביו ולא להיפך על כן לא הותנה בפי' הפך הדבר, ר"ל מקרה היוצא מגדר הטבע שיזכה האב בנחלת בנו כאם שהקדימנו המות שהוא דרך קללה, למען לא יתראו האבות שירויחו בצע כסף במות אשר בא בלא עתו לבניהם [1]), ועכ"ז נתגלה ברמיזה שזכות אחת לאבות עם אחיהם לירש בנחלת בניהן כדי שיתקיים הנחלה במשפחה ולא יקחו זרים חלק בה — ואם אין אחים לאביו תנתן הנחלה לשארו הקרוב אליו ממשפחתו. —

סיפור יא

סוף דבר מוטל עלינו כמו שיודע למעלה לבאר את דברי אלהים אשר יגידם הנביא מראש ע"פ רוח הקודש אשר שרתה עליו — כאשר יצא עם ממצרים חלה עליהם רוח שמים, ויהיו נפש אחד לצאת מסבלותם אל ארץ ארם [2]) ויתנודדו אנשים על נשים במדבר שממון וישיגו את ים סוף — שמה נתאבכו בצרתם על דבר שלא מצאו להם אניות מזומנות לעבור בהן אפיקי הים הגדול, ולהשיב דרך אשר באו בה גם זאת לא אבו, וירדוף אחריהם מלך מצרים ברכבו ופרשיו כאשר היו נבוכים בארץ אחרי שהניחם לצאת מארצו לאותות הגדולות אשר ראו עיניו, אז נודע בבירור רפיון רוח עועים, כי מועף לאין מוצק לו, וכי הוא מתמוטט אנה ואנה כאשר ינוד הקנה במים, את הים ראו בגאון גליו לפניהם

---

[1]) וכעין זה פי' הרמב"ן וז"ל לא רצה לומר ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאביו כי דרך ברכה ידבר ולא בנכריתים. —

[2]) היא ארץ ישראל, כי כן קוראים היונים את היהודים בשם ארמיים (סירער), על כי ארץ ישראל נחשבה לפעמים מן העמים אל ארצות ארם, ועיין ס' מחקרי ארץ להרב המנוח ר' שלמה לעוויזאהן ז"ל ד' כ"ב ע"ב שמביא בשם סופר היון העראדאטוס, שעיר קאדיטים היא ירושלים והיא העיר הגדולה בארץ הארמיים. —

לפניהם, והרודפים דלקו אחריהם, על כן נשאו אימים ויפונו. — יש מהם אשר בחרו מות מחיים, וקצתם חשבו שטוב להם לטבוע במים, מאשר שיסבלו להג אויביהם שיהעללו בהם כאשר יפלו בידיהם, ויעמדו מטוענים בסבל משאם על שפת הים למען יצללו קל מהרה במים האדירים מידי שיראו את האויב הולך לקראתם. — ויהי כאשר ראה הנביא את העם נמוג והלום, נוכסה בו רוח אל, ויאמר אליהם אל נא תראו את הים הגדול ושפעת מימיו במה שהוסך בבריח ודלתים, ולא יעבור בו אני שיט וצירים, אל תראו חתת מפני חמת המציק אשר רודף אחריכם, אנה תפנו ואל מי תנוסו לעזרה, עמדו עמודו, חכו לתשועת אלהיכם בלי מורך ופחד, הוא ילחם לכם, באברתו יסך לכם שלא תאונה עליכם רעה, הלא ידעתם הלא תבינו מראש כי רוב פעמים עבר ה׳ לפניכם ויאחז בערפי אויביכם ויפצפצם, גם היום יורה סוס ורוכבו בשבולת המים. אלה ישקעו כעופרת בתחתית התהום, אף שאתם הראו אותם עודם חיים, אמנם החזינה אותם מֵתים מלפני, כזאת וכזאת יקרה לכם היום, כן דבר משה על לב העם, וחיש מִלֵא ה׳ את דבריו, כי ישרו דברי משה בעיניו, על כן לא הפיר את עצתו, וַיַרְא את אותותיו בים בקעהו, וישובו המים, נצבו כמו נד נוזלים משני עבריהם, ובתוך הים נִראתה יבשת — מה רבו נפלאות תמים דעים אשר פלג לשטף דרך קפאו ההומות בלב ים, וילכו כל ישראל בהרבה ויעברו את הים מבלי נטבלו רגליהם במימיו כאלו הלכו עלי דרך כלולה על רצפת הצוֹר, וירדוף האויב אחריהם ויפול במכמרתו, ועמוד הענן הולך אחרי המחנה ויהי להם לעזר מצריהם, ומתוך עמוד אש הופיעה תמונת אלהים שבו המים לאיתנם לים מכסים וצריהם טובעו בים סוף, חומות המים נמסו ויהיו פגרי מתים שוהים על במתי הים ורוח סועה וסער הטילם אחרי כן על תיבשה חמרים חמרים, אז הכירו ישראל כי נושעו בה׳ וכי נמלטו ממות כי ראו את שונאיהם נפל שדוד בעזרת האל, לזאת העיר הנביא את רוחו להלל את ה׳ בכל לבבו על כל תגמולוהי אשר גמל עליו — ויחץ את העם לפלוגות שתים,

המחלקה

המחלקה האחת לאנשים, והשנית לנשים, הוא שָׁר לפני אנשים, ואחותו ענתה שירתה לפני נשים, למען יריעו אלה לעומת אלה בנועם זמירתם אל ה׳ הבורא כל יצורים, ולא היתה שערוריה בשיח רנתם, כלם החליפו כח ויהי השיר משמיע קול חזק וקול חלושה, כי קול האנשים גבוהה וקול הנשים נמוכה, על כן ערבה השירה בלהקת המשוררים. — וברבות מופתי אל, אשר כבר דברנו מהם, נתועדו יחדיו לשיר במקהלות שירת תודתם, ועלז הנביא וכל העדה נעלסה כי לא יכלו להתאפק, גם נלאו כלכל את התפעלית השמחה וכל מורשי לבבם נתקו, וקול הזמיר נשמע מפיהם, משה שָׁר להם והם ענו אחריו. — וזה היה תהלת נבואת משה שהקדים לעשות, ואחרי כן היתה עליו יד ה׳ ויצוהו על המן אשר ירד מן השמים בהֵעצר האדמה מתת יבולה, כי כלכלם ארבעים שנה במדבר מלחם שמים, אשר כיום ביום השכם נתך ארצה, עם שכבת הטל, ומראיהו כזרע גד, ויצו משה את העם ללקוט מצירת המן ויאמר אליהם הבה! האמינו בה׳ ובטחו בו אשר זה ימים כבירים הטיב עמנו את חסדיו הגדולים, כל איש מִמכם לא יתן אל כליו ממזון הזה להותיר מִמנו עד בוקר: אמנם קצתם אשר אינם מחזיקים בצדקתם, היו מסופקים אם באמת יצאו כל הדברים האלה מפי ה׳ ולא בדאם משה מלבו, ויותירו על כן ממנו עד בוקר וירום תולעים ויבאש ריחו מקדם [1]) בכל המחנה, וירא משה ויחר אפו על עדת הממרים כי איך יבול לעצור בחֵמתו אחרי שהרבה ה׳ אותות ומופתים כא״ה, ועודם ישקרו באמונתם ואינם מחזיקים בבריתו. — והנה בשני מופתים ברורים נתיקר משה אז לשאת עליו משא נבואת ה׳, בא׳ שנשחת

מותר

---

[1]) בהוספת מלת מקדם תיקן היפוך הפעלים שבזה הכתוב, לומר שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע כמו שיאמר להלן ולא הבאיש, ורש״י ז״ל במקומו פי׳ הרי זה מקרא הפוך. ומלבד זה הוסיף המחבר לומר ויבאש ריחו בכל המחנה להורות שפעל ויבאש פה הוא פועל יוצא, דומה למלת הבאיש בפרשה זו, ר״ל שע״י הרמה נתפשט ריחו הרע בכל המחנה, עד שאלת הזמורה אל אפי משה, ויקצוף עליהם, וא״כ המשך הכתוב עולה יפה: —

מיתר המן, פג טעמו וריחו נמר ותעל צחנתו ויהי לְרִמָה משוקצת, ובשני מה שהשאירו אחרי לקטם וחם השמש ונמס. — לא רבו הימים אחרי כן ויהי קול ה׳ מדבר אליו מקדושת יום השבת, ויען שיום הזה הוא יום מכובד מן הטבע להיותו הוכן ליום הולדת התבל מאז, בטרם חוללה עולם העשיה, ואולי נתעלמה ידיעה זו מבני אדם מפאת רעות רבות שהשיגום במבול מים ובמשרפות אש, ונשתכח זכרון קדושת יום זה אשר היתה הודעתו תדירה מאב אל בנים, אשר על כן הוציא משה לאור את תעלומתו על פי ה׳, ובמופת גלוי הודיע קושט אמריו על אופן הבא, למה שברוב ימי המעשה נתמעט ירידת המן וביום הששי לקטו לחם משנה, וזה מה שנשאר מימים ראשונים שבשבוע כליל נשחת ולא יצליח לכל, ואולם מה שנשתייר מיום הששי עמד טעמו בו ולא הומר ריחו, ויתפלא משה כאשר הורהו ה׳ את קדושת יום השבת אשר לפנים לא הכיר בו מהזית לבו אף שהיתה נפשו מצוחצחת במושגי הנבואה, עכ״ז לא תשיג אמיתת הדבר בלתי אם החל עליה רוח ה׳ — והמופת ברור מלבד מה שנכפל לחם יומים ולא נשחת יתרו, עוד מצורף לזה הוא דבר פלאי שירד המן ביום הששי משנה ליום השביעי הסמוך [1]), ומן מוצא דבר זה ישכיל כל איש שגם סדר הזה הי׳ מכוון בתחלת בריאות התבל ובהַמְתָחַת השחקים, שניהם העולם והמן התחילו מיום ראשון והגבלתם בששת ימי המעשה פעולת שניהם אחת היא, כי כמו שנברא העולם מאין לבוא לידי השלמתו, כן כאשר נרעשו היסודות לעת רעה והאדמה לא נתנה את כחה פתח ה׳ גִנְזֵי השמים וַיַאֲכַל אנשים רעבים במדבר מחֲלֵב מַנו, השביעם מן דגן שמים בלי מחשך [2]), אז בשלישית נשא הנביא את חזון הנפלא כאשר התנבא

לאמר

---

[1]) ומה שהכפיל המחבר לספור משירת הים ומירידת המן בשכבר בספר ראשון מזה הרחיב סיפורו, הוא הי׳ מן ההכרח לפי שבספר הזה הציע לבאר דברי אלהי׳ אשר יגידם הנביא, ולדוגמא ע״כ הציגם שנית לעין הקורא. —

[2]) וגם לפי תוס׳ י״ט באבות פ״ה משנה ו׳ ד״ה נבראו בערב שבת, הוא

לאמר שיכלא הגשם מהמטיר לחם שמים ביום השביעי ולא ירדו אף פתיתי לחם, ולא נפל דבר אחד מכל אשר דיבר, הכל בא. ויהי ממחרת כאשר יצאו האנשים ללקוט ולא מצאו ושבו ריקם אל ביתם, ויצר להם על אשר לא האמינו במשה, כי עיניהם ראו את אמתת הנביא אשר קולע אל השערה ולא יחטא, רוח ה' אתו מלומדה לדעת לעות דבר על אפניו להגיד את אחרית הימים. — אל דרך הנבואה זאת נתעורר משה מרוח ה' ומידיעת ההלוכות השמים, ומה שהוסיף אח"כ להשמיע בלימודים, מתיחס יותר אל משמרת החוקים משיתיחס אל חלק הנבואות, ובתוכם סיפור אחד נמצא המצייר את העון פלילי כאשר כרו העם מדרכי קדמוניהם כמו שהעירותי כבר מזה, איך שעשו להם עגל מסכה וכבדו אותו כמנהג מצרים, ובמחולות רקדו לפניו, טבחו טבחם מסכו יינם וישכחו את אלהיהם ולא זכרו עוד את צדקת אבותיהם, ויוסיפו להרע עד היום הזה, וירע הדבר בעיני משה אחרי שהוכה כן פתאום בעִוֶרת לב העם הזה, אשר לפנים חכמו והשכילו מכל הגוים, ועתה נסרחה חכמתם ונתערבבה דעתם מהבליהם, לכבות את המאור הגדול הנוצץ באמונת הבורא, אשר לא יעומם אף בהעדר שמש, ואף אם כל הכוכבים אספו נגהם, כי אור האמונה כמדורת אש מנוגה המיוחד לה שהוא רוחני בלתי מושג, ואם שתתיצב אמונת שוא לנגדה, אז יתודע היתרון אשר לאמונה האמיתית, ובגלל כן נעצב משה ויעֲבור בתוך העם בפנים זועפת, ותהי נפשו לוהטת אל אלהים, ויקרא בקול גדול לאמר, מי הוא הנקי מעון? מי זה אשר חשך את ידו מלחלל את הקודש? זה יבוא אלי, ויתקבץ אליו שבט אחד אשר ערב את לבו לשרש מן האדמה רוכסי הרשעים האל, ויהי הם האבים לשמוע מפי מנהיגם כי באה עת הפקודה לנקום את נקמהם; וייטב בעיני משה התרגשות לבבם וזריזות רוחם להוציא את צדקתם זו, ויאמר

הבה

הוא המן מעשרה מאמרות שבהן נברא העולם, והמן שוה למאמר תדשא הארץ וכו' שהן הן לחמו של אדם ופריו אשר יתן בעתו, וכנגדם המטיר דגן שמים הוא המן׃ —

הכה! שימו איש חרבו על יריכו, עברו ושובו משער לשער במחנה, והרגו איש את אחיו, ואיש על קרובו יכלה רחמיו, וידעתם גם היום כי מעשיכם זה מעשה קודש ונְקם ברית נִקמתם, ה׳ יתן עליכם היום ברכה. ויעשו בני לוי כדבר משה ויפול מן העם כיום ההוא כשלשת אלפים איש אשר התיעצו להדיח אותם ברעה, ועם זה נתודעו בני לוי נקיים ממחשבה זרה, ונוסף לזה עקב אשר חזקו לבבם לנקום נקמת ה׳, רצה ה׳ את פועל ידם ומשכורתם היתה שלימה ויתן להם עבודת הכהונה למתנה. —

סיפור יב

ומלבד זה נמצא עוד אצל משה איך שרוח ה׳ דבר בו ומלתו על לשונו, וכבר הזכרתיו למעלה המדובר מן הכהונה הגדולה, ומה שנתלה ממנה, הכל דבר ברוח הקודש, וכל אשר דבר קרוב לבוא בימים לא נמשכו. — והנה מחלקות העבודה שבהיכל, היתה פי שנים, ראשונה, כהנת הכהנים, ואחריה שירות השוערים, בימים ההם היו הכהנים שלשה והשוערים מאולפים במספרם, בזו על כן ברוב חילם למצער עם הכהנים, וחטאתם גדולה, מפני שהשפילו כבוד הגדולים והרימו את פחותי הערך עד למעלה ראש, וכמו כן יתקשר הקשר בעבדים המתפרצים באדוניהם, ובפרוע פרעות בעם יתלקטון אליהם פוחזים ורקים, ויקהלו על משה על אודות שהסב את הכהונה אל אחיו ואל זרעו, ובתרמה עשה לחלוק את הסגולה הזאת בשם ה׳ אשר לא צוהו, לזאת נתלבטה ענות רוחו לשמוע ולשאת עוד את גודל רשעתם ואת קשה מְרָיָם ויעתר אל ה׳ לבל ירצה את עולות זבחיהם כי אין מחוק אלהים שופט צדק לשעות אל מנחתם שוא, וקטורת תועבה היא לו פעולת הָרֶשַׁע — עוד לא כלתה חמתו, עוד לא היתה נִתְכַת ויער אותו רוח ה׳ ויעמידהו על רגליו, וינאם נאום ה׳ לאמר, בנים אשר לא אמון בם, רעים וחטאים לה׳, אך אלה

לבד

לבר ידחו ויפלו ברעה, יסור ייסרם יה לפי מעשיהם, ובכל חטאתם יִסָפו, ובזאת ידעון כי לא מלבי עשיתי את כל המעשים, ירא ה׳ וישפוט את ריבי ויוכח אמת, אם כמות כל אדם ימותון אלה, לא ה׳ שלחני, ואם בריאה יברא ה׳ שמיתתם תהי׳ משונה מכל פקודת האדם, וענתה בי צדקתי, האדמה תפצה את פיה וחיל אדם יבולע עם כל בתיהם, יחד ירדו חיים שאולה. — ויהי ככלותו לדבר ותבקע האדמה מתחת הרשעים, ותפתח הארץ פיה ותבלע אותם ואת בתיהם וכל רכושם ותכס עליהם כאשר הדלת תסוב על צירה, ואח"כ יצאה אש מאת השמים פתאום, ותאכל את החמשים ומאתים איש, אשר השא השאו את העם להתקשר במשה ולמרוד בו, לא נשאר מהם עצם אשר יובל לקבורה. — ועל אופן זה בסבת עונשים נוראים המתרבים זה אחר זה נתגלו צדקת משה, ועדות ה׳ שהיא נאמנה. — וכן יש להתבונן באמת איך שיפקדו שמים וארץ את עון רשעים, כאלו הם בבחינת חלקים היקרים שבעולם, נתיחדו לשפוט את הרשעה ושבט בידם זעמם, ויען שהזדים מפריחים את פשעם משרשי אדמה למטה ומאריכים את בדיו, עד לעב יגיע, ועשה פרי כחש, על כן שני אלה רגע אחד יתגעשו לעקרם מן העולם, האדמה פוערת את פיה לבלעם, והשמים ישלח ברקיו ירוצצו ברעם ונפץ להציתם באש — והנה אבדון הנבלעים והשרופים אחד היה בשחותו, לפתע פתאום בא שברם והֻוָּתם יחד ונעלמו מעין כל חי, אלה נחבאו תחת רגבי אדמה והיה העקוב אחרי כן למישור, ואלה נתאכלו מברקים נוצצים ומהזיזי אש פלדות [1]. —

ולקץ הימים נפש משה משתוקקת להתעופף אל בית אביה לשוב אל שוכני מרום שמים, אחרי שפשטה את בלויי ההפסד, ותגלום את הרוחנית בגלומי הנצחית, ויתחנן משה אל ה׳ שיהפוך את תמונתו המרכבת מהגוף והנפש אל עצם אחד פשוט, וכן כלו נהפך לנפש זכה וברה, וימלא אותו רוח אלהים, ויגד לכל

---

[1]) ולשון המקרא במות העדה באכול האש, באמת נמשך על הבלועים והשרופים, כפי פי׳ העקידה שער ע"ח ע"ש. —

לכל עמו, ולכל שבט ושבט ביחוד, מה שתקרינה אותם באחרית הימים, בהפוכי מטרתא ובגלגול סדרים, וכבר קצת מן האותיות האלה באו ונהיו, וקצתם עוד ייחלון לבוא בעתות מזומנות, וכטוב אשר הטיב ה׳ לנו בכל מה שעבר עלינו, כן יוסיף וייטב לנו מן אז והלאה ברוב חסדיו — ומה שיתבקש יותר מיקרת הענין, הוא מן הצורך שתהיינה נרשמות בנבואה כל הפורעניות המתרגשות לבוא לבני התערובות, הזונים אחרי לבבם הזונה. — על זאת יתפלא כל אדם, וביותר יתפלא תכלית כל הספרים הקדושים אשר השאיר אחריו המחוקק מיוסדים על אדני צדק ומשפט. —

ויהי בהעלות משה אל השמים, ויהי אך יצוא יצא מבית האסורים ויפרוש כנפיו להגביה עוף להתהלך בחוג שמים בארץ החיים, ויחל רוח ה׳ לפעמו עודו בחיים חיתו ההנבא על עצמו [1] וכי כפשע בינו ובין המות, וקודם מותו הגיד לעמו כי יגוע וימות, ולא ידע איש את קבורתו — הן לא נקבר בידי אדם כי אם ע״י טובות הנצחיות, [2] ולא נבנה אצלו ציון בקרב ציוני המאושרים, וכל ידע איש את מצבתו אשר תגיד תהלתו, ואנו ואבלו עליו כל ישראל

---

[1]) יראה מזה שהסכים בזה לדברי חז״ל שהי״ב פסוקים מן ויעל משה עד סוף התורה משה מפי גבורת נבואתו כתבם. —

[2]) וכעין זה דברי מהרש״א ז״ל בפ׳ סוטה וז״ל „והוא מבואר כי כבר נעשה משה גם בחיי׳ דבר רוחני כמלאך, ע״כ במותו גופו כנקבר כאשר רוחני שאין לו גדר במקום עכ״ל, ולפ״ז הבינותי שיעור הפסוק באומרו ולא ידע איש את קבורתו, ר״ל לפי שהיה כלו רוחני לא ידע איש לצייר במחשבתו את קבורתו שיוכל לומר עליו שהיה נקבר אחרי שגופו נהפך לרוחני, וכעין זה הובא מהמליץ המפואר הקוהלת זמנינו בתוכחתו ומוסרי הגדותיו בלשון עמים נקי וטהור שאוגדין לב כל שומע הרב התו׳ מו״ה גבריאל סאלאמאן נ״י בספרו המכונה בל״א מאָזעס שילא לאור בשנת תקצ״ה לפ״ק וז״ל הטהור, נעתק ממני לל״הק: ויתכן שאמרה עליו התורה לא ידע איש את קבורתו, דהיינו שנקבר משה מי הוא איפוא אשר נקבר? המת — הוא אמנם לא מת, זכרונו לפנינו תמיד בקורות שנות קדם היה יחי׳ במו, לא לו הוכן קבר, האמונה אשר הקדים לתושיה ולימודי האושר אשר הפיץ לדורו, כל אלה יחיו אתו וחברו עמו בארץ החיים, וכל מי שכן ישתדל, לרוץ את ארחו כל ימותיו, "לזה אין קבר, לא ישקוד על גדיש, ואיש לא ידע את קבורתו ע״כ. ובמדרש

ישראל, ויבכו אותו חודש ימים, וויסיפויגון על מכאובם כל אחד ואחד לבדו, ומיום ההוא והלאה מי ישוחח את עוז חכמתו וכל הטוב אשר הטיב בכלל וביחוד. —

ככה זרחה שמש משה, וכן הה! כבה אורו, אין עוד מלך ומחוקק, גם נביא גם כהן על פני כל אחיו נפל, ושם במרום נחצב קברו.

רבה במדבר ויקבור אותו בגי, וכי אחרים קוברים אותו הלא הוא קבר את עצמו, ופי' ידי משה הואיל וקברו הי' נברא מששת ימי בראשית והי' מוכן לקבורת משה ואיך אומר ויקבור אותו, אלא ע"כ פירושו שהוא קבר את עצמו, וזה מה שאמר המחבר כאן לא נקבר בידי אדם כי אם ע"י טובות הנלמיות, וזה מה שאמרו חז"ל אין עושין נפשות על קבריהם של צדיקים מפני שמעשיהם הן זכרונם·

עשרת הדברות

שהם

לוית חן לחיי משה

ולראש כל אדם

כדאיתא במדרש רבה פ׳ תצא, א״ר פנחס כל מקום שתלך, המצוה מלוה אותך וכו׳, וע״ז אמר הכתוב, ואני זאת בריתי אותם וגו׳ לא ימושו מפיך ומפי זרעך וגו׳ אמר כי ברית כרותה למצות האלהיית, על אופן הנזכר, שלא ימושו מהם לדורי דורות, והוא ענין נצחיות התורה ודביקות האל יתעלה עם האומה הזאת לעולמי עולמים.

מי יתן ויכנסו בלב כל השומע לקיימם ולשמרם עד עולם.

הלא כה דברי כאש לפ״ק.

פראג 1838. דרוק בייא משה הלוי לנדא.

מִי יִתְבּוֹנֵן קוֹל הָרַעַם
וּבְרָקָיו הֵאִירוּ הַפַּעַם
בְּרֶדֶת אֵל עַל הַר חֶמְדָּתוֹ
מִפִּיו אָז יָצְאוּ חֲזִיזֵי קְלָדוֹת
כָּל שׁוֹמְעִים וְרוֹאִים לָבְשׁוּ חֲרָדוֹת
בְּנִגְלוֹת יָהּ בְּהַדְרַת כְּבוֹדָתוֹ
רַב מַחֲנֵהוּ וְעָצוּם חֵילוֹ
בְּדִבְּרוֹת עֶשֶׂר נָתַן קוֹלוֹ
נְתָנָם לְעַמּוֹ יְרוּשַּׁת עוֹלָם
משֶׁה בְחִירוֹ הוֹאִיל לְבָאֲרֵם
יְדִידְיָה יְקִירוֹ הוֹעִיל לְהָאִירֵם
עַד כֹּה הָיָה אוֹרוֹ נֶעְלָם
הָבָה! נִבְחֲנָה תַּרְגּוּם מִלּוֹתָיו
וְנִרְאֶה אֲמִתּוֹ בְּכָל מַעְגְּלוֹתָיו ·

מבוא

כבר בספרים הקודמים הרחבנו לבאר את מהות אבותינו שמהם השתלשות מולדתינו, וביותר נתבררו ממנו החוקים הבלתי נרשמים כפי שהם נכללים בספרי קודש — ועתה מוטל עלינו לדבר בפרט ובהתמדה מן החוקים המפורטים בפירוש, למען לא תהי' נתעלמת מעינינו כוונת כל החוקים האלה, אם ע"פ פשוט, או ע"פ העתקה ודמיון, בעבור שהוא מהרגל נפש העיונית להזמין לעצמה כל חכמה ודעת להבין דרכיה דרכי נועם הנגלים והנסתרים· — ועתה אם יש בכם המתפלא והמשתאה לדעת למה זה שנתנו חוקות אלהים במדבר תלאובות, ולא נתנם אלהים בעיר נושבת? על זאת יש להשיב, ראשונה, לפי שרוב עירות מלאו תועבת טמאת השם רבת המהומה, אין פחד אלהים לנגד יושביה, איש את רעהו יחמוסו, כל אח עקוב יעקוב, יבלע רעהו בעושק, בתוך ומרמה, שריה בקרבה כזאבי טורפי טרף אך כחש, אך חפש מחופש, יתנשא למעלה המדומה יותר מן האמת' ערומה, השקר יושב על כסא המלוכה, וכזבי בת נשיא המדנים, רהב וגאוה יזידון יתאמרו

נה

בה, שמהם תולאות כל נגע כל מחלה בנזקי הנפש, וכאלה צרות רבות ורעות ממשמשות ובאות כולם כאחת משורש גאוה ארסית, תועבת ה' שנא אותה, ואין מן הצורך להרבות דברים בפחיתות כאלה הנוגעים בבני אדם, הלא באמצעית רהב הנמבזה זה, יקל מאוד כבוד אלהיה ויחולל שמו בגוים, אמונת אלקים תתקלקל מרום מעלתה ותגיע ארצה תשפל עד עפר, זה הוא הטעם האחד למה שנתודעו חוקים אלהיים מחוץ לעיר, והשנית לפי שנתבקשת נפש טהורה זכה וברה להקבלת החוקים מבלי שתטנף בשום כתם וגיעול, הנמצא לרוב בשערורית ובערבובית העיר שהיא מלאה מוטה, ולא תתטהר מלפנים עד שתתרחק מאוד מאדם העיר כדי שיקרעו בני אדם לבם הגשמיי' ויסירו מעליהם מחשבות החומריות לבער כל שאור ועיסה מסֻדְקֵי נפשם, ועל דרך זה ג"כ גוף האדם נשמר ע"פ הרופאים המובהקים אשר לא יתנו לחולה שיטעם שום מאכל עדי שנסתלקו כל הסבות הקודמות לחולי ידוע, וכל עת שהסבות מניאות ותתמנעות, כל מאכל לא בלבד שהוא לא הועיל נוסף לזה יתהפך לחומר מזיק, לזאת אין פלא שנתרחק העם מן העיר המסתכנת, אל מדבר שמם לתכלית הנפש, שתתטהר הנפש מגילולי החטאים ותהי' הכנתה מוגבלת לקבל החוקים ומצות אלהים שהם מחזיקי בדקי הנפש. — ועתה אודיעך טעם השלישי, והוא שיש להעלות בדמיונך תהלוכת כל בני אדם שגמרו בדעתם, לסחור בשוט בארץ ולתפוש משוט באניה דרך רחוקה בלב ים, שהם לא יכינו להם מפרשי הנס או רב החובל, להיות על ידיהם לעת שינתקו רגליהם מן הנמל, כי אם טרם ירדו לספינה חרדו כל החרדה בהכנת כלי תשמישם לכל צרכיהם. — וכן יאות לנוסעי מדבר, אשר יש עם לבבם להתאחד בשדות ונחלות, שלא יסבלו על נפשם עול החוקים ביחד, כי אם מקדם צריכין שיהיו עלולים ומוכנים להתלמד במהות החוקים והמצות, שלא יהיו כנוערים ובלתי מוכשרים להתעסקות המצות, וטוב להם אם מלפנים ירגילון

בהתקשרות

בהתקשרות יחד לקבלת החוקים, וגלל כן כל איש שוער בנפשו לתקוע בלבו חוקי המדיני שיתרשמו בו היטב. — והנה מלבד טעמים הנזכרים עוד ראיתי טעם רביעי נאה ומתקבל, להיות שאינו רחוק מנקודת האמת לפי אומד דעתי, שמעָנו והבינהו — הנה אחרי שנתחקה האמונה ונוצבה בנפש, שהחוקים הללו אינם בדויי אנוש, וכי כלמו דבר אלהים אמת, לזאת היתה נסבה שתהי' העדה תונאת רחוק מן העיר, למדבר ציה ושוממה, למדבר שאין בו שתולים עצי פרי, ואין בו מים, למען כשיזדמן להם חוסר לחם והעדר מים, פתאום כשימצא להם שפע וברכה מאת אלהים, שירד להם דגן שמים הוא המן ממעל והשלו הי' להם למזון מתחת, ומן הצור נזלו נחלי מים, אזי בודאי לא יכבדו את נהר נילוס, לאלקי', ולא יהיו עוד כמסתפקים בנתינת החוקים מן שמים, כי אחרי שהי' הנסיון גלוי ומפורסם מטובת הבורא ב"ה ויכלתו, בצוק העתי' שהאריך להם את חייהם לטוב כל הימים, אין ספק שיש ג"כ מן היכולת לאלהים להכין לעדם על כל אופן ואופן, ולהכין דרך אשר לו נתכנו עלילות ולנות חוקים ישרים המתישבים בנפש. — כל ד' טעמים הנזכרים נראים קרובים למטרת האמת, ואלהים אמנם הוא יודע אמתתם בבירור, ודי בזה במה שהקדמתי, וכעת אדבר מן החוקים בפרט, ויש לי להקדים מתחלה לדעת שקבלת חוקים דבר ה' בעצמו ובכבודו מבלי התמנעות והשתמשות המליץ (כמו שאמרו חז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה)[1], וקבלתם דבר משה רבינו ע"ה ע"פ ה' אשר בחרו לו להגיע כל החוקים הקדושים, ואלה שנשמעו מפיו של הקב"ה הן הם אמות התורה וחוקים הראשיים, ומה שקבלנם הנביא להגידם מפיו הם המתיחסים והנמשכים אליהם · ועתה אך יש להוסיף הפלא ופלא את מספר העשרה שבהם נתנו ונמסרו

דבורים

---

[1]) ולאפוקי מדעת המורה פ' ל"ו מח"ב שהדיבור הי' למשה לבד וישראל לא שמעו רק קול פשוט. —

דיבורס וידיעתס בזה אחד זה — ידוע שמספר העשירי הוא הקודש והשלם בכל המספרים אחדים שקדמו לו לפי שהוא כולל כל היתרונות הזוגיות, והבלתי זוגיות, חשובים בו חמשה זוגיים, שהם ב' ד' ו' ח' וי', והבלתי זוגיים, א' ג' ה' ז' ט', וכן כל מספר עד עשרה יוכל להכפל ולהתחלק, ומלבד זו נמצא בהם ערכים בהעדפת אחד, כמו א' ב' ג' וגימטריאות המצטרפות, כמו שיצטרף ב' אל א', כן מצטרף ג' אל ב', ונוסף לזו יתפלא במספר עשרה שכולל בו שיעור הבלתי מדוד והמדוד ר"ל הנקודה היא איננה נופלת תחת המדידה, אולם לשיעור המדוד שלש תמונות, הלא המה, הקו השטח והגוף מוצק, הקו הוא מוגבל משתי נקודות, השטח מדוד בשתים, דהיינו כשיחובר הרוחב אל הקו, והגוף בשלשה בהצטרפות גבהו, דמיון זה ג"כ במספרם, מספר האחד רומז על הנקודה הבלתי נמדדת, שנים על הקוים, שלשה מגביל השטח, וארבעה הוא הגבלת הגוף, סכום יחד יעלה למספר עשרה, וכן המרכבים מעשרה ומעלה עד חמשים מולידים מספר המאה, וכמו כן יותר ויותר עד לאלף ורבבה יגיעו. — ועוד יש ענין ותוכן יותר נכבד המובן בעשרת הדברות שהוא ע"פ עשרה מאמרות [1]), שהכינו הפילוסופים ליסוד מוצק לכל עצם של טבעי הדברים נקובים בשם, האיכות, הכמות, הפועל, המתפעל המצטרף לו, המצב, המקום, האנה, והזמן, ואין שום נמצא אשר אין לו חלק ונחלה בי' מאמרות הנזכרות. ולדוגמא אציגה עצם מציאותי שהיא לוקחה מכל יסוד ויסוד שמהם נתעצמה מציאותי, שהם אש, רוח, מים, עפר, ארבעה במספרם, גם יש לי חלק באיכות מפאת שאני אנוש מן הארץ, ובכמות מצד תמונתי, ובמצטרף אני בבחינתי למה שאני

תשתוקק

[1]) וכן מבואר בעקידה שער מ"ה וז"ל, הנה אין מספר יותר מפורסם במעלות כללות כמספר עשרה, כי הוא כולל כל עשרה מאמרות, מאמר העצם, וט' מאמרי המקרים שמהם הושתת העולם —

משתוקק להתחברות זולתי אם להימין או להשמאיל, ואני נקרא פועל לפי פעולתי באיזה דבר אם למרוט שערי או לגלח זקני, וכן להיפך אני מתפעל מאיזה כושא אשר פעל בי במלאכתו, ולפעמים אני יושב או עומד לפי מצב תמונתי, אם מזוין או ערום, וכן אני כמלא במקום מיוחד, ובזמן מה מן הזמנים, ולא יתקיים שום עצם פרטי מבלתי שתי מאמרות האחרונות, מכל המאמרות אשר הערכנו עליהם, ודי בזו אשר דברנו.

מגילוי שכינה ומעשרת הדברות בכלל·

ועתה פנינו מועדות לעשרת הדברות שדברם משה לפני כל העם (ואף הנשים זכו לשמוע), אל יעלה על רעיונך חלילה שהקב"ה הוציא מפיו פטפוטי דברים, הס מלהזכיר, הלא במחשבה זרה זו תתקרב ההגשמה ח"ו כאלו יש להבורא ב"ה אזנים להקשיב, ולשון להביע מלים, או גדים אשר נקרם עליהם עור, אמנם לפי דעתי נתגלה הפלא בימים אז שנצטוו החוקים, למה שמן האויר הוקשב קול ההברה הבלתי נראה, שהיה יותר דק ומצוחצח מכל כלי ההברה של אדם, ויהי הקול מפורש ניקש באזני המקשיבים הלוך ותפוף ותמונת אש מתלקחת להטה, ואחר האש, הרעים כקול השופר לרחוק ולקרוב, ולא כקולו של אדם, הנשמע למרחוק, שהוא אך קול חלושה מתמעט והולך, ואינו מגיע כ"כ בחוזק לאזני השומעים, כי הדיבור נמוך כמו קול כלי נגן אשר נשחת מיתרו, אולם דיבור הנרתע שיוצא מפי הקב"ה לא הי' בו חולשה כלל, ורק בקולו העצום נחקק ונתפשט הדיבור מסוף העולם ועד סופו, ובכל מקום שנשמע קולו מקיש באזני הנפש יותר מבאזני הגוף, כי חוש השמיעה אם שהוא מתעכב אינו עלול לתנועה חזקה שמניע בו האויר [י]), עד כה מדיבור אלהים גרידא — ומעתה

אם

[י]) ובמדרש חזית ע"פ פי' העקידה, היה המלאך או הדיבור עצמו אומר לכל א' וא' מקובלני עליך כך וכך מלות יש בי, כך וכך דינים יש בו, כך וכך גזירות, כך וכך עונשים· —

אם השאלה על לשונך לשאול מדוע הונח מן ה' לדבר נגד להקת העם בלשון יחיד כמו שנאמר לא תרצח וכדומה י) ? אען ואשיב שמפני זה היה מדבר מגרונו לנוכח היחיד, לפי שע"י כן יתעוררו השומעים אמרי אל להשכיל ולהתבונן בזה דבר הכרחיי ומושכל עיוני, והוא שכל מי שישמע לקול ה', ומצותיו יצפון אתו בלבבו, לא ימלט שישתתף בכבוד המצוי לעם רב ולכל גוי העולם, כי כן נאמר אנכי ה' אלהיך, אף שהוא אלהי כל העולם, לזאת מי שאינו מניח סידור מקומו וימלא את המצוה בשלימות, בטוח הוא שינהל כבוד רב כאשר יאות לו, וזולת זה יצדק לומר מטעם זה בלשון יחיד לפי מי שנותן חוקו ומשטרו לפני קהל ועדה, מצותו ואזהרתו אינה כ"כ חקוקה חזקה וקשה, ומה גם שהצווי אינו חודר ומכנים בלב השומע כמו שאם ירעם בקול גאונו את המצוה לכל אחד ואחד, שמחויבים לעשותה, הן כולם כאחד פותחים אזנם כאפרכסת להתאמץ במעשה ולהשלימה בזריזות, הדיבור היה קורע אוזן של כל אחד ואחד, שיהי' סר למשמעתו לקבוע בלבו השתכלות דבר הצווי נחוץ, אולם מי שישמע הצווי בעירוב רב, זה יחרש ויאטם אזנו ומהרשל בדבר לעשותו

י) וכן נתקשה בזה רש"י ז"ל בתורה ולמה אמר בלשון יחיד אלהיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סנגורי' במעשה עגל, ע"ש, ולפי דעת המורה פ' ל"ג מח"ב, היה הדיבור למשה לבדו, ולכן בא סיפור עשרת הדברות כלו ספור היחיד נפרד, והוא ע"ה ירד לתחתית ההר ויגד לבני אדם מה ששמע, וזהו שאמרה התורה אנכי עומד בין ה' וביניכם, וכפי' אמרה המכילתא, כי כל דיבור ודיבור הי' משיבו להם כמו ששמע, ורק הם שמעו קול עצום בלי הבדל דברים ופיתוך הלשון, אמנם מוסכם בתלמוד ובהרבה מקומות מן המדרשים ששתי הדברות ראשונות ר"ל מציאות האל להיותו אחד, הגיע אליהם כמו שהגיע למשה ע"ה ושאר דברות לא שמעו אלא קול, אך השיגם משה והשמיע להם, לפיכך כתוב וכל העם רואים את הקולות, היינו קול השופר ורעם וכיוצא בהם, אמנם קול ה' ר"ל קול הנברא שממנו הובן הדיבור לא שמעו, וכן לדעת המחבר פה, שמעו רק ב' דברות ראשונות בהבדל הדברים, והנשארים רק בקול עצום מבלי הבנת הדברים, וא"כ עדיין הקושי' במקומה עומדת למה לא השתמש לומר לשון רבים אצל שאר הדברות, לזאת פנה המחבר לדרכים אחרים ליישב נהן שימוש ל"י, וטעמו ונימוקו עולה יפה. —

לעשותו. — ומסכה השלישית הי׳ מן הצורך לדבר בל"י להיות נבדל בזה ממלכי בשר ודם, וסגני ארץ, שהם מגובה אפם יבזו איזה אזרח פרטי הבלתי נודע בשם תהלה, אמנם המלומד והמורגל בחוקי אלהיים יקוץ ברהב ובגאון לבב, ותקע נפשו מזה, באמרו אל לבו אם אלהים הבב"ת שהוא בורא כל יצורים, ואין צורך לו לזולתו, מלך עליון ומטיב לכל, את כל שפל יראה ולא יבזנו ויניחנו להנות מִמַּמְתַקֵּי חוקיו כאלו נערכים לו לבד לשמח את נפשו ולהתענג בסודו, ק"ו בן בנו של ק"ו האדם שיסודו מעפר איך יוכל להתרומם, ולהתגאות בעבי גבי מגיניו, על כל אשר כגילו, המשותף עמו בטבע, לכן אין טוב לי כי אם להתרועע אף שאני מולך בכיפה, עם ענוי ארץ ושפלי ערך שאין להם אל מי לְהִשָּׁעֵן, עם היתומים מאב ואם, עם אלמנות שוממות עם זקנים ערירים, או עם מי שהיו להם בנים ומתו, ובכלל עם כל נמוכי רוח אחר שאני אדם כמוהם, לא יתכן שאקח לי עטרה, הטבע חלקה מנאותיה לכלנו יחד בלי תוספת ובלי מגרעת, ואין לזוז מגבוליה אשר כבר גבלה, לכן רק ארגיל נפשי בנטיות רוחניות לא לבד בעבור שִׁנּוּיֵי העתים המחליפים שמחה בעוצב, כי אם בעבור שהוא כן מן המדה, ואף שהצלחה לפעמים מתמדת, עכ"ז לא ישכח כל איש את מצבו ההולך, כל אלה הן הם הסבות במה שִׁדבר קול אלהים בלשון יחיד, כאלו היתה לשונו מדברת לאדם המיוחד שבעדרו י), — והנה במעמד אלהים הנזכר נתפתחו אזני כל שומעים המרעידים מקול רעם בגלגל, ונִתְעֲורו העינים מברקים נוצצים רצוא ושוב, השופר למרחוק הבלתי נראה הרעים קול תרועתו בעבי הענן, שנתראה כעמוד מעוף באדמה, מְטֻפָּחוּת שמים עד המסד נשתרעה תמונת אש בקומתה מלמעלה, וממעבה אדמה עתר העשן מהֵמר ועולה סביב האויר—

והיו

י) וא"כ סרה בזה ספק העם לדעת החבר בכוזרי, מאמר א׳ סימן פ"ז שלא נתישב לבם להאמין, איך ידבר אלהים עם אדם להשקיף על עלב הנבזה הזה ללמדו ולהדריכו במצות ופקודות מיוחדות, ואיך יתחבר הבורא בקדושתו ורוחניותו עם החומר העכור הזה. —

והיו השינוים האלה מן הצורך בהתודעות ובהגלות ירידת אלהים על ההר, שתגעש ותרעש התבל, ונוע ינועו כל חלקיה ויזדעזעו להקבלת פני שכינה. —

כל העם נצב נקי וטהור מִנגיעת נשים ומכל תענוגי גופנית, כלאו את יצרם הרע, אך לבד המזון ההכרחי' לא מנעו מהם, ויתרהצו שלשת ימים במים טהורים, ויהיו מלובשים בגדים לבנים ומצוהצחים, עומדים זקופים ומקשיבים כאשר צוה להם משה שיהיו מוכנים ליום המוגבל — אז צלל קול נורא מִלַּבַּת אש היורדת משמים, ויהי' להם כאלו יותר ראו בעיניהם ממה ששמעה אזנם ותבן, וכתוב מעיד בז"הל „וכל העם רואים את הקולות“ קול אדם נשמע רק בחוש השמיעה, אבל קול אלהים החוצב להבות אש, יובן יותר באמצעית חוש הראיה, לפי שכל מה שאֵל דובר לא ביטוי דברים הוא כי אם כל דבריו המתלפדים, הן הם גבורותיו ופעולותיו, ישפוט עליהם ציור העין ולא כדרך מבחן האוזן, וכבוד אלהים במקומו שישתמשו ממנו בעלי הלשון לאמר שיצא הקול מאש פלדות, יען שנצרפו כל המצות כמו שיובחן הזהב בכור המצרף [1]). ובפרט יש טעם סודי לתמונה זו לְמַה שיש לאש מטבעו שתי כחות סגוליות, כח האחד המחַמֵם, וכח השני הוא המאירי, וכמו כן מצות אלקיים יזהירו ככוכבי נשף ויהלו את קרנם לכל מי שמחזיק בהם, ומי שמזדון רוחו בועט בהן, ידליקו מכח הומתם ויציתו את לבב המתאוה [2]) כטבע האש אשר תְּאכְלֵהו — עד עתה מה שהרחבנו לדבר, הי' מן הצורך לשלוח לפנינו טרם נתחיל מגופי החוקים, ונתבונן עתה איך שהם שונים זה מזה.

---

[1]) וסעד לדבריו הכוזרי מאמר א' סי' מ"ז, ומאמר ב'. סי' ב' ע"ש ושיר רבה בפסוק ישקני, אמרו שם שהדיבור עצמו הי' נחקק מאליו וקולו נשמע, ומה מאוד נתלבטו המפרשים ליישב מלת רואים, ובעל אפיקי יהודא הרחיב בענין זה מה נעים, אולם להמחבר שלפנינו נתיישב בקוצר דברים הלשון על מכונה. —

[2]) לאפוקי מדעת עקידה שער ע"ב שנותן ג"כ טעם לשבח על מה שאמרו

סכום כל הדברות הוגבל במספר עשרה, מחולקים לשני חומשים שהיו מחוקקים על שני לוחות הברית. חומש הראשון עליון במדריגתו, והשני הוא למטה ממנו, שניהם כאחד טובים ומועילים לחיי אנושי י) כל ארחותיהם הארוכות והרחבות על קוטב תכלית אחת תסובנה ילכו בהם כל בני אדם השואפים לתכלית אחרון — חומש הראשון המדובר בו מן הממשלה אשר על ידה תתנהג התבל, בו כלל אזהרה שלא לעשות במות ופסילים וכל מעשה ידי אמן, ושלא לשאת שם אלהים לשוא, בו חיבב עם ישראל לשמירת שבת קודש ולכיבוד אבות, למה שהם דומים בפרט מצד כח התולדה לאלהים, חומש השני כולל אזהרות שונות שמוזהרים בהם בני אדם על הניאוף, רציחה, גניבה, עדות שקר וחמדה. — ועתה נלכה נרדפה לחקור על כל דיבור ודיבור לבד, ומראש נדבר מן אלהים שהוא העלה ראשונה ומקור כל ההויות. —

שאמרו במדרש, מכאן שנו חכמים בשלשה דברים נתנה תורה, באש, במים, ובמדבר, והנה אמרו באש, כי אש אוכלה הוא להכלות ולהבעיר חוזק התשוקה בלבות אנשים אל שלימותה, וכן להמורה פ' י"ב מח"ב אומרו הכתוב הוי כל צמא, זכר סגולת האש והוא עוצם התשוקה ואח"כ לדעת שניהם היתה נתינתה באש על צד המועיל, ולדעת המחבר אמנם על צד הנזק דהיינו לפעולת המפסידית באש שמגבהות לבם ימאסו בתורה אזי תתלהב האש לכלות אותם כרגע, הלא כה דברי כאש נאום ה', ואולם בעל עקידה נתנה מטעם זה במים לכבות חום רתיחת התאוה, והטיף אלהים שמים גם עבים ממי התורה המתוקים והערבים ההולכים לאט ומקררים רשפי התאות בלי ספק, ואמרם שנתנה במדבר מן הראיה שבפסוק וידבר ה' במדבר סיני, לפי שבהתבודדותו המופלג זכה למה שזכה, ולזה מסכים המחבר שלפנינו בא' מן הטעמים שערך לפנינו למה שנתנה התורה במדבר. —

י) וכן החזיק בדעה זו בעל העקרים פ' כ"ו למאמר ג' וז"ל להורות ששניהם הכרחיים בהגעת השלימות האנושי. —

דיבור הראשון

טעות גדול שנשתרש ברוב כתות בני אדם, הטעה אותם לדעתם המקולקלת לנטות אחרי האמונה שיש בה שמץ ודופי, והוא שיש מהם אשר נתנו את כבידם לארבע יסודות, והיו עושים אותם אלהות, ויש אשר כבדו בעבודתם את השמש והירח, כוכבי שבת ולכת, את השמים וארץ, וכל הגלגלים ומזרות והדומים להם, יותר ממה שכבדו את אלהים מושל עליון, מנהיג הארץ ומלואה, והסבו לכל הנזכרים שמות מיוחדות, קראו לאדמה פראזערפונא, פלוטא, צערעס, בלשונם, כִנו את הים בשם נעפטונוס, אשר לשימושו נתיחדו המון רב רוחות ממין זכר וממין נקבה, וכן נקבו בשם יונא לאויר, וואולקאַן לאש, אפאללא לשמש, דיאנא לירח, ולהילל בן שחר וועגוס, שטילבאנוס, מערקור, וכמו כן בדו שמות רבות ליהר הכוכבים, ע"פ כמַשְלֵי משלים אשר התחכמו שיתאמתו בדויותיהם לכל אזני השומעים, ובכל שמות הללו בחרו שיקוציהם אחרי שנתחלק העולם לשני חצאי עגולים, הצי עיגול אחד מלמעלה גלוי ונחשף לעין הרואה, והשני מלמטה באדמה, סובב סובב ללכת, שניהם ביתר נקראים אחים תאומים, והוסיפו

שקר

שקר ברוי לספר מאופן חייהם ואיך שיהיו משתנים בחליפות הזמן, ולפי שהרקיע תמיד מבלי השקט מקף בעיגולו, מן ההכרח ע"כ ששני חצאי עגול לא פחות ולא יותר מתהפכים בימים מתחלפים, כמו שתראה עינינו ותעידנו ברור לנוכח פנינו, ובאמת אין דבר משתנה בעולם מלמעלה או מלמטה, כי אם מצד מצב שלנו הם כל השינוים, מה שהוא ממעל לראשנו נתיחס למעלה, ומה שלמטה נתיחס למטה, וכל המתפלסף וכל מי שנגע יראת אלהים בלבו יודע ויבין בדבר שאין יכולת עצמי לחלק העולמי להדש דבר מה מעצמו, ההוים והנפסדים שניהם באים כאחד, ההויה הוא תחלת ההפסד, ומידיעת הבורא ישיגו לפעמים הנצחית, קצת מנבראיו [1]). ואולם אנו אין לנו להחליט מן אלהים שלא הי' קדמון חלילה, או לקצב זמן באיזה שנמצא בו, ומָתַי שקבל את נצחותו, גם זה עון פלילי. ועם כל זאת התריסו בוערים בעם אשר מלבם נפתה יכסלו להאמין בשוא נתעה ולחשוב שכל כסילי שמים, אלהים המה, וקראו אותם בשמותם עלי אדמות, וזהו טעותם הוסבה, אם מסבת רוח עועים אשר נמסך בקרבם, ואם לפי שאין בנפשם חפץ לימודי בחשבם שזולת הדברים החושיים לא יצוייר שיהי' הבורא יתבר' בלתי מוחש ובלתי מושג, ואף שהיו יכולים להשיג שקרות זה הענין ולעמוד על אמתת הדבר מצד נפש המשכלת והחיונית אשר באמצעיתה כל סרעפותם תעלינה, וכל חובות אנושיות בה תמלאנה, בכל זאת נלאו להשיג מהות הנפש בעצמה במניעת עיניהם הגופניות והטרוטות אשר לא יתנום בכל השתדלותם וכח יכלתם להשתכל בתמונתה היקרה ולהשיג באמצעית הבטחה את אלהים הבב"ת הבורא כל יצורים ומקיים אותם.—וכמו שיחלק איש את כבודו לסריסי המלך הלא לכסלות יחשב לו, ויותר מזה יסתכן כל עוד שחולק כבוד המלכות לכל הכפופים תחתיו,

כן

---

[1]) הם הברואים המחוברים מגולם וצורה. אבל אינן משתנים מגוף לגוף, ומצורה לצורה, כאותן בעולם השפל, אלא צורתן קבוע לעולם בעולם הגלגלים, ומהן ברואי צורה בלא גולם כלל, בעולם המלאכים שהן אינם גוף אלא צורות נפרדות. ועיין הלכות יסודי התורה פ' ב' להרמב"ם ז"ל ושם תמצא דברי אלה כהווייתן וכצורתן. —

בן מי שמכבד את הנבראים בהשוות עם הב ראיתברך, זה עז פנים הוא, וכאחד הנבלים מעשיהו, במה שנותן כבוד לשאינו ראוי לו, וקלון הוא כלפי מעלה, הן רעתם זו גדולה יותר מאותן שמונעים כבוד כלל, בשוה להבורא ולהנברא, וכת הראשונה כת המרשעת, שמכבדין יותר מדאי את הנבראים, ומבוראם פוחתין כבוד הראוי לו לבדו, ואפילו על שפתם בל ישאו אותו, ולא לבד ששוכחין את אלהיהם, כי אם גם מכוונה מתאמצין אנשים האומללים האלה, לפנות מחשבתם ממנו, גם יש בתוכם זדים עריצים, המתפארים ברשעתם, הלוקחים לשונם, להחפיא דברים אשר לא כן, להטיחם כלפי מעלה, עד שהתמימים יתדכאו לשמועה זו, ועלי לכם דוי, כי כל הדברים המתועבים אשר יכנסו באזניהם, מהבהבים מוקד אש בנפשם, ועצמותיהם יֵחָרו. היעלה על דעת הנלבב, שהטבע המשועבדת תחת אלהים תחשב ? ואף שיש קורבה בינה ובין הנבראים, מפאת שהבורא הוא אבי כל היצורים — לזאת אין טוב לנו, כי אם שנשתדל בכל מאמצי לבנו לעבודת הבורא יתעלה להיות שמחויבים אנחנו לקבל עול מלכותו, ונשרש מאת לבנו כל אמונות כוזבות, ונחקה כלבנו, לבד את הדיבור הראשון הקדוש, להאמין בה׳ אלהים, ולכבדהו. —

דיבור השני

הוא הנתלה בדיבור הראשון, והעד יעיד בנו, שלא נעבוד לשום נמצא זולתו, ומי שהוא טהור אזנים לא יקשיב לעבודת אלילים אלמים, לכן כל אלה העובדים לשמש ולירח, ולכל צבא השמים, חטאתם גדולה ורבה היא עד מאוד, אחרי שמשליכים אחרי גוום את אדון מנהיגם, והולקין כבוד לכל משועבדיו, שלא ישוער ביניהם יחס ודמיון כלל, ובכל זאת אמנם אף שהם מזבחים ומקטרים ומנסכים לנמצא ההוא, לא יעבטון ארחותם בהרחקת השכל

השכל כ"כ י), כאותן אשר יסגדו לבול עץ, לפסל אבן כסף וזהב, וכדומה שיש להם במות טלואות וטלמסאות או מעשה ידי אדם יָצְרו יוצר חומר, והצייר אשר פרק פגולים כליו, וכל גילולי צלמיו מלאו פני תבל. — והנה המצריים לא לבד שנשתקעו בעון המגואל כזה, במה שנתפתתו לכבד במות ופסילים, כי אם נוסף לזה נואלו בככלותם ודבר בליעל יצוק בהם, שעושים אלהות את חיתו שדה המצוים בהם, להיות שתועלתם רבה לצרכי בני אדם, השור בחרישו יפלח וישדד אדמה לתנובת התבואה, ובדישו הובט ערימת העמרים בגורן, האיל בגיזת צמרו, הוא למכסה עתיק, והוא למחסה מזרם וממטר מצנים פחים, וכמו כן יכבדו מעין הצפרדעים גדולים, אריות טורפות, וזובחים להם קרבנות על נאות שדה, האם מהכמתם וצדקתם · שאלו על זאת? וכן הקדישו ליראתם, יתר בעלי חיים, ובעלי כנף יהיו שלמים או מנותחים, ומי לא יהתל בהם בכל כסלותם — ובאמת הגרים אשר נתגלגלו לרדת מצרים, טרם שהיו רגילים בהבלי המדיני מאסו וקצו בהם עד לזרא, וקצתם מהם שנזדכך שכלם, התפלאו והשתוממו על המראה בתתנם כל כבודם לברואי שפל, הלא המכבדים בעצמם הוזלו והורדו מכבודם, מסבה זו, לזאת נצטוה ע"פ החוק אלהי שלא לעשות פסל ומסכה, ורק יכירו עבודת אלהים לעבודה שלימה, ואף שאלהים אינו צריך לעבודה כי הוא לבדו כל יכול, ואין הצטרפות לזולתו, עב"ז לתכלית זו מצוה הנזכרת נהקקה, למען ישובו בני אדם ממשוגתם — וילכו בדרך הישר, אחרי הטבע המנהלת אותם, וישיגו מחוז חפצם הטוב, להכיר שהבורא הוא מחויב המציאות, הוא הטוב העליון המשפיע כל העולם ומלואה ממגד טובו ומברכתו התמידית. עד כה מדיבור השני, ועתה נברר

דיבור

י) ובאמת אמרו חז"ל שלא הוזהרו בני נח על השיתוף, שאין המעשים הללו נחשבים אצלם למרי בכבוד האל, ואין הכוונה בשיתוף, שיאמרו ב' רשויות, דא"כ הוא מסלק הכח המוחלט מאל עליון ב"ה, רק שאינם מוזהרים

דיבור השלישי

הוא אשר גזר ואומר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, כל בעל נפש יבין, שסדר דיבור הזה נאות ומוסכם פה במקומו, וכבר ידוע שהנחת השם לאיזה דבר, דבוקה עמו כדבוקת הצל, כמער איש וליות בגוף העצם, ולכן אחרי שהי' מקודם הדיבור מעצם אלהי במה שנוגע מכיבוד של כביכול, התבקשות הסדר מעתה לצות ביחוד מהשתמשות שם שמים לבטלה. — הן אמת שבנדון זה יכשלו בני אדם בלשונם, על אופנים שונים, ומן הראוי ומחוק הטבע הוא להתאפק את עצמו מן השבועה, ולהרגיל את לשונו בדברי אמת תמיד, עד שיתחזק דיבור הפשוטי בכחו ככח השבועה, גם יאטר האדם את פיהו בשביעת אמת, אשר תדמה לאניה המשוטטת בלב ים, כי מי שישבע, אפילו שישבע באמת, חשוד הוא לשבועת שוא, לכן יתרחק כ"כ בשבועה, עד שע"י רישול זה יוכל לצדד את השבועה בנטותו ממנה, מלבד שיכריחנו לפעמים העת והזמן להשבע על דבר אמת, ואז צריך שישתדל ראשונה בגוף הדבר על מה שהוכרח לישבע, אם אמת נכון הדבר הוא, כפי מה שקבלו ע"פ השמועה, ואח"כ ישים עינו על נפשו, אם נקיה וברה היא מחלאת העון, ואם גופו טהיר מכתמי פעולת רֶשַׁע, ולשונו אם שהיא זכה מקללות נמרצות, כי לא יתכן להוציא מפיו דבר מגונה, אשר בו ובשפתיו ישא את שם אלהי קדוש, ונוסף לזה יתבונן בזמן ובמקום שהוא נשבע. —

דיבור הרביעי

הוא הרביעי בגרם המעלות, בו נצטוה שמירת יום השבת. בקדושת

יום

מוזהרים על עבודת השיתוף עם הכוונה שחלק להם עליון כבוד ומסר-בידם קצת ממשלה, ולכן יחשבו שהעבודה להם היא רצון הא'ל, ועיין ביאור לפ' יתרו המרחיב שם ענין הזה. —

יום השביעי נחלה עיקר האמונה, ויש להקת עם, אשר יכבדו יום
הזה מידי חודש בחדשו כיום מועד, להיות שיסדו חשבונם מהתחדשות
הירח, ליהודים אמנם מכובד יום השביעי של כל שבוע
ושבוע לזכור על ידו מעשה בראשית, לפי שהעולם נשתכלל
בששת ימים וינח ה' ביום השביעי מכל מלאכתו, וירא כל אשר
עשה כי טוב הוא, ויצו לכל מביטי מעשיו לעשות כמתכונתו שילכו
לעבודתם כל ימי המעשה וינוחו ביום השביעי להפנות בו מכל
מחשבות הזמן מכל מותרים מקדירים, הרהורים גשמיים, ולתת
בו עונג לנפשינו בלימודים עיונים, ויהי' כ"א הוהה על מעשים
ראשונים לטהרם ולנקותם, ויהי' מפשפש במעשיו, אם לא עבר
ח"ו מצוה אחת, וגלל כן יהיו נזהרים הבאים אחריו לבל יכשלו
שנית לפול ברשת העבירה — והנה לאלהים הספיקו ששת ימים
אשר בם ברא העולם והשלימו בתכלית השלימות, לפי שלא
יתבקש לזה זמן מרובה [1]), אולם האנוש קצר ימים המצטרך
לדברים רבים הכרחיים צריך להיות זריז מאוד לרדוף אחרי
ההכרחיות כל הימים אשר הוא חי על פני אדמה, ורק ינפש
ביום השבת אשר באה בו מנוחה ושמחה לקדשו ביתרון המעלה[2])
הלא מצוה זו מצוה שבלית מזוקקה מאוד מכל סיג להעיר את
האדם להתעסק במעשים תוריים ובכל מעשה צדקה ועבודת ה',
וביותר להשלים בה את הומת נפשו, הלא במצוה זו אחת שמענו
לאמר „הדבק בה' אלהיך" ר"ל הדבק בדרכיו, לעשות את כל
מלאכתך משך ששת ימים, כמוהו ששתת בהם מוסדות תבל
כראי מוצק. — והנה בעלי ההנדסה השתדלו בלי ליאות, להקור
בחיפוש אחר חיפוש על דברת החירות והשיחרור המיוחס למספר
השביעי, ואחרי חקירתם מצאו שיש לו מותר מכל המספרים
ונתעלה בעילוי רב, בבחינת מה שהוא קרוב בצימצום למספר
האחד והראשיי, מפאת ששניהם לא מולידים ולא ילודים המה,
גם

---

[1]) ובמתני' אבות פ' ה' בעשרה מאמרות וכו' והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים. —

[2]) וכן הסכימו מחקרים הקדמונים שהשבת הוא זכר למעשה בראשית. —

גם תְּבנית המזלות הנגבלה במספר השבעה ובמספר האחדות שהוא העיגול האחד המקיף את הכוכבים, ומן מספר אחדות והשבעה היה מתוח הרקיעי' הבלתי גופני שהוא תבנית השמים האופק הראות לעינינו, כי השמים מורכב מהטבע המתחלקת והבלתי מתחלקת, הבלתי מתחלקת הונחה לסיבוב כוכבי שבת, והוא נתלה במספר האחדות, והטבע המתחלקת לפי סידורה וכחה הוא השנית הנתלה במספר השביעי אשר באמציעותה נתהוו ז' כוכבי לכת והנבוכים [1]), ויען שבשמים אין שום דבר נופל תחת המשגה, בעבור שטבע אלהות מושלמת, לזאת כל גרמי השמימים הולכים בסיבוב ובתמידות באין משגה ושינוי, ולפי שמרוצתם היא בהתנגדות לעומת הטבע הבלתי מתחלקת, והיא הכלית העיגול, ע"כ נקראו בשם כוכבי הנבוכים — ומלבד סבה זו עוד סבות אחרות לכיה שֶׁבֵּן נתיקר מספר השבעה, וסוף כל הכיבודים שנתלוו עמו אין אחד מהן יותר קרוב אל האמת, כי אם טעם זה אשר נמוקו עמו להסביר לנו שיאות אליו כל הכבוד הזה, לפי שבו

נתגלה

---

[1]) ואני אקדים הקדמה מס' המורה ח"ב פ"ט, יצטרך אליה בענין כוונתו בזה הסיפור, ואומר, דעת קצת חכמים נוטה ששני רקיעים הם שנאמר הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים, וזה המאמר מונה כדור הכוכבים כלם אחד, ר"ל הגלגלים אשר בהם, ומונה כדור הגלגל המקיף, אשר אין כוכבים בו כדור שני, ואמר ע"כ ב' רקיעים הם, והנה הראשונים היו מונים הכדורים חמשה, כדור הירח הסמוך לנו, כדור השמש למעלה ממנו בהכרח, וכדור כוכבים הנבוכים, וכדור כוכבים העומדים והגלגל המקיף בכל אשר אין כוכבים בו, למעלה מכולם. והרב המחבר כאן אחז החבל בב' ראשין· מורכב מטבע המתחלק והבלתי מתחלק, כוון למאמר קצת חכמים הנ"ל, ששני רקיעים הם, אחד הוא כדור גלגל המקיף הוא גלגל השמיני שבו הכוכבים הקיימים כדעת אריסטו, המתנועע תנועה היומית, הבלתי מתחלק נתלה במספר אחדות שהוא המספר הגדול בגלגל אחד, והמתחלק הוא למה שנתחלק בגלגלי חמשה, ומונה כדור הכוכבים כלם אחד, ר"ל הגלגלים שבהם ז' כוכבי לכת, בהיות לכל כוכב מן השבעה גלגלים רבים, וגלגל השמיני שבו כוכבים קיימים לכדור השני· והרמב"ם במ"נ ח"ב פ' י"ט נמשך אחר דעת בטלמיוס, שיש למעלה מגלגל הכוכבים הקיימים גלגל חלק אין כוכב בו, המתנועע תנועה היומית, ועיין בס' שמים חדשים לדון יצחק אברבנאל, עיון ראשון· —

נתגלה אלהים לאב ופטרון של כל העולם, בו נתראה אֵל במנוחתו כבוד, בו שובת מנהיג הגלגלים מכל מלאכת העולם אשר ברא אלהים לעשותה [1]).

דיבור החמישי

נצטוה בו ובהמשכו׳ כיבוד ההורים, ולפי שהוא הקץ והגבול לסוף חומש הראשון, ע"כ הוא שכנו ויצמיד שניהם, חומש הראשון עם חומש השני, והנה בחלק שני הוא המדובר מה שנתלה בבני אדם, ולדעתי טעם התחברות דיבור החמישי עם הרביעי לפי שמן הטבע יש קריבות שכנות לאבות עם הבורא ב"ה, ואף שבעלי תכלית המה, מצד קורבתם וריעותם עם אנוש כערכם, עם הדומים להם הנכנסין בגדר התכלית, ובכלל בשביל גופם הנפכר, עכ"ז הם משתתפים לב"ב תכלית בסבת הגורמת תולדותם, נשתוה לאל המסבב כל יצורים להויתן ולצורתם [2]). ויש קצת בני אנשים שיקדישו ע"ב כל ימי חייהם לעבודת ה׳, לפי שהם שתופים עמו

מטעם

---

[1]) וזהו שאמר הכתוב, כפי' אך את שבתותי תשמרו ר"ל אע"פ שתהיו רדופים וזריזים בזריזות המלאכה שבת אל תדחה מפניה, כי אות הוא ביני וביניכם כלומר שאתם שובתים ביום השביעי כמוני, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש, ר"ל במלות את השמים, שאף צבאי השמים במשמע, שהם המזלות עם משמשיהם שאפי' הם נבראו מבורא ב"ה ולא יעלה על לב אדם ח"ו לעבוד ולהשתחות להם כאשר באמת נמצאו כתות בדור המדבר, שעבדו בסתר לכוכב שבתאי ועשו להם כוונים ממנו, וע"ז הוכיחם הנביא עמוס ה' ונשאתם את סכות מלככם ואת כיון צלמיכם, כוכב אלהיכם. ולפי מיבעלים בספרו דיני משה נקודת כון, שהוראתו צדיק, הונח על סאטורנוס, אולם המאמינים בני מאמינים בבורא ב"ה לא יחסו לא' ממזלות שום שלוט והנהגה, כי אם ע"פ רצון הבורא יתעלה גרידא. —

[2]) וכעין זה פי' הכוזרי ובעל עקידה ושאר מפרשי התורה, וכן איתא במכילתא שאב ואם הם המשתתפים עם השם ביצירת האדם, ואם לא יכבדם כאלו אינו מכבד השם, וגם' אחר להמחבר המדובר ממכות

פרטיות

מטעם אשר הנחנו, וקצתם להיפך בחשבם שאין משפט כלל זולת משפטי אנושים, לזאת כל מגמת חפצם רק להָצָמד בחברת האנושי, לחלק עמם כל טובם אשר בידם מבחירת נפשם ולהקל מהם עול סובלם כפי יכלתם האפשרי׳, וא"כ הראשונים נקראים בצדק ידידי עליון, ואלה הפסולין מן האחרונים, אוהבי וְרֵעֵי אדם, הן אמת שאיתן אנשים אשר לא ישמחו בטוב זולתם, וגם לא יתעצבו בשוד זולתם, בחשבם שהרגש זה אינו קבוע בלב האנושי, ואינו מוטל עליו להשתתף בטובו ובצרתו נמשל כבהמות נדמה, אולם אם שיוקירו את הבנים אשר כבוד אבותם בקלון ימירו, הן המה שנואי אל, ושנואי אדם, מצד אשמתם, נגד אלהים שלא מלאו את חובתם למסִבֵּי חיתם, המשתתפים בזו עם השם ביצירת האדם, ומצד שיצאו מגדר האנושי לבלתי היטב לצלם דמות תבניתם ולא יתנו את תודתם למטיבי חסד עמהם, אם כחומר היוצר יחשב? היכול הנולד להוליד את מולידו? מה גדול היתרון שהותיר הטבע לאבות, לא יערכוהו הבנים, לכן נקלים הם הבנים שהם כ"כ כפוי טובה, ונוכיח ונערכה לפניהם מוסר שלומינו לאמר, לכו נא בנים מבישים! אל חיתו טרף, איך ילמדו אותם בני אדם להיות בעלי תרבות, האריות לפעמים מרוסנות תחת ידי אדם, הדובים, הנמרים יהניפו את אשר ידו הדה להם מזונם, וכן הוא מחוק הטבע שהמחונָן יכיר את הטובה למי שחונן אותה, ומדה טובה זו מוטבעת בכל בעלי חי, ואתם אשר בני אדם תִקָרֵאוּ, מחזיקים את בדקי ההיפך, הלא בושת תכסה פניכם כאשר החזינה עיניכם, שכל ב"ח ירגישון יותר להשיב תודה לבעליהן, מי הכין צידה לעורב הלא בניו אשר יקראוהו — הלא יהי׳ מַלְפֵיכם עוף החסידה, גם הוא כשיזקין ולא יוכל לדאות באברתו ילין בקנתו, ופרחה יעוף חיש בים וביבשה להביא ציד ליולדיו שיתענגו בו עד לשבעה, ומה מאוד יתנחמו ויתעלסו צעירי אפרוחים בהכנת צידה זו שנתעוררו מחובהם הטבעית להשיב תודה בימי זקנת

פרטיות, יתבאר ג"כ שהאבות מלד הולידם הם ליור הרומז על כח הבריאה. —

זקנת הורתם, אחרי שנתמלאה תאותם, מה שהיתה מוטלת עליהם, הלא יתאדם פניכם מרוב חרפה וכלימה, הלא יעיק אתכם סבל העלבין כאשר תתנכלו לתת קיקלון על ראש האבות, אשר מהויבים אתם להוקירם ולכבדם כראוי, אם לא הוכהה מצוה שכלית זו שורש בסגור לבכם? הלא האבות בעולם התחתון משרתי אל הם? וא"כ מי שבוזה את המשרת, הנה גם הוא בוזה את אדוניו. — ועם כל הדברים האלה וכל התוכחה זו נחתם דיבור החמישי שהוא חלק ראשון מה׳ דברות הראשונות, — ומעתה נוסף לדבר

מחומש השני

דיבור הראשון

פתח דברו יעיר ויזהיר על הניאוף י), אשר כעבות העגלה חטאו, מקורו המשחת נובע ממעין נרפש של תאוה משוקצת, היא כבר הפילה רפאים, ועוד היום עצומים כל הרוגיה, מוח עצמותם ישוקה, וכל הנוגע בה יכוה מאש התשוקה, ואין מתום בבשר

י) פה שפתי כל יודע לשאול תהיינה נעות וקולו ישמע לאמר, למה זה ילא המחבר פה מן הסדר שכתוב בתורה ומנוסח העתקת הע׳ זקנים, אשר כרוך אחריהם לרוב? שגם אצלם לא תרצח מוקדם ללא תנאף, וכבר הרגיש בשאלה זו בעל מאור עינים פ׳ ד׳ באמרו שם והפוך זה לא נודע אצלי על סופר בעולם, אלא זה וראש שלוחיהם לרומיים פ׳ י"ג, והניחה בלי ישוב. לדעתי הקושה אמנם נ"ל שכוון המחבר על ז׳ כוכבי לכת ש׳ צ׳ מ׳ ח׳ נ׳ כ׳ ל׳ שכנגדם נתערכו דברי אלהים חיים מדיבור הרביעי עד העשירי כמו שמבואר בס׳ עקידה, והיה ראוי ע"כ שיוקדם לא תרצח, אולם לפי שהחומש השני הוא המיוחד אל כח החומרי המושל בילר לב אנושי, לזאת שנה סדר מקומו להקדים לא תנאף שהוא נגד החמה, אשר בגלגל הרביעי לכוכבי לכת, וע"י תנועתו והקפתו על קצותיו נעשו כל ההויות ותולדות, כאלו הוא האב המיוחד לכלם כמ"ש החכם, האדם יולידהו האדם, והשמש — ועל בעל עקרים הפליאה נשגבה, שגם הוא פ׳ כ"ו מאמר ג׳ שנה להקדים לא תגנוב ללא תנאף, וז"ל שם, והדיבור ראשון מהם הוא שצריך שישמור את גוף חברו וזהו לא תרצח, ושישמור ממונו וזהו לא תגנוב ושישמור הדבר שהוא ממולע בין גופו וקנינו, וזהו אשתו, וזהו דיבור לא תנאף, וכ"ע. —

בבשר החי, הנואף לא לבד שיחטא לנפשו ועושה חמס בגופו, כי אם גם ילכד בכפה האשמה, המתנגדת לחברת הדתות, הנואף בתאותו המשולחת דומה לסוס פרא, לבדו לא יכול להביא את תאותו עוד צריך הוא לעזר שלא תהי' כנגדו, ולא לבד שהשחית גופת אשה זונה שלטת, נוסף לזה הרגיל אותה יותר ויותר למדות מגונות, וילמדה לשנוא על אופנים שונים את בעל נעוריה, תכלית השנאה, והוא הנואף מתחפש במזמותיו שלא יהי' שום רושם החשד נטפל בו. ובאופן רוח תאנתה זה יתהפכו כמו רגע שלש צדדים, צד הא' הוא זה שבוגד באשת בריהו, כי הותרו לו אגודות וחרצובות האישות, תקותו נכרתה להזריע בנים כדת, וכמו כן מצפון תפתח הרעה לשני צדדים אחרים שהם הנואף והנואפת, ולפעמים שניהם כוסה קלון וחרפה ע"י הנבלה והזמה אשר עשו — ואם משפחת שניהם השובה היא להתיחש בה, עוד יותר מופלג העלבון במה שרחובות העיר ימלאו בשמע נבלה זו, מפה לפה תתהלך, אין דורש טוב אין גם אחד, ויחדיו נאלחו — ומלבד זה ספיקות רבות נופלות על אודות הבנים, אם נולדו כדת אם לא, ועוד רעה גדולה מאחרת, שהנואף אחרי ששפך נחושתו החומית, ידח ממנו נדח אשת הזמה, ולועג לבעלה אשר ממנו נתעלם המזימתה, כי הבעל כעור יגשש בחושך ובל ידע מדהפה ברמיה הביתות, ומפנק בבנים זרים וכחשים אשר נולדו לו כבבנים אמתיים, והבנים האלה ילדי פשע זרע שקר הֵנָמו, ואין יחש לתולדתם, לא לאם ולא לנואף יסופרו, כן מרה באחרונה תאות המשגל אשר השחיתה עגבתה, ובגלל כן ראוי לפרסם גנותה מיד בתחלת חלק שני מחמש דבורים אחרונים. —

דיבור השני

יבא רצח בעצמותיו כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן

כן הדיבור הזה מתרה לומר לא תרצח, ולפי שהנפש חלק אלקי ממעל והטבע הוסיפה תת כחה עליה, ותחד אותה להסכמת וחברת מרעים ונתחלק לה כח הדיבור, לקנות לה מדות תרומיות שיהי׳ לה יתרון מופלג מכל ב״ח, לעלות על כלם, לזאת מי שרוצח נפש זולתו, ידע נאמנה כי גדול הפסדה במה שנתהפכו חוקות הטבע על פיהם אשר כבר היו הקוקים לתועלת ולטובת בני אדם, ומלבד זו באה התקלה ע״י רוצח שהלל עבודת אלהים, והוסר הקודש מבית היכלו, כי האדם ביקרו ברית קודש הוא, זהב וכסף, אבנים יקרות לרוב וכל שכיות ההמדה, אך לתפארת הביהות לצבי ולעדי חיצוני המה, האדם אמנם הוא מתן האל יקר מכל הון ורכוש, הוא קרוב מפאת חלקו הנשגב הצפון בקרבו, אל עצם השמים לטוהר. — ולפי דעת אחרים [1]), אך חסר עמדו מעט מאלהים, אשר יצרו בצלם דמות תבניתו וחלק לו נפש למנת חלקו אשר כל כבודה בת מלך פנימה. —

דיבור השלישי

בו נתנה אזהרה מפורשת לגניבה, כי מי שגונב ובולע חיל זרים שונא מהלט הוא, יבצע רעתו בעושק, כל אשר הוא רואה לו הוא, תשוקתו פוצה את פיה לבלוע מרחוק ומקרוב, ונשתלשלו רעות הרבה מפחיתות זו, כי הברת גנבים כאשר הרבה עצמה, יתלקטו אליהם פוחזים ורקים, ולא ישיתו לב אם עונם ישאו ויומד על חיקם, לפי שרואים את עצמן עצומים מן הדין אשר חרץ את משפטם וישת עליהם ענשם. — ועתה שמעו אזהרת

דיבור

---

[1]) ובאגדת חז״ל כי בצלם אלהים עשה, כאלו ממעט בדמות, וכבר באר הראב״ן בספרו מאמר השכל, שהכוונה בו ע״ד עיון, כי ענינו אשר נתעלם ונתהוה בדבר אשר בו ידמה לשכלים רוחניים, והוא אשר בו הבדילו להיות נכבד במציאותו, מב״ח שאינם מדברים, ע״ש. —

דיבור הרביעי

אשר צוהה שלא תענה בריעך עד שקר, והתבונן הביעור אשר יסתעף ממנו, וכל גלי שרשיו, ראש ולענה אשר יסובבו על בדי עדות שקר. ראשון הוסב על ידה שתושלך אמת ארצה אשר במדריגת קדושתה אין למעלה הימנו, אש נוגה לה ומתוכה כעין החשמל תאיר נרה על כל חושך ואופל. ושניה לה ברעות אשר תסובנה, הוא שיכוסה על ידה בירור דברים, וערפל חתולתם, אנשי בליעל ימצאו עזר למו, לסלף דברי צדיקים, ועדי שקר יחלטו דבר שלא שמעו ולא ראו מעולם. — וגדולה מזו היא הרעה השלישית, שעל פי עדות שקר לפעמים חותך הדיין את דינו דין עול וחמס, את הישר מעקש והי' העקוב למישור, והוסב בזה שמגלגלין זכות לחייב, והזכאי יצא מחויב מבית דינו וירד נקי מנכסיו, מידן דייני' וקטלא, ופתאום עברו ולא נענשו על עשקם ועל מרוצתם אשר עשו. — ולקץ עשרת הדברים חותם באזהרת

דיבור החמישי

שהוא

סוף ותכלית כל הדברים.

מצויר בו ציור החמדה שמור לבעליה לרעתו, ידוע תדע כי החמדה מצד טבעה היא נוטה לרדוף אחרי כל דבר נחמד לעינים, וכל מגמתה לשלול זרים חילם, ואף שכל התפעליות הנפש מציקות הן לבעליהן, להיות שיטרידו את דעתם המיושבת לרעה מטורפת, עכ"ז אין צרתם שוה בנזק החמדה, כי האחרות זולתה המשוטטות כצפרים עפות בחוץ נכנסים לפעמים בע"כ בפנימיות האדם שלא ברצונו, החמדה אמנם מצאה את מקום רבצה בקרבינו מפאת

הפצינו

חפצינו בה. — ועלי, לברר וללבן ביאורי זה מפתיתת החמדה בהתרחבות יותר, הנה מתכונת הנפש הוא, לעת שתעלה המחשבה פהותה בלבנו, לדבר חימוד, חיש הנה הוא מקיץ ומעיר רוח רעיון נמבזה זה את נפש השאננה והשוקטת, ממנוחתה, ותפקחנה עיניה מן הברק הנוצץ, התפעליות זו בשם תשוקה הנַפשית תכונה, ואם נכסוף נכספה הנפש לחימוד שאינה מן המדה, אזי הוכתה הנפש פצעים, והתשוקה נהפכה לעלוקה, תתן בה עצבה, וענין רע זה נתַן בלב לענותו, ובפרטית נקראת התפעליות זו בשם כאב, ואם לפעמים הרעה היוצאת מהתפעליות זו, איננה נוכחת ברגשת הכאב, עכ"ז היא מעוחדת לבוא, ותשלח אימתה לפניה, המבשרת ביאת אידה ושברה, והתפעלית זו נגדרת בשם פַּחַד, ובכלל כל זמן ששער איש בנפשו דבר חימוד המרוחק ממנו, חיש תתלהב בנפשו התשוקה העזית ופושק שפתיו לבלוע בלועיו, כי נפש החושק משתרעת ומתפשטת, וכחתף תארוב, עד שתוכל לנגוע בחפץ המבוקש, ורודפת אחריו בתנועה סבובית ועקמומית ועדן לא תשיגהו [1]. —

והנה

---

[1]) עם ציור זה האמיתי שצייר הרב המחבר פה את פתיות התשוקה שהיא אחת מאבות המזיקות, מלאתי יד ומקום נאמן, להעיר בהתרחבות הענין על שתי תולדות גרועות המסתעפות ממנה, היות שמצויינות הם ברוע מזגן ובכח הֶזֵּקָן כא' מד' נזיקין, והן הם אהבת הניצוח וקנאת הכבוד הוסבו מעזות פנים אשר העז איש רשע בפניו, בוערת כאש רשעה ותלת בנפשו, מנהירה מתאבכת גאות עשן, כמאחד ההרים מוריקי אש, כל הקרוב לרשפיה יכוה, ואף ה' עולה להצמית רשעים הללו, כמו שנאמר, ישי מות עלימו וגו', כי רעות במגורם בקרבם, ר"ל הרעות, רעות בעצמם בסבת מגורם שנתנו חתיתם בארץ, מקנאת הכבוד אשר התלהבה בנפשם, ובסבת קרבתם שנועזו לקרב אל חשובי בני אדם להשפיל כבודם ולהפחית ערכם, אולם אף שבצורם ילין עוז ויגעו בכבוד ישרים, עכ"ז לעומתם, הצדק והיושר התאזרו עוז, שלא תשלוט בהם אש זרה, כבוד הצדיק לא נזדעזע ממקומו בקלונם, אך לעיני כל מעט חָרְבָה רמיה את בגדו, מחוץ אכלה אש והתוכית נשארת כלילה כמו שהיתה, השנוא בוער באש והצנה אשר תעטרנו איננה אכלה. — והנה למלוכלכים במדות נמבזות כאלו אין תרופה למכתם, כי אם שהם מתחרטים, והודו על חטאתם ושבו ממשובתם, אך הודיה זו תכפר זדון ערילים מאלבת רהבם,

ויאות

והנה חכמת הפילוסופיא היא רפואה קודמת למניע את התאוה המשתפכת בכל מאמציה, והיא גם היא רפואות תעלה לחבוש תוגת לב החמדן, ממחץ מכתו אשר עצבו, ועתה דע! כי כל הדברים יגעים יפלו וינקשו ברשת התאוה המזורה להם, והיא משובבת יותר במשוגתה,' כאשר הרשות נתונה לעשות כל מה שרוצה בדברים חוצים, וכבר הנסיון ידוע, ואין מן הצורך רוב דברים למופת, איך חמדת הנשים, ורדיפת כבוד וכיוצא בו המתפעלים בסבת התשוקה, תמשוך אחריה תלאות רבות וחליים נאמנים, הלא תקלקל החמדה את השורה? הלא תהפוך הקרובים לרחוקים

ויאות שיתרפסו בני שחץ באמצעית הכנעה זו שבלב ופיום הפה — ועל יסוד זה נבנו דברי רבה בר בר חנה המובאים במדרש רבה פ' קרח ובפ' המוכר את הספינה שעל פי פשוטם אין להם שחר כי אם ע"ד העתקה ומובן מוסרי וז"ל שם, זימנא חדא הוה אזלינא באורחא, ר"ל שהייתי מתהלך בכח העיוני להתבונן בהליכות עולם אשר ילפתו ארחות דרכם, ואמר לי ההוא טייעא, שפתרונו בלשון ערבי סוחר אשר מבחינתו וממסות שונות אשר השתרגו עליו היה יודע ובין בדבר להגיד לאדם מה שיחו, תא ואחזי לך בי בלועי דקרח, כלומר במה שמצאו מקום להיות נבלעים במדות מגונות, כפי שמעוטפים בהם עוד כיום הזה בני פריצי עמינו, אזל וחזאי תרי ביזעי, דהיינו שהתבוננו בהם תרי בקעים ר"ל עבירות כמו שפי' המהרש"א שם על שם חסרון ופחיתות הנפש, קנאת הכבוד ואהבת הניכות תכונינה, דראון הם לכל בשר, וקא נפק קוטרא מיניהו ברוב חומם שנדעכו ממקומם, וכן פי' עקידה כ' קרח שקרח ועדתו נגואלו בשתי מדות מגונות הללו, ואחר כן שקל (טייעא הנ"ל) גבבה דעמרא, לרמוז בא שבכל תקפם וגבורתם לא נגעו את משה לפי שהיה עניו מאוד, דומה לגבבה דעמרא שענינו גזת הצמר אשר כל איש ידחקינה בכפו, ואמשייה במיא, ר"ל שנראה במים ואין מים אלא תורה וקבעה בראש הרומח להורות שכ"כ ענית נפשו עלתה למעלה ראש כי לא שלטה בה אש כריו ורק נחרך לפתח עינים ומעליתו אשר יעלה לא נגרע דבר — ואח"כ אמר לי מאי אצית מאי שמעת כלומר אם ישמע הודאת הנכתמים בעונם הלא אך בא תעלה ארוכה למחץ מכתם, ושמעית דהוו קאמרי משה ותורתו אמת והן בדאין — וא"כ אחרי שהודו את עונם עתיד באמת הקב"ה להוציאם מן הגיהנם, ועליהם אמר הכתוב ה' ממית ומחיה וכו', ומהם ילמדון מוסר, הנער והנקלה אשר ירהבו בזקן ובנכבד, להתפשט מעליהם שמלת העזות המגועלה, פן תחול על ראשם קללת המלך, וירדו חיים שאולה. —

לרחוקים? הלא המחוזות הנושבות בגוים יתרוקנו, בפרוע פרעות בהם, ותשכל אותם ממתים חלד, הלא בה מהומות רבות מלחמות ארציות תסובינה, ושאיה יוכת שער? אין ספורות למו. —

חתימת הספר

עד כה מעשרת הדברים בפרט, ועתה עוד שאר לנו לבאר בכלל, כי עשרת דברים הללו כוללים כל פרטי העשין והלאוין, שנצטוו מן המחוקק ע"פ ה' בתורה הקדושה. מן המורם בדיבור הראשון, השגנו לדעת תוקף המלוכה הבלתי מוגבלת, שהיא קבלת מלכות שמים, ובה נדע, שאחד הוא במציאותו המנהיג הגלגל והיוצר התבל, וכי הוא השליט בכל היצורים, והמושל בכל חרצובות רשע, שהם בקושרים ובלהוטים אחרי הבצע והכבוד המדומה, המתפרצים להרוס בהמיתם את שלות היושבים והשוקטים על שמריהם איש איש תחת גפנו ותחת תאנתו. הדיבור השני, שהזהיר בו על השיתוף, יסתעף אזהרת כל עבודה זרה שנתקדשה לפסילים בהקמת הבמות ונטיעת אשירות, וכמו כן היתה המניעה בזה להאמין בהבלי שוא נתעה שאין בה ממש. — דיבור השלישי בא ללמד על הזמן והמקום שבהם ההי' שבועת ה' בין אנשים נצים ומריבים זה עם זה, וממי שהשבועה נתבעת, ועל איזה אופן שתחול, ואיך שתתפעל בנפש ובגוף הנשבע. — דיבור הרביעי יצא ללמד אותנו שביתת המועדים, וזה החילו הוא בשמירת השבת כהלכתה, ומצורף לזה מודיע לנו סדר נדרים וקרבנות שקרבים בהן וכן סדר הטהרה ויתר עבודות אלהיות, והנה יום השביעי הוא יום שבת קודש, דומה למספר האחדות

כנזכר

כנזכר למעלה מבחינה זו, לפי שבאמצעית שניהם נחלק למינים כל המועדים. — חידוש השנה נופל זמנו כא' לחודש (תשרי), יתקע בו בשופר גדול, הצום הגדול מוגבל זמנו גם הוא יום א' שלם, תעונה בו כל נפש ישראלי', וכן מה שבלשון־האבות נקרא פסח, הוא אשר בארבעה עשר בו (בניסן), כל עדת ישראל ישחטו פסחיהם מעצמם, בלי התעסקות הכהני' בו, כי כן הרשות נתונה ע"פ החוק הקבוע להשתמש בעבודת הכהונה, מדי שנה בשנה יום א' מיוחד להם שהוא זמן שחיטת הפסח הנזכר. — ומיום שהונף בו [1]) קומץ תודה (הוא עומר של חדש) על אודות שצוה ה' את הברכה בתבואות השדות והארץ נתנה את יבולה כדי לרוב [2]), ספרו שבע שבתות תמימות, עד יום החמשים, ויחוגו בו יום אחד [3]) את חג השבועות שנקרא כן גם בלשון יון, ומלבד זה יכונה במקום אחר שבכתוב, חג הקציר, ועוד לו שם כינוי במקום אחר, יום הביכורים, מסכים היטב, למה שנאפו בו לחמי הביכורים. והי' מרצון הבורא יתעלה שתהנה נפש אדם, הרכה בכל נפש חיה, מראשית ביכורי האביב והכרמל

[1]) דהיינו ממחרת ראשון בשבוע של ימי החג שמתחיל מליל ט"ו בניסן, וכן הוא אומר, מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות. —

[2]) וטעם זה נתקבל ג"כ מהאדון מיכעלים בחלק הרביעי מספרו דיני משה, ע"ש. —

[3]) במקום הזה ראיתי להעיר את תמיהתי על האדון מיכעלים מחלק הנזכר בביאורו שם ממועדי בני ישראל ומונה אותם בפרט למינים, כלל במים אדירים והעלה חרס בידו, נשתבש לומר שחג השבועות היה קבוע לחג שבעת ימים ונפלאתי על המראה שאיש חרוץ ושנון כמוהו בידיעת לשון עברי נאחז בקרניו, אשר בהם עמים ינגח המטילים מום בתורת משה, בסבך השגיאה, והרי נכשל בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו, ואך חקרתי על הכתוב מאין שיצא לו המקום לטעות, ואחרי עיוני מצאתי ששיבוש זה יצא על דעתו לתרגם מלת שבתות בפסוק שבע שבתות, מלשון שבת, שהוא יום המנוח, כאלו אמר הפסוק שבע מנוחות תהיינה, והוא לא ראה ולא ידע, שמלת שבתות פה, נקטינן מלשון שבוע, כתרגומו שבע שבוען, וכן עד ממחרת השבת השביעית, תרגומו שבועתא שביעאה, הלא במשנה תורה נאמר בפי' שבעה שבועות תספר לך, והטעם שנקרא שבוע של ימים שבת, לפי שבכל שבוע, יום השבת, ולפי שאמר למעלה על שבעת ימי החג ממחרת השבת קורא לכל השבועות שסופרין, בשם שבתות. —

והכרמל שהוא הרך בכל מיני מזון [1]). כל מועדים הללו עד כה נמשכו רק יום אחד, למספר השביעי אמנם יתיחסו מועדים גדולים, הצריכים לימים יותר מא', ולעת ימי האביב והבציר, שתתחלק בהם השנה לשיווי ימים ולילות, יחוגו כל פעם חג שבעת ימים, בזמן האביב ישתמרו חוקות חג המצות שבעת ימים ככתוב, לפי שנתבשלה ונתבכרה התבואה על פני השדה בשפע רב, ובימי הבציר היו הימים שקראו בו חג הסכות שבעת ימים, או חג האסיף, בשביל שבזמן הזה נאספו הביתה כל פרי העץ וכל שיח השדה, בו דרכו פורה משדמות גפנם אשר נתן הילו, ומה שנתיחדה בצמצום ז' ימים לכל חג וחג הנזכר, הוא מפני שיש לכל א' וא' הִשְׁתַּוֹת הימים והלילות והרחקתם זה מזה הוא זמן מוגבל משבעה חדשים, וראוי אם כן כמספר החדשים יום לחודש לנוח, ולשמוח בו [2]), וכן נתלים במועדים יתר החוקים מועילים המסבבים חברה וריעות בקיבוצי המדינים ובטובת הזמניים, ואולם כלם יסבו על קוטב הצנע לכה, ועשות חסד משפט בארץ. וטעם השמיטה שהיא שנת השבע אשר תשמטינה שתשבת בה הארץ שלא יזרע ולא יעדר בה, ולא לקצץ ולנכש אילנות מן הקוצים והברקנים, או כל מלאכת אבר וצמדו, הוא לפי שהמחוקק מדעתו הנשגבה, שאין כח בנו להשיגה, ראה

לתת

---

[1]) ממילא דברים אלה יתבאר שהחזיק המחבר בדעת רבנן במנחות פ' ר' ישמעאל ד' ס"ו שפי' מלת כרמל מרכבת, מן רך ומל מלשון מלילות, ולאפוקי מתנא דבי ר"י, שבאר הרכבת מלה זו מלשון כר מלא, וכן נמצא בתוס' דף ס"ד בד"ה משום, שהחזיקו ג"כ בדעת רבנן מטעם שאין גורעין ומוסיפין באמצע התיבה דהוי כמו שמלה, שלמה, וכמו כן הסכים רש"י ז"ל במקומו, והרב ר' נפתלי הירץ וויזל ז"ל בביאורו שם ע"ש.

[2]) והרמב"ם מ"נ חלק ג' פ' מ"ג כ' וז"ל פסח ענינו מפורסם, והטעם היותו שבעה ימים, מפני שהיקף ז' ימים הוא היקף בינוני בין יום השמש ובין חודש הירח, וכבר ידעת שלזה ההיקף מבוא גדול בענינים הטבעים וכל החליים משתנים מז' אל ז', אבל אכילת מצה, אלו הי' יום א' לא היינו מרגישים בו, ואמנם יתפרסם בהתמיד אכילת היקף שלם, ע"כ, וע"פ בעלי הקבלה כמו שהובא ברמב"ן מאמר השכל רומז על ז' אצילות.

לתת שכר משולם לאדמת הרים ובקעים שהיתה מסובלת שש שנים בהוצאת המון תבואה, ותהי' אח"כ נטושה לשומטת בשנה השביעית למען תשאף מנוחה ויגפש כחה, ודומה לזה ג"כ שנת היובל הנופלת בשנת החמשים, נתנה בה חירות, ויקרא בה דרור להשיב כל דבר הנקנה לאחוזתו מהכלית-האהבה והצדק — —.

בחלק החמישי המדובר מכיבוד אבות, בו נתלים שארי חוקות הברהיות והשכלית בבחינת הדרת פני זקנים, וצעירי ימים שקנו חכמה, להתיראות מפני הממונים על הפקידות ומפני כל העומדים תחתיהם לפי מדרגה ומדרגה, לתת כבוד הראוי לכל מטיבי חסד ולמכירי תודה, להכיר פני ארון ועבדיו. — האבות הם במדריגה ראשונה מתיחסים להם השרים ורוזני ארץ שהם גומלי חסד, הבנים במדריגה תחתונה נמשכים להם הנערים המשרתים המשועבדי' להיות מכיר טובה[1]), ונצטוו לחון את הזקני', והזקני' נזהרו להורות וללמד את ילדות בניהם, וגלל כן נגדר במצוה זו שישמעו כל הנכנעים לקול נוגשיהם, והשרים יהיו משתמרים, להתאמץ ולהשתדל בכל הטוב המועיל לכל כנעותיהם. — ואלה שקבלו חן וחסד צריכין להשיב תודה למטיביהם, אולם המטיבים לא יצפו להשבת הגמול כלל, הלא חנם תהי' כל הטבתם, כדי שלא יתדמו למלוי בריבית. מן המשרתים יבוקש חובות אהבתם לאדוניהם, על מנזריהם וטפסריהם מוטל שיהיו בעלי רחמים, מחוק האנושי, ובכלל, כל דבר ונגודו ישתוה בשווי גמור בכל חובותיהם. —

עד כה כלל חלק א' מהלק ראשון מחומש הראשון שבי' דברות, שמסתבכים בו בפרט חוקיים רבים התלוים בו, ובתחלת הומש השני, תחלת דיבורו ממניעת הניאוף, כולל בו אזהרות חמורות נגד רועי זנות, ואשר נתנו מרתיחות הטבע, את שכבתם למשכב זכור, ולעומת כל אשר יצרם תקפם עליהם בכל עריות ואיסורי ביאה

[1]) ובעקרים מ"ג פ' כ"ו אם מצד האדון המלוה, ואם מצד העבד המלוה, ועוד יותר שם ונשלמו בזה הדיבור, ר"ל כיבוד אבות, כל הדברים הכרחיים אל האדם בבחינת מה שבינו לבין השי"ת והם הדברים המתחייבים אל העבד לעשות בבחינת האדם. —

ביאה על כל אופניהם, איך שה׳ ידיעם, לא למען הגד להם תועבותיהם המשוקצות, כי אם למען שיכלמו, ולמען הזכיר את עונם שנגאלו בבשרם הנבזה. — בדיבור השני מזהיר מרצוח נפש, ובו כלל אזהרה על העושק המרוצה לעשות, על גדיעת האיברים על הנגעים פצעים ושריטות, להיות שלימות הגוף הכרחיות לישוב המדינה. — דיבור השלישי, הער יעיר על עבירת הגניבה, יובן בה כל תרמה ועקבה אשר עקוב יעקוב הנושה, וכל כחש אשר יכחשו בני נכר בפקדון אשר הפקד אתם, וכל השגת גבול וכל בז ושלל, ובכלל כל מה שבסתר ובגלוי יד השודדים שולטת בדבר לא להם, לאמת בצעם. — דיבור הרביעי העד יעיד על ענות עדות שקר, בעבירה זו נגררות שאר עבירות אחריה, וזה שלא להטעות זולתו, ולא לרגל בלשון רכילות, ולא לתמוך עושי רע בעלילותיהם, ושלא להתחפש באפר הצבועים. — החמישי הוא, אזהרת החמדה והיא כאשר העירונו למעלה מקור משחת, שממנו ישתפכון כל הכעורים כמים עכורים, כל יגיעיה ימצאו לה עון אשר חטא, אם מעוות מעובת, אם דק הוא כחוט השערה, אם שנמשך אל הגוף או אל הנפש, או אל כל הדברים חיצונים אשר זדו עליהם, אין דבר אשר יוכל המלט מרשת החמדה היא כמו אש בוערת בעצים, תאכל ותכלה כל אשר יריח אשה, וכל אופניה איך שהם מתגלגלים עליהם החוקים, למען ילמדו מוסר כל בנים שובבים, ונוסרו כל אשר נתעטפו ונתלבשו במדה מגונה זו. —

קץ הדברים

ועתה די הרחבנו לבאר כללי עשר הדברים שהם התורות השמעיות, ועם אלה נשלמו החוקים השכלים כולם לפי ענינם שנתנו מאת המחוקק בפרט, להבין ולהשכיל כל מה שמסתעף מהם ע״י בחיר הנביאים, אשר מלא אותו רוח אלהים — ועתה אך נוסף עליהם לכלות דברינו, מה שהי׳ רצון הבורא לצות ולהזהיר בי׳ דברות לבד מבלי שיחד בהם היעוד והעונש בעברינו עליהם, כמו כן שרגילים שאר המחוקקים ליחד העונש בפרט על

עבירת העשיה, י) הטעם לדעתי הוא כן, לפי שאלהים תקיף ובעל יכולת הוא בעל הרחמים מקור כל הטובות, ומפי עליון לא תצא הרעה בגזירה הקדומה, לזאת אין יותר יאות לעצמותו, כ"א להשפיע מצות זכות וצרופות ולא תתערב בהן יראת העונש, כדי שלא יתפתה הנער בער לקול המסית והמדיח, מן ההכרה, אשר יכריח בו, כי אם מחכמתו ומבהירתו ההפשית, יפנה א"ע אחרי הדבר הטוב לו. — ואולם בל יחשוב אדם שמטעם זה ישתוק המחוקק מעונש העבירה, לפי שנקה לא ינקה אלהים את הרגיל והדש בעבירה, אם יהי' החוטא מאת ומאריך ימים, אבל להיפך יחשוב כל משכיל ודורש אמת שאלהים יושב על כסאו הצדק ועיניו משוטטות על כל מעשה בני אדם, ועפעפיו יבחנו את דרכם, אמנם מתומת צדקתו לא יתכן בחוקו שיחפוץ בעונש הרשעים לכלותם כרגע, וכמו שפקידי הצבא משגיחים בעין אכזריות להפרע מאנשי המלחמה העוזבים אורחת דרכם, ומשמרת תכסיסי המלחמה מסח, המלך אמנם הוא השומר ומשגיח על שלום המדיני שיתן כל מקום פריו, כן אלהים אל אמת, רק שלום ואמת ידבר, ומלאכי משרתיו המה למלחמה. —

י) ובלאו לא יהי' לך שהוא איסור ע"ז כתוב בפי' אנכי ה' אלהיך אל קנא פוקד עון וגו' ומיד כתיב אחריו ועושה חסד לאלפים להודיע שהמדה טובה מרובה על מדת פורעניות — וכן אבל לאו לא תשא נתיחד העונש בלשון שלילה כי לא ינקה ה', ובמכילתא הקנאה אני נפרע מע"ז אבל אני חנון ורחום בדברים אחרים. —

ת ו ש ל ב ע

ולסיומא דמלתא, ככר אמרו חז"ל אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, ולפי שכל דבריהם אם שהם ככשונו של עולם, או גלוים ויִדועים, כתפוחי זהב במשכיות כסף הם, וחן הוצק על שפתם, והופע עליהם נהרה, לכן באתי גם היום אחריהם ומלאתי את דבריהם לסיים במוסר השכל המובן ממאמר ר' אליעזר בברכות פ"ק וזה לשונו שם, תני' ר' אליעזר אומר ג' משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר, יושב הקב"ה ושואג על נוהו, כמו שנאמר ה' ממרום ישאג וכו', סימן לדבר, משמורה ראשונה חמור נוער, שני' כלבים צועקים, שלישי' תינוק יונק משדי אמו, ואשה מספרת עם בעלה ע"כ. והנה הספיקות שנפלו על זה המאמר הכריחו את המפרשים לנטות מדרך הפשוט, ולהעתיקו לענין מוסרי, לכן גם אנכי נקיטנא בשיפולי גלימא דידהו, ובמסלותם אלך, לישב המאמר הזה על אופניו, וקצת כוונתי בזה נוטה להרב בינה לעתים, דרוש א' לימי חנוכה, ונקדים לזה מדרש רבה קהלת, שדורש שם שבעה הבלים שאמר קהלת נגד ז' עולמות אמרם, וג' מהם הראשונים והעקריים, ימצאו פה מקומם הנאות לענינגו, וכה תהי' התחלקותיהם, נשא

אשה

אשה הרי היא כחמור, הוליד בנים, יעוז ככלב להביא לחם ומזונות, הזקין הרי הוא כקוף, הדא דאיתמר בעמי הארץ, אבל בבני תורה כתיב והמלך דוד זקן אע"פ שהוא זקן מלך, ע"כ תורף דבריו, המורם מכל אלה יתבאר כפי שמבואר בפי' בס' עקרים מאמר ג' פ' ל"ה, שחיי האדם בעולם התחתון, יתחלק לשלשה המשכי הזמן (פעריאָדען), שהם ימי עליה, ימי עמידה, וימי ירידה, וכל אלה צריכין שמירה מעולה, לישרם במסלה דרך הערבה בהשלמת טובות הנפשיות, ולא לבלותם ח"ו בתענוגות הגשמיות, ולפי שהעו"הז דומה ללילה, ובפרט אם אחד מעמי הארצות כרוך אחר חומרו ללכת בשרירות לבו הרע, לזאת נתיסדו דברי ר' אליעזר לומר ג' משמרות הוי לילה, ר"ל שנתחלק עו"הז לשלש מחלקות, ובכל אחת ואחת משמרת האדם משתנה, כפי גלגול הזמן והקיפי העתים שעברו עליו, בימי חלדו, משמורה ראשונה נמנו בה ימי הנוער, וימי צבאם עד שנת השלשים, בהם דומה האדם לחמור נוער, היות שהוא מלא מסך מחומרית מזגו ומתאוה לצביר הון, ולסבול עולו כחמור הרובץ תחת משאו.— משמורה שני', היא העת שנושא אשה ומוליד בנים, ואז כלבים צועקים, הרובצים לפני משקוף הפתח לשמור את חילו אשר קבץ על ידו, בימי העמידה שהם משלשים ומעלה עד שנת החמשים.— ושלישיה היא עת הזקנה מחמשים שנה ואילך, בה יצויר האדם הגשמיי כתנוק חסר תבונה היונק משדי אמו, היא אמו האדמיית והחומרית להיותו שקוע עוד במותשית ובימיו כן דבאיו, והימים אז ימי עבורים, כשתפרד הנפש מן הגוף, ובעל המאמר מבאר ציור הזה בתוספת דבריו, ואשה מספרת, אל תקרי מְסַפֶּרֶת, אלא מִסְפֶּרֶת — שהוא שם כלי שימוש לנשים, כמבואר בר"ש פ' י"ג דכלים משנה א', ונסמך לטעם זה למלת אשה במקום שם

התואר

התואר, לכנות בהרכבות שני שמות אלו, הפַּרְצָה אַטראָפָּאָס, החותכת בכלי משחת המספרת אשר בידה את תקות חוט השָּׁנִים לִשְׁנַיִם, כידוע ממיטאלאגיע של היונים. — והנה לא מלאני לבי לפרוש כן, לולא ראיתי שגם שארי מפרשים נדחקו לצאת מן הפשוט אל הרמז, ויעוין במהרש"א ח"א ובס' בינה לעתים, וע"כ הרשוני רעיוני להלביש ציור הזה בלבוש חדש המסכים לענינינו, והוסיף לומר עם בעלה לרמוז על מלאך המשחית שהוא אדון לה והוא צוה לה לקפד כאורג חיי האדם, ההולך אל בית עולמו. — ועל כל ג' זמנים הללו יושב הקב"ה ושואג על נוהו, ויובן במלת נוהו עולם התחתון שדרים בו בני אדם יצורי כפיו של הקב"ה, מהיותו בחסדו מצטער על ככה שנמשך האדם בַּעַר מראשיתו עַד אחרית ימיו, אחר התענוגים בעו"הז אשר לבשו קדרות וכסהו אופל וצלמות, לא כן אמנם בני תורה הנמשכים לעבודת ה' ונבדלים מתאות החומריות, הם אחרי רואם שהערב והמועיל בלתי קיים, לא יחושו רק אל הטוב בשני הכֵּלַח, ואף שאפס כחות החיונית, עכ"ז לא בכח הגוף יגבר איש, כי אם בכח השכלי שלהם העומד מוצק, ישכילו וידעו שאין דבר יוכל להיות קיים זולת ההמשך לעבודת השם יתעלה, וזה הפץ אלהים, וזה שאמר הכתוב כי לא כאשר יראה האדם, האדם יראה כל מחמד הנופל וגלוי לעין, וה' יראה ללבב, הוא הכח השכלי המכונה בלשונינו במלת לֵבָב, כמו שפי' בעל העקרים במאמר הנ"ל, וכמו כן אמר הכתוב על דוד המלך ע"ה לפי המדרש שהקדמנו, והמלך דוד זקן, אעפ"י שזקן מלך, ר"ל שמלך על יצרו וכובשו, להיות שסבב כל שלש עתותיו בבחינת הערב והמועיל בתכלית השלימות, וכן לכל המשכילים במוהו יזהירו ג' זמנים האלה כזוהר הרקיע שמהם

תוצאות

תוצאות היים, ובלע המות לנצח, וירדו בו ישרים לבוקר. — וזהו אשר רציתי לבאר והבוחר יבחר.

אחרי ששמתי לי ליסוד מוצק להגיד כל עקרי הדברים הנתלים בהודעת ציורים הרמוזים בפסוקים לכל קוראי את ספרי, לכן גם מה שעלה במצודתי זה ימים לא אכחידנו תחת לשוני, אציגנו פה במקום קנצי למלין, ונטעתיו יהד במקום נאמן לחלקנו ביעקב ולהפיצנו בישראל, וזה אשר חזיתי אספרה, עיני כל קורא יביטו לנוכח הפסוקים שבפ' וישלח ל"ב מפסוק כ"ד עד סוף הפרשה, ראיתי אותם לבארם ע"פ ציור משלי ומוסרי, ונקדים לזה הוצעת הרב בינה לעתים בדרוש לחג השבועות וז"ל שם: תורתינו הקדושה תכלול שני חלקים חלק מה שיקיף בדעות ואמונות, וחלק מה שיקיף מצות מעשיות, ובמה שנוגע אל האמונות, אין ספק כי החקירה בהן בטענות שכליות לא מזיק כלל, שלזה אמר הפסוק גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם, ר"ל אף שגדולים מעשי ה' הם, עכ"ז הותרה הרצועה לדרוש ולחקור אחריהם, ואולם בענין מצות המעשיות אין הדבר כן, כי אחר שאינן מחויבות מכח ההיקש והטענות, אין לשכל מבוא במציאתם, ולפיכך צריך להשלים בשמירתן תהלה, ואם אולי ירצה האיש להשתדל בדרישת טעמם לא הפסיד כלום, והיינו שאמר דוד המלך ע"ה בד"ה לכל קהל ישראל שמרו ודרשו כל מצות ה' אלהיכם, כלומר שתהי' תחלה שמירה ואח"כ דרישה יע"ש. — ואולם היסודות אשר עליהם החקירה נשענת, צריכין שיהיו בריאים וחזקים נמנעי הנפילה וההמוטטות, והוא מה שנודע, כי החכמות הבנויות על טענות שכליות הם מסוכנות, מעוחדות להתמוטט, להיות ששכל אנושי מוגבל, קצר וחלוש הנהו, ובעל עקרים מאמר א' פ' כ"ז הניח,

שלא

שלא יהי׳ שום בעל דת רשאי לחקור, על עקרי דת ואמונתו, כדי שיאמין אמונה בלתי מסופקת — ויש לדעת עוד כי ביעקב אבינו ע"ה נרמז לפעמים ציור קדום על עתידת מעמד ומצב בני המאמינים בנו, איך שהם מתוארים בחיזוק אמונה ובעומק החקירה, כפי מה שהיתה תכונה ההיא בנפש יעקב אבינו ע"ה להיותו משכיל בפילוסופי העיונית כמבואר במהבר חלק ראשון מזה — ועתה נשוב לציור הפסוקים שלפנינו — ויעבר יעקב את אשר לו, את נחל יבוק, ר"ל אחרי שהעביר כל בני התערובות השכליות שהם בוקים מבוקים ומבולקים, והיו עומדים לו לשטנו בדרך, או על שם העתיד שנתאבק עמם בכפם (קאַמפפ = פלאַטץ בל"א) ויותר יעקב לבדו, להיות שהיה שקוע ומוטבע במצולות העיוניות ויהי מתבודד להזדכך כל רעיוניו בעניני אלהית, הרגיש אז כח התנגדות אחז בקרב לבבו שהתאושש והתגושש לנכחו, וזה אמרו ויאבק איש עמו שנתאבק כחו זו לאלהיו להיות דורש וחוקר באמינת הבורא, והוסיף לומר עד עלות השחר דהיינו עד שתבקע החקירה (ומלת שחר מלשון אשחרך) ואמרו חז"ל כת"ח נדמה לו, כנכרי נדמה לו, כלומר פעם נצטייר ענין הגון כפי טבע החקירה, ופעם עולה עמה דבר זר אשר לא יתכן ח"ו, וירא כי לא יכול לו ר"ל אחרי שכח הנגודי הנזכר לא יוכל להשתרר במאמין המחזיק בתומתו תחלה, ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו, רצה בזה לומר אחרי שנגע בו בדרך הפילוסופי׳ ובכף ירכו רומז על החקירה זו המסתכנת לפעמים להתמוטט באשיותיה מצד קצר המשיג ועומק המושג, ולזאת באמת נתקעקעה החקירה ממקומה — וירך. מלשון רך כי החקירה רכה בכל מושגיה, וכן גזר מלה זו געזעניאוס בשרשיו מהוראת פעל רכך, או שהוא מורה על עומק ותוכית הדבר כמו ירכתי בור ירכתי המערה ירכתי הבית, ואחרי שכח זה לא יוכל לו

להזיקו

להזיקו, אמר בלבו (על דרך ההגזמה) שלחני כי עלה השחר, ומלת עלה פה מלשון כריתה והכתלקות, כעלות גדיש בעתו, כלומר שאמונה הרכבתה עצמה על החקירה ורפתה רוחה והיתה נכתלקת ממנה, ויתאמץ עוד יותר המאמין והכתולל לומר אל כח הזה לא אשלחך כי אם ברכתני, כלומר שתודה לי על יתרון שבלי שלא הייתי פוסח על שתי סעיפים ורק דרך אמונה בהרתי. — ואיתא במדרש על פסוק זה, היינו דכתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך, כוונתו בזה לומר לפי עניננו אף שחדשים יעלו ע"פ חקירת הפילוסופי' (מלשון לבקר נהיכלך), בכל זאת רבה היא האמונה בבל שביליה, אם שנתיסדה תחלה בכל לב משכיל ודורש, אז יעלה אבר כנשרים יגביה עוף ולא יתקלקל בחקירה ולא יכשל בה, מלת ברכתני מלשון יתרון כמו על כן ברך — ועם זה נתגדל וינון שם עמינו המכונה יעקב בתורה, היות שהם מאמינים בבורא ב"ה על יסוד ועיקור אמונה בתחלה לשם ישראל, כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל, ר"ל בכח מה שנתלה באמונת הבורא, ובכח אנושי הסובב ללכת ע"פ החקירה, (וכן באמת כל חסידי אומות העולם אשר ישורו על החקירה בכח יסוד אמונתם בבורא ב"ה שנשתרש תחלה בנפשם בשם ישראל יכונו, וכן איתא במתניתין ריש פ' חלק כל ישראל יש להם חלק עו"הב אף חסידי אומות העולם במשמע, והרמב"ם בהלכות תשובה פ"ג שפסק בפי' חסידי או"הע יש להם חלק עו"הב סמך על דברי ר' יהושע בפ' חלק דף ק"ה שאמר לר' אליעזר וכי נאמר ישובו רשעי' לשאולה בכל גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלהי', ואלא ישובו רשעי' לשאולה מאן נינהו כל גוים שכחי אלהים, אבל אחריני אתו, כדאמרינן בריש פרקין ורעו זרים צאנכם ובני נכר איכריכם לעולם הבא), ויקרא יעקב שם המקום ההוא, ר"ל שכנה ציור

עיוני

עיוני הזה פניאל, באמרו כי ראיתי אלהים פנים אל פנים, ופנים מהוראת אופנים כלומר על שתי אופני האמונה והחקירה היתה פניתי אל השכלת אלהי׳ ותנצל נפשי מדרך החקירה שלא נלכדתי ח"ו ברשת השיבוש והשגיאה. ויזרח לו השמש, לו לרפיאתו שזרחה לו שמש צדקתו אשר מרפא בכנפיה אחרי שהיה צולע על ירכו, אלו היה הולך בדרך החקירה לבד ולא השריש לפניה יסוד אמונה בקרבו, על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, זהו צווי ושיעורו שלא יתהנו בני ישראל מדרך החקירה לבד, וגיד הוא הוראת הכח כמו וגיד ברזל, והנשה מלשון קפיצה שתתעקר החקירה ממקום אמונה, ונקרא ע"פ דרך החקירה גיד הנשה בפרט, אשר על כף הירך שהיא כלל החקירה החלושה, עד היום הזה, ר"ל עד היום הזה החקירה לבדה בלי אמונה ההולכת לפניה מסתכנת. — ואגב גררא יש לפ"ז לקרב קצת כוונת מדרש הנעלם מביאו בעל עקידה פ׳ וישלח שנדחק ליישבו, והוא באמת קשה ההשגה, בדרשו מלת את לרבות תשעה באב, אמנם לע"ד כוונתו לומר ע"פ עניננו כעת, שאף שהדרישה בטעמי המצות מותרת כל הימים לכל מבין באם שמתחלה היה משתדל בשמירתן, כפי הנחת בעל בינה לעתים הנזכרת למעלה, עכ"ז מטלת את פה יצא הריבוי מן הלאו לא יאכלו שאיסור הנאה במשמע, לומר שאף החקירה כמו זו אשר הנאת נפשית היא אסורה ליהנות ממנה בתשעה באב לפי שהיא משמחת כמבואר מן הפסוק פקודי ה׳ ישרים משמחי לב הובא בא"ח להוכחה לאסור כל משא ומתן בהלכה. — ולבסוף בפרשה ל"ג סיים הפסוק ויבא יעקב שלם רמז בזה שהגיע המשכיל לתכלית השלימות כמו שדרש ר׳ יוחנן במדרש שלם בלימודו לפי שסלל את דרכו באמונה תחלה, וכאשר הקריב לבוא עיר שכם ויחן את יושביה [וזהו כזיווג א׳ שבמדרש שפתר

מלת

מלת וַיְחַן מלשון חינוך ואף שהניקוד מורה שהוא מנל"ה] להורות אותם יסודות האמונה אשר יתחקו עלי לוח לבם טרם בואם לדרוש את כל ידיעות התרומיות מבעלי אסופות, הציב שם מיד מזבח לעבודת הקודש, לשפוך כל תחנה לפני אל אלהי ישראל ולעבוד אותו בכל לב כל הימים, ולכוונה זו עולה יפה פירוש אונקלוס שתרגם ויקרא לו אל, ופלח קדם אלה.— ועם זה נרמז בפי' הפסוקים שלפנינו איך שיהיו באופן זה כל דרכי בני המאמינים לבל יכשלו בהליכתם בחיפוש אחר חיפוש, אם שאינם מלפנים רגילים באמונה שלימה שלא תשער בסתירה מה שהוא מן החוש, כפי פי' בעל עקרים מאמר א' פ' י"ט, וזהו מה שרציתי לבאר.— ובשל"ה הקדוש נרמז ע"פ דרכו ציור גיד הנשה נוטה קצת לציור שלנו ע"ש.— עוד בי שלישיה והיתה לבאר ע"ד העתקה, פ' מזמור שיר הנכת הבית לדוד בתהלים ל', אשר כבר יחדתי בשם הפרטי חנכת בית יוסף, לעת שחנני אלהים להמיר את ביתי שהיה בו משכני זה שלשים וארבעה שנים, בבית אחר להסתפח בו לנחלתי, ומי יתן ויקוים בו הכתוב שגדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, ואני תפלה שיהיו עיני ה' פתוחות אל הבית הזה לילה ויום, ומי יתן ויוחקו דברים אלה על לבב כל לוקח מוסר השכל, למען יצליחו ולמען ישכילו כל הימים אשר הם חיים על פני אדמה — וזה החלי בעזה"ית — הנה מלבד הספיקות שנפלו בזה הענין, ומאהבת הקיצור אין להאריך בהם, יש רק להתעורר על שתי ספיקות עצומות אשר אין להמלט מהם בהשקפה ראשונה מיד, האחת היא למה שמתחיל המשורר בפסוק א' מזמור שיר חנכת הבית וכתובים אחריו אין שום זכר ורמז מאיזה בנין כלל, ובאמת נרהק שם רש"י ז"ל לומר שמוסב בנין הזה על הנכת הבית בימי שלמה, והמבאר שם צדד לומר שאין זה בית המקדש, אבל

טעם

טעם הבית בית ארזים שבנה לו הירם, וכן אמר הראב"ע ז"ל בתוספת דבריו שבזמן הזה חלה, ובתלמוד שבועות פי' המהרש"א ז"ל שמזמור הזה נתיחד לדוד על בנין הבית, וכן היו אומרים ארוממך, שבו נתנו הודאה לה' בבנין בית שני — והשנית יש לתמוה על המשורר שהתפאר כ"כ לאמר על עצמו בפסוק ז' ואני אמרתי בשלוי, הלא ידע כי העת בוגדת ומתעללה כבמשחק בקובי', הפוכה היא כמו רגע, הן בעצמו אמר במקום אחר עתותי ביד ה', ואיך עלתה על דעתו הרמה עתה שלא ימוט לעולם? ע"כ למען התר אגודות הספיקות הללו פניתי לי דרך אחר בענין כל הפרשה באופן יותר נאות ומתקבל, ונקדים לפנים דברי בעל עקידה פ' צו שער נ"ה וזה לשונו הטהור שם „הלא מהראוי שיברך ה' את בני ישראל בברכה המשולשת בתורה לג' ענינים, וזה כי בברכה ראשונה המתחלת במלת יברכך כוון לברכם בענין נשוא השכל והמדע שהיא ברכה שלימה וסתמית, בה יוסיפו תוספת ברכה והכרה שכלית בעניני אלהיים על מה שקדם להם, ועוד, ישמרם מכל טעות השגיאה שהם סכנה עצומה, וכן תקנו אנשי כנסת הגדולה מספר הי"ח ברכות להתפלל בהם ג' ברכות שהם אתה חונן, השיבנו, סלח, שהם ממש מענין וישמרך, כי אשר לו השכל צריך דעת מתמיד לשמרו להשיבו לבריאתו כשתסור, כי אין איש אשר לא יחטא — ובשנית כוון להוסיף להם ברכות הצלחות הזמנית אשר יעבדוהו בהם הבורא ב"ה אשר יראה להם עוז ימינו, ואור פניו אשר ירצם, וכן יחדו לזה בבקשת דברים הכרחיים לגופים שלש, והם ראה, רפאנו, וברך עלינו, שהם שחרור הגופים, בריאתם וסיפוק צרכיהם להם בכלל יאר ה' פניו אליך, כי בדברים כאלה יראה אור פני אדון אל עבדיו, (וכן פי' הכוזרי מאמר ג' י"ט וז"ל ואח"כ יתפלל על בריאת הגופים

והנפשות

והנפשות והיא ברכת רפאנו על בריאת הגוף והנפש לישר העקמימות שכלב האדם המתרשל בעבודת ה׳),— ובשלישי כוון לגמול להם, על מה שהזמינו עצמם לעבודתו יתעלה, ומדת טובו לגמול להם שכר טוב, ומעין זה ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום, שהוא העקר, קרוב אלהים והדבקת בו, שהוא תכלית הכל, והוא הטעם לברכה זו אחר התפלה, כי כמו כן ישרת האדם לפני קונו בכל ג׳ ענינים הללו, אם בשכלו מצד כוונת השלימות, ואם בנכסיו משום ביטול זמנו מכל עסקיו, אם בגופו מצד מה שמוכרח לקבל עול התבודדות וההכנע, וזהו שאמרו ואהבת את ה׳ בכל לבבך רומז על השכל השלם, ובכל נפשך מוסב על הגוף, ובכל מאודך זהו הממון, ע״כ — ונלוה לזה נקדים עוד להבין מאמר שנמצא בירושלמי פ׳ הקורא, מובא בעקידה שער הנ״ל, שמואל אמר אני מניתי אפרוחיא, ר״ל בזה שהייתי חושב שיסדר אדם תפלתו מקדם בברכת השנים, אשר על כן התבוננתי בעיון וכוונה באותן אנשים אשר פרוח תפרח להם הצלחתם הזמנית ונתעלו מאוד במדריגת העושר והגדולה בבחינת אהבת הערב, ר׳ בון אמר אני מניתי דומוסי׳ פי׳ שורות אבני כותל, מובן בזה בנין הגוף, לפי ארחו ורבעו, מצד האיברים הרגילים למעשה הצדקה ותושיה, בבחינת אהבת המועיל, אמר ר׳ מתני׳ אנא מחזיק טיבו לרישי׳ דכד הוי מטי למודים כרע מגרמי׳ כלומר שכל תועלת הטוב והאושר רק נובעת מן הראש שבו מקום השכל והמדע, והוא כורע מעצמו מצד ההרגל, ומשתחוה מתודה אל ה׳ אשר חנן לו שכל ובינה, מפאת אהבת הטוב, שהוא הטוב הגמור והמוחלט, לא יפכד ולא ישתנה, אם שהוא מחוקה על הישר, מלבד באם שישט מדרכי השכל והתבונה האמיתית, אזי גם הוא נופל בהפסד, והתחלקות ענין האהבה

ומיניה

ומיניה על דרך זה הובא בעקרים מאמר ג׳ פ׳ ל״ה. — וכבר אמר שלמה המלך ע״ה, כי תבוא חכמה בלבך מיוסדת על הקדמות אמיתיות, והדעת ינעם לנפשך, כלומר שתשתמש כראוי מהמושכלות הראשונות, מזמה תשמור עליך הבונה תנצרך, שלא תכשל בסברות משובשות, וזהו אמרו להצילך וכו׳ מאיש מדבר התפוכות וכו׳ כי הבינה שישתמש אדם בה כראוי מיוסדת על הקדמות אמיתיות, תדריך המעט בדרך הישר לא יכשל בה, וא״כ אין אחד בדעות הנזכרות מחשבה זרה ח״ו, ולאפוקי מפי׳ העקידה הנזכר ובעל נצח ישראל בכוזרי מאמר ג׳ מ״ט מובא ג״כ שם מאמר הנ״ל ורצה לרחוק שהעידו בעצמם על קושי הכוונה, שנכשלו בעבור שרצו להתפלל ביחידות, כי כן הניח הכוזרי בעצמו, ומהם שמעט הוא שתשלם התפלה ליחיד מבלי שגגה ופשיעה ע״כ קבעו להתפלל בציבור. — ועתה נשוב לסדר הפסוקים שלפנינו, דהנה דוד המלך ע״ה היה ג״כ כוון בתפלתו והודאתו על ג׳ אופני הטובה הללו והתחיל לומר מזמור שיר חנכת הבית עד סופו וזה ביאורו בפרט. (א) מלת בית הושאל פה על הגוף, כי האדם ביצירתו והמונתו ידמה לבנין הבית ותכונתו באמרו ויבן ה׳ אלהים את הצלע, וכמו כן מצינו ביום שיזועו שומרי הבית, שוכני בתי חומר, ועל הרכוש כמו בית המן, וביותר מוסב על הנפש, שתדור בחומר הגוף לתכלית זו למען השלימה, כאשר ישלים האומן את הבית בכל צורותיו, וכבר אמר החכם בשפלות ידים ידלוף הבית, וזהו כוונת הפסוק במקום אחר, הוי בונה את ביתו ר״ל את נפשו, בעולה, ועליתו שנתעלה בה בלא משפט, וכן יתפרש חכמות נשים בנתה ביתה לכוונה זו, ובאבדון נפש הרשעים אמר יהרסם ולא יבנם, ומעתה שיעור הפסוק פה שָׁר מזמור הזה דוד המלך ע״ה ביום ראותו הוצאת רכושו התאמצות גופו והשתדלות רוחו על צד

המועיל

המועיל, ומלת חנכת מלשון חנוך לנער שהוא הלימוד והדרכה
ומובן בו השימוש באיזה דבר החנוכי, וממנו ילמדו כל בני אדם
לעשות כמתבונתו בכל ג׳ דרכים הנזכרים, ואז ישכילו ויצליחו
כמוהו, ויפה מסכים לזה הפסוק אחריו ארוממך ה׳ כי דליתני
נגזר ממלת דלי שעולה למעלה לתועלת אחרים. וכן נתוסף
רכושי להועיל בו לזולתי ולכל המצטרכים בו, ובגלל כן בל ישמחו
אויבי לי, כי לא הרביתי כסף והזב להבל וריק, ועם זה רמז
לכל נדיבי עם איך שיתנהגו בעשרם והונם לתועלת הטוב המוחלט.—
(ב) ארוממך מלשון גובה, כדאית׳ בתלמוד שבועות שעל כל אבן
גדולה שבירושלים אמר ארוממך, ודלא כפי׳ האלמושנינו שהוא
מלשון שפלות ועוני. — (ג) ה׳ אלהי שועתי וגו׳ הודאתו בזה על
קיום הגוף ובריאתו המתמדת, ואז היתה כל מגמתו להתפלל אל
ה׳, ומלת ותרפאני הוראתה ג״כ על חיזוק הבריאה מקדם כידוע,
וא״כ כל איש שהוא בחזקתו רק ישתדל לפנות אל ה׳,
בכל דרכיו ובכל מעשיו, כי זה כל האדם שישתמש באבריו
לתכלית הטוב, והוי״ו הוא וי״ו ההמשך על זמן הקדום, כלומר
אחרי שקימתני — (ד) ה׳ העלית וכו׳ מלשון הסתלקות כמו אל
תעלני, הודה בזה על אשר העביר ה׳ את נפשו מהשחתת השכל,
שלא נסתכן ללכת בעקמימיות, ובמלת שאול מצויר ציור הצרה
והסכנה המתגוללת על נפש החוטאת, וכן פי׳ המרש״א בשבועות,
העלית שהיא עליה מבבל שנגלו שם בני ישראל, והיו החובים
בצרה, כדאמרינן בפסחים מיד שאול אפדם, שהמכוון בהאי
קרא מתוך צרה גדולה ועמוקה כשאול — ומלת בור רומזת על
הטועה שהוא הנעור וריק, כמו ולא בור ירא חטא, באין אלפים
אבוס בר הוראתה ריק, וברש״י שם במקום שאין ת״ח אין הוראה
נמצאת

נמצאת כהלכה, או שהוא לשון ארמי' כמו שתרגם אונקלוס לא תשום לא תביר, כי כל הטועה הוא משומם ומבולבל, והמ"ם מירדי מ"ם השלילה כפי' המבאר שם. — (ה) זמרו לה' חסידיו וגו' וברגע זו שהרגיש התעוררת הודאה זו, נשא את שירו במקהלות לומר זמרו לה' כלומר כל בני אדם שנתברכו בג' טובות הללו מחסד אלהים צריכין להודות לה' על אשר השפיע מטובו ואצל להם מברכתו, ואם לפעמים לא יביא להם את תאותם במהירות, אל יתיאשו ח"ו להסב לבם אחורנית, ולהסתפק הלילה בהוחלת ממושכה, ואומר (ו) כי רגע באפו, מלת כי מלשון אע"פ שרגע קטן יתעכב ה' באפו, וחמתו נתכת לענוש את הגוף, עכ"ז חיים ברצונו, כי מפי עליון לא תצא רע וכן פי' מהר"ם אלמושנינו, ובערב ילין בכי רק זמן קצר משך הפורענות שבה תסור הצלחתו, ולבוקר רינה, חיש תִבָקַע כשחר התשועה ממהרת לבוא ולא תאחר, ומצד השני הער יעיר המשורר שבל יבטחו בני אדם ג"כ בהתמדת הצלחה, שֶׁכֵּן תקום לעולם, הס מלהזכיר, וזהו אמרו (ז) ואני אמרתי בשלוי, בלשון תימה ר"ל ההיה בלבבי מאז, להחליט בחיוב שבל אמוט בשלוי, לא תתכן גזרת זה המשפט לבן אדם אשר ינוד בימי צבאו כקנה במים, ועם זה ישוב למה שמתחיל מגודל רכושו שבל יתפאר בו. (ח) ה' ברצונך וגו' עתה ישוב לברכה שניה, שהיא קיום הגוף ואומר הן אתה ה' ברצונך העמדת להררי עוז, טעם הררי על בינוי הגוף שהוא מתרומם בקיומו כגובה ההר, שרק בסבת ה' יתקיים הגוף, ומבלעדו יחלש ויגוע, תעיף עיניך בו ואיננו, הסתרת פניך וגו' זה רמז על ברכה שלישית שהיא הכרה שכלית בעניני אלהיים, והֶסְתֵּרַת פנים היא הסתלקות השגחה, כמו שנאמר הסתר אסתיר, וכן תסתיר פניך יבהלון, כלומר מיד שהסיר ה' את פניו מנפשו, צפון לבו משכל

יסוכסך

יסוכסך רוחו וישגה, ומלת בהל תופסת ג"כ לשון שממון ושגעון כמו תגע עדיך ותבהל, נפשי נבהלה, והביאור שם בו"הל מסגולת הבהלה שתאבד כחות הדבר אשר נהה עליו, הן בגוף הן בנפש, ואמר במקום אחר אלך אשובה אל מקומי, ענין פעולת השכינה שהיתה בתוכינו מעלינו נמשך אחריה העדר השגחה כמו שאמר והסתרתי פני מהם והיה לאכול, כי כשנעדרה ההשגחה, והשגחה נמשכת אחר השכל, והשכל כנגד המקרה, ובהסתלק פעולת השכל תסתלק השגחה וישאר האדם מטרה אל המקרה, כן פי׳ בעל גבעת המורה פ׳ כ"ד לחלק ראשון מספר המורה. — (ט) אליך ה׳ אקרא וגו׳ לזאת הכינותי את לבבי לשפוך את תחנתי אליך, שבל תטה אשורי מני ארחות יושר, ולמען יעמוד שכלי מוצק על קו הישר שלא יהי׳ נאחז בסבכו לסברות משובשות המביאות אל אבדון, ואומר שוחה עמוקה פי זרות — (י) כי מה בצע בדמי וגו׳ כאלו אמר בחיי כי הדם הוא הנפש, וכן פי׳ המבאר במקומו, ור"ל מה יסכון גבר בכל דרכי הצלחתו בחיים חיתו, כשירד אל שחת וישגשג את שכלו בשוא נתעה, היודך עפר, ר"ל האדם בהעותו, המכונה עפר לשפלת מדרגתו, אם זה יודך ויגד אמתך? הן לא תחפוץ בהודאתו על רוב הצלחתו, אם לא שנתלוה עמו שכל הטוב והישר כמאמר חז"ל אם דעה חסרת מה קנית, א"כ זה העיקר למה שיכונן האדם את תפלתו, והא לך השובה נכונה על שאלת השואל, איך ירא דוד כ"כ מן המות, ואיך אמר היודך וכי לא האמין בהשארת הנפש, כי לפי ביאורנו בפסוק הזה היתה ג"כ כוונת דוד המלך ע"ה רק בחיים הארצי למען זכות ולהשלים נשמתו בעבודת הבורא יתעלה, וזה אמרו בפסוק שאחריו (יא) שמע ה׳ וגו׳ היה עוזר לי בהשלמת השכל לתכלית הנרצה,

ואז

ואז בוודאי (יג) הפכת מספדי פתחת שקי מלת שק יתורגם בל"א (פיזגערקלייד), לפי שבלשון כושי הוראתו מלבוש שנהלבשו בו הכומרים והמתגוררים בארץ, כפי שפי' געזעניאוס שורש שק, ודוד המלך ע"ה על עצמו אמר כן מענותנותו ובמקום אחר אמר כפי' גר ותושב וגו' ובאמת מוטל על כל אדם להתבונן את עצמו כגר המתגורר משך זמנו הקצר בעולם העובר, והגוף הוא השק אשר נתעטף בו גוש עפר, וא"כ הכוונה כשפתחת את מוסרי הגוף, ועורי שהפשטת מעלי, רוחי ונפשי אאסוף אלי להתקרב בדביקת אלהים בארץ החיים הנצחי, האח! מה תאזרני השמחה אשר אשמח אלי גיל, וא"כ מלת ותאזרני פועל נסתר על מלת שמחה, ולתכלית זו תתמלא תאותי (יג) למען יזמרך כבוד אשר בי, והטעם, צלם אלהים נשמת חכמה אשר היא כבודו ויתרונו של אדם, והנפש נקראת כבוד כמו וכבודי לעפר ישכן, אז יעלזו חסידים בכבוד, לעולם אודך, בסיום מלות הללו התחזק המשורר במהשבתו והסכים בנפשו שבל ידום רוחו, כי אם לעולם יודנו בעבור הישועה שהישיר אותו בדרך האושר למצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. —

ומידי דברי בשתי ההערות האחרונות הללו במה שנוגע להישרת רוח האדם העולה היא למעלה, ראיתי מצורף להם לבאר כוונת המאמר בחגיגה פ"ר וז"ל שם, ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה, מאי במסתרים, אמר רב שמואל מקום יש להקב"ה שבוכה בו ומסתרים שמו, ומאי מפני גוה אר"י מפני גאותן של ישראל שנטלה ונתנה לאומות העולם, ר"ש בר נחמי' אמר מפני גאותה של מלכות שמים שנטלה, ומי איכא בכיה קמיה הק"בה והא אמר ר' פפא אין עצבות לפני המקום שנאמר עוז וחדוה במקומו, לא קשי' הא בבתי גוואי והא בבתי בראי, ובבתי

בראי

בראי ליכא עצבות והא כתיב ויקרא ה' צבאות לבכי וגו' שאני חורבן ב"ה וכו' ע"כ. והנה הדקרוקים בזה רבו כמו רבו, וכבר הרגישו בהם המרש"א בח"א והרי"ף שם והרצו מה שתרצו, ובעל עקידה ועקרים נדחקו ליישבו איש איש ע"פ דרכו, ואענה אף אני חלקי אמרה נפשי ליישב על אופנים נאותים ומכוונים, הפן הא' סובב סובב ללכת ע"פ רוב דעות המפרשים שקדמוני באמרם שכביכול ב"ה הראה את כוחו ועוצם ידו על דרך הטבעי ועל דרך הנסי, ואולם מוטב להקב"ה באם שלא יצטרך לשנות את הטבע לשדד את המערכה, כי לא ימצא הפץ בשינוי ותמורה, מלבד שהוא מוכרח לזה נגד המסתוללים ואינם מאמינים בו למען דעת כי ה' אלהים הוא ואין עוד מלבדו. — ומצינו בתלמוד שבת פ' במה בהמה מעשה בא' שנפתחו לו דדין כדדי אשה להניק את בנו ואמר ר' יוסף כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה וא"ל אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה ר"ל לפי שהיה מסתפק ביכולת הקב"ה שנשתנו לו סדרי בראשית, ועל זה רומזת הפרשה בירמי' שלפנינו שמעו והאזינו ואל תגבהו כלומר שתתנשאו במעשי נסים, תנו כבוד לה' אלהיכם בטרם יחשיך, דהיינו טרם שילך הקב"ה בחשכת למעלה מן הטבע אשר לא תמישון ולא תדעון שחרה — ומסיים הנביא אח"כ ואם לא תשמעוה במסתרים, ומקשה בעל המאמר מאי מסתרים, מקום יש להקב"ה כלומר בסבת שתבריחו את המקום ב"ה לשנות הטבע ע"פ הנס וזהו נרמז במלת מסתרי' אזי תבכה נפשי מפני גוה, כלומר מפני גאוה זו כמו שדרשו ב' זוגות הנזכרות, ומי איכא בכיה תרצו הא בבתי גוואי וא"כ מלת גוה נגזרת מלשון גוואי שהם הסתרים הפנימים שעליהם נאמר ושם חביון עוזו, ועל זה הקב"ה בוכה ומתאבל לפי שהוא מוכרח לשדד המערכה לבנים לא אמון בם, והא בבתי בראי הוא

העולם

העולם הארציי והטבעי, ואם בדרך זה יתראה ויתגלה מעשה ידיו
של הקב"ה אז אין עצבות לפניו, ומאי שכתוב ויקרא ה' לבכי,
שאני חרבן ב"ה וכו', והפן השני ג"כ יוסב על קוטב מה שיסדו
המפרשים, שעל שני דרכים גבלו הראשונים את ההשגה אשר
בן אדם יתאמץ בה להשיג מפעלות אלהים אם בנגלה אם בנסתר,
והנה דרך הנסתר מסוכן מאוד וכמעט שלא יכשל בו בן אדם
קצר דעת וחלוש השכל, לזאת הרחק ירחיקו ממנו לבל יהרסו
ונפל מהם עם רב, וזהו הנרמז בפסוקי' שלפנינו, שמעו והאזינו
אל תגבהו כלומר שאל התרוממו הגבה ומעלה ללכת בדרך
הנסתר, ובדברים רבה אמר ר' תנהומא אל תדברו גבוהות ואם
לא תשמעוה במסתרים מאי מסתרים מקום יש להקב"ה דהיינו
עיון הזה הנסתר בשביל שתרצו ללכת במסתרים תבכה נפשי מפני
גוה מפני גאוה זו, שתבטל תנו כבוד לה' אלהיכם בטרם יחשיך,
דהיינו בטרם שתדרשו במופלא ממכם במלכות שמים מה למעלה
ממכם ובמוסדי ארץ מה למטה ממכם, ואמר הפסוק במ"א אם
ימדו שמים מלמעלה ר"ל מה שלמעלה מן השמים ויחקרו ארץ למטה
מה שלמטה ממנה גם אני אמאס כי לא זו הדרך ולא זו יתכן לבן אדם,
ואמר עוד במ"א אם יסתר איש במסתרי' המכוון ג"כ לענין זה
לומר האיך יסתר איש בחוג סתר לו אם עבים יהלך וערפל
חתולתו ואני לא אראנו אם שאין נפשי (אמר הקב"ה) לראות
את האדם מתחבא בדרך הנסתר זה, ומוסיף עוד הנביא ובטרם
יתנגפו רגליכם על הרי נשף, לפי שדרך הנסתר מסובב מהרי
נשף אפל ולא נוגה לו. — ומי איכא בכיה ל"ק הא בבתי גוואי
המכוון בזה שמלת גוה תתבאר מלשון פנימי' ור"ל שאם יכנוס
האדם בפנימיות של הקב"ה, להשיג אותו ע"פ נסתר בוכה הקב"ה
מדאגה מדבר לבל יסכן האדם בדרך זו, והא בבתי בראי שישיג

האדם

האדם את הקב"ה ע"פ הנגלה מה שתראה עינו השכלית בהשקפת מסלות הטבע הנשקף על פני התבל אזי אין עצבות לפני הקב"ה שנאמר עוז וחדוה במקומו דהיינו במקום העולם כמו שנאמר הלא את השמים והארץ אני הוא, ומאי שמקשה אח"כ דהא כתיב ויקרא ה' צבאות לבכי וכו' ר"ל בחורבן כ"המ שהיה ג"כ דבר הנגלה, חורבן כ"המ שאני קאמר לגבי אדם דלא זו האדם אלא אף המלאכים בכו דקמי הקב"ה לא היה הבכיה, משא"כ על גלות ישראל, באם שישראל גלה יגלו בחקירה הנסתרת אז בכיה קמי הקב"ה, דמוע תדמע עינו על עדר הנִשְׁבָּה בידי מְמַשְׁשֵׁי חושך ולא אור וטופלי שקר ואין לך גלות גדולה מזה. ולחתימת זה הענין פקח נא עיניך וראה דבר דבור על אפניו, והכל עלה כהוגן

בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר הָיָה בְּעֶזְרָתִי
לְכַלּוֹת הַהַעְתָּקָה עַד תּוּמָהּ
כֹּה יְחַזְּקֵנִי עַד עֵת זִקְנָתִי
לְהוֹצִיא לְאוֹר עוֹלָם כָּל תַּעֲלוּמָהּ·

ח ד ה

שמעתי קול דברים
עָנָה לי היד הרים
ותהי לי חדתי
אשר ממנו מצאתי.

א

לָמָּה זֶה חַיִּים לְיַלְדֵי שְׁבִיעִי
(ההיד) הִנֵּה זאת חָקַרְתִּי הֲלֹא בִי הִיא
וְאִם מַדּוּעַ מֵתִים יַלְדֵי שְׁמִינִי
(ההיד) אַף עַל זאת אֶעֱנֶה לְדַעַת מִנִּי

ב

אֵיפֹה כֵּן נוֹדַע מִשְׁפַּט הַבָּנִים
(ההיד) אָמְנָם כֵּן שָׁאַל אַחַד הַיְּוָנִים
חוּשׁ נָא אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה שְׁנֵי כַּוָּנִים
תִּרְאֶה מִשְּׂמֹאל לְיָמִין הֵם פָּנִים

ג

לְהִצָּמֵד יַחַד הֵן זאת עִנְיָנָם
לְבַל יַפְרִיד חַיִּים וּמָוֶת בֵּינָם
הָרִאשׁוֹן בְּלִי שֵׁנִי לֹא יָנוּעַ
הַשֵּׁנִי לְבַד מִמְּקוֹמוֹ יָזוּעַ

ד

אֲבָל אִם שׁוֹנָה מֵאָה מִמָּאתָיִם
יוֹתֵר הֵם שׁוֹנִים בִּדְבַר שְׂפָתַיִם
תִּקְרָא לְאֶחָד וְיִחְיֶה לְפָנֶיךָ
בְּשֵׁנִי תְּדַבֵּר וְיָמוּת לְעֵינֶיךָ

ה

בְּתוֹךְ מְתֵי מִסְפָּר שְׁנֵיהֶם נִסְפָּרוּ
מִכָּל מַכִּירֵיהֶם בָּם נִדְבָּרוּ
נָתַן הַמֵּת אֶת חֶלְקוֹ לִשְׁמוֹנָה
וְהַחַי לְשִׁבְעָה גַּם הוּא נִמְנָה

ו

לָכֵן הַשְּׁבִיעִים לַחַיִּים נִכְתָּבוּ
וְהַשְּׁמִינִים יַחַד לֶעָפָר יִשְׁכָּבוּ.

הפתרון יתבאר במדרש רבה פ' בראשית על פסוק וייצר אלהים את האדם, ויעוין שם בפי' מתנות כהונה, ומלבד זה ראיתי שם בגליון טעם אחר, וז"ל ומקצת חכמים שמעתי שסכנה לבן ח' הוא לפי שכל אחד משבעה כוכבי לֶכת, ש. צ. ם. ח. נ. כ. ל., הוא השולט על חודש מהריון, שַׁבְּתַי בראשון צדק בשני, עד ז' חדשים, ואח"כ חוזרים, ולכן בן ח' הוא בממשלת שַׁבְּתַי, מת, שהוראתו רעה, אבל כשתכנס בט' ישלוט עליו צֶדֶק שהוא טוב, ויחיה, וכן כשיולד בז' שמזלו לבנה.

מפתח

הוא במפתח שפתיו מגיד מישרים, למלוא בספר פי' איזה פסוקים ותורף ׳׳יתר הענינים על מקומם, כפי שעלה על דעת המחבר, ומלבד זה החפץ ימלא את ידו באגדות חז"ל, ובמדרשים אשר לקטם המעתיק, אחד אחד בהערות הנוספות, לתתם נופך משלו בהבנת דבריהם ע"פ היסוד שנתיסד מן המחבר במגלת ספוריו—

ספר ראשון

	סיפור	זייטע
מאמר ר' לוי בפ"ק דיומא, מ"מ אין קולו של אדם נשמע וכו' ומימרא דת"ר שם. בהקדמה.		
טעם מה שהי' פחד מלך מצרים באמרו שם ונוסף גם הוא.	ב'	3*[1]
טעם שם משה.	שם	5*
אופן חדש איך שהובא משה לבית פרעה, המרומז בפסוק	שם	—
דברי משה אל רועי מדין בטוב טעם ודעת	ו'	12
מאמרם ביבמות אתם קרוין אדם, וכוונת הפסוקים אשר יעשה אותם האדם בג' מקומות.	שם	13*
רמז הנרמז בסנה, ודעת בעל הכורם אינה מחודשת, ולא לו תיוחס, אחרי שהקדימנו המחבר	שם	17*
כוונת כפל השם אהיה אשר אהיה.	ח'	18*
סוד הרמז במלת אלקים, והבנת דברי חז"ל הדר בארץ ישראל.	שם	19*
ביאור הפסוקים אם יהי' אלהים עמדי וכו' ועם זה יתבאר מדרש פליאה בשמות ולא עשו כאשר דיבר.	שם	*—

כוונת

[1]) כ"מ שנרשם כוכב כזה * תמצא המאמר הוא בהערה באותו עמוד.

	סיפור	זייטע
כוונת המדרש נטל הקב"ה שיחתן וכו'	ח'	*19
כוונת הפסוק מאז דברך אל עבדך	שם	*20
טעם שנהפך התנין למטה	ט'	*22
טעם למה שנלקה היאור על יד אהרן . . .	שם	23
טעם מכה ראשונה	שם	—
— מכה שלישית	שם	25
טעם למה שאין חורף במצרים	י'	26
ישוב על המחבר שפי' מלת קדים כהוראת נגב, וסרה בזה תמיהת הרב בעל שירי תפארת . . .	שם	*27
טעם שנצלו בני ישראל את מצרים . . .	י"א	31
טעם שנקרא משה איש האלהים	י"ג	34
הסכמת המחבר עם הברייתא דאבות דר' נתן, קפאו להם התהום למעלה	י"ד	*39
רמז לשתים עשרה עינות מים וציור התמרים, וכוונת המדרש על צדיק כתמר	ט"ו	*42
הוראת מלת מַן, ותימה על בעל שירי תפארת .	י"ז	*44
טעם שלא ירד המן בשבת	שם	*46
מה שמובן מהרמת ידי משה והנחתן למטה . .	י"ח	*48
פי' הכתוב וישאוהו במוט	כ'	*51
טעם השירה בבאר של מרים	כ"א	55
חיקור על עצת בלעם לבלק	כ"ג	61
תוכחת משה לבני ראובן וגד	כ"ד	66

ס פ ר   ש נ י

מה שנתלה במדת משה רבינו ע"ה	א'	72
מה שנתלה מתורת אלהים שלא תתבטל לעולם .	שם	73

מופת

	סיפור	זייטע
מופת שגם המחבר לא זז מתורה שבע"פ אף שלא היתה בימיו	ב'	*75
הוכחה שתורת משה היתה כתובה בלשון ארמי	ג'	*76
סיפור מע' זקנים שהעתיקו את התורה לתלמי המלך	שם	78
חיזוק לדברי הז"ל שהיו משבחים את העתקה ההיא כפ' במה אשה	שם	*79
בטור א"ח מובא בשם פסקא של סידור ר"ע גאון שהוחזק יום העתקה ליום חושך ואפילה	שם	*—
טעם הסיפורים מבריאת שמים וארץ בתחילת התורה, ומיתר הספורים שיש בהן צורך	ד'	81
סיפור מהפיכת סדום ומה שיש להתבונן בה	שם	82

ספר שלישי.

	סיפור	זייטע
ציור תבנית המשכן ע"פ הרמז	ב'	*89
הוראת מלת כרובים ורמז תבניתם	ג'	93
הוראת מלת כפורת	שם	92
ציור המנורה ורמזותיה	שם	94
רמז למראה ג' אנשים לאברהם אבינו ע"ה	שם	*93
ישוב הפסוקים ע"פ דברי חז"ל במלת אדני, אם שהוא קודש או חול	שם	*—
ציור ורמז נעים על מלבוש כהן הגדול	ד'	96
ביאור מלת אורים ותומים	ג'	*95
רמז על האיפוד וחושן	ד'	98
ישוב מאמר א' בירושלמי וכוונת התנא על ג' דברים העולם עומד	שם	*100
פי' אגדת חז"ל אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, ודרש חז"ל על סולם של יעקב אבינו	שם	*102

ביאור

ביאור הפסוק על מה אבדה הארץ.	ד'	101*
במאמר בנדרים שאמר שמואל ערבוביתא דרישא, על דרך מוסר השכל	שם	100*
ביאור הקרבנות ע"ד העתקה .	ה'	105*
טעם שנפל משה על פניו כאשר עוררו בני קרח על הכהונה.	ו'	113*
טעם שנקראו שקדים מבורר יפה	שם	—
טעם שפריחת מטה אהרן מופת חותך על כהונתו	שם	114*
טעם על מה שהניח את המקלל במשמר.	ח'	116
כוונת מאמר ר' יוחנן בשבת, כל המענג את השבת וכו', ומאמר ר"י אמר רב הנכפל אחריו, ונועם הענין בתפלת תכנת שבת שנתיסדה ממסדרי התפלות לכוונה זו.	ט'	118*
טעם לאזהרה שלא לקלל אלהים אחרים.	ח'	117
טעם עונש המיתה למקושש .	ט'	121*
קצת הסכמה מן המחבר לדעת זוג א' שבתלמוד שבת.	שם	122*
תמיהת ר' משה שמואל ריגיי' על בעל הכורם, גם על המחבר תפול .	שם	—*
דברי המחבר שנתיסדו ע"פ הלכה כר' יהושע שבניסן נברא העולם.	י'	—*
מאמר מרחב ששם המחבר בפי בנות צלפחד .	שם	124
הסכמה לרמב"ן ז"ל על משפט הירושה .	שם	126*
יסוד דברי המחבר ע"פ תוס' י"ט באבות משנה ו'	י"א	129*
החזקתו בדברי חז"ל מן ויעל משה .	י"ב	133*
הבנת דברי מהרש"א ז"ל במס' סוטה וכוונת הפסוק ולא ידע איש את קבורתו	שם	—*

עשרת הדברות

	דיבור	זייטע
טעם לנתינת החוקים במדבר . . . במבוא		137
סגולה נפלאה למספר עשירי . . . שם		140
כוונת הפסוק וכל העם רואים את הקולות. .		145
מדרש חזית על פי פי' העקידה		142*
טעם למה שנאמר עשרת הדברות בלשון יחיד .		143
הסרת הספק החבר בכוזרי		144*
כוונת המדרש שבג' דברים נתנה תורה . .		146*
הכנת דיבור ראשון	א'	147
החזקתו בדברי הז"ל שבני נח הוזהרו על השיתוף .	ב'	150*
טעם שנתכבד כך מספר הז'	ד'	153
כוונת הכתוב אך את שבתותי תשמרו . .		154*
טעם למה שהקדים המחבר דיבור לא תנאף ללא תרצח .		156*
פליאה נשגבה על בעל עקרים		—*
הכנת מאמר רבה בר בר חנה פ' מוכר את הספינה ע"ד העתקה		161*
תמיהה על האדון מיכעלים . . בחתימת הספר		163*
הסכמת המחבר עם ר' ישמעאל במנחות על מלת כרמל. שם		164*
טעם לשביתת המועדים . . . . שם		164
טעם שלא נתיחד העונש בי' דברות . לקץ הספר		166
פתרון המאמר בברכות ג' משמרות הוי הלילה. .		168
כוונת הפסוק ה' יראה ללבב		170
ביאור הפסוקים שבפ' וישלח ל"ב ע"ד ציור מוסרי וכוונת מדרש הנעלם		171
ביאור מזמור שיר חנכת הבית		178
מאמר בירושלמי פ' הקורא כוונת מאמ' בחגיגה פ"ר ונלוה לזה כוונת וביאור הפסוקי' שבירמי' ואם לא תשמעוה וכו'.		182

תם המפתח
ובה' אני בוטח
כי לא יסיר חסדו
ואמתו מאת עבדו

ספר

כתות מני קדם

מדובר בו נכבדות

מן

כַּת הָאִיסִים וְכַת תֶּרַפֶּתַא

והעמים קראו להם בלשונם

עסעער טהעראפעטן.

כפי משפטם, מנהגם, מעשיהם ומדותיהם, הכל כאשר לכל כמו שכבר ספר מהם בלשון יון

הרב ר׳ ידידי׳ אלכסנדרי ז״ל

בספר אחד המכונה בשם

חיי ההתבוננות

ובקצת ספרו

כל צדיק חפשי

ועתה נעתק ללשון עברי ומספר הדשיו לחוצצו שמונה

מאת

יוסף פלעש

בעל המעתיק ספר היורש וספר חיי משה.

פראג דרוק בייא משה הלוי לנדא

אשר שמענו ונדעם
ואבותינו ספרו לנו
לא נכחד מבניהם
לדור אחרון

(תהלים ע"ח)

פתח דבר

בתוך החיבורים המופלגים, המתיחסים להרב ידידי' אלכסנדרי ז"ל המכונה פילון, ראיתי בבני התערובות האלו, חיבור אחד ממנו מיוחד בשם כל צדיק חפשי ואחד בשם חיי ההתבודדות, יתבאר קצת בראשון, ובשני כלו מתהות כת האיסים וכת התרפתא, הידועים בשמותם עלי אדמות בלשון העמי' עסעער טהעראפעטן, ואחר שטעמתי מדבריו המתוקים לחיך, והערבים לאוזן שומעת, התעוררתי כי מצאתי בהם חדשים לא שערום קדמוניו, אשר עד כה נסתם החזון מעיני, לזאת אמרתי להעתיקם בלשון אחי ועמי, למען ידעו גם המה את מעשיהם ומשפטיהם בפרט מה שכבר לא ראו ולא התבוננו. — וביותר נסבותי למלאכת העתקה זו על יד ידידי נפש חשקי הרב המליץ הפילוסוף הכולל התורני היקר מהו' שלמה יהודא ליב ראפאפארט נ"י מעיר לבוב (וכעת נתמנה לשבת על כס הרבנות בעיר המעטירה ק"ק טארנאפאל, וה' יכון כסאו עד עולם) שהעירני באחד מכתביו הנעימים, לשום קסת הסופר על מתני, ולהגיע יקרות כאלה רבות לבני עמינו, ולהעיר לבבם יחד ביראת אלקים, והוא גם הוא עתיד לשלוח לפני, נוף אמרתו על חיי האדם הגדול הזה, להיות לראש דבר אל כל חלקי חיבוריו המיוחדים (וכן יעידון דבריו הנחמדים בעצמם מתוך הכתב אשר יזהירו פה כזוהר הרקיע לנגד כל קורא בראש

הספר

הספר) — התאוששתי על כן בהשתדלות הרבה, כי לא רפתה רוחי עד עשותי ועד הקימי מזמות לבו, להביא לו כל תאותו. — ותודתי בל אמנע להגידה בפה מלא כשתשמע אזני [ענין] כי מלאה העתקתי חן בעיני בני עמי, לרוב התועלת המסתעפת ממנה. — וטרם אחל לקרבה אל גוף הספר, טרם אעלה ראש אומר לאחוז בסנסניו, תיגע מעט ידי בנכור שמשתפכים בו כל המעינות הסיפוריות, הן מחכמי עמינו הן מספרי אומות העולם מה שהביעו ממקור כתות הנזכרות, ומה שהשיגו מהם לקות דעתם בקילור נמרץ מה שיכיל עט הסופר — .

בראשונה יש עם לבבינו להודיע מה דעתן של חז"ל, אשר לבם כפתחו של אולם, וקטנם עבה ממתנינו, מה שהועילונו בענין הנוגע לכתות הללו, ומה קבעו עליהם מסמורות אשר לא ימוטו —.

הן אחרי חפשי בחיפוש אחר חיפוש בכל המקומות שנגעו בהם רז"ל, לא ראיתי כלל שהועלה על שפתם שם אישי או תרפתא, כי אם לרוב הובאו מהם כת הכותים, מינין (ועיין מזה תוס' ר"ה פ"ב), הצדוקים, בייתותים, והקראים, ולפי דעתם היו כל אלה כופרים בתחית המתים, כמו שאמרו פ' הרואה, משקלקלו הצדוקים, תקנו לומר מן העולם ועד העולם שהיו כופרים בתחית המתים, וכן הוזכר בגמ' סנהדרין דף צ' ע"א אמר ר"א בר"י בדבר זה זייפתי ספרי הכותים, כלומר הראיתי להם שספריהם מזויפין, שהיו אומרים אין תחית המתים מן התורה יע"ש, ובמדרש רבה רות ליני הלילה, ומהיכן היה לו המעשה וכו', עד אמר א"כ לא מתן שכר לצדוקים ולא תחית המתים, ובעל צמח דוד חלק א' ת"מ לאלף הרביעי מסכים עם דברי רשב"ם ז"ל שפי' בב"ב פ' יש נוחלין ד' קט"ו שצדוק ובייתות טעו שהיו סוברים דרב קאמר עבדו למקום ואל תקבלו שכר, ואמרו כמו שאין ממש בדבר זה, כן כל דברי חכמים, וטעו ופקרו בדברי חכמים, ויעוין ג"כ באבות דר"נ פ"ה,

והברטנורא

והברטנורא בפ׳ בתרא דידים שם יאמר שעד היום הזה נשארו מישראל פלטים במצרים, בדמשק ובקונסטאנטינו׳, והם לשכים בעינינו ולצניניס בצדנו ואנו קוראים להם קראים, לפי שאין להם אלא המקרא לבד, וכן גורס הברטנורא פ׳ ר׳ ישמעאל במכאות שהיו צדוקין וביתוסין אומרים, ואולם התוי״ט שם בז״הל, וירא׳ שאף על פי ששתי כתות יצאו למינות, מ״מ כת זו פקרו בדבר זה וכת זו בדבר אחר, ואח״כ קבלו שתיהן לרעה, והרמב״ם בפ״ק דאבות מבאר שיקראו בארץ מצרים קראים, ושמותם אצל החכמים צדוקים וביתוסים, ובפ״י מה׳ עבדים שצדוקים ובייתוסים הם כנותים קודם גזירה, ובתשובת ר׳ בצלאל סי׳ ג׳ שבזמן הקודם היו להם כמה מדות טובות, אבל באלו הקראים שבזמן הזה שקלקלו מעשיהם, וכן בי״ד ס״ב סק״ט ובסי׳ ע׳ ס״ז באים סמוכים זה עם זה, וכן ברוב המקומות שבתלמוד נמצא שצדוקים ובייתוסים נזכרים לרעה, גם האברבנאל בפירושו על המשניות יתן מסך מבדיל בין שתי כתות הללו, וכן ר׳ גדלי׳ בס׳ שלשלת הקבלה מבדיל בין מחשבות הצדוקי׳ ובין מחשבות הבייתוסים, אמנם הרב המורה פ׳ ע״ג מח״א מזכיר רק שם הקראים, וכמו כן בעל המחבר שבילי עולם במתלכת מצרים מביא רק כת הקראים — והכוזרי מאמר ג׳ ס״ה עד ע״ג, וכ״ב כ״ג לט׳ מביא מן הצדוקי׳ והבייתוסי׳, ובעל עקרים מאמר ד׳ פ׳ ל״א וז״ל לחלוק על הצדוקים והכותים הכופרים בהשארת הנפש. פֿעוקערקונדע פראג 1820 מביא רק כת הקראים לבד — ועתה יש לפנות את לבבינו אל סופרי עמינו ונשמעה מה בפיהם גם הם ואציעם הנה כסדר אשר באו לידי —.

היוסיפון בס׳ קורות ימי חייו כותב כשהגיע לשנת עשרה שנה, כבר גמר בלבו, לחקור ולנסות בנמנוס את יסודות שלש כתות הללו, אשר הנו שרשם אז בתוך היהודים, שהם כת הפרושים הצדוקים והאיסים, כי באופן זה ידמה לברור ולבחור בטוב אשר בהם, אחרי שידע כל פנימותיהם, והוסיף שם בז״הל, ,,הן כל

זאת

זאת לא שוה לי ולא נחתי ולא שקטתי, עד ששמעתי שאיש אחד באנגלאנד שמו בחר לו חיי הבדידות, לבושו ארוג מקלפי אילנות, נזון מפקועות שדה יום ולילה, רוחץ במים קרים לטהרתו, והלכתי אחריו בדרכיו, ואחרי שהייתי אצלו שלש שנים ואביא את תאותי שבתי בשלום העירה ירושלים" — וכן מובא בס' קורות הישראלים להאדון יאסט פ' ח' שיוסיפון היה חזק בגופו ע"י הרגל התקשות שנתגדל בין האיסים — ובס' מלחמות העברים ליוסיפון וז"ל „שלשה מיני פילוסופים אצל העברים, כת אחת פרושים, והשניה צדוקים, והג' היא האיסים, עברים הם, איש את רעהו אוהב יותר מזולתו, מתענוגות יתרחקו, וצדקה תחשב להם מדת ההסתפקות, מבלי שיכבשו מנטיות הפעלית, מאום ימאסו בהזדווגת האשה, וילדים אחרים אשר עוד רכים המה ליגיעת התלמוד, כקרוביהם יתחשבו להם, ואומנים אותם במנהגיהם", ועוד שם מוסיף והולך את יתר משפטיהם ומנהגיהם אשר כרובם כן הובאו בס' היוחסין אשר אגיע לפניך · — הש"ק ד' ק"ד א' כתב בז"הל „כתב פילון היהודי שקרוב לדור הנה היה נמצא כת אחת של פרושים כמו ד' אלפים שיצאו מערי יהודה, והניחו נשיהם ובניהם וכל עסקיהם, ונתנו כל לבבם אל הפרישות, לכן נקראו פרושים ובלשון יון איטיא ר"ל קדושים, והיו עושים כל מלאכות ביניהם, ומשרתים זה לזה, וכל מיני רוח, והאסיפת מן השדות היו מפקידים ביד הגזבר כללי נאמן אצליהם, והכל היה הפקר אצליהם מאכל ומשתה, והזנת חולים וקבורת מתים, וכלם כמו שבת אחים יחד, ולא היה ביניהם כלי זיין, ותמיד היו לומדים תורה, ודורשים בשבתות וי"ט, והיו חסידים גדולים וקדושים בלי נשיאת אשה ע"כ" · והנה לרוב דברים אלה הם דברי המחבר המעתקים, כאשר תחזינה עיני הקורא בפנים הספר, אך מה שהוסיף לומר „בלי נשיאת אשה", אשה בכל אלה לא מצאתי בדברי המחבר שלפנינו — ·

ועתה הסכת ושמע מה שדבר מהם ומהמיהם בעל היוחסין ד' קל"ט א' מביאו ג"כ ס' הדורות, וז"ל „כת הנזירים הנקראים

אסיכוס (ר"ל עססאנר) המתחיל היה יהודה הגלילי, ואלו היו סבה להמריד היהודים על הרומיים, שאומרים, כי אין ראוי להמשיל על האדם בלתי ה' לבדו, ולא יקרא כי אם האל האדון יתעלה, והם בעלי מדות טובות, ונהנים מיגיעם, אוהבי משפט שונאי בלע, ושומרים עצמם מהזנות, ומתחלקים לב' כתות בענין הזיווג, כת מהם נושאים נשים לשמירת המין, אחר נסותם ג' שנים אם ראויות להוליד, וזה יודע מענין הנדות, ואחר היותם הרות לא יבעלו עוד, שאין הכוונה אלא לשמירת המין, ולא לתענוג, וכת מהם אין נושאין אשה בשום פנים, שסוברים שלא תמצא אשה שתשמור ברית לבעלה בשלימות, וכולם משותפים בעשרם, וכל מי שיכנוס במנהגם ודתם, מכניסים עושרם באוצר, ומשם נזונים ומסתפקים במאכלם ומלבושיהם, ומשם נותנים למי שירצו, אבל לא לקרוביהם, כי אם ברשות גדוליהם, ואם לא יקח מהאוצר לצרכו מחזיקים אותו לרוע, ויש להם ענוה ויראת ה', ועד שיזרח השמש לא ידברו כי אם בשבח האל, ואחר תפלתם הולכים מעט להסתחר ולעשות מלאכתן, וזה ברשות גדוליהם, ואחר רוחצים גופם במים קרים להחלים תחות המשגל, ופורשים על ראשיהם סודר לבן, ואח"כ יושבים בסדר, ומניחים לפני כל אחד מטפחת, והמבשל נותן קערה מהמבושל, ומברך הכהן המוציא, ואח"כ מברכין ונותנים שבח לאל יתברך, וחוזרין למלאכתן עד ערב, ובאים לביתם ומביאים אורחים כל מה שיזדמנו להם, ולא יעשו זולת רשות גדוליהם, כי אם להועיל להנצרכים, ולעניים, וגם לספוד ולבכות ונעלבים ואין עולבין, ולא יעשו עולה ולא ידברו כזב, ושומרים עצמם מהשבועה, ומעיינים בחכמת התורה, ומוציאים ממנה חכמות טבעיות, להבין טבעי הצמחים וב"ח, וכאשר ירצה אדם להכנס במנהגיהם, אין מקבלין אותו תיכף, רק מאכילים אותו ומשקים אותו שנה תמימה, ונותנים בידו קרדום אחד ומלבישים אותו לבן [1]) — ואחר עבור שנה שרואים שיש לו מדות טובות, מביאים

---

[1]) הקרדום רומז על מלאכת עבודה, והלבוש לבן רומז על נקיון לבב,

אותו ביניהם ומלמדים אותו להטביל, כדי שיתנהג בפרישות, ואחר ב' שנים מכניסים אותו ביניהם, וקודם שיאכלו עמו משביעים אותו שיכבד השי"ת על כל הנמצאות, ויתנהג עם הכל במשפט אמת וצדקה, וישנא הרשע, ואם באולי יבוא א' מהם להיות לראש עליהם, משביעין אותו, שלא ישתרר בגאוה, לגודל לבב, ושלא ילבש מלבוש זולת הנהוג ביניהם, וינעור כפיו מתמוך שוחד, ויהי' שונא גזל, וישמר נפשו מכל טומאה ורשעות, ושאם ידע גם אחד, או סוד בתורה, יגלה לרעיו ולא לזולתם, ועל הכל ישמר תורת משה ויכבד שמות המלאכים הנועדים אליהם, והנערים אשר נכנסים במנהגם אין להם כ"א לבוש אחד שוה לכלם, וכן המנעלים לא ימירו אותם עד שיפסדו, ולא ימכר דבר ביניהם, אלא יתנו להמצטרך חנם, ובבואם לשפוט ביניהם, מתקבלים ק' אנשים, ואשר ימצא ביניהם אשמים ורשעים, מגרשים מביניהם, ומי שיעבור על מנהגם, מאכילים אותו עשבים רעים, עד שיתדקדק גופו וימות ברעב, ולפעמים כאשר רואים אותם קרבים אל המות, מכפרים לו, וכל אשר יכנוס במנהגם זה, אינו רשאי לאכול מידי זולתם, ומחשיבים מאוד אל משה רבינו ע"ה, עד שאם ידבר א' מהם דיבור קל נגד משה, ענוש יענש למיתה, ואין לו כפרה, וחולקים כבוד לזקנים, ולא ידברו בפניהם, כ"א ברשות, ושומרים השבת שמירה מעולה [1]), ואין מטלטלין כלי ממקום למקום, ואפילו צרכיהם בקושי התירו, וביום הראשון מכסים בקדרום הגללים שיצאו מגופם ומכסים בעפר, ויש מאלו שחיים עד ק' שנה, לפי ששומרים עצמם ממאכל רב, והם חזקים באמונתם למות על ה' ועל משיחו, ונודעת יד גבורתם במלחמה אשר היו לישראל עם הרומיים שלא אכלו מאכל טמא, ולא דברו סרה נגד משה, וכל איבריהם שרפו באש, ואפילו דברי

תחנונים

ולפי דעת פארפיראס השתמשו בו לחפור באדמה, למען כסות שם את צואתם.—

י) והם מקדימים ביום שלפני השבת, להכין את מזונם בשבת, שלא יצטרכו לבער אש, גם הם רגילים, לבלתי לרוק את רוקם נוכח פניהם או לצד ימין —.

תחנונים לא דברו אל המכים, אדרבה היו מלעיגים בהם, ומקבלים העונשים בסבר פנים יפות, בחשבם כי אף שהגופים יפסדו, אבל הנפשות לא תשיג העדר וכליון, ואם יש מאסר לנפש הוא בהיותה בתוך הגוף, אבל בהתיר מאסרה בעת המות היא עולה למעלה, ואין לה מסך מבדיל, והנפשות הטובות הולכות מהלאה לים אוקיינוס, בג"ע שלמטה, בקו השוה, והרעות הולכות לאבדון, אל ארץ חושך וצלמות, ומי שנכנס במנהג זה מעולם לא יצא ממנו, וימצא ביניהם אנשים מדברים עתידות, וזה לפרישותם ולקדושתם, ולשמרם עצמם מן הטומאה, וברוב מסכימים עם הנביאים והם קרובים לחמשה אלפים, ואלו היו בשנת מלך אנטיפטס שנת תשע"ד, ונ"ל שזה מלך תש"ע ע"ש" עכ"ל. — ואם האמת אגיד, גדולה מנת חלק סופר זה אשר חלק לנו יותר מכל אשר לפניו, כי הפיץ ענן אורו בהיר, להכיר כת הלזו בכל הסמנים והציונים בפרט, ולא שאר אומה תחת לשונו, ע"כ מה טוב ומה נעים שיהיו דבריו מצומדים עם העתקת חיבור הנוכח, למען שתהי' כל הידיעה שלימה מכתות הללו, לא יחסר כל בה ולא יעדר דבר, ומה שכאן חסר שם יתר והיו לסיפור אחד. — ועוד שאר אחד מהולל שמו בגוים והוא אדומי בעל מאור עינים, אשר חבר הרב רבינו עזרי' מן האדומים, ובלשונם מכונה דע ראססי, בפ' ג' שם מביא בשם היוסיפון לרומיים, שחכמי יהודים מזמן ועדן לפנים היו חלוקים לשלש כתות פרושים צדוקים איסיא [1]) ולפי דעתו שם ביתותים היינו איסים, כי נקל הוא מפני הבתים שנמצאו מיוחדים להם, לצייר כי מהרכבת בי"ת ואיסי נולד שם התואר בייתותים [2]), והנה ספרו על בייתותים, כל הסופרים, אף שאין להם לעקר מונח המסר לאבותינו

---

[1]) וביוסיפון לעברים פ' כ"ט מביא שתי כתות, הפרושים והצדוקים, והכותים היו אחרי הצדוקים, ומבאר שם דעת הפרושים שהיו מאמינים בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ, והצדוקים לא האמינו למסורת כי אם לתורת משה, וספר שם המלחמות הנוראות שהיו בינותם. —

[2]) או שמלת בית רומז על בית המדרש של האיסים, כמו בית שמאי בית הלל.

לאבותינו תורה שבע"פ, עכ"ז היו מאמינים בהשארת הנפש וגלגולה, והגמול אחר המות, כי כן נמצא לאייזעביאום, כי התואר בלשון יון קדושים או רופאי הנפש, היו בין כולם כארבעת אלפים מעדי היונים, למטרפולין היתה עליהם אלכסנדרי של מגדים, כלם אנשים אשר נסוגו מחיי העולם התמורה, ונועדו ללמוד ולעבוד את אלהים, בבתים מיוחדים אליהם חוץ לערים, נבדלים מרגשת ההמון, ובפרט בתחום אלכסנדרי, אין אומר בינותם שלי שלך, כי הכל כאשר לכל תפיסת הבית, ולא נכר שוע לפני דל בלבושו ופת בגו, כי כלם מתנהגים בסגנון אחד, ע"פ זקן המנהל אותם, ומשכימים ומעריבים, על הלימודים והתפלות בשירים שקולים, וכדומה, וכן אמרו עליהם, כי מן הכת הזאת נמצאו אנשים אשר מחזה שדי יחזו כאותו מנחם שהיה בזמן הלל ושמאי, אשר אולי אמרו עליו חז"ל חגיגה פ"ב יצא מנחם, היינו מעדת הפרושים אל חיי ההתבודדות עם הכת הזאת, ונכנס שמאי [1]), וכן סופר בס' המלחמות פ"ג על יהודה ושמעון אנשי כת הזאת שנבאו ופתרו חלומות ע"כ. ואני אוסיף עליו בענין זה מה שהובא בשל"ה הקדוש, שער אותיות, שמי שזוכה למעלת התבודדות זוכה לקדושה יתירה, יכול יבוא לידי רוח הקודש, וסימנך בד קודש ילבש, בד ר"ל התבודדות, ודוד המלך ע"ה ג"כ היה מתבודד עם קונו, במה שעמד בחצות לילה להודות לה', על כן זכה לקדושה יתירה, וסימנך ודוד חגור איפוד בד, הרמז כי היה מאופד ומקושט במעלת בד דהיינו התבודדות, וזהו ענין של נח שאמר הכתוב את האלהים התהלך נח, כלומר בתקותות התבודדות, שאין

שם

---

[1]) וראיתי בס' קורות הישראלים להאדון יאסט, שהובא ממנו בפי' בחלק שני ס' שמיני פ"ה שמנחם היה אחד מכת האיסים, אשר בשר להעראדעם שיהי' מלך, ובעת מלכו התנבא עליו, שתכון מלכותו יותר משלושים שנים, וכן מובא מהנ"ל באותו חלק מס' הנ"ל פ"ג. איך איסי אחד נקרא יהודה התנבא על אנטיגנוס, שידקר בחרב אצל מגדל סטראטא וכאשר דבר כן היה, יראה מזה כי דברי"" האיסים היו יקרים בימים הללו. —

שם רק הש"ת ע"כ מעלה גדולה ורמה, מעלת התבודדות, ובמדרגה זו יזכה למדרגות רבות ע"כ — ואולי לדעתי הקלושה אשר אני אחזה לי, נשתרש זה מנהגם כבר לפני בא שמואל [1]) שלא היה מלך בישראל, ודבר ה' היה יקר בימים ההם, אין תורה ואין חזון נפרץ, כי עזבו ישראל את ה', שכחו אלהי אבותם, ויתערבו בגוים וילמדו מהם אשר סביבותיהם ללכת בדרכיהם. ויהי כי נאמן שמואל לנביא לה', ויושע את עמו ויסב את לבם וישיבם אל אלוהיהם בכל לבבם, ראה להעיר לבם אל ה', לבל ישכחו מעללי אל, ומה עשה, בנה הנויות ברמה עיר מושבו להכנים שם נערי בני ישראל, ללמדם דרכי ה', למען יקומו ויבשרו תהלות אל בקהל רב, ולמען אמץ פעולותם בלב השומעים, למדם שיר והיטב נגן, והיו מרננים בכל יום על הבמה אשר לפני שער העיר, אשר שם יקבצו כל הבאים לדרוש את ה', ואת השופט, ונקראים נביאים, ויפול עליהם שם נביא, בעבור שדברו במליצות ומשלים וחדות, וזה שתרגם יונתן וישבו בניות, ויתבו בבית אולפנא, ותרגם והנה מתנבאים ואיכון משבחין, וכן וירא את להקת הנביאים, ושמואל עומד נצב עליהם, תרגם, וחזו ית סיעת ספריא משבחין ושמואל קאים, מליף עלויהן, וכן כל נביאים כאלה שבמקרא תרגם ספריא, וטעם שם ספריא, לפי, מלבד שהיו מספרים מעשה ה' הנה המה היו הסופרים בעיר דהיינו שכתבו כל הדברים, הנבואות, המליצות והשירים ששמעו מפי הנביא רבם על הספר, ונראה שמימות שמואל והלאה נתפזרו אלו הכתות ונשתלשלו בכל ארץ ישראל, כי בימי אלישע נזכרים עוד כמה להקות נביאים, בגלגל, בית אל, ביריחו, והאנשים האלה היו כעין נזירים שהיו מתבודדים ונפרדים מחברת שאר

אנשים

---

[1]) וכן הביע לפנינו הרב המחבר קורות הישראלים בחלק א' ס' ג' פ"ו שהעמיד שמואל בית עקד הנביאים אשר לבשתם רוח אלהים, ונתנו את לבם במעוף רוחם אל החסידות, ויגדילו לשונם בעתרת דבריהם, עד כי פעלו לכנוס בלב השומעים בעם, נפרדים היו מחיי ההבל, וכל עסקיהם היה להשתעשע עם הקדושים ע"י התעוררות בלי שיר, ובגלל כן נקל היה לשמואל, ללמד דברי אלהים, כל מקום אשר נדרש לאלה עלתו בשם אלהים. —

אנשים, והיו דרים ב"ע בניות פהוא שם לדירת קבע, אוהל שאנן בל יצען, בל יסע יתדותיו, כנוה רועים כדכתיב לקחתיך מן הנוה מאחרי צאן, והיו פונים מכל עסקים לחקור בלימודיות הנזכרות, וזה שאמר הכתוב זכרי' י"ג לא נביא אנכי, גם זה טעם ואקים מבניכם לנביאים, ומבחוריכם לנזירים, ואף במלבושיהם היו נבדלים משאר אחיהם, כמשמע מדברי זכרי' שהיו מלובשים אדרת שער, כי כן אמר על נביאי שקר, ולא ילבשו אדרת שער, ואף ברבות הימים שקלקלו ישראל הלכו גם הכתות אלו ארחות עקלקלות, כי פרחה בהם צרעת ממארת, כמו שאמר ירמי' מאת נביאי ירושלים יצאה חנופה, מ"מ הכוונה הראשונה היתה טובה מאוד, למלאות הארץ דיעה, לאהבה את ה', ולירא' אותו ולדבקה בו, גם הצליחה ועשתה פרי, כי רבים הקדושים אשר יצאו מבית המדרש הזה שקבע שמואל, וגמל בו טוב לרבים, ע"כ לא עליהם יאמר אויל הנביאים משוגעים אנשי הרוח, לא זה דרכם כסל למו, ועיין בהקדמת הרב המבאר לס' תהלים — והנה מה שנמשך עוד לדעת מחכמי העברים, ראוי להעיר פה כי רובם מהם דמו במחשבתם היות האיסים והבייתותים דרך אחד יצאו, מתקרבים במעשיהם, כמו זה כמו זה, ומרוחקים מאוד מן הצדוקים מן הקראים, כאשר מזכיר מזה ר' מרדכי הקראי בספרו, ור' יהודה הבדרשי בספרו אשכול הכופר — ובס' הערוך עם ההערות לידידי התו' מהו' משה לנדא כי' מנאתי (טאַנגוואָרט ביהות) שערכם שוה עם הצדוקים, כי כן מביא שם בסוף דבריו ויצאו מהם שנים משפחות רעות צדוקין ובייתותין, ונקראו צדוקי' לשם צדוק ובייתותים לשם בייתות. —

ומעתה נשוב לדרוש את סופרי או"ה, והנה מנקובי ראשי העמים ראיתי לנקוב בשם את פליניאוס הגדול בספרו הקורות כאשר ממנו הודעתו מן האיסים כדברים האלה, וז"ל „למערב יאור אספאלט יש עם אחד אשר יכונה שמו האיסי, חברת ההתבודדות דרכם פלאי מכל העמים שוכני תבל, זכרם לפנינו יכון, אין תאוה בוערת בקרבם לאהבת נשים, מבלי כסף יחיו בחברת עצי תמרים,

המון

המון רב ידודון אליהם בסך, להטפל במנהג חייהם, אחרי שנזעכו מגלי הזמן ויקוטו בחי האכזבי, וכן מזמן אלפי אלפי' מאות שנה היה זה לעם ויהי מתיו מספר עד עתה". — ואחריו החרה החזיק מן הסופרים זאלינוס שחי בזמן מאה השלישית למנין הנוצרים לכתוב מכת הזאת על אופן הבא, „בארץ יהודה שוכן עם האיסים, מול נפון, הנוטים ביסודותיהם מכל עם ועם, ויהי' הם מועדים לאופן חייהם זה ע"פ ה', נשים לא יקחו להם, אינם מכירים שום מטבע, ומתנובת התמרים יקחו מזונם, מקומם מזומן להנחיל להם מדות ישרות, ואף שינהרו אליהם אנשים רבים מכל הנדדים, עכ"ז לא נתן רשות לשום אדם לבוא בתוכם, שלא נתלוה עמו התמימות והנקיות, כי מי שרק נכתם בעון קל, הרחק ירחיקוהו ממחוגתם, אף אם יתן להם מלא ביתו כסף וזהב, וכן הוקם חברת התאחדותם מאז אלפי אלפים שנה, ולא יאומן כי יסופר". — פארפיריאוס פילוסוף תלמיד פלאטא, כמלא תמנו חיבור כתוב בלשון יון, בשם המעצור מאכילת בשר, מודיע בו בספר הרביעי מזה, משפט האיסים כזאת וכזאת, אצל היהודים חיקור הפילוסופי על ג' אופנים, פילוסופי' הפרושית, הצדוקית, והאיסית, והאחרונה היא הנכבדה מכלם, אנשיה יסדו יסודם כפי מה שכתב מהם היוסיפון והיוסיפון, רק מעט בגרעון ומעט בתוספת. — עפיפאנוס הוציא לאור מכתב המיוחד בשם נגד כת האיסים כת הראשונה בערי שומרון ועניינו שם בזה"ל „בעלי שומרון נתחלקו לכתות ארבע, וכולם עולות בקנה אחד, שמתאחדים בלימודיהם עם תורת משה, ורק מעט שונים הם זה מזה", שם האיסים לפי פתרון מלתו נגזר ממלת עוז בהתחלפות עי"ן לאל"ף נתהוה מלת איסים ונעת נקראים ג"כ בעלי זמזים, לפי שמשתחוים לעבודת השמש, ולפני נאת השמש לא יתחילו במלאכת ביתם, וכל עת תהלים ישפכו תפלתם אליה, אין חפץ להם בעולות וזבחים למה שלא יתכבד בם אלהים, המים הרומז על הסתפקות בוחר בו אלהים, האש אמנם לא לעולה תעלה לפניו, הבה! כל ינמא למים

ילך

ילך ללמוד תורת אל. — אייזעביאוס גם הוא ממש מסכים עם כל הקודמים לפניו, ומלבד זה העתיק מפילון היהודי סיפור אחד המכונה בשם התגללות היהודים, שנאבד מאתנו, וחבל על דאבדין, ושם נאמר ג"כ בקיצור מופלג מכת האיסים שנקראת כן על שם קדושת נפשם אל התושיה, ואהבת בני אדם. — ק י ר ש בספרו קארנוקאפיא של שרשי לאטיני, ידמה במחשבתו, שהמיסד כת האיסים בראשונה, נקרא בשם אלישע, ואחרי כן, כאשר יספו שנה על שנה, ונתגלגלו הדורות, נקראו כל רודפיהם וכל נאמניהם אשר בָּאוּ אחריהם כת אליזעער, והנה במחשבתו זו לא הופיע לנו נהרה כלל, אופלה לא ישרה דעתו, ומין יתן ואדע אל מי מנקודי אלישע היתה כוונתו, כי חפשתי בכל ספרי הדורות, אחד הנה ואחד הנה, ולא מצאתיו, ואולי שגה ברואה לרמוז על אלישע בן אבויה המוזכר בירושלמי חגיגה הס מלהזכיר, שהוא קצץ בנטיעות ורוח אחרת היתה אתו.

ואחר שבא לידי ספר המכונה בל"א נייעס לייטונגס אונד קאָנווערזאַטיאָנס לעקסיקאָן, אָדער האַנדווערטערבוך וויען 1813, אמרתי להביא גם את דעתו על כתות הללו בעלם לשונו „עסעער היעסען דיא מיטגלידער איינער סעקטע אונטער דען יודען דיא מעהר אויף שטיללען אַנדאַכטסאיבונגען, אונד שטרענגע דער זיטטען, אַלס אויף גאָטטעסדיענסט, אָפּפערן אונד דערגלייכען היעלטען, טהעראַפּעטען וואַרען בייא דען יודען, אונד צוואַר דען עססערן, זאָגענאַנטען וועלכע איהר לעבען בלאָס מיט בעטראַכטונגען געטטליכער דינגע צוברַאכטען, אונד זיך בלאָס אויף טהעאָריא איינליעסען, זיא איבערליעסען אויס ליעבע צו דיעזען געטטליכען דינגען, איהר פערמעגען, אונד איהרע גיטער, איהרען פערוואַנדטען אונד פריינדען, זאָנדערטען זיך אַב, פערליעסען אָפט איהר פאַטערלאַנד, בעגאַבען זיך אַבגעזאָנדערט אויפס לאַנד או. ז. וו. הויפטזעכליך וואַרען זיא אין עגיפטען, אונד בעזאָנדערס אין אַלעקסאַנדריען, וואָ זיא איהרע קליינע הייזער אונד צעללען האַטטען, עס וואַר אַלזאָ איינע אַרט יידישער קלאָסטערלייטע, וואַהרשיינליך האַבען זיא נאַכדעם דיא קריסטליכע רעליגיאָן זיך אויסצובריטען אַנפינג היער איהר ענדע געפונדען" עכ"ל — ועתה אשית לנגד הקורא ראות עיני

עיני מה שמצאתי דאתא לידי משמע בספר קאָנווערזאַציאָנס לעקסיקאָן הנדפס בעיר לייפציג 1824. מלה במלה, „עססעער אָדער עססענער, איינע סעקטע אונטער דען יודען, דערען אורשפרונג זאָוואָהל, אַלס דיא אורזאַכע איהרער בענעננונג אונבעקאַננט איזט, דאָך שיינען זיא ערשט אונטער דען מאַקקאַבעערן עטוואַ 150 יאַהר פאָר קריסטאָ ענטשטאַנדען צו זיין, זיא לאָגען זיך אין דיא איינזאַמקייט צוריק, אונד האַטטען גיטער געמיינשאַפטליך אונטער זיך איינגעפיהרט, דער אויפנאַהמע אין איהרען בונד, גינגען פריפונגען פאָרהער, בלו-טיגע אָפּפער בראַכטען זיא ניכט, שטאַטט פיעלער אייסערליכען געברייכע, ווידמעטען זיא זיך דעם געבעטהע, אונד דען שטיללען אַנדאַכטסאיבונגען, בעאָבאַכטעטען דיא סאַבבאַטספייער שטרענג, אונד הייליטען דורך קרייטער אונד ווארצעלן אַללערהאַנד קראַנק-הייטען" — ע"כ. ואשית עליו נוספות מן הסופלעמענט לייפציג 1829. עס גאַב 3 גראַדע אין איהרעם בונדע, דער גראַד דער שטרע-בענדען, דער, דער נעהערטרעטענדען, אונד דער, דער פערטרוי-טען, זיא בעזאַסען ריינערע בעגריפפע פאָן גאָטט, אַלס דיא געוועהנליכען יודען, איינע גערייניגטע זיטטענלעהרע, אונד לעבטען אין גראָססער מעסיגקייט, זיא ווידערשפראַכען דען שפיטצפינדיג-קייטען, דער פאַריזעער, אונד דעם עפיקורעיסמוס דער זאַדוצעער."

ואחרי השלמת עדות כל חכמי עמים הללו אשר שלחו אנשים לדבר ממהות כת איסים ותרפתא בא לידי ספר מודעת הסיפורית מימי קדם לאדון בעללערמאן מבערלין, וראיתי כי הוא האחרון העולה על כל סופרים קדמונים, הוא המרווח בפרטית הודעתו מכתות הללו, רבת שבעה לה נפשי ממנו, על כן לא אחדל להביא את תכונתו לפני הקורא, למען השקיט צמאונו ממעינות פרטיות הללו, וזו היא העתקתי ממנו בדילוג ובקיצור מעט — „שם האיסים אצל סופרים קדמונים איננו מבואר היטב מהם, וע"פ יסוד הלשון מאיזה מלה שנגזר שרשו לדעת פתרונו ועניינו, ומה היתה הסבה שנתיחס שם זה לחברה הנזכרת, לפי דעתי אמנם יראה שהוא נגזר ממלה ארמית אסותא שפתרונה בלשון עברית רפואה ותקומה, הן טבעית הנתלה אל הגוף, והן מוסרית המשככת אל עבירות הנפש, הפועל משרש זה מורה על שלימות התשובה בכח ובפועל,

ומזה

ומזה נתהוה הריבוי איסים, שהוראתם מתאמצי הצדקה ועובדי אלהים, ולזה מסכים מלה היונית טהעראפעטעס, נגזר מפועל טהעראפעווען-ואחרי שהאיסים העתיקו מקומם בארץ ארם ופלשתים, ע"כ הם מכונים בשם עצם זו הנהוג בלשון ארמי, אולם רבו כמו רבו מחקרי לשון זולתי, לדחוק את עצמם בגזרת מלה זו, זה בכה וזה בכה, עד שאין בכל אחד מביאורם נתקררה דעתי, ואיך כל הקורא יטעם רק תפל בו — יש אשר אומרים שדומה שם איסים למלת עשה בשין, שבינוני מתנו עושים ר"ל בזה שהם הם המשתמשים במעשה לעומת המחשבים דבר מה בדמיונם, ויש אשר סוברים שנקראו כן על שם העיר עססא אשר מזכירה בעל היוסיפון. בוימגארטען בס' הקורות שלו יחשוב שמקור מלה זו נובע מפועל חזה ר"ל ראיה שכלית באמונת אלקים, ובגילוי שכינתו, ולפי עפיפאניאום ישתוה שם זה עם מלת ישע, לפי שהם מצמיחי ישועה, ולפי דעת אחרים עוד, נגזרת משם עצם ישי אבי דוד, או שהיא נרדפת עם מלת חסון, עוז או חסה, ר"ל הבוטחים בה', או שדומה למלת חשה השה, בבחינת שתיקתם ודומיתם, ויש שמיחסים שם זה למלה ערבית חשה שענינה מניעה ועינוי, סוף דבר ויש אשר גמרו לדמותה עם מלת חסידים, וכאלה הרבה דחוקים אשר קצר המצע מלהציע אותם כלמו — ויעויין מלבד זה בספרי השרשים של געזעניאום, קאקנעיוס, שולץ, אייכהארן, — ומלבד זה אין מתבאר מקורות העתים, מוצאם ומובאם והתחברותם, ואין נודע בבירור כלל מתי שנפרדו מאחי יתר היהודים — ויוכל להיות מצד טבעי הדבר, שנתחברו אנשים במצוק העתים אז לכת אחת, לפי שלא הספיקו להם פתרון מלות המצות והחוקים לבד, כי לא מצאו מרגעה באותיות הפשוטות, על כן חקרו ואזנו לדרוש איזה ענין מן התורה ע"פ העתקה והשאלה. — אמנם כשנשים עינינו אל איסים פרטיים בקורות העברים אשר נתלקטו לאגודה אחת, ויהי מנהגם כמנהג האיסים הן עיוני הן מעשיי' נפגע במקום שבירמי' ל"ה עד י"ט מה שגלה אזנינו מכת הרכבים בזה הלשון „ואתן לפני בית

הרכבים

הרכבים גביעים מלאים יין, וכוסות, ואומר אליהם שתו יין, ויאמרו לא נשתה יין, כי יונדב בן רכב אבינו צוה עלינו לאמור לא תשתו יין אתם ובניכם עד עולם, ובית לא תבנו, וזרע לא תזרעו, וכרם לא תטעו, ולא יהיה לכם, כי באהלים תשבו כל ימיכם, למען תחיו ימים רבים על פני אדמה, ונשמע בקול יונדב בן רכב אבינו וגו' ופסוק י"ח ולבית הרכבים אמר ירמי' כה אמר ה' צבאות, יען אשר שמעתם על מצות יונדב אביכם ותשמרו את כל מצותיו, לכן כה אמר ה' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים, ע"כ. מי לא יראה בעיניו, ובלבבו יבין שמן מוצא סיפור ירמי' הנ"ל יתברר שנשתמר מבית הרכבים חוקות ההסתפקות, שהוא יסוד הראשון אשר ג"כ נשען עליו בנין האיסים, (ועל פי דברים אלה אורו עיני להשכיל היטב באמתת סבת שם האיסים, אחרי שנמצא כתוב בד"ה א' ב' נ"ה ומשפחות סופרים יושבי יעבץ, תרעתים שמעתים שוכתים, המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב, וידוע שהקינים נתילדו למשפחותם מבני חובב, שנקרא ג"כ יתרו אחר שנתגייר, ויתר קודם שנתגייר, יעוין מזה במדרש רבה שמות פ' יתרו, ובפ' חלק מפרש רש"י ז"ל המה הקינים הבאים, וקינים אלו בניו של רכב (יתרו) דכתיב ובני קיני חותן משה, ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב — ואם כן עסעער בל"א הוא דומה ממש ליתר אבי הראשון לבני הרכבים אשר אופן ורוח אחד להם עם דרכי האיסים, שנתודעו היטב מפסוק הנ"ל שבדברי הימים, שסופרים המה ר"ל מחקרים בסיפורי תורה, תרעתים מלשון ריעות על שם שהתרועעו והתאחדו למנהג אחד ישר ומתוכן (והטעם שנמצא בספרי לשם הלז מביאו המרש"א בח"א שם אינו מסכים לענינכו) שמעתים לפי ששמעו מצות אבותיהם, דבבני יונדב בן רכב משתעי קרא, סוכתים על שם שהיו יושבים בסכות כמ"ש ונשב באהלים, הלא מסכימים היטב תארים אלה לתארי כת האיסים, ולזה מסכים הפסוק בשופטים, ובני קני עלו מעיר התמרים, לפי שנזונו מעני תמרים כמו שיודע למעלה — ואולי מן הפסוק בשמואל ב' ד' ושני אנשים

אנשים שרי גדודים שם האחד בענה ושם השני רכב סיוע ליוסיפון שהבאתי למעלה שנתחבר עם איש אחד באנאָס השוכן במדבר ואכל מן הצמחים, למען כסות את לבבו היש ה' בקרבו, יראה מזה בחיבור שני שמות בענה ורכב שהיו מן המתדבקים בכת האיסים הנזכרים)·

עד כה תמו דברי הסופרים אשר שלחתי לפני מחברת הזאת, להציץ מחרכיהם בהשקפה קדומית על כל המסופר בפנים הספר, ומי יתן והיו בידי יתר הספ"ים אשר מימי קדם קדמתה יובילו רגליהם [1]), אך בטוח אני בכל אלה אשר ישנם פה ואשר איננם פה, שלא בררו כ"כ ושלא הרחיבו כן די באר ומפורש היטב, כמו שמסופר מן המחבר שלפנינו, כאשר תעידינה מזה עיני הקורא אי"ה במרוצת סיפור הנוכחי, אך בהצטרפות כל הספרים הנזכרים עם ספר זה, יתראה ברור לעינים, ההבדל שהוא בינותם, יעיין בהם הקורא כשיפגש בידו, והנה אף שאחז ברית כרתי ללשוני לבלתי האריך בהקדמה לבל הלאות את הקורא בדברים של מה בכך, חיבור הנוכחי אמנם אלצני הפעם לעבור כאדם בריתי, לפי שהיה ההכרח לשלוח לפניו כל הידיעות ההכרחיות הנתלות בסיפור כתות הללו, למען יודע איך כלם יביעו נפלאות ולא כגל דבר אמת מפי הרב ידידי' אלכסנדרי ז"ל, הבה עשו אתו ברכה, והיתה נפשו למנוחה צרורה בצרור החיים — ולכלות דברי עוד אוסיפה לדעת, כי גם זה הפעם בקשתי לתאוה כפרד, וחלקתי את הספר לשמונה חדשים אשר בו יבוקר פריו, כדי שלא יהיו הענינים

תכופים

---

[1]) הסופר זמנינו החכם יאָסט מבערלין ב"מ קורות הישראלים, בסיפורו מכת האיסים בחלק שני מזה ספר ז' פרק ז' הלך לרוב בעקבות סופרים שהבאתי, ע"כ ללא מצאתי בו חידוש יותר מכל קדמוניו, השמטתיו שלא יתרבה הספר בלוחותנו, ולא עלי יכבדון הוצאותיו·

תכופים זה אחר זה בלי פירוד והפסק, ולמען שיהי' לב הקורא יותר מתשוקק לכל חדש אשר הגדתיו והשמעתיו, וכה נזכה לשמוע תמיד חדשים לבקרים המבשרים רב טוב לאזנינו עד ביאת הגואל אמן.

רויסטיץ בחודש אדר שמרבים בו שמחה ת"ק"צ"ב לפ"ק.

יוסף פלעש.

אחרי שהשלמתי העתקה זו, הלוך הלכתי לנוע אל העלה אשר יהי' כועץ עמדי, ידידי היקר התורני החריף המופלג בעל הקורות מפורסם, על אודות הדפסת ספר זה, אם ירצנו ויחוננו, והא לך קורא נעים פתשגן תשובתו הרמה אשר השיבני מיום א' ער"ח אייר דהאי שתא למען תהי' לך לפתח עינים מחשבתו אשר חשב עליו, וירצה בעיניך כאלו הקרבתי הסכמתו לפניך.

וכבר העתקתיה בדילוג בהסכמתי לספרי חיי משה,
כי אמרתי אולי לא יוצא ספר זה לבית הדפוס.

„**ראיתי** את העתקתו היקרה ממאמר חיי ההתבוננות, ואגרתו בענין זה, ומצאתי להעיר על שניהן את הדברים האלה. א' קטנה היא לפי דעתי מחברת כזאת בכמותה, ולא תספיק להעלותה לבדה על מכבש הדפוס, וכל קורא מבין ישאל למה זה יתהר המעתיק ולא יקוה עד יגמור עוד איזה מאמרים מהחכם ידידי', ובנוספות אשר ישית עליו כ"ת במאמר תורת אדם המעלה [1]) וכדומה לא יתוקן הדבר, כי מקום לכל חפץ וענין הנדרש, ומה לידידי עם מחברי'

חדשים

---

[1]) בנדון זה שמעתי לקול החכם והשמטתי כעת הוספה זו, ללא מצאתי בה יתרון כי אם לבעלי לשון.

חדשים וכו' ולמועד יעזרהו ה' לבוא עד תכלית חיבור פילון, אז יראה בעיניו איך כל קורא משכיל החפץ לדעת ולהבין כל הנאמר מזקני חכמינו, ישמח רק בחלקי העתקות ואל הנוספות לא ישים עין, ואיך איפה יבקש עוד ממני אשר אתן בעבור העתקות עלים המעטים האלה, את תולדות איש כותבם ומחברם, הלא מראש דברתי באר היטב, כי אערוך תולדותיו, רק לעת אשר יגמור אי"ה העתקות כל חיבורי החכם הגדול ההוא — ועצתי עתה אשר כ"ת יחבר אל ההעתקה הזאת עוד העתקת מאמר קטן בענין אחר, והקודש בעיני אשר ימצא בו הקורא שעשוע ועונג הוא המכונה מלאכות אל קאיוס [1]) ויוציא כל הכרך הזה לאור, ואולי יספיק אז להקרא בשם ספר, והעלים לא יהיו נפזרים ונאבדים עוד. — ב' מליצת העתקה זאת עם הקדמתה הן כבר נאות ונמרצות יותר ממליצת מחברת היורש, אך עוד באו בהן זרות וקשות אשר ראוי לתקנן [2]) ולהגיהן, למען תהי' מלאכת ה'שלימה ושכול'אין בהן'' ע"כ —

[1]) ואני לא מלאתי בו חפץ לפי שהוא רב הכמות ומעט האיכות, ועתה שנצמדו העלים הללו עם ספרי חיי משה מלאתי תאות המשיב ומעלי גללתי את תרעומתו. —

[2]) גם בזה שמעתי לעצתו הנאמנה ותקנתי והגהתי במהדורא שנית כל זרות וקשות, כפי אשר ראו עיני לנדפס ביכלתי האפשרית.

חֹדֶשׁ הראשון

בארץ פלשתים וארם, כבר נמצאה בקעה אחת, אשר שכן שם לבדד, עם שוקט ובוטח באלהיו גוי שלו, כגוי אשר צדקה עשה, כן מעשה צדקתם, אך שלומם וטובתם, וערב רב עלה אתם מהמון היהודים אשר גרים בתוכם, ויהי הם נקראים ביחוד בשם איסים (שהוראתו בלשון יון ק ד ו ש י ם כמבואר בהקדמה), כארבעת אלפים מספרם, הן המה הקדושים אשר אז בארץ, בעבור נאמנה את אל רוחם בעבודה שלימה, אין חפץ להם לעבוד עבודת ה' בעולות וכזבחים, אך כל מגמת פניהם, להבין נפשם לקדושת אלהי שמים וארץ, בכפרים ילינו, הרחק מאוד מארם העיר שהיא תשואת מלאה, וקול המולה בה, לבל תחד כבודם עם יושבי הקריה שהיא מלאה מוטה וגילולים, מהוללה ·מזנוניהם ונאפופיהם, ולמען שלא ידיחו אותם מאחרי ה' בהתחברות אתם, על כן נשמרו מהם כמו מדבר סביב יהלוך, אשר כל הנָחלה ממנו כפשע בינו בין המות. — האנשים האלה טובים מאוד, נֵעורי לצדק, וגומלי חסד עם כל שאֵרֵי בשרם וקרוביהם, הן לא יקבצו על יד כסף וזהב, לצבור הון ולאסוף רכוש, גם אין השתדלותם לרשת משכנות לא להם, או להשכיר את שלהם לזולתם בעד אגורת כסף שהוא אַמַּת בצעם, אבל כל קנאתם ורוח תאותם להעלות ארוכה בארץ מְטָה במצוק העתים, גם כל

חלקת

חלקת אדמה אינה נופלת להם לנחלה, חָכְרֵי כסף הם תמיד, אך עשיר בצדקתו הוא אצלם יותר עשיר מעשיר בהון רב, המשתכר רק משתכר בסבת ההסתפקות. — כלי משחית וחצי קלע, חרבות, רמחים, כובעים וסריונות, וכל ברק מגינים, לא נמצאו אצל חורש או אומן, גם את הזונות רחקו, צליל מחי קבל אינו מתהפך בתוכם, לא ישאו חרב לא ידקרו בתותח, לא תרנה אשפה, להב חנית וכידון, לא יריחו מלחמה, כי לא ילמדו ידיהם לקרב, אצבעותיהם למלחמה — ומלבד זה אין עינם ולבם להמדת הגרעון הרגיל אצל סוחרים כנענים וסְפָּנִים, המה לא יכבשו משרירות לבם גם לא יעיקם כילות המרשעת, הנם איש אחיו יעבוד, המשרה אצלם כליל תחרם, לפי שהיא בלא צדק משתררת על הטבע ההפשית, אשר קטון וגדול ילדה, רם ושפל גִּדְּלָה, כמו רחם אם הממלטת אחים שונים, כן גם ממעיה כל יצירה יחלצון — בחלק הפיליסופי' שלא יראו בה שום תועלת למעשה הצדקה, בה בחלה נפשם, ועזבו את הילה למאריכי לשון, ולמרחיבי פה, אפס בקצת החלק, אשר בו יתגלה מחקר טבעי היצורים, ובו יתודע מציאות הבורא יתעלה, והוא מורה אותם איך שייראו את ה', בחלק זה יתאמצון בהשתכלות רוחם, בו יעמיקו מחשבותם, ובו ירגיעון עד למשעי. — והנה בחוקות אבותיהם הקדמונים, ישכילון ויהגו בם כל ימי המעשה ולא ימישון מהם, וביותר ביום השביעי שהוא שבת קודש לה' ממצוא חפץ ודבר דבר בכל מקח וממכר, וכל עת אשר צעוד יצעדו רגליהם לכנום פנימת ההיכל שנקרא בית הכנסת, משתמרים את אופן וסדר ישיבתם שם לפי מספר השנים, הצעירים לימים יושבים למטה תחת כפות רגלי הבכירים מהם, להבין לבם להקשיב אזנם, ויש שם קדוש אחד פלמוני מדבר וקורא באזניהם את ספר תורת ה', אחד מן המשכילים נגש לפניהם הולך וקרוב, ופותר להם כל המקומות הסתומות והצפונות, כי רוב מקומות נמסר להם בתמונה חדותית, כדרך הפילוסופים הראשונים, ובסבה זו התקדשו נפשיהם לְמַדַּי, ללמוד צדקה וקדושה, וכל מה שנוגע בכלל ובפרט לידיעת

כל

כל הדברים, לבחור בטוב ולמאוס ברע, וזהו מפאת ג' דברים, אם באהבת ה' אם באהבת התושיה או באהבת בני אדם. מה שיבוקש מאהבת ה', הוא שקידתם בה לרוב בשמירת הקדושה תמיד ובהתרחקם מן השבועה, כי הטף לא יטיפון שקר, ומיחסים כל הטוב לה' שאין רע יורד מן השמים [1]) ויותר מדי יעידון כל מעשיהם, שיש בלבבם תמיד להפרות יֶשע ולהצמיח צדקה, אחרי שישליכו אחרי גוום כל חשק כסף, כל חמדת הכבוד, וכל תאות המ·תרות, ורק התעסקם כל היום בחריצות מלאכת ידיהם, להסתפק מהם כדי צרכיהם וחוקות יומם, מבלי התחכמות ותחבולה רבה כי אם רגליהם רגל ישרה, וענות לבם תוליכם קל מהרה למחוז חפציהם, להתהלך לפני אלהים באור החיים, אך שומרים מא·ד לכבד את חוקותיהם, ולדבקה בהם כל הימים אשר האריכו, גם אהבתם לבני אדם היא אחת בשלימות מדותיהם, באמצעיתה ישתוו ויתחברו לכל אדם ריעותם וידידות נפשם מקדימים בסבר פנים יפות, לדרוש בעד שלום כל נכרים וזרים, וסדר מנהגם כך הוא, לכל אחד ואחד מהם יש כים אחד משותף, אשר ממנו לוקחים לחם לאכול, ובגד ללבוש, כי לא נפחה לבם כדרך אחרים אשר בלשון מדברת גדולות אך מתפארים את חסדם לזולתם, ולבם כל עמם וידיהם העשינה מזימה — הן המה כל מה שירויחו משכר יומם, לא לעצמם יקחו, כי אם הנה יניחוהו כחפש מחופש לכל איש אשר יחפוץ בו, ואם יש אנשים אשר מרפיון כחם, לא יוכלון לטרוף להם מזון ומחיה, אזי גם המה לא יעצרו כח ולא ילאו לקבוץ וללקוט לאחד אחד מסת יד איש ואיש, כפי אשר ידבנו לבו, למען החיות הנאנחים והנאנקים ממעייני הישועה, הנערים יהדרו פני זקנים, וחולקים להם כבוד הראוי, תמוך יתמכו את שיבתם בכל אופנים, אם בעצת שמים, ואם במעשה ידים. —

---

[1]) וכן הובא במאור עינים פ"ג וז"ל ומדעות האיסים הנזכרים, כי כל קורות בני אדם הם בגזרת עירין הגבוהים עליהם, אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא יכריזו עליו מלמעלה, הפך הצדוקים האומרים,

אבל

חֹדֶשׁ השני

ואחרי שדברנו עד כה לפרוט את תכונת כת האיסים, אשר כן יחיו חיים נעימים יותר מכל אדם, נשים־עתה את פעמינו, לפנות וללכת אל אנשים אלה אשר יחיו חיי ההתבוננות ונשיח מהם, מבלי לבדות הלילה מלבנו ציורים רמים ונשגבים ממדבר הרים, כמו שרגילים לעשות המשוררים וסופרים מהוללים, נעדרי תכלית האמיתית, למען האדיר ולהגדיל את שפת לשונם, לא כן אנכי עמדי, אך יש עם לבבי לספר ולהציג את האמת ערומה כמיום הִוָּלְדָה, אשר תחזק על כל מליצה מופלגה, לכן בכל כחי ועמלי אאמיץ במו פי לסיפור זה להכיר בו מַעְבָדיהם, כי איככה אוכל לחרוש, ואיך תישק ידי למו פי, לבלתי להודיע לעם נולד כל תוקף צדקת אנשי אל, ואולם אלה אשר כבוד ויקר להם כצרורי אבן במרגמה אלה יאלמו וגם ידומו — הנה יסודות הפילוסופי' אשר עליהם נשענו ונסמכו, חיש תגלינה לעין כל חוקר מתוך שמם המפורסם הנקרא בל"הע טהעראפעטען י) שפתרונו בלשון יון תרופה, אם מפני שיעבירו קול בכל עיר ועיר, להוקיר את תרופתם יותר מרפואת המונית, המודעת רק לרפואת הגופנית, ורפואתם אמנם רפואת הנפש, אשר נהיתה ונחלתה מכל תחלואיה פנימים הכבדים והקשים, אשר מכל מזור ותעלה לא יחובשו, אך אל חלליה כל סבות המכאוב יסופרו, שהם התפעליות ונטיות שונות, כמו התאוה החמדה, הכאב והפחד,

כילות

שבכל ההוה לאדם ע"פ בחירותיו ומועלותיו, אין דבר טוב או רע יורד מן השמים, ובעלי כת הזאת שוקדים להתבונן בתורה, ומשתדלים לעמוד המנה על יסודות הנפלאים בטבע המציאו' נעורים בזה מן הדעות הנודעות אצלם מקדמוניהם. —

י) ובלשון עברי שם המוסכם תרופה, ובלשון ארמי דומה ממש תרפתא, כדאיתא בכתובות ד' ל"ט לפי גרסת רש"י שם תרפתא דסיכורי, פי' בהקזת דם מן הבשר, ולכוונה זו נקראת ג"כ כת אסים, לפי שבלשון ארמי

כילות וכסלות והעושק, ויתר פרק הפגולים וחלאת החטאים שלא יוכלון להרפא — או לפי שהמלה יונית טהעראַפּעווען בהוראתה השנית מלשון כבוד, יכונו ג"כ בשם מכבדים ומכבדות, מפאת שלמדו מן הטבע ומן החוקים הקדושים, לכבד את העצם האמיתי, שהוא עצם קדמון, יחידי ופשוט, ובלתי בעל תכלית — אי איפה הדמיון והערך אשר ישתוה למנהג חסידתם — אם ידמו להם אלה אשר לאלילים יתחשבו, שהם היסודות הראשיות, הארץ, המים, האויר והאש, ובל"הע הוסבו שמותם לפי סגולתם המיוחדת להם, כי כן אצל היונים נקרא יסוד אש עפּעסטאָס, על שם כח המצית והמבעיר, האויר נקרא עֶרַא, לפי שיעלה לשמים שיאו, מים נקרא פאָזעידאָן, מפני השתיה שתשקיט הצמאון, ארץ היא הנקראת דֶמֶעטֶער על דברת שהיא אם כל חיה, ומגדלת כל הצמחים. אצל הרומים נקבו שמותם, וואולקאן, יונא, נעפטום, צערעס. אולם כל הכינוים הללו ברוים מן הפילוכופים, היסודות כלם הם בעצם וראשונה חומריים בלתי בעלי חי, ובלתי מתנועעים מצד עצמם, אך יכָנעו תחת האמן, אשר חלו בהם ידיו לציירם לכל אופני צורתם ואיכותם — או אם אדמם לאלה אשר משתחוים ליתר הנבראים? לשמש לירח לכוכבי לכת ושבת, לעצם השמים ולעולם בכלל, כמות שהוא גדול בהקיפו, — הן גם אלה לא מעצמם נתחדשו, הלא גם אותם יוצר אחד בראם — או אערכם לאלה, אשר יסגדו, ויכרעון ברך לאלילים אלמים, ולגבורי חייל המתולעים באש פלדות — הלא גם במחשבה זו אהיה לצחוק,

כי

ארמי אסי' רופא אסותא רפואה, וכמו כן דעת בעל מאור עינים, והאדון בעללרמאן כמו שמובא בהקדמה. ואולי נגזר שם זה ממלת אסם שבל"ע, ואסניא מלשון ארמית שפירושם אוצר לפי שיניחו כל כספיהם באוצר לעזרת מרעים — ואולם בשם רפאים יכונו ג"כ הצדוקים לגנאי כפי דעת בעל מעשי ה' במעשה בראשית, שהענקים, הנפילים האמים הרפאים הם הפילוסופים המתעיים, ובאר שם מה נעים אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח, ר"ל שהתועה באמונה הוא מכלל הצדוקים, ועליהם אמר ישעי' ע"ה רפאים בל יקומו, כל כמו אלה יתכן לאמור על הצדוקים בלתי מאמינים בחידוש העולם, אבל לא כן יצדק לומר על התרפאים הדבקים בה' אלהים ולבבם שלם עמדו· —

כי איך יוכלו כל אלה לחיות בני תמותה, ובני אל־מות גם יחד, ומה עוד, שהם ילידי חטא ופשע, משלחי רסן מפניהם גוי לא נכסף, מגואל משובבית נעורים, המשתגע והמתהולל בהתעללות נשי שלטת — ואם אמנם אשוה להם מצבות בעל, וכמות טלואות, אשר עליהם הפסילים מצהילים, גם זו הבל ורעות רוח, הן מי לא ידע את גלמם מקדם, שהוא מסכת אבן, או בול עץ, אשר נסכו או יצרו חרש, ויתארהו בשרד לתבנית זכר ונקבה, הלא כל מרכבות חלקיו יתהפכו כמו רגע ברבות ימים לסירי רחץ ולכדי מים, או לשאר כלים המטונפים אשר ישרתו בהם לצורך גוף העבור, ולא לנפש המאירי כלל, ועוד יותר מאלה מעשה העתועים, ששתיקתינו במתג שפתים יפה מדיבורנו בהם, הלא הם אלילי מצרים המכבדים מעון, את הבהמות הביתיות, למודי המרעה, בני תרבות, וגם חיות המדבריות הטורפות, ועד כל הנמצא תחת השמש, את הארי שהוא העז והאדיר, מלך על כל בני שחץ בתוך החיות הארציות, את הצפרדע (קיִמְקָמְדִיל) שהוא הגדול במים, ואת העיט צבוע, החוק בבני רשף, וגם לחסידה ישתחוו, כל אלה ודומיהם אף שנודע מבטן מי יצאו, ואיך שהוא שפעת מזונם אשר ממנה יחיו, איך שהם בלתי שבֵעים מלאי צחן ובאשה רעֵילי ארס, ואל בשר אדם יעוטו לעלעות דם נקיים, ואם יד ה׳ הוֹה בהם כרגע יכלו, יעלו בתהו ויאבדו כלם, עכ״ז מסתוללים בני אדם לימודי מוסר השכל לעבוד את הפרִאים והשובבים. — הה! מה יתחמץ לבבי על גֹאֲלֵי נפש המדברת, שתהי׳ כן מושפלת, ותֵזל לשנות דרכה לנפש הבהמית! איך ישוו בני אדם קהל קדושים הקרובים והדבקים באלהים, לבהמות וחיות שהם משועבדים לטבע! — אכן! כל אלה השוגים בעצמם והמַשגים ומתעתעים זולתם, והמנבלים כבודם במנהג שגעון זה, אך לבדם את חלים ישאו, הן המה נעדרי חוש הראיה השכלית, אשר כאספלקרי׳ המאירה והצלולה, בין האמת והשקר מבדלת. —

חֹדֶשׁ השלישי

כת הרפתא הנזכרת הוסיפה תמיד רב ההועלת בההכוננות אלקים, וכל החפץ אשר ימלא את ידו לדרך חיים הלזו, הנה לא אלצהו לזה הרגל המנהג, כי אם נתעורר רוחו בבחירהו מהתלהבות השוקת דברי השמימים, אשר נגע אלהים בלבו, ומהתפעמות רוח ה׳, אשר נוסכה בקרבו, עדי שהשיג ההבוננות המבוקשת ממנו. ואחרי שנתאמת להם, שבאמצעית השתדלותם אל החיים הנצח והמאושר, הֵהַמו צאתם מעולם העובר וההולך, השרידו את שארית רכושם לבניהם, והניחו יתרם לעולליהם, או לקרוביהם, ובשאין להם קרובים, הורישו כל אחוזת נחלתם אל אחוזת מריעהם, ואל בעלי בריתם, כי כן מהראוי שכל מי שנפתחו עיניו להשיג עושר הרוהני בזהרו, יעזוב את העושר הארצי בחתולתו הערפל אל אלה שהוכו בסנורים וישליכו האמת ארצה — הן ינון שם אַנַאַקסאַגאָראַ ושם דעמאקריטוס בתוך היונים, להיות שהם מניחים את נאות שדיהם למקניהם למרעה, ולכר נרהב, מרוב חשקת לבבם אל חכמת הפילוסופי׳ י), וכן באמת נאוה לישרים תהלה לזכר עולם, ויעשו שם תפארת בארצות החיים, אחרי שכל כסף הועפות אין נחשב להם למאומה, אמנם מה עוד יותר נתיקרו ונתעלו ביתרון מופלג. אותן האנשים אשר לא ינטשו את נחלתם לרעות בקר ולמרבץ צאן, כי אם כל יגיעם ימצאו להם עון להושיע ברב או במעט את דלת העם, אך יהזקו ידיהם את עניי ארץ, שהם קרוביהם, ידידיהם, לבל יהיו עוד חלכאים ומדוכאים לשמצה בתוכם, ואם עזיבת הנהלה למקנה תתחשב לחכמה אצל היונים, עאכ״וכ, פיזור הצדקה לרצות דלים

ורשים

י) ר״ל בזה שבחרו יותר בהשתלמות הנפש מעבודת האדמה, וכן שר הארץ אגרת א׳ ב׳, „נפלא בעינינו שיעבד במקנה דעמאקריטוס נחלת שדה ותשודד אדמתו״.

ורשים, ראוי שיקרא בשם חכמה שאין למעלה המניה, הלא מעשה שעשה דעמאקריטוס הנ"ל לקרוביו, במה שהוסיף לדכא את חיתם בעוני, אף שלא מרעה נפשו עשה כזאת, כי אם מעצלות ידיו וממבוכת נפשו, להועיל לאחרים, דומה ממש לשונא הצורר את העיר, את כל עצי שדה יכרית, וכל תבואות האדמה ישמים, מה מאוד הצר בזה את יושבי העיר שנואי נפשו, כי הציק עליהם הרעה בחסר ובכפן גלמוד — אולם חכמים ומחוכמים הם אנשי כת תרפתא, הרואים את הנולד, כי טוב להם לבזור את כל אשר להם מלסבול שום נזק, לבעבור הביא צדק עולמים, שהגיע להם בחקירתם הפילוסופית תועלת עצמי ותועלת זולתם, וכבר ידוע שיגיעת בשר ולהג הרבה, לבצוע כסף, ולהשיג נחת מצרים, אין קץ ואין עת לזמן, אשר מהראוי לנו לשמור אותו הזמן בצמצום לצורך לימודנו, כמו שכבר העיר על זה היפפאקראט הרופא, „הזמן קצר והמלאכה מרובה", וכמו כן שר המשורר האָמער היוני בספרו איליאַדע, וכה היתה נעים זמירתו „שא עיניך אל ארץ מיזיען, אשר יושביה ברעש ומלחמות אוכלים למעדנים לחם נקודים, מפנות העם ואילי הארץ, מהלב סוסה נפשם ישביעו" — יתברר מזה, כי דאגת המזון וקנאת איש מרעהו הוא סבת העושק, והחמס קם למעלה בעד שקל כסף, מה שיש יתרון לזה חסרון לזה — ומעתה נשוב למקום שעמדנו בו, אחרי שהשאירו כל רכושם וטובם, יפנו את ערפם ללכת מארצם, יחלפו וילכו להם, ואין אחד חולה מהם, ואין רוחם כהה ועצבת, על אשר נתקו כפות רגלם להניד את רגלם ממקום אחיהם אדירים, ועזבו בניהם, אבותיהם ונשיהם, וגם קרוביהם אשר סביב להם, להפר כל הריעים והכרת דודים, ולשכוח את ארץ אבותם, אשר בה נולדו ונתגדלו, אף שההרגל לפעמים יקר מאוד וכחו עז ככח המושך להמשיך בו את לב אוהבים. — אך ידוע תדע, כי לא אל עיר אחרת יתנועעו, כעבדים המתפרצים היום מפני אדוניהם, להתהלך באשר יתהלכו, או שיברחו בהחבא, כאנשים האמללים, אשר יחליפו משיעבוד לשיעבוד, הן הם לא יבקשו חלק ונחלה

בכל

בכל קריה המעוטרה בחוקים ישרים, אשר ישתקשקון ברהובותיה המונים המונים, ולא יכילם שום אדם הרודף אחרי החכמה והמדע, אבל כל כמו אלה, מחוץ לחומות העיר כדרך השכוני באהלים יתקעו את מקומם בגנות או במקומות מבדלים ילינו, ואולם תדע שלא משנאת בני אדם בוחרים בבדידות, כי אם לשמור את עצמם מרוכסי בני איש אשר לצנינים הם בעיניהם, ולשוטים בצידיהם.—

חֹדֶשׁ הרביעי

והנה כת הזאת כבר היתה נטושה על פני כל הארץ, גם בעיני היונים ובעיני עם לועז מצאה חן, אבל לרוב עלתה ותצא המרכבה ממצרים והגליל, וביותר במסיבי עיר אלכסנדרי שורש גזעם ושם פשו מפרשם — האצילים שבכל המקומות נתעוררו ללכת ממקומם אל ישוב התֵרָפְתִים, שהוא מעבר ליאור מַארֶעאַ עלי גבע נמוך, מקום בטוח ונאמן, ומהולל מאוד להתמזגות אוירו, כי העירות והכפרים הסמוכים, הם להם מבטח מכל צד, והאויר יתמזג ויתהדך בהשתפכות היאור אֶל הַיָם, ובסבת שיתערבו הרוחות דקות הנושבות למעלה, עם האדים והקיטורים הגסים העולים מן היאור, תתהוה ההתמזגות בריאה ואולמית — משכנות הגרים הללו צרים ודחוקים מאוד, ע"י המגרעות אשר יתנו להם, אך ימצאו להם להגן בעד החום, ולהסך בעד הקור, הבתים אינם אחוזים ומדובקים יחדיו, כמו טורים של בָתֵי מדות המצויות בעיר המעטירה, כי חֲפֵצֵי הבדידות אינם שָׂמִים זאת על לבם, גם אינם מרוחקים מרוחים זה מזה לתכלית זאת שיוכלון להושיע איש את אחיו, כשיפול עליהם גדוד גנבים ושודדי לילה פתאום— לכל בית ובית חדר מיוחד הנקרא בית כנשתא, למען בא אל הקודש פנימה לדעת מסתריו, לא יובא שם שום מזון ומשקה או זולתו דבר גשמי לתועלת הגוף, כי אם הכנס יכניסו שמה ספר

התורה

התורה וספרי הנביאים וחיבירי שירי תפארת ויתר דברים לימודים אשר על ידם ישיגו אמונה וחוסן, ישועות חכמה ודעה, ובכן ישוטטו לנגום תמיד זכרון אלהים, עד שגם בעת שינתם לא נדמה להם תמונה אחרת, זולת תמונת אלהים הנחמדה, גם בשעיפים וחזיונות לילה יזכרוהו על יצועיהם, גם בחלום ידברו בו, יתפלספו לימודים נשגבים בפילוסופי הטהורה אך אלהים כל מזמותיהם. — מידי יום ביומו רגילים להתפלל בבוקר השכם ובנשף ערב ובצאת השמש, אך תאות לבם שיהי' היום יום תמים ונכון אשר יצלח לכל, למען שתתלבן נפשם מזוהר השכים, להשכיל באמתת אלהים, ובבוא השמש, ורפה היום לערוב, אך כל משאלתם שתהי נפשם הנהלאה מסֵבל החושים, חוקרת את יסודי האמת בבית המיוחד, להמתיק סודם — ושאר השעות עד חצות היום, ומשם והלאה עד לפנות הערב, נועדים אל ההתבוננות — עם לבבם ישיחו, ויחפש רוחם מתוך כתבי קודש, והוגים בספרי הפילוסופי', אשר קימו וקבלו עליהם מקדמוניהם, גם יחתרו בחיקור רב, את הנסתרות החדותיות, אחרי שיודעים שבכל מאמר גלוי יש רז נעלם וסתום אשר צריך פתרון, ומלבד זה יש להם פירושים עתיקים, אשר הניחו המחברים לצאצאיהם אחריהם להתגדר בביאורים שונים, ולעשות כמתכונתם, גם שירים וזמירות ברן יחד ינעימו, גם חין מליצות רמות ונשגבות ימריצו, וההלות לאל יבשרו, ע"פ חרוזים שקולים, כן כל ששת ימים, איש איש לבד במכון שבתו יתענג בידיעה המחקרית של הפילוסופי' ולא יצא החוצה, אף עפעפיו יישירו נגדו, לא יעופו וישורו הנה והנה, וכהגיע יום השביעי, מתלקטים יחדיו, בבית מועד יתגודדו, ולפי מספר שנותיהם, כן הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו יושבים מלובשים לבנים, ידיהם מתחת מעיליהם, ימינם בין הזקן והחזה, ושמאלם תלויה למטה על הלציהם, אז יתרומם בקרבם הזקן התורני שבהוכם, ומבאר ומפרש לפניהם בשום שכל, ובקול נחת — והכמתו תאיר על פניו, הפך המדברים ופילוסופי זמנינו, הלוקחים לשונם ומתפארים בכח מליצתם כי רבה היא, אבל

זקן

זקן זה אך הכין לבבו לדרוש את המשפטים הברורים ומאמרי האמיתים, אשר לא יערבו רק להשמעות אזנים, כי אם למען היכם, ולהדור אותם בחדרי משכיות לבבם, שיצוקו שם מוצק כנחושה, השומעים כלם יתחרשו, נצבים צופים על משמרתם, קורצים בעינם, ובראשם ימיטו — והנה בית עקד הנ"ל אשר דרך הקודש יקרא לו, לבוא בו ביום השביעי, תמיד הוא מסוגר וגדור ממש:ה חומה בשביל הנשים שתהינה נפרדות מן האנשים, חַיִץ האמצעי עולה מן הקרקע כשלוש או ארבע אמות אצילה, נאצל מלמטה כדמות התחרא, רחב ונסב פתוח מלמעלה עד הגג, ותכלית זו פי שנים, ראשונה שהנשים באמצעית הן מובדלות ולא תתבוללנה בין האנשים, מחזה מול מחזה, והשנית לבל ימנע גם מהן להקשיב רב קשב, כל מה שיתבאר מן התורה —

חֹדֶשׁ החמישי

עם מדת ההסתפקות שהיא ממש יסוד הראשון, אשר מוסד מוסר בנפשם, מזמנים א"ע ג"כ לשאר התושיות השלימות, בל יטעם איש מאומה, אם לאכלה אם לשתה, עד רדות היום, להיותם חושבים שהיום תמים רק עלול ומוכשר מאוד להשתכלות ולעיון החקירה, הלילה אמנם מוכן ומזומן להעסקות הגופניות, לחושי הערכי, לכן יש אשר יבלו ימיהם בנעימים ויסבו פניהם לאור יומם, ויש אשר בחלק המעט מן הלילה יתעדנו, וקצת מהם לא ידעו רעב, לא ירגישון אותו עד יום השלישי, מרוב השתדלותם בחכמה, אשר לחום לה בידיעתה לשבוע ממנה, וקצת מהם אשר לא ישבו ללחום אף לחם חוקם עד יום הששי, וכחגב אשר יסתבל לחיות מטל שמים, כן הם רגילים לכבול את הרעב ולכלכל אותו ביום בואו, ע"י עליצותם, כמו לאכול, בשירים — אולם יום השביעי מכובד כהתקדש חג בו יחליפו כחם, אחר כל הרדות

וטרדות

הגוף והנפש, כאשר ינוח צמד בקר; מעבודה רבה התמידית, — מזונם בפרט הוא לחם לחץ, פת במלח כמעדני מלך, הרך והענוג שבהם יקח לו אגודת אזוב לפנק בו מנוער, משקע מים נוזלים ישתו ורֶוַח להם, להשקיט את הרעבון והצמאון, המושלים בהם כרצונם, ממקור הטבע ומשפעת ברכותיה מבלי אשר ישתוקקו אחרי שכיות חמדת המותרות, אשר בהן לא יחיה אדם חיים מאושרים, רק יאכלו אכלם המצוי להם לרעבם, ושתו משקם הסיפוקי לצמאם, ודי יודעים להזהר מן הרָוָה, מצד שהיא צודה את הנפש, לקחתה, כִּי תִנָּקֵשׁ ברשתו, כמו שהוא מכלה את הגוף המקיא את בלעו מבטן המלאה י) — ואחרי ששני מיני כיסוים

י) פה במקום הזה, ראיתי כי דבר דבור על אופניו יהי', אם אחלק לקורא מן התרופה קודמת, טבעית ומוסרית ע"פ יסודות תלמודיות, אשר הכינותי מלבי למופת החָלערא, שהיא כעת המכה המהלכת בחלק אייראפא, ועם זה יתודע ראשונה נתוח המלה אשר עליה יסוב דברי. והנה נושא המאמר אשר ממנו יהי דברי ראשון, הוא הכתוב הדר בתורה, בשמות כ"ג כ"ה, ועבדתם את ה' אלהיכם, וברך את לחמך ומימך, והסירותי מחלה מקרבך — דע שמוסכם הדבר באין ספק שמלת חָלערא נגזרת מן היונים, ופתרונה בלשונינו, הוא חולי המרה, כי לפי דעת נסיונית של כל הרופאים, המרה היא בראשונה, אשר תחלה את חליה, וממנה והלאה יסתבכו ויסתרגו יתר החלאים המנוקבים איש איש לשמו המיוחד לו, כמו למשל חולי הקיא והשלשול, והצטמקות הגוף, וגלדי עורו וכדומה, אשר איש המוני כמוני, ללא כניסתו פנימה בחכמת הרפואה, לא ידע ספורות למו, וא"כ מה יפה מתאים לפי' זה לשונינו העברית, שהניחה מלפנים מלת חולי ומחלה הנמצאות מפוזרות בתנ"ך, לשם עלם מופשט, המובן בו כל מחלה פרטית לכל אופניה, אולם תדע ותשכל, כי מלת מחלה לבד בנושאינו, לפי שאיננה מיוחדת בסימן ה"א הידיעה, וכן מלת חולי בפ' עקב, כל שתי אלה יגבלו את חולי המרה בפרט, ונתהוה ע"כ שם פרטי חָלערא לשם הסכמי בכל הלשונות, למען שישתוה קלת מלת חָלערא בלשון יוני עם חָלִי בלשון עבר, והנה הריתי גדר זה וילדתיו ע"פ יסוד תלמוד ערוך," שכן הובא בב"מ פ' המקבל ד' ק"ז וז"ל שם, והסיר ה' ממך כל חולי אמר ר' אליעזר זו מרה תני' נמי הכי מחלה זו מרה, פי' רש"י ז"ל שהמרירות שבה גדולה, נובעת ומתפשטת בגידין ובעצמות, ולמה נקראת שמה מחלה, שהיא מחלה כל גופו של אדם (כלומר שהיא ע"י השתפכות מררתה בתוך כל הגידים ואיברים, כן תחליא את הגוף כליל, עד שאין חולי למעלה ממנה, ובשמה

כיסוים הם, כיסוי הגג, ומכסה המלבוש, מן הבתים כבר מלתי אמורה

וכשמה מחלה, כן היא באמת מכלה רוב בני אדם) דבר אחר שפ"ג חלאים תלוים במרה (ר"ל בזה, שחלאים רבים כ"כ מסתעפים ממנה עד שיגיעו למנין פ"ג) כי מחלה בגימטרי' הכי הוו, ובזה יתאמת ההתפשטות והשתרעות חולי המסוכן הזה, השם ישמרנו, ואולי לסבה גורמת זו, יפה הוסיף בעל אונקלוס בתרגומו למלת מחלה במקום הזה, מרעין בישין, אשר לא תרגמה כן ביתר המקומות, לפי שהסכים לכוון בזה לכל מה שאמרנו, ועכ"ז מוסיף והולך שם התלמוד בדרך עלה טובה, איך ע"פ רפואה קודמת הפשוטית בטבע, נוכל להרחיק ממנו את כל התחלואים הגופנים כמו אלה בז"ל, וכולם פת שחרית וקיתון של מים מבטלתן, (שלא אצבעו ורמז בזה, לסעוד את לבינו במעט אוכל מיד שחרית, כדי שלא נרגיש ריקות האצטומכא שהיא סבה גורמת לחולי זה), וליתר הבאור למען ירוץ כל קורא בו, יעוין בב"ק פ' החובל ד' כ"ב, ששם יתבאר ג"כ בשינוי קלת, ובהרחבת הביאור הפסוקים שבנושאינו בז"הל, אמר לי' רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי רבנן השכם ואכול בקיץ וכו' אמר לי' את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא ועבדתם את ה' אלהיכם, זו קריאת שמע ותפלה, וברך את לחמך ואת מימיך, זו פת במלח וקיתון של מים, מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך, ותני מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מרה, שפ"ג חלאים יש בה מחלה בגימטרי' הכי הוא, וכולן פת שחרית וקיתון של מים מבטלן, ע"כ — אי איפה בעל מחקר הלשון, אשר לא ישכיל בעין שכלו החודרת, שבמלת פת ומים פה היתה כוונת הגמ' לרמוז על ההסתפקות מאכל ומשתה תמיד (ואחרי שהולעתי ביאור זה לפני אדמ"ו אב"ד קהלתינו ני' ענני שכבר הקדימני בזה הרב בעל יערת דבש זצ"ל וברוך ה' שכוונתי לדעת הגדול, אשר אין בו נפתל ועקש) ירגיל בה האדם וחי בהן, הלא כן מנהג התורה המאושרה להסתפק במזון הממוזג לכל אדם, ובמים שהוא יסוד פשוט, ונובע ממקור אם הטבע, ולא יעכור בה הגשם, להתעלם בתענוגות בני אדם הזוללים והסובאים, להניק משפעת המותרות, אשר כל פוגע בם יסכן — והם דבריהם בעצמם באבות פ"ו, כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, לזאת ברור הדבר, שבמלת פת פה מצויר המזון הסיפוקי, ובמים יצויר המשקה הטבעי אשר יתהלך במישרים, ולכל שותיו יריק ברכה עד בלי די (וזהו דברי המחבר שלפנינו המביא מנהג זה לרוב אכל בת תרפתי'), ולחיזוק דברים אלה הם דברי בעל עקרים מאמר ב' פ' כ"ו, מבואר בו שמלת ברוך נמצא על הצלחת הבריאות וברך את לחמך וכו' והסירותי מחלה וכו', כי בהיות ברכת ה' במזונות, לא יחלה אדם אפי' החלאים הטבעיים וזהו והסירותי מחלה — יתוודע מזה, שאם יקדים הש"ת בעדינו להניח ברכת המזונות אל בתינו, לשובע נפשינו, עד שלא תתודע שנת הרעב לבוא אל קרבינו, זהו בוודאי תהי' רפואה קודמת בטבע,

שלא

אמורה, שאינם מהודרים כ"כ למחמדי עין, לפי שהם בניים רק למגן ומחסה מזרם וממטר, ואולם גם לבושיהם, לא גלומי תכלה או מעטי פאר הנמו, אך לבד לוטים בשמלות, מכורבלים בה"ז, שלא יאכלם החורב ביום, והקרח בלילה, תחת אדרת שער (עיין בהקדמה) יעטפו מחלצות פשתים, ובקיץ לא יחגרו ביזע, כי אם מכנסי בד וכתונת פסים — והעולה על כלנה היא מדת ענוה, אשר קננה אצלם רבצה, היא אצלם הסעיף המסתעף מן צמח האמת, כאשר להיפך הכזב הוא חוטר הגאוה, כי ממעי הכזב כל הרעות למיניהן יפרדו, ומן האמת יאצר אוצר כל שלומי אמוני הטובות הזמניות והנצחיות. —

זה

שלא תגיענו מחלה טורפת או הנקראת חאלערא בפרטית, לזאת מסיים הפסוק לנוחם נפשינו והסירותי מחלה כאמור — ומבלעדי זאת במאמר ד' פ"ב הזהר יזהיר המחבר הנ"ל בטוב טעם ודעת איך שציוני התפלות (כפי אופן סדריהם שהם משתפכות מכל לבות אומות שונות, המאמינים בבורא בלתי ב"ת) הן הם סגולות מיוחדות לחלאים טבעיים, ולחלאים ארסיים, שהיא התפלה אשר תועיל לכל הדברים, ואפילו לדברים הפכיים, לפיכך בעת בימינו עבודה שבלב היא התפלה, במקום עבודת הקרבנות לפנים — הא! מה ערבה תלליל אזהרת האב לאזני בניו „ועבדתם את ה' אלהיכם" דהיינו השתפכות הלב בתפלה מכוונה ורצויה, ומה יותר ברוב נחמה מבטיח אחרי כן וברך ה' את לחמך וגו', ומה יזהירו סוף דברי משה ע"ה באמרו והסירותי מחלה מקרבך, להשקיט בזה כל לב רגז, אשר ינוד כקנה במים בעת צרה ובעת רעה ההיא. — ואשלים דברי מוסר אלה בהעתקה אחת של תרגום ארמי על פסוק ואני אמרתי בלבי על דברת בני אדם קהלת פ"ג פסוק י"ח וז"ל, „אמרית אנא על עיסק בני אדם דייתי עליהון מכתשין ומרעין בישין, בגין לנסאיהון, ובגין למבחניהון, עבר ה' למחזי אין תייבין בתיובתא, וישתבק להון ויתסון, ורשיעא די אינון כבעירא לא תייבין, בגין כך אינן מתוכחין בהון לאבאשא בהון" ע"כ. —

הארכתי עד כה למשיבת נפשי ולמשיבת נפש כל בני אדם השרוין בצער, יואל השם ויגן בעדינו לבלתי העלות מות בחלונינו, ותעלה ארוכה לכל מכאוב במהרה בימינו אמן. —

חֹדֶשׁ הששי

ועתה עוד אוסיפה לך מעט לספר מאופן הריעות והתחברותם זה עם זה, איך המון חוגג בסך ידודון ידודון, להשתעשע ולהריע בימי המשתה, ולמען אמנם שיתבאר יותר לעיניך יתרון מנהגם בשימוש המשתה תמיד לעת האוכל מכל זולתם, אערכה לעומתם המון חשוכים פוחזים, ופרועים סובאי היין וזוללי בשר, הלא אלה אחרי השביעם את בטנם, ומלאו כרישם משטף היין, וַיָּגֶר מזה, נדמה להם כאלו לא שתו עסים כלל, כי אם כאלו שתו ומצו קבעת כוס התרעלה אשר יסבסך תבונתם, ולבם סחרחר, יחוגו וינועו כהתעות שכורים, כל חכמתם תתבלע, כלים יריקו נבליהם ינפצו, מכים בזרועם, מהלומות לגוֹ, ככלבים עזי נפש, וכמשוגעים יתהפכו כמו רגע, מדנים בין אחים יפריעו, נושכים בשיניהם זה את זה, מקצצים אפים, כל ראש מוקרח, כל כתף מרוטה, מנתחים בדל אוזן, אצבעותיהם ויתר חלקי הגוף, כאשר ידוע במשלי הקדמונים מן הציקלאָפן, כנותי אוליסום, אשר ממנו ממשלים המשוררים, ששסע כשסע הגדי את בשר בני אדם, ואכלו לנתחיו, ואלה הבאים לחקור ממסך, עוד יותר ממנו שקצו במעשיהם, כי כל אחד מהציקלאפן חושב לעשות כן לשונאיו מתכלית השנאה, והם אמנם כשהסבו על שולחנם, ובאו בברית אחים להתעלם יחד במחוגת קרוביהם ומתי סודם, שכחו לפעמים ויפרו את חוקות אהבה, וברית שלומם תמוט, כי חללו בו להתיר אגודת הידידות, וישפכו נסך הקודש ארצה; ונבלי יין ישבבו, יתגרו ויריבו יחדיו כבבית האצטדין, ובשדה המערכה, כדרך גבורי חיל הנאבקים יחד למטרה, וכמעט לא ידמו גם לאלה כלל, אחרי שהנזכרים באמת ישימו רב המקום ביניהם, למען שישגיחו עליהם הרואים יתבוננו בם וישתוממו, למען מצא חן בעיניהם, שיספקו כף אל כף, לעת אשר יעיר אחד קנאה ויתגבר על חברו ונצחו, ויקלענו מקלע אל קלע, מבלי אשר יחטא, כי

זה

זה דרכם למשעי, כאשר ישא האחד הנצה ברוב גדלו ויקרו, עטרת תפארת בראשם יענדו למשכרתו השלימה — אולם אוהבי אשישי ענבים הנזכרים, רק שקר נסכם כקופים המהבילים לעשות מעשה בני אדם מבלי שכל ותבונה, בלילה יסובו ישוקו עיר, הידד כדורכים משאונם עולה ומזרם שכרותם, ומבלי כוונה ותכלית יהותתו ויעפילו לעשות כל דבר אשר יתגרה ברעתו זולתם, לא יכהו ולא ירוצו, עד שישים בם השופט משפטו, בחלקלקות ובאפילה ידחו מדחי אל דחי, יתנגפו רגלם ימעדון קרסולם ויבצעו, יכשילו ונכשלו, כי חסרי דעת הם מרגשת פעולתם, מחמת יין אשר רעלם, לזאת מי שכבר היו קרואים אל בית היין כאוהבים נאמנים, אחר זמן לא כביר נתנו ראש לשוב מדוקרים, ומתגודדים גדועי איברים מרבת המשטימה כשנואי נפש, סר סבאם וסר מרזח סרוחים, חרב עלי רעו ועל גבר עמיתו, קצתם ידרשו ויבקשו לנפשם מליץ ושופט אשר ידין המכה והמכה, וקצתם שואלים מזור והרופה מאת רופאי אליל, בעד פצעים וחבל נמרץ, ומכה טריה אשר הוכתה להם הכה ופצוע — ובכן היו הסובאים האלו מטולטלים מצל קורתם, מאבותם נפרדו, מנשיהם ובניהם נכחדו ואיבו את ארץ מולדתם, וישנאו גם את נפשם, כי חי המזהרי, אין בו מוסרי, רק שערורה ומשובה נצחת, אך למען ספות הרוה את הצמאה, יצודד נפש בעליו לקחתה ולפול בשחת אשר כרה ויאמר נואש. — ופן יש בכם, אהובי קוראי, איש אשר ייטב בעיניו מאכל השולחן אשר בהרו בו היונים, ועם לועז, ואחריהם גם החזיקו בו הרומיים, ידוע תדעו נאמנה, כי כל אלה לא חבקו תענוג זה, בעבור המרגוע ומשוש לב, כי אם שאפורות האנתם, בעבור הראותם לזולתם את זנים מטעמיהם ומנעמיהם, שאין קצה לתבונה, ורוב עשרם, איך שיש להם מטות שן והבנים, אבני אקדח, רצפת בהט, שלל צבעים רקמה, אשר יבריקו עיני כל המביטים עליהם, גם איך שיש להם כוסות פרחי שושן, גביעות משוקדים, קערות שקערורות, וכל כלי יוצר מכל כלי חמדה, ופסילים ארוזים של אומנים מהוללים, ומלבד זה הראו תפארת

מעמד

מעמד משרתיהם, עורכי השלחן יפי תואר ויפי מראָה, עד כי תשבענה בהם עיני הקרואים, כי תחזינה בצהצחות פניהם, הקטנים שבהם משרתי המשקה, והגדולים בספל אדירים מקריבים, כלם מרוחצים, מנוקים בתלתלים שחורות, מגולחי שער המצח, ומפאת סביב קוצות, וציצות מקיפות, הלבינו עליהם מחלצות, מלפנים סרוחות עד רגליהם, ומאחור תלויות עד ברכים, פיות הכתנות משורכים בפתילים, ושולים על הצדדים משולבים, וכן עומדים על משמרתם לשמור את עין הקורא, כי ירזום עליהם יעמדו יחד, ומה האחד מבקש חיש יֻתַּן לו, גם לשֵׁרותם פִּרְחָח, אשר לָקש נעוריהם על לחיהם יצמח, אך ילדי שעשועים הם לאדונים— אמנם כל תפארת הלזו, וכל החמדה הזאת, אך גאה וגאון הוא במפוזר ונוסף, גם כל נזיד מגדנותיהם, וכל מאפה תנוריהם, הם טובים למאכל, ונחמדים למראה, ארוחתם שבעתים יתחלף, השולחנות מלאים על כל גדותיהם, ממה שהארץ תוציא צמחה, לחפור משם אוכל, מאכלי תאוה נבחרים מבהמות ארץ, מדגי הים, ומצפור כנף, מבושלים מפוטמים, מכל מיני בושם, סוף דבר ילוו אחרי כל מאכלם, אגוזים ותפוחים, כמנהג הידוע אצל הרומיים — ואחרי שחשו כל החושים מכל המון הגשם, ירחיבו לשון יגדילו פיהם, להראות כל בגדיהם, ומדיהם החמודות, ושארי שכיות החמדה, ומה לנו להרחיב עוד יותר בכמו אלה, אך בצלם יתהלכו, אך הכל יהמיון, ואין בם מועיל — מי הוא המסתפק במעט אוכל, שיתבער כן בלבו אש התאוה השובבית הלזו בפרוע פרעות, — אי איפה איש הרוח, אשר לא יתפוץ יותר רעב וצימאון, ממפלגות תענוגים כאלה אשר אין בהם דַי— ואולם כאשר יתערכו כל משתאות הללו, עם אופן חיות רודפי חיי ההתבוננות הלא תהיינה לשחוק ופתיות. —

חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי

ועתה אשים לפניך את המנהג הישר והטוב, אשר נהגו בו ע"פ משה, לזמנים מיוחדים, אנשי כת הזאת, שרחשו לבם כל חייהם, ידיעת הטבע וההבוננות—ראשית דבר הם צפוי הצפית ביותר עלי תקופות שבעה שבועות, אשר אחרי חלפם ועברם הוקבע אז יום התועדם, כזאת לא לבד כבדו את מספר השביעי, כי אם גם את כחו הנכפל, הם יודעים את קדושת השביעי שהוא בבתוליה תמיד — יום הזה מוקדם לכניסת החג במספר החמשים [1]) שהוא קודש הקדשים [2]), המופלא והמקושט בטבע, המרכב ממשולש בעל זוית נצבת [3]) והוא תחלת יסודות והוויית כל הנמצאים הטבעיים [4]). ויהי אחרי שנתקבצו שם יחד שמחים וצהלים, ינופף משרת אחד בידו, והתלמידים עומדים בטור אחד חרוזים, ישטחו כפיהם ועיניהם נשואות כלפי שמים, כי בעיניהם ישכילו גרמי השמיימים, ובמועל ידיהם יסהידו שנקיים הם משוחד, וטהורים מכל כתמי עול, והיה כאשר העתירו לה', שירצה לפניו מאכל שולחנם, ולא יבזה ניב אכלם, אזי הזקנים שבדור, מסובים על השולחן, ועמם כל אנשי מופת, המצוינים

בתוכם

---

[1]) ולפי שהבאנו בהקדמה שאיסים היינו בייתותים, כוון בזה לתוס' פ"ב ר"ה ד"ה להטעות את החכמים יע"ש —

[2]) זה מבואר מנו"ן שערי בינה, וכן אית' בשל"ה הקדוש, ובשארי ספרי מוסר, שיום החמשים רומז לשער החמשים משערי בינה, וכן הוא רומז על יה מהשם, שכן י' פעמים ה' עולה חמשים, ע"כ מנין הלוים לעבודת הקודש מבן שלשים עד חמשים, שכן נתקדש שנת היובל שהיא שנת החמשים, כי היובל רומז על שער החמשים, עיין בשל"ה פ' תבוא ורמב"ן בהקדמת התורה.

[3]) כי כן באותיות שלנו ובאותיות יוניות נסמן מספר החמשים באות V עם נ שתמונתם כתמונת זוית הנצבת.

[4]) זה ידוע לפי שהוא כח הכולל הנקרא היולי, שהוא שער הנעלם מנ' שערי בינה — והנה כל שלש מעלות הללו הזכיר גם המחבר בתחלת ספר ג' מספרו חיי משה ע"ש —

בתוכם, כי הם לא יכבדו את הזקנים לְמְנות ימי שנותיהם, גם שב גם ישיש אצלם, לנעלמים ולצעירי ימים יתחשבו, באם רק בערב ימיהם התדבקו בלימודי החכמה, אפס ההי' תפארת זקנים וחקר כבודם כבוד, באם שהוגיעו בבוקר ימיהם את נפשם בהתבוננות הפילוסופי האלקות. — גם מקום הנשים לא יפקד במושב שולחנם, זקנות ובתולות יחדיו אשר אין אונם לתומתן, ולא כמו שהיא נספחת אל אחת הכהונות שביונים, כי אם רק תישרנה מבחירתן החפשית, ומאהבת החכמה, אשר בהן גם עזה וחזקה, ומאוס תמאסנה בכל תשוקות הגופניות. — ועתה ראה הסבת שולחנם על אופן הבא, מפאת ימין מסובים אנשים לבד, ומשמאל נשים לבדנה, אולם באין מצעות רכות ומטה כבודה, שיאות למחקרים הללו, אף שאינם מסולאים כ"כ במחיר רב, כי אם משפלת החומר, מקנים וסוף נתכנה רפידתם, נשאה מעט וקשה, להשען בזרועותם עליהם כרצונם, גם אין להם עבדים במקנת כסף, להיותם חושבים, שעבדות וחירות מתנגדים לטבע, לפי שהטבע כל ילידיה המליטה לבני חורים, אך לבד סמל הקנאה המואסת בחוקי הטבע, היא צמחתה, ותתן לה מגרעת, והותירה לטוב את מקור המשחת והנרפש, אשר בו יתבדלו בני חלוף למיניהם, היא תלחץ את רְפֵי ידים לעשות מה שפקדו עליהם גבורי כח, אשר על כן אין עבד נראה במשתה כמו שאמרנו — איש איש מבני הנעורים יעבוד חנם את אחיו הגדול ממנו בשנים ובחכמת לבב, לא יצף לצו לא יקו לקו, אך מהר ימהר כל אחד להשלים חפץ רעהו, אך בזאת תתהלל אמונתו אומן, ועוצם צדקתו, להראות מופת הכנת לבו לאל שמים, לכן כולם כאחים בני אם אחת אשר רוח אחד להם, יחליפו אז שירותם בקשר אמיץ בינותם. — הן המה מחוגרים בכתנות ארוכות, לבל יודע כִּנְעַת איש מרעהו, והנה בכל ימים אלו בשר לא יבוא אל פיהם, ויין לא נתן להם למשתה, כי אם מים צלולים קרים לנערים, וחמים לזקנים, השולחן טהור, ולא יתגאל מכל בשר ושמֶן ורזה, אשר בו תתקוטט נפשם, לחומם אמנם פתותי לחם,

המלח הוא אַפְּסַנְיָא, הוא התפל שלהם, ותחת מעדנים האזוב [י]) לחיך המפנקים, לא יסעדו על כן בלחם חמודות ובלחם אבירים לבם, לא יצהלו פניהם מיין חמר מלא מסך, יען בסבתם תתעורר התאוה העלוקה ותשחת דרכם, כן החל המשתה, ואין קול דממה דקה נשמע, הדומיה משוטטת בתוכם, עד שאין לכל אחד ואחד רשות לחרוץ בלשונו שמץ מנהו, או לשאוף רוח בקול נחת, ואחרי כן ישים אחד לפניהם משפט שאלה אחת מספרי קודש, או יכלכל דבריו ומשיב דברים נכוחים, אשר נשאול נשאל רעהו בתַרְפָּתִים, אפס אין כ"כ משיב על לבו עלי היתר השאלה, כי לא ירדף אחרי תהלת רוחו החדודי, או אחרי מליצת צחה, רק יעשה זאת למען פנות בהשכלת הדבר, וגם במה שהשתכל אז לא יקנאו בו חלושי השכל, ולא חפצי דעת, ובכן יתמיד הלימוד המבואר בו בפי' מאמרים נחמדים, אל כל השומעים, ומה יגביר אז ללשונו שלימת המליצה ופירושו, אשר לא תוכל השיג נפש השומע, אך כלם ישמעו ויחֵלו, יקפצו פיהם, ואזנם פהוחה כאפרכסת ויבינו מתנועותיו, ומשנות טעמו את כל האמור, יתקוששו ויבחנו בו בשמחת הנפש, ובחזקת לבב, לפעמים יתראה כמסתפק, וכמתאבק בסבכי רעיוניו, בהתנועעו אצבע ימינו על מצחו, וכן מקשיבים חברי נעורים לקול הדורש.—

חָדֶשׁ הַשְּׁמִינִי

גם זאת לדעת, כי דרך סיפורי ספרי קודש, יתבארו מהם על דרך „העתקה והשאלה, כי אנשים אלה חושבים שהתורה כלה

נמשלת

י) יראה מזה, כי האזוב לשפלת קומתו, רומז על שפלותם, כמו שהובא במדרש רבה בא ולקחתם אגדת איזוב. יע"ש, ובקידושין אמר ינאי המלך איתא שאבותינו היו אוכלים מלוחים, בזמן שהיו עסוקים בבנין בית המקדש שיזכור האדם את ימי עניו ושפלותו. —

נמשלת אל הנפש, המצות תדמינה אל הגוף, ורוח המאמרים צפון במטמוני המלות, אשר בתוכן נפש השכל גלויה כמו שנגלה כל דבר במראות הצובאות [1]), בעירוב דברים אלה יתבאר יופי המשפטים המצטרפים יחד, וכל התמונות אשר נתעלו על מדרגתם, ועם זה הוציא מתעלומה לאור כל שלימות הדבר, וגלה עמוקות מני חושך, אל האנשים אשר התעוררו, לדעת קושט אמרים אמת, ולהבין הנסתר מן הגלוי — וכאשר ראה ראש המדברים שהספיק לישר כל הדורים, באר היטב לתאות השומעים, אשר פתחו לבם לתבונה, ימחאו כל העם את כפם להורות שישר בעיניהם כל הלימוד, ואחרי כן יקום וישורר ראשונה שיר תהלה והודות לאלקים אשר יסד הוא בעצמו, או שהיה שאול מנביאים הקדמונים, ושירי עתיקים כאלה היו בנוים מחרוזי ג׳ מדות, שרו אותם המשוררים בעת הקרבת הקרבנות לפני המזבח, ויהי השיר משורר במקהלות רב החל וכלה, אנשים ונשים יחד הרימו את הוד קולם הנעים לענות בשיר, ואחרי תומם לקחו הנערים הנזכרים את השולחן, שבו היה מושם לחם הקודש, שהוא לחם חמץ ממולח במלח, וגם האזוב, כפי המנהג שהיה כבר בהיכל ירושלים עומד בעזרת ההיכל, כן גם על שולחנם היה מושם רק פת במלח, מבלי שהיה מבושם, הלחם לא בליל חמיץ, המלח מבלי שום תערובת, כי כן יאות תמיד לטהרת הקודש ונקיות לעבודת האלהים, וכל זר לא יאכל בו, כי אם רשות להנכבדים לאכול ממנו. — אחרי משתה הערבים, היתה אשמורת הקודש על אופן הבא, נתחלקו לשתי תודות גדולות, למקהלות אנשים מצד זה, ולמקהלות נשים מצד השני, משמר לעומת משמר, ולכל אחת ואחת היה ראש המבין בשיר, והמנצח בנגינותיו, להנחם בתכונות כפיו, ויענו כלם תהלות לאלהים, פעם הרימו את נעים קולם יחד, פעם העמיקו קול ענותם, פעם נחו ושקטו, ולא משו ממקומם,

ופעם

---

[1]) ובאמרי בינה פ״ג בז״הל ועל היות בכל סיפוריה ומלותיה רמזים וחדות על דברים נפלאים ומתיחסים לשלימות הגוף. —

ופעם מתנועעים מצעדיהם לפנים או נזרו אחור, הכל כפי העת והזמן, וכאשר התענגו שתי מקהלות מנועם שירתם, היו מתפעלים בלב, וירוו את נפשם רשן מאהבת אלקים — והנה מעמד המקהלות היה כמו שהיה בשירת הים, כאשר נעשה לבני ישראל את הנס המפורסם והגלוי, שבקע ה' את היבשה להם, כאשר נשלו מצרים את היהודים, ויהי רודף אחריהם, ויטבע בתוכו, להם מי הים אז נכרתו, וקמו כמו נד נוזלים, אשר בתוכם נתגלו מסלות חרבות לעבור בהם לעבר השני, ולפרעה והילו שבו המים לאיתנם הראשון, וינער שם עם כל הרכב וימת — הלא אז כאשר ראו הנרדפים מופת גדול זה, וכי מת גבורם, נתלבשו ונתלהבו ברוח השיר הנוסס לפעמו על האנשים והנשים, ובמקהלה אחת שרו את השירה לה', כי גמל חסדו עליהם, הלא אז ג"כ שר משה לפני אנשים, להדריכם בדרך השיר, אם למעלה אם למטה, ומרים ענתה לנשים, לרדות בנפשן וכוחותיה, להטותן אל כל אשר תחפוץ, כמו כן בהתגברות נועם השיר שהו כת תרפתא, שירם היה מעורב מקול אנשים הגבוה ומקול נשים הנמוך, ויהי ע"כ גבורה והלושה מתאים באחדות הכללי, ומתוק בקול מטיב נגן המנגן, חין מליצות רמות נשאו על שפתם בהתלהבותם מן דת אלקות, בהתרחף עליהם רוח האמת והקדושה העומדת בתוכם, וכן כלו אותם במנהג חסידותם בעת המשתה, עד אשמורת הבוקר, לא שכרו עמה ולא נמו עליה, אך מעוררים ומעירים תמיד, פניהם מועדות קדמה, וגויותיהם מזרחה, ומידי ראותם עפעפי שחר הפרוש על ההרים, כצאת השמש בגבורתו, זרחה ונודד מקומו, דרשו איש אל רעהו עתרת שלום ואמת, ושיהי' היום טוב שתשכיל בו נפש העיונית אל נקודת האמת — ואחרי השלמת תפלתם שהיתה ניב זמנם ופרים, הלך איש איש אל ביתו הבדידות, לעבודת הפילוסופי', שהיתה מתוקה לו כאחת טובות הזמניות, זאת הכת היוצאת, זאת עינם בכל הארץ. —

עד כה דברתי מכת טרפתא, המשכילים בטבע המתקדשים

והמטהרים

והמטהרים להשלים נפשיהם בתכלית השלימות [1]) הלא המה בצדק נקראו בני אלהים [2]) תושבי שמים ומתי עולם, הנֶחנים בעיני אלקים בעבור צדקתם, ובעבור שישוו אותו לנגדם תמיד השיגו אהבתו ומשכורתם שלימה, ובעבור שהותירו התושיה על כל טובות הארציות ויגברו לאמונה בארץ, הגיעו אל במתי ההצלחה, ויתרוממו עד למעלה ראש, ותחל עליהם ברכה עד דור ודור כי דור ישרים יבורך וחייהם יאושר בארץ. —

ת ם

הוֹדַעְתִּיךָ נֶאֱמָנָה מִנִּי כְתוֹת
לְפָנִים בְּעֵינֶיךָ נֶעֱלָמִים כְּחִדוֹת
שָׁמְרֵם בִּלְבָבְךָ סַפְּרֵם לְבָנֶיךָ
עֵת עַל אוֹדוֹתָם יְבַקְשׁוּ פָּנֶיךָ ·

גָּבוֹהַּ וְנִשָּׂא מִכָּל הַנִּסִּים
הִתְרוֹמֵם לְמַעְלָה כַּת הָאִסִּים
גַּם יִנּוֹן שֵׁם כַּת תְּרַפֶּתָא
לָמוֹ מֵרִבְבוֹת קוֹדֶשׁ אָתָא ·

[1]) וכן יאמר המורה בלשונו הזהב, המטהרות לנפש, בהשיגה מטומאתה, אז יבוא להביט המחנה הקדוש, ופי' האברבנאל שהוא עיון אלקות, כאשר אמר וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו ·

[2]) כמאמר חז"ל ב"ר פ' כ"ו למה קורא אותם בני אלהים, מפני שהרבו ימים בלא צער ורוב עגינם היה בענינים מושכלים ·

תיקונים

לספר

חיי משה

דבר אחד לדור

צד	שורה	במקום	צ"ל
2	5	המבריקים, כמוה	המבריקים כמוה,
4	10	והוותי	מֵהֲוַת
—	19	אם אין בידו	אם אֶוֶן בידו

מכתב ליוסף

		(כהערה) דיוגל פחדן	דיככער פחדען

בפנים הספר

5	5	הנער הולך	הנער הולך וגדול
7	21	חי'	חי
14	12	(כהערה) יענכן	יענעם
17	9	אלקים	אלקום
51	2	(כהערה) בית קצצת	בי"ת קצצית
77	8	שמחה	שמחהו (וא"צ להגיה זה)
79	6	מעין	מעון
82	13	שעדו בו	שעדו

צד	שורה	במקים	צ"ל
89	16	וכמו שכח	וכחו ככח
90	4	החמשים	ההושים
94	14	לקהת	להקת
98	15	המתפשת	המתפשטת
99	21	על אל עליון	אל אל עליון
—	26	צור	ציור
103	2	כמראשית	כראשית
—	4	יתהטאו	יתהטאו
—	15	תעשנה	תעשינה
107	2	(בהערה) שנתמצעו	שנתמצע
108	1	(בהערה) מגבו	מגזו

מן

היורש דברי אלהים

מבואר בו

החזיון בין הבתרים

ע"ד משל חדותי

והוא ספר' אחד מן הספרים שכתבם בלשון יון

הרב ידידי' האלכסנדרי

המכונה

פילון היהודי

וכבר נעתק ללשון רומי ועתה הועתק ללשונינו הקדושה

ממני

יוסף פלעש

אחד מתושבי ק"ק רויסטיץ יע"א.

ונלוה עמו לבסוף ס' אבל כבוד כולל בו מספד תמרורים על מות א"א המנוח התורני מה"ו **אברהם פלעש** זצ"ל וכתבתי לפני ההספד את דרכי חייהו מיום הולדו עד יום מותו כי למען הביא מנחת תודתי לכבודו, ולמען זכות נשמתו בגן עדן יצא חיבורי זה ראשונה בימי אבלי והועלה לבית הדפוס על הוצאותי.

שנת **עד הירש אבי לך** לפ"ק.

Prag, 1830.

Druck bei M. I. Landau am altstädter Ring Nro. 933.

R. Jedidja, cognomine Philo Judaeus, Alexandrinas, Sacerdos et Philosophus, vir à Divo Ecclesiae Doctore Hieronymo, D. Ambrosio, Photio, Josepho Flavio, Suida, Eusebio aliisque laudatissimus, plurima graece conscripsit opera. Inter haec exstat Liber de haerede rerum divinarum quem e graeco in linguam latinam editum R. Joseph Flesch Moravus Rausticensis in praesenti Manuscripto hebraice sub titulo: Hajoresch livre elohiim interpretatus est, eumque imprimi posse judico.

Pragae 3. Julii 1830.

Carolus Fischer.
Caes. Reg. Censor, Revisor
et Translator in hebraicis.

מליצת

מר גיסי הרב המובהק דיין המצויין מו"ה **ליב רייניץ** בק"ק **לייפניק**.

זוהר פ' וילא דף קכ"ה ע"ב, ר"ש נפק לקרייתא, אזדמן ר' אבא ור' חייא ור' יוסא, כיון דחמא לון אמר חדתותא דאורייתא אצטריכא הכא, יתבי תלתא אילן, כד בעו למיזל, פתח כל חד וחד קרא, פתח ר' יוסא ואמר, הפעם אודה את ה', וכי בכלהו דאולידת לא אתחזי לאודועי לי' להקב"ה אלא בהאי? אלא יהודה איהו ברא רביעאה לכורסיא, ואיהו אשלים לכורסא, ובגין כך יהודה בלחודוהי תקונא דכורסא, סמכא דכולהו סמכין. ר"ש דכהיר כולהו עלמא באורייתא, וכמה בוצינין נהירין בגיניה על אחת כ"וכ. המאמר הזה הוא תמוה דאיכא למידק מאי משמעינן מהכך לדיקין ומכל המאמר כלו, וכי שבחי' דר"ש אתו לאשמועינן? ועוד שאמר ר"ש חדתותא דאורייתא אצטריכא הכא, משמע שהוא הי' משתוקק לשמוע מהן ד"ת, ואנחנו רואין דיתבי תלתא אילו ולא עסקי בד"ת, ולא מיד רק כד בעו למיזל פתח כל חד וחד בשבחי דר"ש — ויובן ע"פ מה שראיתי בספר העקרים מאמר ב' פ' ט"ו, על פסוק ישמח ה' במעשיו, ואמר ג"כ ישמח לב מבקשי ה' וז"ל: כי כמו שיש לחכם שמחה במה שהוא מרגיש בעצמו משלימות החכמה עד שכל שאר החכמים צריכין אליו, ומושפעים ממנו, והוא אינו צריך אליהם, כך הקב"ה שש ושמח במה שאין מציאותו תלוי' בזולתו, ושמציאות הכל תלוי' בו וכו'. ולפי שכל מבקש איזה

דבר

דבר כפי ערך הדבר ההוא המבוקש ומדרגתו יהי' הגוסף אליו והשמחה בהשגתו, וכשיהי' הדבר הנכסף או המבוקש ב"ת יכלה הכוסף כשיגיענו, ותעמוד שמחתו או תפסיק, אבל כשיהי' הדבר הנכסף או המבוקש בב"ת א"א שיכלה הכוסף ולא שתפסוק ההשגה, ולזה תתמיד השמחה וכו'. ובעבור זה אמר הכתוב: ישמח לב מבקשי ה', כי להיות הש"ית ושלימותו בב"ת, כל מבקש ה', אע"פ שישיג מה שישיג ממנו, לעולם תשאר התשוקה ותתמיד השמחה ולא תפסוק, אבל תגדל תמיד כשתגדל ההשגה, עכ"ל. וזה לדעתי השפל כוונת הזוהר: ר"ש נפיק לקרייתא וכו', ובוודאי ר"ש לא נפיק אפי' רגע א' לעלות בסולם השכל למעלת השלימות מעלה מעלה לאין סוף, ולזה אזדמן (ומדויק שפיר מלת אזדמן שהיא לשון פתאומית ולא אמר פגעו כדרכו) ר"א ור"א ור"י וכיון שראה אותם מיד התלהבה אללו השמחה, אשר ע"י שישמע הוא מהם עסק התורה שהיא בב"ת, יוסיף בו אור השכל עוד יותר, ותתרבה השגתו ומדרגתו (וכמו שפסק ג"כ הרמב"ם בהל' ת"ת התלמידין מוסיפין חכמת הרב ומרחיבין דעתו וכו', עד שיוליא מפיו חכמה מפוארה) והם אמנם הבינו כוונתו, לזה פתחו כולם כ"א וא' בשבחו, ואמר ר"י: ר"ש דנהיר כ"ע באורייתא, כלומר שהוא בעצמו עלה כ"כ בהדרגה עד שכל עולם מאיר מתורתו, וכמה בוצינין נהירין בגיניה, כלומר מעצמו נהירין כמה בוצינין, וכל גנזי השכליות וההשגות מה שבכח ילוד אשה להשיג, כבר השיג הוא כל אוצרות החכמה, ואין כח שישיג בשבילינו עוד יותר מה שלא השיג עדיין, ושתגדיל שמחתו על ידינו. —

כן ידיד גיסי הנכבד! גדלה היום התשוקה ועלתה עד למרום שמחתי' בזרוח עלי שמשו אשר זרח אורו על התורה שהיא בב"ת, והקריב לפני מראשית בכורי תבואתו מפרי פי איש אחד המיוחד מגדולי חכמוני קדמוניות ה"ה רב ידידי' האלכסנדרי, המכונה פילון היהודי, והוא מפורסם מאוד מאוד לגודל חכמתו ורוחב לב

בינתו

בינתו, וסופר מהיר בלשון יוני, כמו שהובא בספר מאור עינים, וביוסיפון, והוא עשה חיבור, ובאר היטב ופי' על תורתינו הקדושה, והרבה לספר בשבחה ובקדושתה, ובמעלת אדונינו משה איש אלקים, ואישי יוסף מחמד לבי גיסי הנכבד, לקח לו גפן אחד מגפני כרמו אשר נטע על התורה, לשרת מפניני מאמריו שושני ההרים, והוא ברית בין הבתרים והעתיקו מלשון רומי ללשון הקודש בכופת גוף לחות לשונו הזהב, כי לו העוז והכח בלה"ק כאשר כבר נודע לי כחו בזה. וביהודה גדול שמו וידו החזקה בחרט אנוש, ועט סופר מהיר, דבש וחלב ונפת תטופנה שפתותיו, ועתה מליץ מחרכי עשתונות ידידי' האלכסנדרי, שדבר בלשון יוני, ועשה לו מטעמים בלה"ק מור ובושם יזלו בשמיו, מה נמרצו אמרי נכים, יפעת לחות המליצה בלה"ק תהל אור, ותופת לפנים מהול בשמן ולרי, שקדים ובטנים, אשר כל איש מבין ושום שכל יבין ויתאו למטעמותיו אין ערוך אליו, ומי אדמה לגורלו? איש המצוין בגדר השלימות, כמ"ש הגאון יהודה ב"ש הספרדי הנקרא בן חריזי בהעתקתו פי' הרמב"ם מסדר זרעים וז"ל: כי המעתיק ספר צריך להיות מצוין בג' דברים, תוכן הלשון שיעתק ממנו, ותוכן הלשון אשר הוא מעתיק, ותוכן או סוד החכמה שהוא כולל ומפרש אותה, ובזה הראה גיסי הנחמד כחו העצום, כי שלש אלה לו, והחוט המשולש, ועד השלשה לא בא, כי הוסיף נופך משלו במקום שהרב האלכסנדרי הי' מקצר, או נעלם ממנו ענין פירוש או קבלת חכמי האמת בעלי הש"ס, כי בימיו בימי בית שני עדן לא היו, וכל א' וא' הי' מבאר לפי קבלתו מרבו וחכמתו, ולאשר אלה לו בילקוטו ותרמילו וההתפעלות בב"ת בתורת אלהים מפורש אל דמי לו, עליו נאמר: ישמח לב מבקשי ה', אף שישיג מה שישיג ממנו, לעולם יהוא בתשוקה ונוסף, ותתמיד השמחה בו ולא תפסוק, אבל תגדל תמיד כשתגדל ההשגה. לזה גלתה רוחי בקרבי לשיר עליו שירת דודים, ומשירי אהודנו.

שיר פשוט מן י"ב תנועות·

מה נכבד היום אשר שמת על לבך
להבין כל ספר מדע וחכמה לחכך
עין נשאת אל אלי, לב אל כפים
מאז אשר הואלת לחפש את כל בדק
שמת תורה למטרה בחכמה וצדק
ואמרת אלהי צרופה למראה העינים·

ולקחת לקח דברי חכמים וחדותם
יגעת ומצאת והשכלת אותם
חכמי האמת ספרא וספרי נקיי דופי
בם חשקת להיות על ראשך עטרת
כטל אור ממטרת, וכענקים על גרגרת
במו הפלית פליאך כלילת יופי

עוד שמת לבך בכל חזון וחלומות
ללמד ספר ולשון רומי ויוני לאומות
ופרצת — והמדעים נתנו ריח
בתרגומך ספר פילון אור הופעת
רעיוניו לעין כל בקודש הודעת
הכי קרא שמך יוסף צפנת פענח

ותגזר

ותגזור אומר הנני עובר בין הגזרים
ולא יראת, ולא תעית בין הפגרים
ותרדימה לא נפלה בעפעפיך כנשרים
רב לך יוסף רבות פעלת ועצמת
בן פורת יוסף בגן כרם אשר נטעת
הן כרתָ ושמרת ברית בין הבתרים

מה רב טובך הטיבות לעמך כהררי אל
בך שלום יהי, כי תורה שמת בישראל
אין עוד מכשלה אין פגע רע ואין נֶהִי
מיום ליום הרבית אושר אמיץ וחיל
תלעג תשחק לחורב ביום אף לקרח ליל
כן צור עדי כל ימי חייך עמך יֶהִי

אשריך כי קנית לך תקוה ואחרית
הן פילון פרשת ולפילון החיים[א]
דרכת, תשא ברכה מרוכב שמים
תפרח כחבצלת גיל ושמחה ושארית
ויצילך ממהלומת שוד ונכלי רֶשַׁע
יחון ואל יתן למוט רגליך אלקי יֶשַׁע

ועל

[א] ברבה ס' אמור פ' ל' ע"פ תודיענו אורח חיים באיזה פילון פירו' שער ודרך ע"ש במ"כ.

ועל מות אביך תעורר אבל   מה לי עוד בתבל
בקרבך מרה כמבכירה   אי והי תעירה
דמעות אפפו מים   עברו מי אפסים
פרת וגיחון ברחו   כי גאו מי שחו

ויאמרו אברהם מת   וסרה דוברים איך מת
אשר כל מעשיו ברו   ומעגלותיו ישרו
הן חי אביך   אשר לעולם מעשיו עמך [א]
בצל אלהים הרוח   עד עת קץ ינוח

יום א׳ ויו תמוז לישרים נאוה תהלה לפ"ק׳

מאת גיסך ליב רייניץ
דיין המצוין פה לייפניק׳

[א] כידוע ב׳והר המניח בן טובים הספריו הו זכרון טוב כמו גיסי נ״י הם לו לזכר עולם בעו"הז׳

מן

היורש דברי אלהים.

שִׁמְעוּ אֵלַי רוֹדְפֵי צֶדֶק מְבַקְשֵׁי יְהֹוָה!
הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם וגו'
הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם
כִּי אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ!
וְאַרְבֵּהוּ

ישעיה נ"א א' ב'.

ויעוין פירושו בסוף הספר·

דבר אל הקורא!

כבר ידוע כי ספר בלא הקדמה כגוף בלא נשמה, שתי אלה היסוד אשר עליו הטבעו אדני ההויה בלי ראשית לא כבוא עד תכליתו, ע"כ אמרתי לשלוח לפני סבת הדבר אשר הסבתני לחבר ספר זה, וזה החלי בעזרת השם יתברך. — —

זה לי עשרים וחמשה שנים אשר חנני ה' דעה בינה והשכל, להשכיל באמתת חכמת המדעיות ולהשתעשע בלימודיהם, ותתעלס נפשי גם בלשונות שונות, ואחמדם ואטמנם בלבי, כי יגעתי מצאתי און לי, לתור אותם עד היסוד, והנה ביתרון כל העמל שעמלתי בהם ראיתי ראשית ללשון עברי, ואחריה מעלת לשון רומי אשר כמרים עליה יגילו, שתי אלה היו לי מרגוע אחד, גם חלפתי כח, גם ראיתי חיים לשקוד על דלתותיהם יום ביום, עד שת"ל השלמתי את עצמי, להמנות בתוך אחד רודפיהן. — אולם בזכרי על לבי הייתי דואג ומצטער תמיד, על התועלת המסתעף מכל אלה, כי מה בצע ומה יסכון כל חיל הידיעות בכל מראות אשר כפליתי, ואף אם תרבינה כל הטובות לי לבדי, אם אין לזולתי חלק בם, מה יועילני אם אסק שמים, וארקיע עמם לשחקים, או אם אתפוש משוט לעבור בים תבונות ובכל ארחותיה,

אם

אם לא בפי ובלבבי לחלק מידיעתי, להודיע מה רב טוב צפון בה
למעלה להשכיל. ומה מרגניתא תותא מצאתי להתקשט בה,
לזאת מורשי לבבי נתקו, וכבר זמותי ימים רבים, להוציא רוב
חדשים שלא שערום קדמונים, לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל —
אבל כל עת וזמן אשר חפצתי לדרוך מְסִלַּת המחברים והסופרים,
נצבו לי לשטני, ומנגד עמדו שינוי ותמורת הזמן, ולא יכולתי
לבצע את מעשי, ויִבָּצר ממני כל אשר יזמתי לעשות ולהשלים
חפצי, ותאנח נפשי בשברון דוה. — אמנם אחרי אשר פקדני
ה' ויקרא דרור לנפש א"א התורני מה"ו אברהם ז"ל, להתהלך
אתו בחברת ישרים, הה! על כי לוקח ממני נזר ראשי מחמד
עיני, אז היה משנה שברון שברי, אז חשך מאור עיני, והוכתה
נפשי הכה ופצוע, לא ידעתי נפשי שמתני, כי אבד ממני גם
אלופי ומיודעי, כבודו אשר השתיל נטעי נאמנים וזרע על תלמי
לבבי ידיעות נשגבות, עתה הלך מני מבלי שהשיבותי אליו תודות
אשר בלבבי, מבלי ששלמתיו על כל הטובות והחסדים שעשה עמדי
מנעורי עד היום שהייתי לאיש בן עצמו מספר, הקיצותי ועודי
עמהם, הלא כל ילידי שכלי יולדו על ברכיו, הוא יסדם הוא
הסבם, רוחו מְסֻכָּם בקרבי ויתן תשוקה בנפשי, לִבְּבֵנִי ואתעורר
ללמוד כל אשר ילמוד אותו האדם וחי בהן, לכן אמרתי עוד לא
אתמהמה להקל מלבבי אשר יכבד עלי, עתה בא העת ללדת ילידי
רעיוני אשר הריתים ואשלחם רצונים חפשי, למען זכות נשמת א"א
ז"ל ולמען הגד אליו תודתי בזה נגד העם, אולי ישמח האב
בקבר ביוצאי מחשבותי, ויהי' לי למליץ טוב בעד תודתי ההובאת
לו אחרי מותו. — ובחרתי על כן להביא בכורי פרי עטי באחת
ההעתקה מחיבורי הרב ידידי' אלכסנדרי המכונה בלשון יון פילא,

שהיה

שהיה כמכה בין ראשי המדברים והמליצים היונים ולמשל היה בפיהם לאמור η Πλατων φιλωνιζα η φιλων πλατωνιζει — ויתורגם בלשונינו, אם פלאטא מקנא בפילא, אם פילא מקנא בפלאטא — והוא היה כהן לאל עליון, וזמן שחי בו היה כפי עדות הרב יוסיפון בן גוריון בספרו, והגדול הירא׳כימוס, ואייזעביאוס, וסואידאס, וקאיום קלודיאוס, אשר אביאם בסוף הקדמתי בפרט, ויהי׳ הוא אחד מן המלאכים אל קאיום כאשר היה הריב בין היהודים והיונים, ויכתוב מזה ספר מיוחד, לכל דבריו ומליצותיו אשר שם בפיו ולכל קורותיו אשר קרוהו — והעתקתו ממנו כנוכה להוציאה לאור עולם — ונתתי על כן את נפשי לבור בהעתקה נוכחת מפני שהמדובר בה הוא מן היורש דברי אלהי׳, להיות שגם אני נהפכתי ליורשם אשר הנחילם לי אדוני אבי ז״ל למורשה, להכיא אל ביתי ברכת עולם, ומה גם שישמח כל הבוחר בליורים ותמונת הנמלאים בספר זה, וכל רוח נכון יתעורר להחזיק במוסר ובחכמת אלהים ולשנות בחיקה תמיד, אך ילרכה כבבת עינו, ומאום ימאם בכל גילולי שכיות החמדה, מה תגל נפש הקורא בקרותו את הדברים שדבר אברהם אבינו ע״ה בהרחבה אל הנפש, המתחיל „לכן נפשי אם ככסוף וכו׳״ גם מה נעים הראה המחבר איך תדרוך נפשו עוז בכח הבטח׳ שנתחזק בו א״א ע״ה, וכמו אלה מקומות רבות אשר ישישו בהם כל קורא. ומלבד זו יש לי קורת רוח ומשיבת נפש בהזכירי בספר הנוכחי כמה פעמים את שם א״א ע״ה שהוא כשם א״א ז״ל, כי זה שמו וזה זכרו, כראותי את פניו פנים שוחקות כאלו נוכח עמדי לשמוע ממנו אמרותיו טהורות, לכן רחש לבי דבר טוב, ואומר אני מעשי אליו, לבל ישכח ממני לנצח ותמונתו לנגדי תמיד. — ועתה טרם אכלה עוד אעיר את לב הקורא

אשר

אשר לא יתכן דרך זו בעיניו שאינו מן המדה, ונפשו תגעל בו להוציא כן את המקראות מן הפשוט ומן פרטיותיהם כמו שכתב הרמב"ן ראש וירא על כיולא בהן אסור לשומעם אף כי לאמרם, ובעל עקידה שער ז' האריך לגנות מי שיחשוב כי פשטי התורה יהין משל ושנינה לדברים מבוארים בפילוסופיא, הנה עצת היעוצה כי טוב לשכינו באשר שלא יגע בו ולא יאכל ממנו, טוב לו לבד לבל תקהינה שיניו באכלו מן הבוסר בפיו, ולא יתחכם לאמור כשועל המשליי כאשר לא יכול להגיע בפרסותיו את אשכלות הכרם יען שהין מגודרים בסוגה ובגדר, ויאמר בשאט בנפש, יתלו על שמורותיהם, לעזאזל אכיחם, תרגיע בהם לילית, לי אין חפץ במו, עוד לא בשלה תבואתם, עוד חדול יחדל תירושם המשמח אלהים ואנשים, וטוב גם לעצמי לבל אהיה לבוז ולשמצה בעיניו גם קוב לא יקבני, גם ברוך לא יברכני — אמנם אם בכל זאת כפל גורליכו להקלע בתוך כף הקלע לבוא לידי המקנאים הפוגעים בי, לא אעבור מזה, עד אשר זכיתי את לב המחבר וטהרתי אותו מפאת דרכו הנהוג בזה, למען הודע נאמנה, כי איננו כפתל כל כך ועקש, לא כלו סר סג, לא יפוג פירושו, כי באמת אף שאחר כל הענינים כדורש רשומות ע"פ הציורים ורמזים, עכ"ז לא עשה הצורה לבטל הפשוט הם עדן אמיתים וקיימים כפשוטן ויש בהם תכלית נכבד מצד עצמן, אך לבד נעשה להבין שיש בתורה רמז לענינים נכבדים, וז"ל קרי בדברי בעל עקרים לר' יוסף אלבו מאמר ג' פרשת בא ששם כאמר בסוף דבריו בז"הל: „ אף שנמצאו בתורה, דברים רבים, הסכימו בהם כל החכמים, היותם רומזים לענינים נכבדים ועליונים, וענינים שכליים, כספור ג"ע וד' נהרות וזולתם, לא בעבור זה להכחיש מציאותם, ושלא יהיה אמת כפשטן, אבל יאמרו שעם היות הדברים

ההם

ההם כמלאים כן במליאות, יש בהם רמז לענינים יותר נכבדים ועליונים" ע"כ. ובמאור עינים פרק ו' „אולי יתכלל כי סוף דבר עם היותו מחשב הנסתרות ההמה לעיקר, הלא יודה כי גם הנגלות לנו ולבנינו להאמינם, וכן הוכיח בעל העקרים שער ג', כי אחרי האמנת פשטי הדברים כהווייתן נוכל לייחס להם ציורים ורמזים, גם המחבר בעצמו בספרו ממהלך אברהם כתב וזה לשונו: יש מן האנשים אשר אחרי התקיים אצלם כי התורות הכתובות הן רמז לדברים מושכלים יכינו את עצמם להבנת הציורים ההם ולא יקפידו על שמירת התורות בפועל, אמנה הקלתן זאת איננו מן היושר אצלינו כי צריך לפקוד על שני החלקים יחד השכל באמתת הנסתרות לשמור כמו כן את הנגלות כאשר נצטוינו בכל מצות תורתינו" יע"ש. — שלחתי אצבע להביא מקומות האלה לפתח עינים, אולי עם דברים אלה שהזכרתי עמם אכבדה, והיה כי אמצא חן בעיני אנשים ונבונים וירצוני — אז ירוח לבבי להניח לי מעצבי, אז יתגבר ויתלהב רוחי להוציא לאור שאר העתקות הברורות שהם מחיי משה ג' חלקים, מבלבול הלשונות, מהמלאכות אל קאיום וכדומה, כולם בכתיבת ידי טמונים באוצרותי, הנני נצב על המשמר לשמוע מה בפיהם גם הם, אך ירזמון בעיניהם לאכול עוד מפריי ואני אביא להם תאותם למלא כרסם מעדני. — ולכלות דברי, אך אחלה פני כל קוראי לבל ידינוני קשה בעין בקורתם, אם אולי שגיתי במליצת לשון עברי, כי זה דרכי בראש, עוד לא נסיתי באלה, וביותר שאין נפשי ולבי להרים ראש להתגדל ולהתפאר בזה, חי ה' אלהים הוא יודע, כי ידי עשתה כל אלה למען האמת והתועלת למען החכמה והתושיה. — ועל הטוב יזכר פה שם אשתי היקרה והמשכלת מ' מאכים תי' להודות ולהלל אותה, על הטוב שעשתה עמדי, כי לא מנעתני מפנות מחשבתי על עיונים כאלה

ולא

ולא כלאתני מלהוציא את כספי אשר יעלה על הדפסת ספרי זה, ישלם ה' פעלה ותהי משכורתה שלימה. — ומה שנתלה מן ההעתקה להעיר איך שהיה אופן מלאכתי עמדה, זאת לדעת, כי אף שקשה מאוד אל המעתיק מלשון אל לשון בשמרו המלות בצמצום לבל יושחת הענין ויומר ריחו ע"י הרקתו מכלי אל כלי, עכ"ז אני שמרתי ולא אט מן המלות המקוריות להעתיקם באופן האפשרי כפי שהם בשיתוף הסכמת הענין, ואקוה כי נצחה לי ת"ל בחירתי בלשון לימודים ובשפה ברורה להביע דבריו אל סדר נכון, שידע אותם כל איש שסגור בפיו לשון התנ"ך, וישא על שפתיו דברי בעלי אסופות, וכל עת שהיה מן הצורך והכרח לקצר במקום שהאריך, קצרתי מעט בדלוג — ופעם שמתי עליו נוספות בתוך כדי דבורו באמצעית שני חצי עגולים כזה ( ) ופעם הוספתי מתחת הערות להשלים בהם כל מה שחסר, ולעמוד על ימין צדקו עד מקום שידי יד כהה מגעת. — עוד אחת מעט היא, ואני אביא פה בפרט פתשגן כתב העדות מבני עמינו וסופרי חכמי העמים שהזכירו את הרב המחבר ז"ל והותירו אותו לטובה, איש איש כלשונו בספריהם המיוחדים להם יתנו עידיהם ויצדקו עדות ביהוסף אשימה, הוא בעל יוסיפון לרומיים בספרו י"ח פ' י' המדובר מן היהודים הקדמונים, וז"ל שם: —

„אחרי שנתחרחר הריב והוטל מדת הדין בין היהודים והיונים תושבי עיר אלכסנדרי של מצרים, נבחרו משני צדדים שלשה צירים שלוחים אל קאיום עיר רומי, אולם אפיאן היה הראש והראשון במלאכות יאשר לאלכסנדריים, אשר הביא ויגל על היהודים אשמות רבות, לנזטכס במלך, וברוב דבריו לא החדיל והגדיל פשעם במה שלא נתנו הכבוד הראוי למלך, אף שבכל סביבות ארץ פלך רומי אז הוקמו במות טלואות לתפארת קאיום אשר נתכבד כ"כ

כמו

כמו שאר האלילים, עכ"ז היהודים לבדם הוציאו את עצמם מן הכלל ויבזרו לבושת, לבלתי לעשות לו כוונים, ולהשבע בשם המלך, והנה פילא אחי אלכסנדר אלאבארכע הנבחר מן היהודים לציר שלוח הוא המהולל ברוב חכמתו מפני שלא היה נבער מידיעות הפילוסופי' התמרמר מאוד כאשר השתולל אפיאן ברוח תאכתו ;ברכל בלשונו ולמלאות עלילות דברים, אשר הסיתו וגם יכלו למלך להמרות רוח כבודו, על כן קנא לעמו ויתאמץ לעלות אל המלך, ולשפוך חין מלילתו בעד עמו — אמנם גורש מאת פני המלך בלותו להתרחק מחצרו, והמלך בשצף קצפו, כמעט לא יכול להתאפק מלהאשימו, לזאת כדחף אבל וחפוי ראש לשוב אל שאר בנותיו הגלבוא אתו, וכה דבר עליהם וכה ענכם: עתה ידידי! אך בזאת תנחמו שחרה בנו אף המלך קאיום, עתה יעמוד אלהים בימין צדקינו, ללחום לנו באויבינו — ואתם הראשון." — —

העתקה מן הספר מאור עינים פ' ד' להרב ר' עזרי' מן אדומים, וז"ל שם: „האיש הזה ידידי' אלכסנדרי, המכונה אצל היונים והרומים פילוני, בעל הלשון היוני ומהיר לדבר לאות בו כאשר הללוהו הסופרים לאמור שככה נדמה בהליכותיו לאפלטון דלא מסיימי מאיזה משניהם אחז דרך רעהו, כמלאו ממנו שלשה וארבעים חיבורים, נדפסים יחד, אשר בקצתם ג"כ עדות על אחרים, שלא באו לידינו, ורובם דרושי תורה שבכתב, אשר הוא מרבה לספר בשבחה, ובמעלות אדונינו משה השלוח לתתה לנו, הוא היה פילוסוף גדול בקי בספרי אפלטון ואריסטו, וכל חכם אחר אשר יצא לו מלפנים שם בגוים, גם יוסף חדשות מן דילי' פעם כוללא בעקבותם, פעם סר מאחריהם כי ירט הדרך לנגדו" ע"כ. ובסוף דבריו: „ובכלל כי תעבור משער לשער במ"ג ספרי' הנזכרים יתברר לך, כי בדבר אלהות ומעלת תורתנו התמימה ושבחות

משה

משה בחיר ה', והאושר המקוה לכל שומר מלוה הנה הוא מדבר בתור האדם המעלה אשר בשם ישראל יכנה" ע"כ. והנה יתר הדברי' מה שנאמר עליו אומר המחבר הזה מפאת שיחם אלין ארבע מראות נגעים אפשריים, ואחרי כן ההתכללות האפשרית] בעדן על כל הנ'מר לאשמה בו, אך לי פה המקום להביאם עד תומם ומי שרוצה ליהנות מזה יעבור ויקח כל הדברים כמות שהן מספר הנזכר. — — —

ואחרון הנכבד הוא בעל צמח דוד להזכיר אותו בפרט וז"ל שם: „פילאן היהודי אשר היוסיפון ושאר סופרים הפליגו על רוב חכמתו, הוא חיה בשנת ת"ת לאלף הרביעי ומ' לנוצרים והוא אשר נשתלח מאת היהודים אשר בירושלים אל הקיסר קאיום, על דבר הצלם אשר שלח לירושלים ככתוב ביוחסין ד' קכ"ו, ובשנת תת"ג מ"ג מלך קלודיאום קיסר החמישי בכו של טרויסים בסיועת אגריפאס מלך היהודים, הקיסר הזה שלח את היהודי פילון הנ"ל לארצו בכבוד גדול, והוא הטיב לישראל טובות גדולות, ואגריפס מלך היהודים היה נכבד בעיני הקיסר כל ימיו" ע"כ. — וכמו כן ביוסיפון לעברים פרק ס"ג הובא ממנו בז"הל: „בימים ההם, שלחו אנשי ארץ מצרים שליח אל קאיום מלך רומי ושמו אפיאן, וגם היהודים שלחו כמו כן שליח אל קאיום המלך ושמו פולו (ר"ל פילא) איש חכם מאוד אשר עשה ספרים הרבה ע"כ. —

עדות הראשה, שבסופרי העמים, הוכיח כאמנה אייזעביאום בספרו השני מן הסיפורים, וזה התחלתו שמה „זה **פילא** בעו המון בשפעת צחות מליצותיו איש תבונות וידיו רב לו בביאור ספרי קודש, רם ומתנשא לכל לראש, הוא זה אשר עשה ביאור שוכה ומרוח גדול יתר מאוד על ספרי קודש, ואלה הם ספריו אשר חבר וכו'." ובסוף אריכות דבריו סיים ואמר „אשר על כן לא לבד חיבוריו

אשר

אשר נדעה אותם. שהם מ"ג במספרם, כי אם גם אותם אשר לא באו לידינו כן בני רומי הוסיפו להפליא ופלא עד שחשבו אותם נכבדים כ"כ שיהיו ראוים להשימם בבית עקד הספרים למשמרת עולם ולזכרון נצח." — —

ואחריו החזיק הירא־נימוס במפתחו על המחברים וסופרים בז"הל: „איש חמודות פילא היהודי. תושב אלכסנדרי ממשפחת הכהנים נמנה ממנו בתוך שארי המחברים הקדושים ועליו יאמר כי בנפשו דבר את כל הולעת דבריו לפני קאיום קאליגולא בעיר רומי לעת אשר נוהו עמו לציר המשולח." ועם זה מונה והולך שם את כל ספריו אשר חבר בשמותם עלי אדמות, ולכלות דבריו הוסיף לאמור הוא הוא אשר עליו יאמר מְשָל היוני, אם פלאטא הולך בעקבות פילא, או פילא אחז באשורי פלאטא. —

מן השלשה הני נכבד הוא פהאָטיאוס אשר העיד עליו כדברים האלה: „נקרוא נקרא ממני ביאור פילא שהוא ע"ד משל חזותי על ספרי קודש, גם ראה ראיתי בכתב ידו את דרך החיים אשר ילכו בו כתי הפילוסופי' אצל היהודים, אם בהתבוננות העיוני או במעשהו, כת האחת תכונה בשם האיסי וכת השני רופאי הנפש, ושניהם הם אשר נסוגו מחיי העולם התמורה, ונועדו ללמוד ולעבוד את אלהים בבתים מיוחדים אליהם, חוץ לערים נבדלים מרגשת ההמון, קריתי גם כן הסיפור מפלאקום ובכל ספרי' אלה נראה כח מליצתו ונאות לשונו ביותר מכל הספרים זולתו — חי בימי לעזאר וקבל המלאכות אליו מעדת עמו, התיחסו ממשפחת הכהנים בעיר אלכסנדרי, וכן קנה לעצמו חכמת המליצה שהיתה לימודה בפי היונים, עד שהיה המשל רגיל בשפת כל העם לאמור אם פילא" וכו' כנזכר למעלה. — **סואידאס** — הוא הרביעי אשר דרש עליו לשבח ויהלל שמו בגוים וז"ל: „פילא היהודי בן עיר

אלכסנדרי

אלכסנדרי ממשפחת הכהנים, כן הגדיל ויעש שם בידיעות פילוסופיא היונים עד שהיה בין בכל חכמות העמים וכל תוקף עוז המליצה בידו, אל כל אשר חפץ הטה לשונו בעים רוחו, דומה ממש אל המליץ פלאטא, ע"כ היה למשל בפי היונים אם פלאטא מקנא בפילא או פילא מקנא בפלאטא, הוא הגביר חיבורים לרבים, ואלה הם תולדותיו וכו'". ובסוף דבריו „כאשר דרכנו כן יקום, כל ספריו הלא רבים ועצומים המה, מה רב שהוא יתרונם, כן אין ערוך לתועלתם" ע"כ. —

והעולה באחרונה המרבה לספר ממנו הרי זה המשבח דעלא ראוויערע בהקדמתו והעתקת ספרי פילא מלשון יוני אל לשון רומי וזה תוכן דבריו שם: „הדבר ברור ומחלט ואין אומר השב, שפילא היה איש יהודי מעיר אלכסנדרי של מצרים המיוחס למשפחת הכהנים שהם השבט המצוין ביהודים, וכפי עדות היוסיפון משפחתו היתה הנכבדה והיקרה בתוך היהודים האלכסנדרים, והוא היה אחי אלכסנדרי אלאבארכע שהיה היושב ראשונה בשבת תחכמוני אשר ליהודים, אז בימים שנתיקרו החכמות לתפארת ולצבי, אז ידיעות הלשונות ופילוסופי נתיפו ונתהדרו מאוד וגם נתעלו בתכלית שלימותם, תחת ממלכת טיבעריאוס קאיום וקלודיאוס, והנה פילא כן נתעלה ברוב חדשיו המושכלי' אשר לא שערו קדמוניו בתומת מעשהו וביושר משפטיו, ובכל דבריו אשר הזהירו כזוהר הרקיע וככוכבים הצדיקו, עד שיאתה לו התהלה מכל חכמי קדם, ויותר לו יתר שאת ויתר עוז במליצותיו הרמות ובידיעותיו הנשגבות" — ע"כ — ואחרי הודיעי לך כל זאת אשים קנצי למילין ואשים לדרך פעמי, ואתה חיה בטוב, והיה שלום. —

כבר בחלק אחד מספרינו, הוכחנו רבות בדברים עתיקים, מן יעוד השכל, ועתה אמנם בספר הנוכח, יש עם לבבינו לחקור מי שהוא היורש דברי אלהיים. — הלא כאשר שמעה אוזן החכם את דבר אלהים במחזה לאמור „שכרך הרבה מאוד" ויאמר אברם אדני ה' מה תתן לי, ואנכי הולך ערירי, ובן משק ביתי, הוא (בני אשר יולד לי מן האמה יורש אותי) דמשק אליעזר, ויוסף אברהם ויאמר הן לי לא נתת זרע והנה בן משק ביתי יורש אותי. — אי איפה האיש אשר לא תצילנה שתי אזניו, ולא תצללנה שפתיו לקול הזה ברמה נשמע? ואף אם לא לפחד יחת, הלא יעלוז לשמחה המתפשטת בנפשו, כי כמו שתאלם לשון אנוש מעקת הכאב אשר תעיקנו, כן לפעמים ידום משתאה משפעת השמחה, וזה הוא מה שהודה משה רבינו ע"ה ולא בוש לאמור כי כבד פה וכבד לשון אנכי מאז דברי עם אלהים, ומה נדקו דבריו אלה, כי ביום ההוא היו כל כלי מבטא כבדים עליו, אך השכל לא נעתק מסדר מקומו, ולא נעצר מלפרוץ את ילידי עשתנותיו למכביר, אחרי שהרגיע ביותר בנועם הענין מדבר נאוה במלילה רמה ונשגבה — אבל! פלאות לנו מעלות הבטחון והרחבת הלשון לנגד הגדולים, וכפי מה שיבקש העת והזמן, ועם זה נראה אמתת מאמר הבליי המחליט מן העבד הרגיל בשתיקתו שיתהפך למשחית, לשכוח מלבו את חפשית הדיבור, הן יעוז העבד ומעפיל להרחיב את לשונו כנגד אדוניו רק בזמן שבטוח לבו בניקיון נפשו, ויודע נאמנה, כי כל מאמריו ופועל ידיו לטובת אדוניו, ולזאת ג"כ נועז עבד אלהים לדבר אז ולהרחיב לשון לפני אדון כל יצורים, למה שהיה חף ונקי מכל גילולי החטאים, וידע בנפשו את עוצם אהבתו אל ה' אז ישמח אף יגל מאוד בעבדות אל יותר משתהי לו המשרה על כל בני חלוף אם

בים או ביבשה. — והנה אהבת אברם שגם היא היתה עזה אל ה' בשמעו לקולו בכל משמרת מצותיו וחקותיו, על זאת יעידון ויגידון דברי אלהים בעצמם, באמרו שם בסוף החזיון כאשר נראה אל יצחק בנו „לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, והתברכו בזרעך כל גויי הארץ, עקב אשר שמע אברהם בקולי, וישמור משמרתי, מצותי, חקותי, ותורותי" הלא יהולל מאוד העבד באם שלא הפר מאומה ממצות אדוניו, ויתאמץ בכל לבבו ומאודו להשלים כל חפצו — ויש אנשים אשר טוב להם להקשיב רב קשב משיבאמו בלשונם, הלא המעיר יעיר אותם לאמור, החרש והסכת את המצוה הקשיבה — מי לא ידע כי הסכלות הוא ענין רע ונחלה מבוחלת, ותחלת רפואתה היא דומית בעלה, לזאת שנית היא ההאזנה לדבר היאות להכנס באוזן השומע — והשבות אל לבבך וידעת כי דבר גדול דבר אליך בשתי מלות הללו „החרש והסכת" ר"ל כי לא תבוקש שתיקת הפה לבד או השמעות אזנים לבד כי אם שניהם יחדיו על הנפש הוא נוטל, כי רבים המה אשר רק אזניהם יטו אל השמועה ולבם רחוק ממנה, האזנים רק תתשוטטנה בחוץ ובקרבם מסבות מתהפכות, ואף מה שנוגע לעצמם לא יבוא פנימה, ואז אין שומע לכל מה שמוציא המדבר מפיו, קולו לא אל בני אדם ישא כי אם אל אזנים אטומות אל פסילים חרשים אשר לא יאזינו, ואם אמנם תשוב הנפש למנוחה מכל התנועות החצוניות והפנימיות, ופותחת את אזנה להבין והיא מחרישה לשמוע אמרי פה כמו שצוה משה, אז תצליח ואז תשכיל כל הדברים יטיפם הדובר, לולא זאת לא תמלא משמוע, לכן יפה שתיקה לכסילים, אמנם דורשי החכמה ואוהבי אל הן המה הבוטחים בנאות מליצתם שתערב לנפשם כי כן כתוב בספר שמות „ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" ומיד אחריו „ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי" ר"ל אך לבד אלה יחרישון אשר פיהם מדבר שוא ואין בו נכונה, ואלה אמנם מאשר יקרה בעיניהם החכמה והבטחון בה' הטף יטיפון מיליהם אם בנחת ואם בשאון, המה לא ישאו מרום קולם להתנועע בשחק עד אשר יגיע לאזנים,

כי

כי אם יטעימו זמירות כפורטים על פי נבל, קולם קול ערב לא ישיגנו ילוד אשה, ואנוש המהולל מתושיו לא ידעם אך לבד נשמת שדי תבינם, הנפש תדמה לכלי שיר בהרמת קולה לשאל בה' ותערב עליו אף שאינו צריך לה אחרי שיודע כל משאלותיה טרם תעלינה על לב, מה זה שתצעק אלי אם בעבור שתפגע בי להתיך חמתי, או שתתן תודתך אלי על כל הטוב שגמלתיך, או משתי סבות אלה גם יחד יעתר לבך. — יראה מזה איך משה ע"ה שהיה כבד פה וערל שפה, לא לבד יתודע אלינו כמדבר בנחת כי אם גם לצועק ומתרעם חלילה, ופעם שפתיו שפת נאמן ובנחל שוטף יביעון אמריו תמיד ככתוב „משה ידבר והאלהים יעננו בקול" ר"ל לא לבד לעתים מזומנים, כי אם יתמיד ה' לענות אותו בקולו, ובמקום שתמצא המענה אין ספק שהלכה לפניה השאלה, יען כל איש שואל על דבר שלא ידע לפנים ומתאוה לבאור דבר הסתום ממנו, והתועלת רבה היא לתלמידיו במה שפותחים את פיהם לשאול בדבר, או לחקור ולדרוש היטב, ולא היו חכמים בעיניהם, שידעון מה שלא ידעון, על כן המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, במה שמצאו מוריהם בה', אך מפיו ישמעון לקח, ובני ישראל בחרו במשה שיהיה להם למורה, כמו שאמרו אליו "דבר אתה עמנו וגו' — והנה משה רבינו ע"ה כן נתן חופש ללשונו, להגביר את דבריו אל ה', עד שלא נמנע לצעק ולהרים קולו אליו, יען היה נשען על צדקתו ואמונתו, ועל פועלו אשר פעל באמת ובתמים, הן דבריו אשר אמר אל ה': אם תשא חטאתם שא נא וגומ', וכן אמרו „האנכי הריתי את העם הזה וגו'" וגם אמרו „מאין לי בשר לתת לכל העדה הזאת", וכן כאשר אמר „למה הרעות לעם הזה וגו'" כל דברי תרעומות הללו ודומיהם, לא יעוז איש לדבר לפני מלך, אם לא מזדון לבו ומעזות מצחו הרחיב את פיהו. בכמו אלה, כי אם ברוב בטחונו התאושש, וימלא את לבבו להתוכח ולהרבות אמריו לאל, ולדבר עמו משפט ולפרסם את חוקות אלהים לעמו, קרבת אלהים אך היא החזיקתהו וסמכתהו לדבר כרצונו באין אונס, כי את מי נועץ רוחינו לדבר גבוה ולהוציא עתק

מפינו, אם לא עם ידידות נפשינו — על כן בצדק נתעלה משה ע"ה להיות מכונה בספר התורה בשם ידיד ה', וכל עת אשר שגבה לשונו לדבר, הגביר בריתו אשר כרת עמו ה', אפס לא מגבהות רוחו עשה כל זאת, כי אך סכלות אנושי גאה תתגאה, אבל בלב חכמים ינוח הבטחון בטח ויש להם מקוה — ומן מונא דברים אלה יתבאר, איך שיתמזג הבטחון עם יראת הכבוד, כי המכוון בשאלה ששאל אברהם אבינו ע"ה לאמור „מה תתן לי" מורה על הבטחון הזה, ועם זה אשר אמר אדני ה' יתודע יראת הכבוד *) והבורא כל יצורים יכונה בשני שמות לפי העת והזמן פעם לבד בשם הויה ופעם לבד בשם אלהים, ובנדון שלפנינו בשם אדון ה' נקרא וזה הוא על אופניו ומפאת האמונה, ואף ששני שמות אלו, שם אדני ושם ההויה נרדפים המה, עכ"ז כשהורכבו יחדיו, יתבדלו מנגד הבדל זה, כי מה שיקרא ה' הוראתו לקוחה מלשון יון שבלשונם קיריאָם או קיראָן או קירְאָם מורה על הענ' אשר יעץ בלבבו כמו שיפורש אקיראָן הפך ענין זה, ר"ל ביטול הדבר, ושם אדני בלשון יון דעספאָטעס שענינו קשר, ומזה לדעתי טהעאָס בלשון יון הונח על הוראת הפחד, וכן דעספאָטעס הוא האדון הנורא אשר לא לבד יכונה בשם זה לסבת גדלו ויקרו, כי אם מפאת אֱלוהו הסיומה וכוחו הבלתי מוגבל, במה שהוא הסוג הכולל הכל תחת [הקיפו, לזאת כאשר אמר מה תתן לי היתה הכוונה בזה כאלו אמר הנני יודע את כוחך הגדול, ואת עונש ידך, אֲבהל וארגז תחתי ואקרא בשמך.

רק

*) וזהו לדעתי כוונת ר"י משום רשב"י בפ"ק דברכות, במה שאמר שם: מיום שברא הקב"ה את העולם, לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר ויאמר ה' אלהים וכו' כלומר שלא קרא לאחד מקדמוניו ענין שיודיע ממנו לבעלי החכמה שבדור, שיכונה ה' בשם זה מנגד יראת הכבוד, להיות שגדל כוחו ובלתי מוגבל מכל צד, אך הוא לבדו ראש אמונה אשר כן פרסמו בעיני הבריות, ולהרש"בא ז"ל שם דרך אחר במאמר הזה יעו"ש.

רק הבטחון יעמידני על רגלי, יחזיקנו במעוז ובו אושע, כי בדבריך נויתני לבל אגור רע ונתת לי לשון לימודים לדעת לעות יעף דבר, אתה התרת אגודת לשוני המדובק במלקוחי, פתחת למוסרי פי להפליר מלין הערוכים על אפניהם, (וכן יעידון דבריו אשר דבר אל משה לאמור „אנוכי אהיה עם פיך והורתיך אשר תדבר") מי אנוכי כי כבדתני להורות אותי מה שאדבר, ולהבטיחני בשכר היותר שגם מכל מתנות בני אדם ותשואות חן, הלא אנכי זה אשר זה ימים יצא יצאתי מארץ מולדתי ואעזוב את כל קרובי ומיודעי, ועתה חסר עמדי בית אבותי, כולם יאשימוני לבורח ולנבזה ונקלה, אמנם עתה הוא לנדך אלהים אתה ארץ מולדתי! אתה קרובי! אתה בית אבותי! אתה כבודי ומרים ראשי משגבי ומפלט לי! בך ארוץ גדוד תמיד אלהי ישעי, למה זה עתה לא אעיזה לשפוך לפניך כל לבבי? מדוע לא אשאל ממך מה שאנוכי חפץ ללמוד, ואף שבך אעזור חיל ולא אחתה, עכ"ז יירא[ני] שמך ואשתומם, אולם לא יתרוננו בקרבי כטיות הפכיות, הם המורך והעזות, כאשר יחשוב עלי איש, כי אם בדרך הממוצע אנוכי הולך, ולא יחסר בקרבי מזג התכונה אשר לא יוסיף אומץ בקרבי יותר משיבקש יראת הכבוד, וגם לא יגרע ממני חפשית הדיבור עם אל, הן שמתי לנגדי את ערכי, ואדע מה חדל אני, עיני רואות את חסדך הגדול מאוד, וכל עת שיודעת נפשי את עמדתי שהיא שפלה מארץ ופעלי מאפע, הנני כועז לקרא אותך בשמך, הנני תולעת עפר משתטח ארצה, כמעט לא אוכל קום ולא אוכל נשא ראשי. — כן התחקו התפעליות הנפש בלב אברהם המתפלסף לזכר עולם עם זה שכתוב ויגש אברהם ויאמר הנה נא הואלתי לדבר, ואנוכי עפר ואפר. — אך ביום ההוא יכנע החומר תחת יוצרו עת שמשיג כי הוא אפס ואיו. — ובמאמר הזה אשר אמר מה תתן לי . . . לא היה כמסתפק חלילה במהות הנתינה, כי אם כמשיב תודה על הטובות אשר הטיב ה' עמדו, וזהו כוונת אמרו מה תתן לי? אם יש עוד לדקה אשר איחל ממך? הן גברו חסדיך לא יגבלם גבול וזמן אין להם שיעור ותכלית, כמעין נאמן אשר לא יתערה

 ולא

ולא יכזבו מימיו, כהקיר ביר כן הקרו תמיד — אמנה לא לבד יש לנו להתבונן את נהר שלומיך כגלי הים, כי אם גם נתבונן את הככר שהיה כלו משקה מאפיק הנחלים האלה וכי יגרשו מימיהם, הנה יובילו אגמי מים, ובינה תצמח תחת תבואות שדה, הלא גם קנבי חרוץ ממך? על כן אשאלה מה יסך עוד מפזר ונוסף לתתן לי? הן רב טוב צפנת לי לא אצלת ממני כל ברכות הטבע ומעדניה, ואשר אנוכי עודני חפץ היום לדעת, הוא שתודיעני מה זה הוא המכובד מידיך בירושת מעשיך הנשגבים אנוכי הולך ערירי, וטובות הזמנים אשר יחולו עלי, לא שמחת עולם על ראשם ישיגו, כי קל מהרה כיום אתמול יעופו, לכל תכלה אראה קץ ותיעוב, אף שאני משתוקק עוד לאורך ימים שאל תקפוץ עלי זקנה, ולא יקחני מות, למען שורש זרעי למטה יעשה פרי למעלה, וגזעי ירום ישא ויגבה עד-לשמים, כי הוא מן הצורך שתתכשא צדקת אנוש התשוטטת על הארץ עד רום שחק, למען שיהיה דבק בה ישע הקיום והנצחי, ונפשי יודעת מאוד, כי לא תחפוץ מתמול שלשום בנפש עקרה, מפני שאתה הוא סבת ועלת כל הענמיים, ואתה תוכן את דור דיעה שלא יהיה כערער/בערבה, ואנוכי גם אנוכי לא נופל מדור הזה, לזאת בצדק כמה בשרי ליורש אחרי, ועת שאני רואה כי נפבתה גחלתי, כלימה תכסה פני על אשר אני חסר מטובה, ואשפוך שיחי בחקי להקים זרע אחרי ולפחת ניצוני אש בקרבי למען הגית מהם אור הצדקה, וישועתה כלפיד יבער, הן גם לבעלי המחקר נתת תשוקת הבנים בלבם אשר ולידו בנפשם, והיה כי יראו כי חנן ה' להם באלה, אז ירונו במהלות השמחה — אבל הודיעני נא אם מצאתי בן משק ביתי נכון וראוי להיות יורש ענר נחלתך, כי אנוכי עד עתה עוד לא ראיתי לי בן שקויתיו, וגם אין יש לי תקוה אשר אסבר מבן משק ביתי — ועתה נחקורה מה זה שתרמוז מלת משֶׁק ואיזה בן שהיה לו, ידוע תדע כי השם משק (נגזר מפעל נשק וה מ"ם בראש אינה מן המשקל כי אם מ"ם השימושית) ענינו מן שק בחסרון נון השורש כאלו כתב בשלימות

נשיקה*) ר"ל כי מהות הנשיקה יתבדל מן מהות אהבת הנפש, יען האהבה המתפעלת לקשור תמיד הנפשות בקשר אמיץ, היא תלמדם יחדיו בשבת הטוב והחסד אשר אשה אל אחותה מפזרת, אמנם הנשיקה היא מיוסדת רק על ברכת שלום בין איש לרעהו הפוגשים זה את זה לתומם, ולא כל המנשק הוא אוהב נאמן, וכן גם תיוקסיכה אל השונא נעתרות נשיקות, ויש רבים אשר תאלנם הנרה לנשק את אויביהם בכחש שפתיהם ולבם בל עמם, אולם מה שהיא מנשיקות פה ולא בתמימת הלב אשר נכבדות מדובר בה, אגיד באמת ובתמים, החיים אשר אנחנו חיים באמצעית החושים כלו בשת ושלאכן הוא וכל איש ההמוני משתעשע בו כי כל המון הגשם יחשב חיים הלז לגבירה, והגדולים המהודרים שבהם יחשבו אותו לאמה, אך לא כשפחה וכמקנת כסף, כי אם כבת ביתם וכרעה להם ילמדו את שפתם לנשק אותה מבלי לשגות בחיק אהבתה, ובעל המוני הנזכר לאשונה יתעלם מאוד באהבים וכל חשק לבו דבק בה, והנה לבן איש נודר התושיה אף לנשק לא יכול את כל תכונת הנפש אשר כפלו בנעימים לחלק יעקב, כי אם כלמוד בכחש ובאותות בדים עושה בנפש שקר, כאלו יצר לו בלבו לאמור: „ולא נטשתני לנשק לבני ולבנותי", וכל זאת בצדק ובמשפט כי כן יתכן דרכנו לשנוא איבת עולם את המתחפש עולות, אהב את הטוב ודבקת בו בכל לבבך ואל תחמוד לנשיקת פה אשר לשוא מתקשט בתבנית אהבה המדומה, אם יש לי עוד

בביתך

---

*) זה אחד מן הדחוקים שנלחץ בו הרב המחבר, לולי שיתנצל, ע"י המנהג שנהגו כמו כן חז"ל לשנות כמה פעמים ע"ד אל תקרי את המילה מן הפשוט, ולתרגמה בזה על אופן אחר לפי כוונתם לפי הענין המבוקש מהם עכ"ה — ועיין מזה בס' מאור עינים להרב ר' עזרי' מן אדומי' פ' ו' מספר אמרי בינה, ובפ' ה' מזה בז"הל והנה זה ידידי' אשר גדל בארצות היונים, עם כל חכמתו ורוחב מליצתו בלשונם לא ראה ולא ידע את התורה בעצם מקורה, לא בל"הק ולא בארמית, וכל תורתו אשר למד ואשר כתב בספריו כלה לא היתה אלא כפי מה שקרא בהעתקה מאת של הע' זקנים.

בביתך לבן חלק ונחלה הלא כנכריות נחשבו לך כי מכרת אותם ותאכל גם אכול את מחירם, גם קצור תקצר ידך מפדות אותם לדור אחרון אשר יקום אחריך, וגם אם ישובון אל ציון נלמיהם לא תוכל לשוב לקחתם, לכן מה לו לרשע עריץ שוכא צדק ומשפט לנשק כל כמו אלה, אם ככה נשק אהרן למשה אחיו בחלקות שפתיו, הלא בכל לבבו נשקו, כאחיו בן אמו ויברכהו לשלום ויחבקו איש את רעהו — והנה דרך החיים יפרד לשלשה חלקים, הראש האחד הוא המתיאם אל אלהים, והשני הוא הנוהג אצל כל בעלי חיים, והשלישי הוא האמצעי מורכב משני דרכים הקודמים, ומה שמובן מן האלהים הוא שזה לא ייחד כבודו בתוכנו, לא יבואנו צרה ומצוקה, והמנהג שהוא אצל הנפסדים זה לא יעלה מעלה, ואין מחוקו להתנשא עד מרום שמים, כי אם יתחבאון ויתכנסון בחוריהם ולא יראו חיים, ודרך חיים הממוצע והמרכב, פעם מעירנו רוח אלהים להיטיב את דרכו ופעם תמשכנו הרעה להיות כזוף אחור, והיה כאשר יקרב אל זה החיים היותר שלם ושקול ישקל במאזנים, כי עתה יכבד מאוד אל זולתו ומשה הוקיר את חיי אלהים ביתר שאת ויתר עוז, ואת שאר אופני החיים המשיל לשתי נשים, אשר אחת כנה בשם היאות לה, אהובה, והשנית נקרא בשם שנואה, כי איפה האיש אשר לא ימשך לבבו ממחמדי עין ואזנים או מריח אפים ומטעם החיך ומעגבת המישוש? מי חכם אשר לא ישנא את ההפך שהוא במעט אוכל ובהסתפקות ובמוסר שלום ותכלית במעט צחוק וזעיר שעשועים וברוב עמל ויגון? מי הוא החפץ בעיוני השכל מי בז בנבער מדעת, המשליך את גילולי זהב מידו, ולא יפונה אל כבוד המדומה, לא יאהב תפנוקים, כי אם יתמנע את דרכו, אך לבבו ינהג טוב ועשרו בישרו אינו מוכה בעורון — הבכורה הנה היא קודמת לימים, והיא גם היא נכבדה מאוד, ועם כל זאת חלק משה כבוד לבנים הנולדים מן השניה, ויתן להם מנה אחת אפים, אחרי אשר לקח המחלית מן האשה הראשונה, כי כן כתוב בתורה, כי תהיינה לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו

שתיהן

שתיהן, והיה ביום הנחילו את בניו, לא יוכל לבכר את בן האהובה ר"ל האוהבת את התאוה בן הלזו נער מסולא הוא ואף שהקדים להולד, כי אם יכיר לתת לבן הבכור אשר המליטתהו החכמה הבזויה פי שני הראוי לתת לו מנוער, ויען שכבר בארנו תמונה זו במובן המוסרי נחזור עתה אל ענין הבא בסמוך, ומקדם יתעורר הקורא איך שיסופר מן ה' שפתח את רחם השנואה למען יולדו ממנה דורשי טוב אשר פועל ידם כבודם לנבי ולתפארת, והאהובה אמנם היא עקרה ולא ילדה כי מנע ה' ממנה פרי בטן, וכן כתוב בתורה וירא ה', כי שנואה לאה ויפתח את רחמה*) ורחל עקרה, וכן כל עת שהנפש הורה ללת את בניה הנאוים לה, אז תעקר השניה, ושהיא היולדת מושים ותעמוד עוד מלדת, והנה כל אחד ממנו הוא תולדת חיים המוחשי הנקרא משק להיות שמכבד ומפליא את האומנת והמגדלת; דור אכושי אשר קרא אותה השכל הטבעי ר"ל אדם הראשון כאשר ראה אותה בשם **חוה** כי היא היתה אם כל חי ואף שהיא הסבה אותו את המות, כמה שנאמר ויקרא האדם את שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי, ובאמת היא האם הרפאים, תפאת החיים הנלאי, המורגש בנפש, ואם אמנם מחזיקים בני אדם בתומתם, אז החכמה להם לאם, ובמוחש יתעמרו בעבדות שלהם, בחשבם כי כן יעדו הטבע להיות עבד המכין את עצמו לפעולת החכמה — שם הילוד אמנם אשר נולד משק נקרא, דמשק אשר פתרונו ע"פ נוטריקון דם שק (ובעלי תלמוד דורשי' נוטריקון אחר, דולה ומשקה) מוסבם היטב לפי ענינו כי במלת שק יתבאר תכלית הגוף ובמלת דם הוא כוונת

עצמות

---

*) וזהו ע"ד התלמוד בבא בתרא ד' קכ"ג, דאיתא שם היינו דכתיב וירא ה' כי שנואה לאה מאי שנואה, אילימא שנואה ממש, אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב, ובגנות צדיקים דבר הכתוב? אלא ראה הקב"ה שנואין מעשי עשו בפניה ויפתח את רחמה ע"כ, וא"כ גם המחבר יפה פירש פה את שנואה העומדת בבינוני פעול, למה שהיא נמשכת על התאוה השנואה בנפש המאושרה, וכן המשך מלת אהובה על התאוה האהובה בנפש המרשעת. המעתיק.

עצמות החיות המתקיים במרוצת הדם, וענין הנפש מובן בכלל וביחוד
חלק מחלקיה וצודק לאמור בפרטות, נפש הנפש כלומר חלק הנפש, כמו
העין עגולה היא בכלל וגם חלק אחד ממנה הוא בפרטית, האישון
שבו נביט את הנושא הנגד למולו, ומדעת כותב התורה העמדת הנפש
פי שנים, הדם הוא קיומה בכלל, וחלק המתעצם אותה בפרט הוא
הרוח אלהים, ומטעם זה נאמר בפירוש הדם הוא נפש כל בשר, ובצדק
תתיחס נזילת הדם לחלק המיוחד שבבני בשר ואולם עצמית הנשמה
איננה מיוחדת לשום נברא, כי אם ממה שלמעלה הימנה היתה נופחת
מאלהי השמים וכן יתאמת הפסוק באמרו ויפח ה' באפיו נשמת
חיים, ויהי האדם לנפש חיה כי בצלם אלהים ברא אותו, לזאת יתחלק
האדם לשני מינים, מין האחד הוא האדם הלז אשר ישמור דרך החיים
לפי שכלו אלקי, ומין השני שיחיה בסיבת מרוצת הדם וירדו בו תאות
החומריות, ומה שהוא ממין האחרון הוא זה אשר בדוי מן האדמה,
וממין הראשון הוא התמונה אשר בצלם אלקים יוצרה, והאדמה אשר
נתרככה מן הדם אשר ממנה לקחנו, מצטרכת מאוד לישועת אלהים,
לכן יפורש אחריו בפסוק הוא דמשק אליעזר, ושם אליעזר מורכב מן
אלי עזר, והמכוון בזה מפני שכובד הדם בבחינת עצמו הוא כמות המתפרד
ונופל תחת ההפסד, ורק בהשגחת אל הוא סובב תקופתו, הוא
ינהלנו בתבונות כפיו, ומבלעדי זאת לא יעמוד רוח בפנינו אף יום אחד,
וכן מכונה בשם זה בן השני הנולד למשה רבינו ע"ה מטעם הסמוך לו כי
אלהי אבי היה בעזרי ויצלנו מחרב פרעה, ושם כינוי פרעה הוסב לכל
איש המתהלך באשמיו, והמשועבד אל חיי החומריות ולא יתכן שיברח
איש מפני חמת המציק בלתי אם שיתילד בנפשו דמות אליעזר אשר
יאמנו בתוחלת העזר מה' לבדו, ומסכים הטיב לזה במה שמתואר
משק לאם ולא לאבשל דמשק (ולפ"ז היתה קריא' המחבר משק בתי ולא
משק ביתי עכ"ה *), למען הורות שהנפש החיונית אשר בה קיום
כל

*) ואל יהי זר בעיניך כל כמו קריאותיו אלה כי לפי בעל מאור עינים פ' ו' מאמרי בינה כתב פירש הכתובי' כפי נוסח השבעים לא לבני עמו היהודים

כל בהמות שדה וחייתו יער כמנית אלמין הנקבה, ואין לה חלק זכרות כלל*, אולם לא כן שרה אשר היא ליור הנדקה כמנא אנלה יחום האב לבד ולא יחום האם: כי היא לבדה היתה המחוללה מה' היוצר כל הנמצאים, ככתוב אמנה׃ אחותי בת אבי היא — וזהו ההוצעה אשר רצינו לשלוח לפנינו בענין זה אשר חלק ראשון ממנו נראה כלו סתום וחדותי — וחוב עלינו לבאר מה שישאל השואל על זה, והוא היכול יוכל איש החפץ בחי החומרית המשועבד וכבוש אל החושים להיות יורש נחלת אל הלא לבד יזכה בזה השכל הטהור אשר נתן ממרומים ותבלים לו בנעימת נאות השמימי ומתעב בגוף עלם נבזה וגם יתגאל בחלק השני מן הנפש אשר יתחמץ דמה מגד הבהמית אשר נקשרת אתה, ומסבב חרון אף ותשוקה בוערת בקרבה, אשר על כן התחנן אברהם לאמור „הן לי לא נתת זרע" המשתכל והמתבונן מעצמו אם בן ביתי ר"ל בן של חיים החומרי יורש אותי? וטרם שכלה לדבר, והנה דבר ה' אליו לאמור „לא יירשך זה" הנשקף על פני החושים, כי אם נעדרי הגוף לבדם יירשו בהשגת השכל; והתבונן מה שנטה מן הלשון ו י א מ ר או נ י ד ב ר — להשתמש רק בדבר ה' אליו כאלו קולו דופק בלב פנימה להודיע אותו, כי לא זה השכל יהיה היורש אשר מבחירת עצמו סגור ומסוגר בגוף כי אם זה אשר הותרו לו מרצונותיו ללכת חפשי מקיר העיר וחוצה, ר"ל אשר יעזוב את עצמו, וזהו אמרו כי אם אשר יצא ממעיך יירשך — — לכן נפשי אם נכסוף נכספת לבית אביך — מוטל עליך לעזוב את האדמה, בית החומר ורוכשי החושים ארץ מולדתו וגם מקומך תכיתי, נוסי מפניך להמלט חוצה כאיש שוכב ומשתגע

כעניה

היהודים אבל ליונים ורומיים להורותם כמה מעלות טובות בתורת אלוקינו ולזה ראה כי טוב לחנכם ע"פ דרכם בעצמו ולנהוג את לימודיו בהליכת הנוסח הנמצא להם לבלתי יתבלבלו, ובסוף הפרק שם אמר בז"הל ועם המצא אמנם המשך ספריו — כמה שמות מבוארים כפי הוראתם בלשונינו ואין ספק אצלי שלא היה זה מידיעתו בהם אבל ממה שהתקבל אצלו מזולתו בהכרח.

כעניה סוערה ואל תהי מתנכרה כאלו לא בעתתך רוח רעה מאת ה׳ כי רק הנפש המתרפקת אל ה׳ אשר משך בה את רוחו והיא שואפת אל מכון שבתו שמים, להשכיל באמיתתו וגם תדדה כל המניעות, לגבר את דרכה בחיל וחומה, זאת היא הירושה האמיתית — אולם רוחי! אם ידעת הגד איך תוכל להמלט מכל מה שזכרתי הגד נא כל המושכלות אשר תרגלת לדבר להשמיע באזני נבונים הלא תדבר אל לבך לאמור הנה יצא יצאתי מן הגויה ואקוט בבשר אנושי ובמושגיו, את כל הגשמיות בזיתי לי, כאשר שויתי מחזה שוא והבלים לנגד האמת והאמונה, בערתי די בער את משפט החושים שהוא כלו משחת ומלא מומה, מחשבות שוא ומדוחים, גם לא חפצתי באלה אשר הגות לבם רמיה להשליך האמת ארצה, אבל נסעתי ממקום השכל אשר התולים עמדו, המתגאה ומתנשא לכל לראש, ובעזות מצחו יוכיחני מאמתות הגופים אשר בגלם יתהלכו, מאמונת הדברים המהבילים, כן יעבטון אורחותיו להרחיב דבורו מה שמסגולת לשונו, לא יוכל דבר בשפה ברורה, לזאת כאשר ראיתי כי כעלם יתמוטט לבו וכנער משולח ונעזב פרעה, גמרתי בלבי והעמדתי דבר, שטוב לי אם ארחיק נדוד ולא אשכון בנות האנשים האלו, טוב הסתופפי באלהים מדור באהלי רשע, אך באלהים אעשה חיל, הוא הסוכך את הגויה בגידים ויקרם עליהם עור, וכח התבונה יסד בחושים, ואל נפש המשכלת חלק לשון, על כן נפשי כמו שעזבת כל שכיות החמדה, כן גם את צאי לך מביתך ונשמרת מאוד לאצור לבדך מוסר החכמה, כי אם רחשי ואחרי כל מעשיך לדבר אשר לו שלימות החכמה וההשגה, אשר כל כבודם קודש לבוא פנימה בהיכל השני, כי לדעתי שתים הן ההיכלות במחלוקתן, האחד הוא היכל המושכל, והב׳ היכל המוחש, ופה בתבל יתועדון כל הגשמים הטבעים, והשכל הוא מחסה ומגן לכל הרוחני, ויען זה שיצא חולה כוסף מאוד להיות רודף אחרי דבר ה׳, הנה הוא משיג נחלת טבע המאושרה והמבורכה, וכן מעיד הפסוק באמרו „ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה" כי שם אוצר כל חמדת אלקי, וכן אומר יפתח ס׳ לך את אוצרו הטוב ר״ל את

השמים

השמים משם ימטיר האל המטיב, שובע שמחות, ושפע נעימות ירד בימינו נצח, הבט נא להוכיח בשבט מישור את דלי עמי הארץ אשר עיניהם להם ולא יראו, הלא יתהלכו בחשיכה ימששון כעור בצהרים, בהוציאם את הרע מן הטוב, וזולל מיוקר, יאהבון עול וישטנו צדק, ינוח להם המית נפש משקט ודומיה, וכל מותרם בהבל ולא בקיום הנצחי אך משליכים אחרי גווס את כל המוכיחים אותם והמעידים בהם עם כל פקודיהם ואזהרותיהם, את החנפים יחננו ונפשם רוצה בדברי בלע אשר כוונו להשחית, אך יבערו ויכסלו ויבלו ימיהם בהבל יתעדנו בתענוגים את משמן בשרם, אולם החכם לבד הוא הרואה את זוהר הטוב והצדקה ומטעם זה יקרא לפנים הנביא, הרואה, וזה שיצא החוצה לא נקרא לבד בשם רואה כי אם גם נוסף על שמו להכנות בשם „רואה־אל", זה הנוטריקון משם ישראל המורכב משלש מלות הללו איש רואה אל, וכל אלה אף שנפקחו עיניהם עכ"ז ישקיפו על הארץ להיותם חפיצים אל שוכני בתי חומר, ואברהם אבינו ע"ה נשא את עיניו השמים, להשכיל ולהבין בנפש חפיצה לנדת המן הוא דבר אלהים המתמיד לנצח, ועיני ישראל אמנם תמיד תשבענה בבצלים ושומים אשר יכאיבו את העין, גם בחציר ירגיעון ובכל תפל מלוח המבאיש ריחו כאשר יאכלון המצרים כמו שנאמר זכרנו את הדגה את הקישואים והאבטיחים החציר הבצלים והשומים, ועתה נפשינו יבשה, אין כל, בלתי אל המן עינינו, ומלבד זו היתה כוונת מאמר ויוצא אותו החוצה, להטיב ולתקן המדות — והנה הסכלים אשר טפש לבם, יתלוננו וגם ילעיגו במה שיתמהו לאמור איך שהוא מתנגד לעומת גדר הלשון, להתיחס ההוצאה אל כניסת פנימה ובהיפך הכניסה אל יציאת חוצה — הה! אתם בנים הלא נקל להיות דבר זה כי לא תבינו מדת הנפש לא תדעון שחרם, הן אתם את הדברים כהווייתן תדרושו ע"כ יפלא בעיניכם איך יוכל איש לצאת פנימה ולכנוס חוצה, ואמנם כהיקרו לנו דברי משה ע"ה ולא נמצא בהם שגגה ושערוריה הלא יתכן לומר על הכהן השלם עת שהוא מקריב בפתח העזרה את קרבנות עמו שהוא פנימה

וכאשר

וכאשר יתבודד ויתהלך בשאט בנפש נתיחסה לו עמידת החיצונית, וכזאת יאמר מן הלוי השוער העומד על משמרתו מחוץ לקודש, שהוא שרת את עבודתו כלה פנימה בהיות שנחשב לו חי הגוף כהולך בגולה, ורק אם יתן לנפש חית תורו אזי איתן מושבו כתושב בארץ מולדתו, כי כל היש שוגה ופתי הוא מנודה ממחוגת האהבה אף שלא ישט דרכו רגע אחד מאחוזת מרעיו, אבל כל כבודת החכם פנימה, אף שהוא מפורד מכל המדינות ומתרחק מכל המחוזות, ומשה כ"כ הקריב מדרגת הכהן אל אלהים עד שכמעט לא היה נבדל ומופרש להתקרב באלהים, כי כן נמצא ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (וכן ואתם כהני ה' תקראו) וכפי השיעור ששער משה כוון באמרו „וכל אדם לא יהי' באוהל מועד" שענינו גם כהן לא יהיה אדם, ר"ל להראות את עצמו במדרגת האדם כל עת שהוא בקודש הקדשים „עד צאתו" ר"ל צא בתנועות הגוף, כי אם במהלך נפש שיהי' פנוי מעסקי העולם, יען הנפש בהתקדשה ובהכנתה להתעסק בעבודת אלהים היא איננה אנושית, כי אם אלקות, ואם שתתהפך חלילה למזמת אנוש אחרי נטתה מן שבילי השמים ותתקלקל ארצה, אז היא יוצאת חוצה אף שהגוף יעמוד פנימה, וא"כ מה נעים אמרו ויוצא אותו החוצה ר"ל הוציאו ממאסר הגוף מתערת החושים הפרילים ומהתחכמות הקישי שכל המתעה וממחשבות הבל אשר חשב בנפשו שאינו נופל תחת יד אדם, וכל מה שהוא עושה מבחירתו החפשית יעשה, בנפשו יתחכם*), ויהי כאשר הוציאו החוצה ויאמר אליו ה' הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם מנגד הדמיון אל מספר הכוכבים כה יהיה זרעך ונכון מאוד לאמור כה.

---

*) וכמעט כוונו רבותינו ז"ל והמדרש לפרוש את הענין הזה ע"פ' דרכו וז"ל צא מאצטגנינות שלך ד"א הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וז"ל החבר בס' הכוזרי מאמר ד' י"ד צא מאצטגנינות שלך רוצה לומר שצוהו לעזוב את כל חכמתיו ההקשיות מחכמת הכוכבים וזולתם וידבק בעבודת מי שהגיע אליו בטעם, דהיינו בהרגשה ממש יעו"ש, וא"כ רמז לו השם בזה שיצא מגדר התחכמות אנושי עכ"ה —•

כה יהי' זרעך ולא כה יהיה מספר זרעך מצד הדמיון אל מספר הכוכבים, מפני שרצה בזה להבין שלא לבד הריבוי מצד עצמו כי אם גם זולת זה יש עוד סבות רבות המסובבות לאדם ברכה שלימה, ותפש בלשונו מלת הדמיון כה יהי' כלומר כמו שעיניך רואות מה שבשחק הוא כלו גרם שמימי נעדר הגל, כעצם לטוהר, כי בשמים אין מקום ללילה ולא ימש חושך במקום שנוגה הצדקה הולך ואור, לו סדרים, שומר את תכונתו על אופניו, מבלי שישנה את תפקידו, וכוונתו בזה שתכונה נפש החכם בשם צלם השמימי, או בכוונה היותר מבוררת, שהנפש למטה, היא השמים הארציי, וכמו שיש לאויר כוכבים מבריקים ויש צבא לתנועתם, להקת צבאות שם יתלכדון ירוננם רוח אלהים הלוך ושוב, כן זהרי הצדקה נוצצים, הן אם לא תוכל לספור את כוכבי הגשמיים אף כי תחדול לספור את הכוכבים הרוחנים, להיות שכל השופט בשכל יקר ונעלה מאוד על כל המושגים אשר ישפוט עליהם, ולזאת גם הנפש נתעלה מן המוחש הוא קהה ממנה לו פנים קלקל והיא חיילים תגבר, ויסתעף מזה שיתרון מספר הרוחני ממספר הגשמי גדול ועצום מאוד, עינים מיוחדים הם לנפש, ועיני בשר אך חלק קטן ממנה, עין הנפש סודרת תתדמה בגדלה אל השמש ועין בשר רק ישוה אל מאור התכורה אשר ידעך ויכבה אחרי העלותו להבה — ומטעם זה הוסיף הכתוב לאמור והאמין אברהם בה' ויחשבה לו לצדקה — וכי ישגה האדם ברואה להעמיק שאלה, הכזאת צדקה יחשב? אי האיש אשר לא יאמין בה, הדובר אליו ומבטיח אותו בכמו אלה, לו יהי' רשע עריץ, ובן נעות המרדות, גם אז לא ימעל מעל בשמעו קול אלהים מדבר אליו? התשובה אמריה תאמר השמר והזהר ידידי הנעים לשלול מאומה מתהלת החכם הנזה וליחד את הצדקה לרשעי ארץ וגם אל תסכל אותו בהוכחת משפט הזה, כי אם יש את נפשך לחקור את הדבר מן היסוד ולא בהשקפה ראשונה, תשכל ותדע מה יקשה הדבר לאיש שישתדל להשרים בנפש עופלה את אמונתו בה' מבלי שהחזיקתו לפניה עדות נאמנה יען דביקת החומרית מורגלת אצלינו, הוא הוא הנחש אשר ישיא אותנו

להאמין

להאמין ולבטוח בכבוד המדומה להתימר ברוב התשרה שבנדיבים, אשר בגבורות ישע ימינם, ובכדומה — והנה להניא כל המשטיכים האלו, לבלתי הבטיח בבגידת הטבע, ורק להאמין לבד בה', אשר לבדו נאמן וקיים, כל זאת תחובת נפש יקרה, מנפש השמימית אשר לא נטמאה בפיגול החומרי וזהו שהוסיף לאמר ויחשבה לו לצדקה, מפני שאין צדקה יותר מאמונת אלהים בכל לבבו, ועל זאת יתפלא כל המון עם, אשר לא נכון לבם ולא נאמנה רוחם עם אל והכתוב מעיד באמרו, באלהים לבדו נכון עזר ואף שפליאה דיעה זו מן אנשים חסרי לב האמיתי, עכ"ז הענין באמת איננו כ"כ נשגב עד להפליא, כי פעולה זאת מסגולת הצדקה היא. — ויוסף ה' בהבטחתו אל אברהם לאמור, אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, לתת לך את ארץ הזאת לרשתה, והנה לא חדשות הבטיח אותו בהבטחה זו, כי רק הוסיף אומץ למה שהבטיחנו מקדם, וכבר נתחלקה לו מתנה טובה זאת שהיה מוצא ומוצל מחכמת הכשדים העומדת מחכמת אותות האויר, אשר יסודות לימודיה נתיסדו להאמין שהעולם איננו עולם העשיה כי אם בעצמה עצם אלהים היא וכל הטוב והרע יתגלגל מן מזל הכוכבים על פיהם יחנו ועל פיהם יסעו, והכשדים החרו והחזיקו במחשבה זו המקולקלת, ע"פ שיווי תנועת תקופת השמימית, כי מלת כשדים פתרונה השתות *), אולם חידוש הבטחון היה אז במה שיהי' תפנו בחכמה, הבלתי מושגת בחוש כי אם בנפש המשכלת ויתרון הכשר הוא הנסיעה ממקום למקום בהיות שמתאמצת נפשו להעתיק את עצמה מחכמת הכוכבים אל חכמת חיזוק בריאות הגוף, ולהוציא את הספק אל האמת' דהיינו מן הנברא אל הבלתי נברא, מן העולם אל יוצרה, כי כת הכשדים שתו בשמים אמונתם ואברם אמנם אחרי שהלך משם האמין בה' השוכן בשמים ומנהיגו — ומה יפה ירושה

זו

*) כשדים בלשונם נחלף במלת כלדיס, כי בלשון קדומים רגיל להתחלף השי"ן בלמ"ד כמו שמובא בס' ביבליטעם רעאל נעקסיקאן, ושם אומה זו מורכב מן כל־דומה שענינו השתות הכללי.

זו רב מנחה לא יכילנה היורש, אך נאוה לה' אשר פזר אותה לבני אדם, אולם עוד לא היתה מספקת לו תקוה טובה ותוחלת האושר אשר הבטיחנה ה', לולי שמעה אזנו באיזה אופן שיגיע אל תכלית האושר, ותהי אזות קשה בעיניו כאיש הנמא אל החכמה מבלי לשבעו, לזאת שאל ויאמר אֲדוני! במה אדע כי אורשנה, ואם שיתפלא איש לאמור, היתכן לבעל אמונה שיסתפק בדבר הזה כעומד על הפרק, מה שאיננו מתקו? ואען ואומר כי באמת לא לחשוב חלילה בנדון זה על איש נאמן רוח ומחזיק בברית ה' שהיה פוסח על שתי סעיפים, הן האמין שתהיה לו לירושה נחלת אמרו מאל ולא שאל יותר כי אם על איזה דרך ואופן שיזכה לאושר הלז *) וזהו ידע נאמנה בהבטחת אלהים שבוא תבוא ולא תאחר, וישמח ה' בראותו, כי תאות אברהם בוערת לידיעת החכמה והתחיל ה' להורות וללמד אותו את היסודות הראשיות, שהם מן ההכרח לדעת והוא הדבר אשר דבר אליו „קחה לי" בקוצר שני מילין אלה רב הענין והאיכות לפון כי רצה לומר בזה, שלא לך להתיחס שום טוב פרטי בעולם, וכל מה שיש לך תדע כי לא ממך הוא, ויסתעף מזה, כי הכל מיד ה' נובע יונק משפעו, ואין חלק בזה אל העשוי ואל הבא אחרי אלהים, לשלוח את ידיו אל ה' ולהאחז בטובו. — ומלבד זו כוון בקוצר המאמר הזה לאמור שכל מה שתקח אל תקח לך לבדך כי אם השב תשיבנו, כאשר יושב הפקדון או משאת מאומה אל האדון אשר הפקיד אתך, ונוסף לזה יש לך להגיד תודה על כל הטוב

אשר

---

*) ובעין זה ממש דברי חז"ל פ"ד דתענית וז"ל אמר לפניו, רבש"ע הודיעני במה אירשנה ופי' המהרש"א שם דלפי פשטא דקרא כפי' רש"י בחומש ששאל אותו על בשורת הארץ, והכי איתא בפ"ד דנדרים דאיכא למ"ד דנענש על זאת תקשי הא כתב והאמין בה' וכו' דאם האמין על בשורת הזרע למה לא האמין על בשורות ארץ לכך דרשו הכא דבמה אדע וכו' לא בקורא תגר הוא לשאול אות אלא ששאל לידע באיזה זכות יתקיימו, ויהי' מקרא מסורס אדע במה אירשנה והשתא ניחא והאמין בה' היינו שלא בקש אות כלל.

אשר גמלך, כי רבים הם אשר לא כדת משתמשים בפקדון הקודש הלא המה מרוע עיניהם שולחים את ידם בו לתועלת עצמו, אבל אתה אדם ישר השתדל בכחך, לשמור את המקח שלם בלי מגרעת, רק כל דאגתך תהי' להשיב אל אשר נתנו — ועתה דע לך כי הבורא כל יצורים הפקיד אתך את הנפש, את השכל, ואת החוש, ועל דרך המשאלה והעתקה יצייר שלש אלה בתמונת עגלה, איל, ועז, ויש אנשים האוהבים את עצמם ביותר, משתמשים בהם לתועלתם, ויש אשר עוסקים בהם, למען לעות דבר דבור על אפניו, ויש עוד זולתם רוב בני אדם רמאים אשר שימושם בהם על דרך רמיה — מי ממנו אשר לא ימצא שלושת הכנות הנזכרות בתוך רוב סגולות טובותיו להיות שהוא נושא המתקבל להרגיש, לדבר ולהשכיל, על ידם. ואלה אמנם אשר ישמרו בשימור מגומלם את הפקדון אשר הפקד אתם, אך מתי מספר המה, אך לבד לאלהים יתיחסו שלוש תכונות הנאמרות, לא להם יקחו כי אם לו לבדו, ובכן צריכים אנחנו באמת להודות על דבר שנתכנו מה' עלילות הכוחות של כל אחד ואחד, הלב יהגה רעיונים, והשכל יביע מלין, והחושים יציירו דמיונות, ומי שהקנה את תכונות הללו רק לטובת עצמו, זה מביא רעה לנפשו נפש נענה היא ותתחמץ מהתפעלית הבהמית, שגיאות רבות בה תדבקנה, תשוקתה לפתח מטאת רובץ גם תלכד בשך יקושים ותשב במאסר עם כל אסירי ברזל ויושבי חושך, השכל גם הוא מתעתע כמתלהלה היורה חציו להשליך האמת ארצה, גנות וחרפה יסב לעצמו ואשם ישיב לכל שומעיו, המוחש הוא יוסיף הרוה על הצמאה, כל היום יבלע בלועו מקרים חושיים, ולא ישבע כרשו מעדנים, אך יעדה גאון וגובה על כל המוכיחים בו, יקוץ בתוכחתם, וירוק בפניהם — אמנם אלה אשר אינם מתיחסים לעצמם כל אשר להם כי אם לה' מקדישים, וכקודש משתמרים בו, הן הם ישכילו בכפשם תמיד לדעת את ה' ואת אוצרו הטוב, ישלחו רסן השכל למו פיהם, ורק מתאמצים לשיר שיר תהלה ושבח לכבד את ה' אביהם אבי כל יצורים, ומה נמצאו לחיך החכם אמרות מזוקקות אלו, בכח החושים יולד כח המדמה המצייר

לו

לו את העולם היצירה, ובכללו את השמים, והארץ בהבראם וכל מציאות הטבע אשר היא מְכִינות לגלגל כל נפש חיה והצמחים בכח הצמיחה שלהם, ויתר התנועות ואופני מצבם יתודע בלי כחש אל נפש המשכלת וה' נתן חכמה אל הנפש להשיג בה את העולם האצילות, ולהכיר באמצעית החושים את העולם היצירה, ואיש אשר כל אלה לו ליחש כל הכחכיות לה' ולהכיר במוחש את כל הרגשות ולחקור אחר כל מוצא החכמה, ולהתפלסף בסבת הנפש חקירה אמיתית ולהשתבח בתהלת העולם ויוצרה, הנה זה נעלה ברוב עילוי, יאושר חייהו בקרב הארץ, וזהו לדעתי המכוון באמרו „קחה לי" להנאתי ולטובתי — ויען שהיה מחסד אל, להוריד את תפארת עוזו השמימה ארצה, למען חַלק לנו שלימות החיים, על כן הכין תמונת אוהל מועד על כל כלי קודש הרומז אל ציור ותבנית החכמה, כי כן כתוב בתורה, שהיה המקדש משכן בתוך טומאותינו, בעבור נקיון נפשינו מכל כתמי העון הדבקים בדרכי חיינו האמללים — מעתה נראה מה שנצטווה מן ה' על אודות מעשי המשכן, בזה הלשון „וידבר ה' אל משה לאמור דבר אל בְני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" — יראה מזה ברור כי גם פה בא הצווי לקחת תרומה רק לו ולא לעצמם, כי לא כאשר יראה האדם יראה אלהים אך יראה לחפץ לב הנותן יותר מאשר יראה על גוף המתנה, רק ינסה את האדם אם לא ידבק מום בכפו אשר פרש ופתח לתתן פזרו, החזק הוא הרפה השמנה אם רזה, ועל דברת שבחר ה' בנדבת התרומה לתכלית זאת הוסבה למען יאלף דעת בנו — כי מי לא ידע שבכורי כל הנמצאים לה' יקָרֵבו? שור נא והביטה בשורש הצמח, בכל בעלי חי ובכל המלאכות והידיעות ותראה מי המציא ראשונה זריעת הצמחים, אם נתנו כחם באמצעית עבודת האדמה או ע"י הטבע הבלתי מושג? גם איכה נשתלשלה תולדת אדם וכל חיתו שדה, הלא היו מולידיהם הסבה הקרובה לקיום מינם, וסיבתם הרחוקה והאמיתית, היא הטבע הקודמת, וכמו כן היא המעיין המקור והיסוד לכל הידיעות וחכמות לה יתיחסו כל מחקרי ארץ והבחינות,

ואם אמנם הטבע תהם פשוטה ועורה, אזי כלמו מחוסרי השלימות הם, ולזה מסכים משל הקדמוני אשר אמר „מי שהטיב תחלת מעשהו, כבר השלים את תכליתו"— ובלדק על כן תיוחסנה בספרי קודש כל התרומיות לה' שהוא מקיר כל ההוויות, ועילת כל העילות, ובאופן הזה כמנא במקום אחר וידבר ה' אל משה לאמור קדש לי כל בכור פטר רחם בבני ישראל מן אדם עד בהמה, שיעורו גם כן שכל קדימה ומעלה לה' יתקדש וביותר תאות לו הבכורה יען כל יליד הוא שלם בתבניתו על כן גם לה' השלם יהי' קודש כל פטר רחם בעולם מן האדם ר"ל המורה על השכל עד בהמה הרומז על החוש כי מי שיפטר את רחם הנפשי להשיג המושכלות, ואת רחם השכלי לבטא בו בשפתיו וגם רחם החושיים לצייר בהם את המושגים למען דעת את מקרי התנועות המיוחדות לגוף ואת כל מונאיו ומובאיו, הלא כל אלה בדבר ה' נעשו, הזורע לדקה ומלמיח ישועות, הוא הראש והראשון, וכמו התחלת כל התכליות מן ה' נסבו כאשר לוה משה להפלות אחרית דבר להיות קודש לה', וכן יעידון הליכות עולם, הזרע הוא ראשית השורש ואחריתו הוא הפרי הנתבשל ושניהם הם פעולות הטבע ולא עבודת האדמה, וכן יסוד כל חכמה היה מונח בטבע כאשר העידותי למעלה, ואין שום אדם שיתהלל, כי כבר הגיע עד קלה האחרון מי הקדים אליה וישלם? אבל רק לה' לבדו שלימות החכמה כל ראמותיה תתאחדנה בו, ואנחנו בני אדם תיכונים בין הראש והסוף תלמידים ומלמדים, עובדי אדמה ומעשה ידינו כוננה יתר המלאכות בחריצות ולא בעצלתים, למען ילמדון בנינו את המעשה אשר יעשון — וביותר יתודע בבירור מבריאות העולם כל הראשיות והקלות לה', כמו שנאמר בראשית ברא אלהים, ואחריו ויכל אלהים — ועתה באמר תקחו תרומתי, כוונתו שיקחו כל דבר הראוי לתת לו ועם זה מלוה שתהי' הבאתם שלימה ורלויה בלי חסרון והעדר, ובמקום אחר מפורש היטב, מי שבז לדבר ולא קבלו, יורה בעצמו שלא לקח כלל, למען שתתכונן הלדקה לבסים בכפש רגעי ארץ, למען עורר לבבם גם יחד לאמונת ברית קודש כאלו ייטיב לו התשמיע ומקשיב את חוקות מלותו, וז"ל הנה לקחתי

הלוים

הלוים מתוך בני ישראל, תחת כל בכור פטר רחם והיו לי הלוים, וכתיב אחר כן על פדויי הל״ים הוא תאר נמשך על הלוים שמסכים היטב פה על מקומו, כי אין דבר שכן משיב את הנפש למנוחת החפשית כמו התפלה אשר ישפוך האדם מקירות לבו אל אל שבשמים, וזה כהאמת מעבודת שבט לוי הקדוש, לפי שהוא מעותד תמיד אל השירות במשכן ה׳ הרגילו את בניהם מנעוריהם ולמדו אותם תורה ומוסר, והנהגה במידות מפורסמת ומשובחת, להזמינם אל יעודם — — ואחרי אשר די בארנו גדר הזה נשובה עתה לענין אשר התחלנו ממנו ונוסיף לבאר יתר הכתובים שבנושאינו — ויוסף ה׳ לאמור „קחה לי עגלה משולשת״ ר״ל נפש שהיא תדמה אל העגלה בלתי מלומדה, שלימה בגופה רכה וענוגה, משובבת ועודינה סובלת את יד מנהל אותה, קחה לי איל משולש ר״ל את השכל השלם ובריא המוכן למלחמה כאיל מנגח ומזומן להתיר אגודות ולפתח חיבורי הקשים המשאיים המתנגדים לעומתו, ולפאר ולרומם את זה למי שתאות כל החמדה, קחה לי עז משולשת, רומז על המוחש אשר הוגא הנה בעולם הארצי, כל שלש אלה מורכבות מן המספר השלש שהוא שלם, למה שכולל בו גבול שלש נקודו׳ שהם תחלה, תוך וסוף, ומלבד אלו יקח לו גם את התור ואת הגוזל הרומזו׳ שתיה׳ על חכמת אלהים, ועל חכמת אנושי, שתיהם נפרים הנה אשר תפרשנה כנפיהן להגביה עוף, ולשוטט בהשגות *) ונבדלות זו מזו כהבדל המין מן הסוג או כאשר יתבדל הגל מן הגלם כי מחכמת אלהים היא לאהוב את הבדידות שהיא לו לנחלה וע״פ העברה והאמלה תכונה בשם התור,

אולם

*) וכענין זה פי׳ בעל עקידה וז״ל חלק האחד הוא חומר האדם אם שהוא נושא וכל כחות האדם כעגלה זו המושכת המשא, וחלק הב׳ הוא הנפש הבהמות, והיא הנרמזת בכאן באמרו ועז משולשת, חלק הג׳ הוא כח החיונית והוא שקרא בכאן איל משולש, והחלק הד׳ שכל אנושי הנחלק אל העיוני והמעשה שעליהם רמז בכאן ותור וגוזל מגד שהם קלי היצירה, ולהנה כנפים לעוף בגובה שמים והענין השכל אשר הוא דק רוחני ומעופף על פני השגות עליונות עכ״ל.

אולם חכמת אנושית היא המעונגה והמלומדה כעוף יתעופף כנודה בין להקת רננים, וכל פניה מועדות לשום קִנָּה במקום בני אדם והיא נעלמה לשקוד על דלתי מתי חלד לזאת בדמות הגוזל תצויר לעינינו, ועל שתי מעלות הללו רומזות לדעתי שמות המילדות העבריות אשר שם האחת צפורה ושם השנית פועה (והיתה קריאתו צפורה תחת שפרה בהתחלפות השי"ן לצדי"ק) והנה פתרון צפורה הוא צפור ופועה מלשון אדמימות *) וכמו שהוא מסגולת חכמת אלקות רק לבקש רמות ונשגבות, כן להיפך הוא מחוק חכמת אנושית הנכנע לכת מבושה אשר אדמימות פניו ענתה בו — ויקח לו את כל אלה והוא הדבר אשר דברנו כי תהלות ישר לבלתי הִתְיַחֵם דבר לעצמו, כי אם ישיב לה' הפקדון אשר הפקיד אתו הלא המה הנפש **), המושג והשכל, חכמת אלקים וחכמת אדם, כל אלה שמר באמנם אתו ולא עשה בנפשו שקר, והוסיף הכתוב לאמור ויבתר אותם בתוך להורות בא המקרא שה' מְנַתֵּחַ כל התחברות והתאחדות הטבע של כל גופים מורכבים, כולם יְחֻיָּם בדיבורו הַחָדִי וכן הוא מוסיף והולך בהתחלקות כל המושגים ולא ירף מהם עד שהגיע אל האישים פרטיים, וכמו

*) ואני לא מצאתי הוראה זו בלשון עברי, ואולי יותר מסכים לשון דיבור המורה לפי דעתי פה על האדם המדבר, וכן הביאו חז"ל בסוטה שתי דעות לפתרון מלה זו אחת אומרת שהוא מלשון דיבור שהיתה פועה ברוח הקודש וכו' יעו"ש, ואחרי כתבי זאת העירני אחד ממכירי שגם פועה בהתחלפות העי"ן לאל"ף היא מלת פועה הנמצאת במתניתן דשביעית ד' פ"ג, וכן פועה של עידית ודומה לזה בשבת פ"ע ופואה לצבוע שפירושו בכל מקומות האל ראטהע קראפ' ואולם בלשון יון ג"כ גם ποα שפתרונו עשב מסכים לזה או מלשון φυα שפתרונו טבע או הוית דבר וקיומה שהוא באמצעית הדם, ועם זה נתפרשה לי היטב מלת פועה שכוון עליה המחבר פה לתרגם מלשון אדמימות, והנאני עכ"ה.

**) וכן יאמר בעל ח"ה שער התשובה פ"י „ וחמול על נפשיך שהיא הנכבדת שבפקדונות הבורא אצלך.‟

וכמו כן חלק את דבורו החדיי עוד למנות רבות, ואת פחי הזהב רקע לחוטין דקים וקלץ מהם פתילים לאורך הטם ולא לרחבו, דומה לקוים אשר אין להם שיעור הגוף, כמו שנמצא במעשה האפוד הזהב שעשה משה — והנה כל אחד משלש אלה בָתַר בתוך את הנפש כתח לחלק הבהמי ולחלק השכלי, את הדִיבור הבדיל מפאת האמת והשקר, את המוחש חִלק לדמיון אמיתי ולדמיון מסופק, ואחרי התחלקות זאת נתן איש בתרו לקראת רעֵהו, את הבהמי לקראת השכל, השקר לעומת האמת, הספק הציג לנגד הוודאי. ואת הצפור לא בתר, יען חכמת אלקות הרוחנית לא תתחלק לחלקים הפכיים — ועתה חוב עלינו לבאר את משפט הבתרים ואופניהם, ע"פ הדרך הנאות שאנחנו רגילים בו, ואומר כמו שחלק הָאָמָן את נפשינו, עם כל הגידים והענבים בתָוֶך כן מאז ביום בְרא את השמים ואת הָארץ נתחלק מציאת הכללי, בתחלה חלק אותה לשנים לכבידות ולקלות ויבדל הגסיי מן הדקיי, ושוב שנית הבדיל את שני אלה, ויתן חלק הדקי לאש ולאויר ואת חלק הגסי נתן למים ולאדמה, ובכן נתהוו ארבעה היסודות המושלים בעולם, מוסד מוסד כימי השמים על הארץ, ויוסף לחלק את הדקי והגסי בתמונות רבות, לחלק הדקי נתן את הקור והחום, ולחלק הגסי הלחלוחית והיבושת, ויקרא להלחלוחית מים, ואת היבשה קרא אדמה, ואחרי כן נתחדשו כל אלה לחלוקה אחרת כי הארץ נפלגה ליִשוב ולאיים והמים לימים ונהרות ולפלגים יבלי מים, לרות מהם הצמאון, האויר נשתנה למועדים שנים, לקיץ ולחורף, האש הבדיל לאש אשר עומד לנרכנו כל הימים, לבער ולכלות את החומר העומד לשריפה, ולאש השמימי שממנו נתהוו השמים (ולפי דעת חז"ל הורכבו השמים מאש ומים) ככה נתח לנתחיו איש איש לבדו, ויותר נפלו כל חלקיהם תחת חלוקת בעלי החיים ובלתי בעלי חיים, והנה החלקים הנמצאים בבעלי חיים יש מהם שאומרים תמיד את תמונתם, הנלמדת עמהם ויש מהם שיתנועעו תמנבם, אך לא על פי הליכת התנועה, כי אם על פי ההוספה וגידול, אשר הטביע בהם כח הצמיחה, ומהן יער נומח, המצמיח עֲליו לחית

טרף

טרף, ויש מעליו אשר ישאו פריהם בעבודת האכרים אשר יטפחום ויגדלום לעשות שורש וגזעם בארץ לתועלת בני אדם ולכל נפש חיה — והבדל בעלי חיים מבלתי בעלי חיים נופל שנית תחת התחלקות, להיות שבעלי חיים נחלקים לסוג החי ולסוג המדבר בנפש המשכלת, וסוג החי נחלק לחיתו מדברי לחיתו הביתי, והמדבר אל חי נפסד ואל חי נצחי, חי נפסד גם הוא יפרד והי' לשני מינים מין זכר ומין נקבה, וכן יתר ב"ח שנים שנים יבואו למחלקותם זכר ונקבה ועוד יותר מזה תתרבה החלוקה הכרחיית אשר על ידה יתבדלו כל צפור כנף משורצי אדמה ומרמש מים וכמו כן הוחד וכמרט דבר אלהים, אשר כל היקום מבתר לבתרים, ראשונה פלג חומר היולי שממנו נגזרו הד' יסודות, ואחרי כן הפריד את הצומח והחי אשר הורכבו מן היסודות האל, ויען שלא הספיק הכתוב להגיד לבד מלת ויבתר ונוסף לזה מלת בתוך, יאלצינו ההכרח להוסיף עוד מעט ביאור על סדר החלקים שנחנו לשנים, ובאיזה אופן שיתברר שווי החלקים — הן אין אדם בארץ אשר יוכל לחלות הדבר לחלקים שוים בשיעור מצומצם, מכה אחת או תעדיף ותפרח, או תמעיט ותחסיר מִדָּה אחרת ולכל הפחות לא ישוער אל המוחש המורגל תמיד להשיג יותר שיעור ההתגדלות מערך ההתקטנות, הנטיה והעוות היא תמיד מתנגדת אל הישר כל איש יבין בשכלו, על כן נחתך משפט צדק כי רק ה' לבדו הוא הצדיק בשלימות, לו לבדו הוא היכולת לחלוק הדבר או הגוף לחצאין ובצמצום בתוך, ואין מכה אחת גדולה או קטנה מחברתה כחוט השערה, אשה אל אחותה מקבילות בנקודת השוה, וכל זאת אשר הבאתי יספיק באם שאופן השווי רק אחד הוא בתמונתו, אולם אם יתרבו תמונת השווי, לא יכבד עלינו להוסיף ביאור גם לזאת — הנה אופן אחד שבשווי המספרים הוא, כאשר איכות שנים עם שנים או ג' עם ג' וכדומה נערכים יחדיו בבחינת הדמיון, ואופן השני הוא ההתדמות בבחינת הכמות, מה שנתלה במדת האורך הרוחב והקומה, הַזֶּרֶת עם זרתו, הטפח עם טפחו מתדמה בגדלו, ויש אשר יפולה בהם יתרון השווי, כמו שהוא המנהג במדה ובמשקל,

וזולת

וזולת זאת עוד נמצא אופן אחר הנרחי בשיווי, והוא אשר יקראו אותו חכמי השיעור, תמונת הערך וההתדמות, אשר על פיהם מערכת הענינים יתדמון, הרב במעט, הקטון בגדול, וגודל זה מנוי לרוב בעירם, אם שנלטוו לאסוף יחד את מסת ידם לא לפי מספר הגלגולת, כי אם לפי ערך נפשותם, כפי מה שיעלה המס בימים ההם, ואיש אשר העלה מאה דרכמונים, יחשב לו ערך הבאותו זו וגם ירצה כערך הבאת איש אשר העלה ככר אחד — וע"פ הוצעה זו אשר שלחתי לפני, הדע ותשכיל, איך הענס הנשגב שבתר בתוך, הכל חלק בשוה לפי כל אופני השיווים הנזכרים, בעולם שהוא מעשה, מלאכתו הבדיל במספר שוה את הכבידות מן הקלות, הפריד שנים משנים ר"ל הארץ והמים בכובדם, מן האש והאויר הקלים בטבעם, וכ"כ נתודע השיווי ביבושת האדמה ובלחות הנגריים, ועל אופן זה היה מקביל חושך נגד האור, היום לעומת לילה, הקיץ מול החורף, האביב נוכח הבציר וכדומה — וכן בשיעור הגודל ישתוו בשמים מרחק הסיבובים, כלילות שוות בימי האביב והבציר, וכימים ארוכים וקצרים בקיץ ובחורף, הכל ע"פ לימודי ההיפך כנודע מחכמת התכונה, ובשטח הארץ אמנם הם הנקראים איזורי הארץ. שנים מהם שווים זה לזה אשר מסביב שתי נקודות הקצות הנקראות צירים או קוטבים, האויר מקורר הוא, ולכבה הזאת אקלים מקומם בלתי נושבת. ושנים מהם באמצע בין איזורי הקרים ובין איזורי החום, אחד פונה לציר הצפוני, וא' לציר הדרומי, ואלה נקראו איזורי הממוצעים, מפני שגם האויר ממוצע במזג השוה, ולזאת גם גלילותיהם נושבות, אולם מפאת מדת האורך, משך הזמנים שוה, הליל ארוך דומה ליום ארוך, הקצר אל הקצר והאמצעי אל האמצעי, והשְׁתַּוּת הימים והלילות תתגלה לעין, לעת שארץ עומדת בקו המשוה, ומזמן האביב עד כשתתראה השמש במזל טלה, או במזל מאזנים, היום הלוך וגדול, והלילה הלוך וחסור, עד שיתהוה היום ארוך מאוד, והלילה קצר מאוד, ואחרי שתסוב השמש מנקודה זאת, בתקופת דרכה מבלי איחור ומהירות, תשוב באופן סדר הנזכר אל קו המשוה שבבציר ואז הלילות ימשכו,

והימים יתמעטון, עד שיגיעו ימי החורף אשר בו נתוסף משך הלילה, והיום יתכווץ עד מאוד, ואם שתפנה לזמן האביב, ישיב קו המשוה על מקומו, וכן חליפות העתים אף שנראים לעינינו כבלתי שווים, עכ"ז יש להם השתות האורך, אך לא תמיד בכל עתות השנה, כי אם לעתים מזומנים — ועל דרך זה ג"כ נמצא שיעור השווי באיברי בעלי חי, וביותר אצל בני אדם, כי רגל ברגל יד ביד, הימין בשמאל שווים בתמונתם, והדברים המצטרפים לפי ערך מקירם רבים המה גם ביובש גם בנגריי, והמדה או המשקל יקלוט את כמותם, אמנם יקום הדמיון בתמונה יְשַׁוֶּה כמעט כל גדול וקטן כפי מה שנמצא בעולם, כי כל הַמְחַקְרים בטבעי הדברים ישפטו בהחלט שכל היסודות שוות לפי מנתם, להיות שמגדר שווי התמונה נערכו ונתדמו כל החלקים מיוחדים ונתהוה מהם בתחילה העולם הממוזג, וכן יקום לנכח — ובאמת כל ארבעה האיכות, הלחות היובש, הקור והחום נתמזגו לפי חלקם, והדבר נכון שמהותם הוא כמהות ארבעה כחות המזגים אשר מסכימים ומתאימים יחד בשווי תמונתם, ובהתבוננות כל ענינים אלה יתרחב הדיבור עד אין קץ, הקטנים שבב"ח דומים לפי ערכם להגדולים שבהם, התבונן את הצפור דרור אשר לפי ערך התעופפו ידמה למעוף הנשר אשר ידאה שמים, ערכה נא דגי רקק עם הלויתן, הנמלה עם הפיל, התינבה ודמה לך יחד הגוף והנפש, הכאב והמרגוע, והחמדה והגיעול, וכל הרגשות הטבע שבב"ח כלם נשתוו ע"פ שיווי התמונה, ומטעם זה חשבו קצת חכמים להשוות את העולם בכללה אל האדם הקטן שבב"ח, מפני ששני אלה הרכבו מן הגוף ומן נפש המשכלת או נפש הגלגל *) לזאת יקרא האדם מהם עולם קטן, והעולם נקרא בשם האדם הגדול,

ובדעת

*) כבר ביאר זה המורה בפע"ב מח"א באריכות וסיים שם שכמו שהלב הוא התחלת כל התנועה שנמצא' בגוף, כן הגלגל העליון הוא המנהיג שאר חלקי העולם בתנועתו, וכל נפש שתמצא לבעל הנפש התחלתה נפש הגלגל וכמו כן מבאר הרב בעל ח"ה שער הבחינה פ' ד' והוא דומה לאדם הגדול יעו"ש.

ובדעת ובהשכל הכינו יסוד זה, יען במלאכת ה' אשר בה ברא כל העולם, אין תוספת ואין מגרעת, אמת היא תמיד בפעולתה מלא הודה והדרה, כמעשה האָמָן אשר בנועם יכונן וישלים מעשה ידיו לא יפקד ולא יחסר כל בו מה שנוגע לתכלית השלימות קטון וגדול שם הוא, ברא ויצר כל ולא נתן למלאכתו מגרעת לשפלת חומרה, וגם לא שָׂת עליה נוספות בעבור יקרת עמדתה כי האומנים המהוללים מחזיקים את ידם במלאכת החומרי אם שהיא נמבזה ונמס, או שהיא תפארת לעושיה, לא יעדרו דבר בפעולתם, אך ברוב כח ובעים רוחם יתאמצון לכלות את המלאכה הגרועה, וכל אונס להשלים פועל יקר ונכבד, וכל מעלה שתחסר אל שלימות החומר, היא תמנה מחכמתם וכל מעות בו יתקון ראות עינם, לה' אמנם לא תתגדל המלאכה את הכל עשה יפה, שוה בחכמתו, לזאת אמר הכתוב וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, כל דבר אשר נראה לפני אלהים היה לפניו שוה במדרגת מעלתו ולא הוקיר את החומר הדומם, המתרבה והמתפרד מטבעו, כלו נפסד וגולם משתנה, כי אם בזאת הותיר את תפארת פעולותיו למה שבכולן תאיר חכמת ה' הנשגבה, ואופן אחד יסוב בלכתן — ובכן נשתמרו כ"מ חוקות שיווי התמונה בבחינת המלאכה והחכמה — ומשה ע"ה גם הוא יקלס . השיווי מכל צד, ובראש שבח את המקום המשפט והצדק, אשר חוקו הוא לחלוק הכל בשוה, ואחרי כן חרף וגדף את מקום הרשע והחמס, ויקלל את המתעשת מחשבות זרות, הדרך העקוב מוליד תאמי מלחמות, מלחמות שרים ומלחמות איש באחיו, לקתה כפלים בכל חטאתיה, אמנם דרך הישר יכונן שלום ושקט בארץ, וכל מקום שמספר בתהלת הצדק, ובגנות העול משתמש בז"הל לאמור לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה, מאזני צדק ואבני צדק ואיפת צדק יהי' לכם ובס' דברים נאמר לא יהי' בכסף אבן ואבן גדולה וקטנה אבן שלימה וצדק יהי' לך למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך, כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה, כל עושה עול, לכן ה' האוהב צדק ישנא רשע ומתאב בו בבחינה מה

שהוא

שהוא המקור לכל פשע ומרד, והמקום אמנם שבו מפאר והדומם המחוקק את השיווי שהוא יסוד הצדקה הנה תמצאנו מיד בבראשית בריאת שמים וארץ, שם נאמר ויבדל ה' את האור מן החושך, ויקרא לאור יום ולחושך קרא לילה, ובאמצעית השיווי שם סדרים בין היום ובין הלילה, מסך מבדיל בין החושך לאור, גם ע"י השיווי נחלק האדם למין זכר ולמין נקבה, ואף ששני חלקים האלה נהבדלו בכח מ"מ בבחינת הטבע, כן היטב מתאימים, עד שהיו יכולים להוליד תולדה כמוהם, ולהשתיל את מינם לקיום העולם, כמו שמעיד הכתוב, ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו, זכר ונקבה ברא אותם, ותכוונה על כן אמר לבסוף בלשון רבים אותם ולא אותו להורות למה שאמרתי שהיו מחולקים בתמונת השיווי — גם במאמר אלהים הגוזר והחותך כנ"ל נעשתה חלוקת הקור והחום, הקיץ והחורף למועדים ושנים, והשלשה ימים קודמים טרם שנברא השמש של עולם ג"כ היו שווים במדתם, אחרי שנתחלקו בשוה בתוך ששה ימי המעשה, לאותות העולמות והזמן, כי ג' ימים ראשונים אשר קדמו בזמן הטביע ה' אל הנצחית*) ויתר ימי השבוע היו קבועים אל הזמן אשר הוא דמות

הנצחית

*) ואולי כוון בזה למאמר ר' יהודה ברבי סימן בבראשית רבה פ"ג מזכירו בעל העקרים מאמר ב' פ' י"ח והרמב"ם כתב כ' מהשני, שאמר ויהי ערב ויהי בוקר מלמד שהיה סדר זמנים קודם לכן, שלפי שהמובן מן הפסוקים הוא שלא היה סדר היום והלילה נמצא עד יום ד', אמר כי מיום הראשון שנברא הגלגל היה מתנועע והיה נמצא סדר היום והלילה קודם יום ד' ולא נזכר תליית המאורות ברביעי אלא לבאר שמצא אותם מתנועעים בתנועות מתחלפות ולפי פי' האי' ר"ל שעד יום ד' היה לכלם תנועה שוה, ומיום ד' ואילך התנועעה כ"א תנועתו המיוחדת לו, ובעל הדרשים שם פי' שאף בג' ימים ראשונים היה ג"כ ניכר סדר הזמן מהיום והלילה, ורק על ידי תליית המאורות היה ניכר ונראה בחוש איזה חלק מהגלגל מראה בתנועתו על היום ואיזה על הלילה, וכל זה הוא כדי שימשוך מהם שפע טובה בעולם השפל, היוצא מזה יתבאר כי בג' ימים ראשונים היה סדר הזמן מפאת תנועות העולמית ומיום ד' ואילך מפאת ההבדלה בין היום והלילה.

הנלקית—וגם אותן שתי כחות הראשיות של אהיה אשר אהיה אשר באמצעיתן ברא את התבל ובגלל כן נקרא אדון, וכח העונש אשר על ידו מושל בכל ובשם אלהים יכונה, כל אלה אמר ה' העומד בקרבם להפרישם זו מזו, וז"ל הנני מדבר אליך מתוך שני כרובים אשר מעל הכפורת, המכוון בזה להודיע שכחות הקודמת שוות באיכותן אם לשבט או לחסד, אם להיטיב או להרע ימליצם התאמר אשר נעתם על הארץ — גם הלוחות שחרותים עליהם עשרת הדברים, שתים היו במספר דומים לשני חלקי הנפש, כי כמו הבהמיי כן השכליי נכנעו לשבט מוסר השכל, והלוחות אלה מעשי אלהים, חקוקים עליהם במכתב אלהים, כל החוקים אשר הטבעו על אדני משפט וצדק, הפרידם שנית המחוקק בשוה לחמשה מול חמשה, על כל עבר ועבר, החמשה מזה כוללים מה שנתלה בין אדם לאל, וחמשה מזה מה שנוגע בין איש לרעהו, המצוה הראשונה מחוקים אלהיים מחזקת אמונת הבורא, ומבטלת אמונת בני אדם המהבילים להאמין באלילים רבים, באמרם שהתבל איננה ממשלת ממושל אחד לבדו· והחוק השני הוא אזהרה, לבל יהי' לאדם אלהים אחרים על פני היוצר, ולא יעשה לו פסל ומסכה, אשר הדית משה ובערם מתוך עמיו, למען לעבוד רק לאלהי אמן· השלישי הוא המדובר בו משם אלהים המורה על יכולת כחותיו (כי שם הקודש המורה על ההויה אינו מפורש) והזהיר אותנו לשאת את שמו לשוא· הרביעי כולל שמירת השבת מחללו והוא היום שטהור כבתולה — ולא המליטתהו רחם אם *) ומי שישבות בו וינפש יתעורר

*) מספר השביעי הוא מספר הקודש, כנודע מכל חכמי המחקרים, יען נתן ה' בו תוספת ברכה, ויקדשהו מכל הימים, וגדר זה הונח מן המחבר עצמו בשאר ספריו, וביותר בספרו המדובר בו מן הבריאה, ולמען הוציא את הסתום פה מן המפורש ממנו במקום אחר אציע פה את דבריו בהעתקה, וז"ל: דע לך שמספר השביעי נתקדש ונתעלה ביתרון מופלג, מכל המספרים שהם למטה מעשרה, מפני שכל המספרים יש מהם מולידים

יתעורר בערבות המנוחה הלזו, להיות זכור באלהים הבורא הכל מבלי שתושג עצמותו. הדיבור השמיני הוא המעיר על מנוה שכלית שהיא

תוכת

---

*) מולידים בהכפלת עצמם, או בהכפלת זולת', ואינם מתילדים כלל, ויש קצתם שמתילדים, ואינם מולידים, ויש מולידים ומתילדים, אולם השביעי לבדו אינו בצד ההיקש שבהם כלל, וע"פ מופת יתבאר אמתת ענין זה — מספר האחד יסוד כל המספרים הנמנים אחריו, ומאין אחד מכלם יתילד מספרו, מספר השמונה יתילד בהכפלת שני פעמים ארבעה והוא בעצמו אינו מוליד המספר שהוא למטה מי' וכן מספר הרביעי משותף להיות מוליד ומתילד כי בהכפלתו מוליד שמונה והוא מתילד בהכפלת שנים, אמנם השביעי לבד עקר בטבע שאין בו כח להוליד ולהתילד, ומטעם זה המשילוהו קצת מן הפילוסופים לתולדה המחוללה בהעדר אם, והיא בתולה מכונה בשם וויקטאריאַ לפי כזבי המשוררים נתהוה מראש יאָוויס, ולפי כתי פיטאגארָאס נתהווה מן הבורא כל יצורים, כל דבר שאינו מוליד ואינו מתילד אינו עלול לתנועה רק התולדה המשתלשלת היא היא תוספות התנועה, ולפעמים גם העצם המתילד בעל מקבל התנועה, מפני שמסבב וגורם לאחד כח התולדה בפועל ובמתפעל, הקדמון אמנם הוא עצם בלתי מתנועע ובלתי נוח לקבל התנועה, ע"כ דמיונו בנדק הוא מספר הז' ע"כ — ומלבד זו האריך המחבר לחשב חשבונות רבות ע"פ ידיעות ההנדסה להוקיר את מספר הז' לטובה ומאהבת הקיצור לא אלאה הקורא בכמו אלה, ודי בזו אל המשכיל — עוד בסוף דבריו מצאתי טעם שקראו את מספר הז' החכמים הראשונים בלשון יון היפו או סעבאסטו ר"ל מספר שהוא נשגב בגדולה וביקר, ובלשון רומי סעפטעם נמצא מסכים לשם יוני הנ"ל, ולפי דעתי בלשון עברי שבעה מלשון שבע בסין או בהתחלפות בית לפא מלשון שפע כי שפעות ברכות ושגג רב משפיע כאמור, ועיין באבן עזרא פ' בלק על פסוק קחו לכם ז' פרים ובויקרא כ"ו י"ח וכן אמרו כל המחקרים שנקרא מספר הז' מספר השלם מטעם שאינו מוליד ואינו מתילד — ואחרי הדברים והאמת אלו יראה שיתבארו יפה דברי בראשית רבה באמרו תני' ר"ש בן יוחאי, אמרה שבת לפני הקב"ה לכל נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג ר"ל להוליד ולהתילד ממנו ע"פ יסוד המונח ממחבר כנ"ל, ואמר לה, כנסת ישראל יהי' בן זוגך, כלומר שהשכל הנקנה באמונות התורה מחדש ומוליד הקשים וסברות וא"כ הוא כבן

זוג

מונת ציבור אבות — והחוק הזה מופלג בעינינו, תפלת שאין נמשך על בני אדם, כי אם המשכתו אל היוצר כל היצורים להיות האב והאם בהצטרפותם עם העצם הנשגב, אינם מולידים בעצם, כי אם יתבוננו ככלי תולדה, והנה מצוה זו נחקקה לקץ ימין החמשה הנוגעים בתמונת אלהים, והיא תתאה את גבולה בתחלת החמשה המקבילים, והמונעים לעשות עול ונבלה בין אדם לחבירו כי כן לפעמים ההורים להסתלקות עצמותם נחשבו כקץ וסוף של הכחות הרוחניות המשתתפים תולדות הטבע עם המין הנפסד שהוא מוצא להם למען עשותו כתכונתם בכח הזריעה וההולדה כי תחלת ההויה הוא לאלהים ואחרית היצירה הוא תמונת האדם הכוזב — אולם המצות שבעבר השני מן הלוחות מזהירים במניעת הניאוף, הרציחה והגניבה והעדות שקר וחמדת היצר כל אלה ודומיהם הם חוקים כלליים של כל העבירות, עם כל הפרטיים המסתעפים מהם ומהמיהם — גם קרבנות התמיד נתחלקו בסדר וערך השוה קרבן אחד שהיו מקריבים הכהנים מן הסולת בעד עצמם, והשני הוקרב בעד כל העם ששחט הציבור שני כבשים כל יום, ומשני אלה אשר אמרתי היתה מחצית ההקרבה על גב המזבח בבקר והנשאר בערב *) לרמוז בזה שתהי' הודאתינו לה' ואשר לא ימיש ממנו את חסדו גם בלילה

זוג לשבת • וכן נבין מה שאמרו במדרש (הובא בטור א"ח סי' ר"ץ) אמרה תורה לפני הקב"ה רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ, זה רץ לשדהו וזה רץ לכרמו ואני מה תהא עלי אמר לה יש לי בן זוג שאני מזווג לך ושבת שמו שהם בטלים ממלאכה ויכולים לעסוק בך, ולרמוז על ענין זה אמרו חז"ל בשבת דף ק"ח הכל מודים כי בשבת נתנה תורה לישראל כלומר כי נתנה בשבת להורות שעל ידה יקנה האדם שכל עלול הנקרא שבת • ועיין בס' העקרים מאמר ב' פ' י"א המישב מדרש הנ"ל על אופן אשר נאה ומתקבל ע"ב המעמיק •

*) כי כן נמצא בפי' אצל הקרבת התמיד את הכבש א' תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים ואצל מנחת חביתין בפ' צו זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו ביום המשח אותו עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב ויעוין במנחות דף נא.

בליל. — הבט נא וראה בעיניך את שנים עשרה לחם המונחים על שולחן הטהור, איך גם אלה נתחלקו בשוה לששה מכל צד הרומזות על שנים עשרה שבטים חציים מצייר צדקת לאה אם ששת שבטים, וחציים הוא ציור בני רחל ויתר השפחות, וכמו כן כוננים לענין שתים עשרה אבנים, המחוברות על מעיל הכהן שש מימינים ושש משמאלים, ועליהן היו מפותחים שמות האבות שנים עשרה במספרם, בכתב אלהים רשומים, אותותם טבע אלקות — הלא השני הרים גבנונים הידועים רמזו על שני מינים וחלק כחלק נתחלקו, על ההר האחד הניח את הברכות ועל השני נתנו הקללות כתדנות להתודע ולהגלות שמנות הברכות והקללות שוות במספרן, ובכמו כן ישתוו בבחינת מחירם כי כמו שבחות הטובים, וכן גנות הרעים הוא לתועלת לפעמים נחשב מן החכמים עזיבת הרע ודביקות הטוב אחד במעשה — מי לא יוסיף להפליא את התחלקות שני האילים הברורים, אשר הוקרבו לחטאת ויהיו מסורים לגורל הספקי, כי הדיבור אשר יבטא האדם בשפתיו, פי שנים הוא מה שמדובר מתורת אלקות הוקדש לה', ומה שהוא נתעב ונאלח מעמל עסקי אנוש, יהרס אל פליטי בשר המכונים בתואר עזאזל מורכב מן עז אזל כלומר עזות החכמה אזלה ממנו כי השליכה האדם אחרי גוהו, וכמטבע שטבעה המלך בצורתו האמיתית, כן יתבטל כל דבר באות אמת או שקר הנסמן בו ומטעם זה יחזו עיניך ישר, איך שהיתה מחכמת הבורא להלק את היצורים הנפלאים והמצויינים במופת לאיש אוהב חכמה ומוסר, ולאיש בער יתיחסו אלה אשר אינכו גלוים וידועים במופת, כמה שנאמר והיו העטופים ליעקב והקשורים ללבן, כי הדונג באם שהוא מוצק ונתקשה, לא יקבל תמונה להתחקות בו, ואם אמנם יתרכך, הוא מוכשר לקבל חותם ותבנית אשר יעיק בו וכשיסתלק החותם יתגלעו בו התמונות חקוקות — גם יש להתפלא על שיווי ההתחלקות שהיתה בדם הקרבנות הבדיל משה רבינו ע"ה ע"פי חוקי הטבע כמו שכתוב ויקח את חצי הדם ויזרוק אותו באגנות, וחצי הדם שפך על יסוד המזבח, הכוונה בזה, להורות כי על שני אופנים נתיחדה חכמת ה' האחד הוא אלקותי

ושני

ושני אנושי, ומה שהוא אלקותי הוא השלם מבלי שיתבולל בו און וחטא, לזאת נשפך דמו לאל שלם ולאחדותו הבלתי מעורבת ומורכבת, ואנושי אמנם הוא המעורב והתמוזג, לזאת נשפך ונזרק דמו למין אנושי שהוא מלא תערובת והרכבת האברים, ומשך מזג המדות, כי חלק הנפש הוא הרוח נכון ומזדכך חיה יחיה לעולמים ומן השמים נופחה ואם תתקים בנפש בריאה ושלימה, מן הראוי להשתדל שתשוב אל אלהים אשר שמרה שלימה ותמימה מבלי שנתקלקלה בפגיעת עון ומכשול, ובחלק השני מן הנפש נמצא ערב רב מן המותשים אשר במלאכת הטבע מצויר מקום הנחתם, ובית קבולם ואלה הם העינים לראות והאזנים לשמוע והאף להריח, בם ירגישו החושים, כל אחד ואחד יחוש לבדו בהם נשפך הדם לתכלית זאת שיחיה חלק הבהמה להבין ולהשכיל לעתים ידועים לקחת מוסר מן בעלי אסופות, ולנקות את עצמו מן המותשים המסיתים — וע"פ יסוד זה יתבאר ג"כ ענין מחצית השקל הרומז לנו להיות כופר לנפשינו אשר הצילה ה' מהתקשות ממשלת ההתפעליות ומאכזריות החטאים ויתר המחצית נכית אל המין הבלתי חפשי מעבדות, ועם זה יתבררו ויתלבנו דברי העבד אשר אמר אהבתי את אדוני וכלימר את הרוח אשר ימשול בי, ואת אשתי הוא המותש אשר ישקוט אל שמריו על גבי התפעליות הביתיות, כחלק היושב אל הכליה, ואת בני, אלה הם העונות אשר נשתלשלו מהם. לא אצא חפשי, ומן ההכרח והחיוב הוא, שיותן גורל עזאזל מן מחצית השקל אל המין הזה, לעומת השקל השני המתיחס אל האחדות כי אל האחדות אין להוסיף, ואין לגרוע ממנו, היא צלם אלקים שלם מכל צד לבד וגם יש עצמים בטבע שאין בהם מועיל הבל המה גם יחד, ואם יתודע בהם סגלות לא מעט, יתבטלו בגזירת מאמר אלהי אשר בסבתו כל הנמצאים יתלכדו, איש באחיהו יגשו, כעבטיט ידובקו, כמסמרים בל ימוטו, ירתקם יחד ברתקית הישות לו היכולת לבד, ואין צריך לזולתו, לזאת צדקו דברי משה ע"ה באמרו העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל, הוא הדבר אשר דברתי השקל והאחדות תוכן אחד להם, ועל

זה יאמר משורר הקדמוני „ממך הראשית ולך התכלית", כי התכלית והתחלה מוגבלת באחדות, בה מתְהַלך המספר עד בלי קץ, וממנה יתרבה בפש מאוד, על כן לא יצויר בה שם מספר כי אם משוערת ליסוד ולהתחלת המספר, ובהם תשיג כל כמו אלה — ומצורף על כל הפלוגות שזכרנו, הוא לחם שמים לחם אבירים, ומאכל תאוה לכפש אשר בשם מָן יכונה, ממגד טובו השביע ה' כל נפש רעבה, כל אחת ואחת בשוה, העיד על זאת משה ע"ה באמרו, המרבה לא העדיף והממעיט לא החסיר כאשר לקטו וימודו בעומר, ר"ל מדה אחת ע"פ שיווי התמונה, ובגלל כן השכילה נפשם בכח השופט שלחם שמים זה לא לתועלת בני אדם לבד נתלקט, כי אם ביותר לתועלת השכל, ותעלות המדות כי איש לפי אכלו לקטו המרבה והממעיט — ועל אופן זה יש סידור שיווי ההתחלקות בקרבן פסח, כי הקרבת הפסח היתה, למען העתק מלב התנכלות ההתפעלית למען השיב את נפש המשכלת למכוּנתה שאִוְּתָה, הלא תראה בחוקות הפסח מה שנצטווה ממנו בז"הל, אם ימעט הבית מהיות משה, ולקח הוא ושכנו הקרוב אליו אל ביתו במכסת נפשות, איש לפי אכלו תכוסו על השה — אולם בהתחלקות הארץ לגבולותיה, הגדיל חלק הרב בנחלתו, והמעט המעיט נחלתו, יען לא ישר בעיני המחלק שתהי' רחבת ידים למתי מספר ומקום צר יהי' אל המרובה באוכלסין, והנה משל השיווי כפי מה שהוחק מספרו ירמו עינינו בעליל, אגל קרבנות אחד עשר נשיאים, איך שנתחלקו בין הכהנים המנות, כמה שנאמר כל אחד בבני אהרן יקחו את חלקם, גם באזכרת הקטורת נראה מה בד בבד שהיה ערך התחלקותיה כפי שמפורש בפסוק, קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים לבונה זכה בד בבד יהי', ועשית אותה קטורת מעשה רוקח ממולח טהור קודש — התבונן אמרו שכל החלקים צריכין שיהיו אחד באחד, זה כמות זה משקל במשקל עדי שיתהווה שלם מן כל המעורב · ולפי דעתי רומזים הארבעה הנזכרים שמהם הורכבה הקטורת, על הארבעה יסודות שמהם הורכב העולם הכללי, נטף הוא

הרומז על יסוד מים, שחלת על הארץ, חלבנה סמים ר"ל ריח נחוח על האויר, ולבונה זכה על האש, ומה שנרמזו המים במלת נטף, הוא מפני שהוראת נטף מלשון טִפה ודבר נגרי הוא אשר לא כם לחו להרטיב יבושת האדמה (והנה חז"ל זכרו צרי במקום נטף הנזכר בכתוב, ואמר רשב"ג הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף, ולדעת הרמב"ם ז"ל לא לקחו השרף כי אם עץ הבלסמו לקטורת ואולי על שם שרף הנוטף ממנו יקרא גם העץ נטף ע"כ הגהה) והנרמז במלת שחלת על הארץ מפני שהוא מגדולי קרקע (וכן אמרו חז"ל בכריתות פ"ק ד"ו שהוא גדולי קרקע ולא כדעת הרמב"ם והרמב"ן שנראה מדבריהם שהוא נרתק רמש הים הנקרא זעעכאַגעל או אָניקסאוטעל ועכ"ז הם אינם מתנגדים לדברי חז"ל הנזכרים לפי תירוץ שמתרץ בעל שלטי הגבורים שהרמש הזה בעבור שלא יתנועע ממקום למקום, כי אם ישאר מהודק לקרקעית הים יחשב לגדולי קרקע) ושם חלבנה סמים *) הוא המורה על האויר מפני שריחו נודף ונפשט באויר, ולבונה זכה רומז בשמה על האש שזכותו דומה לאש (או לדעתי מפני ששרף הנוטף ממנו הוא באמצע קיץ בימי השרב הגה"ה) ובכן הבדיל הכתוב כח הכבד מן הקל, בהיות שחיבר שניהם מהם בוי"ו העטוף, ושוב שנית הפריד מן הראשונים את שנים האחרונים, כי כן אמר קח לך סמים, נטף ושחלת, שני אלה נפרדים לבד הרומזים על יסודות הכבדות, שהם מים וארץ, ואחרי כן מתחיל מחדש בוי"ו החיבור הדבוק במלת וחלבנה סמים ולבונה זכה הרומזים על יסודות הקלות שהם רוח ואש, והנה במזג הרכבתם מתואר ממנו העולם המעולה הזה, שהוא מלאכת הקדמון השלם בכל אופני השלימות, ועל דרך העברה רומז לזה מלת קטורת, למען הודות לה' אשר ככה ולשבח יצרה למען ידיח מעשה רוקח הוא חכמת דבורו
אשר

---

*) יראה מזה כי לפי פירושו סמים בתראי פרט, והוא תואר על חלבנה, וזה סותר לדרש חז"ל במס' כריתות, דשם יתבאר כי סמים בתראי אקריבהו קמשה נגהו, אמנם לפי דעת אחרת שם הוא פרט בפ"ע.

אשר אמר ויהי, כי באמת חכמת אלהים בנתה התבל, היא המחצבת
עמודי העולם, אשר בוקר וערב יעשון ממנה קיטור נעים, ואֵיד
רֵיח עָרֵב עולה, דרך חיים זה יתכן אל התבל להגיד אל ה' יוצרה ועושה
את תודתה יום ביום, וכמעט כל האדים מורקים ממנה, והיא תשוב
תתפרד אל היסודות שמהם לֻקחה, למען דעת שלא נפנה מאומה באוצרותיה
לעצמה, כי אם הכינה הכן כל יקרותיה אל ה', וכל מעשיה אומרת
למלך עליון, גם ישתומם כל איש על המראה, כאשר נראה התאמצות
וזריזות העמידה בין החיים והמות, ואחריו נמצא מיד כתוב ותעצר
המגפה, ובאמת לא היה מסתלק מַחַץ המגפה, ולא הקלה שברה
בנפשינו, אילולי הבדיל ידיד ה' את הקדושים אשר בארץ עודם חיים,
מן הריקים והפוחזים בשכבר מתו, ולפעמים הבריאים והאומללים
מסתכנים מִדֶּבֶר סביב יהלוך, מקטף ישוד בשכוני האהלים, אולם ע"י
הרחקת הגבול שנתרחקה בינם, גם הות הרעה הרחיקה הרחק ותכלא
לפרוץ פרץ, שלא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, וביותר הנני מתמיה
את מעשי מצרים המסופר בתורה הקדושה, איך שירד ענן שמים,
ויבוא בתוך בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, והענין הזה סכך
בעדי גדי מגיניו, את העם האהוב לה' והסר למשמעתו, כי לא הניח
אותם להיות מטולטל טלטלה גבר ואך עצור עצר בעם כבד עון השקוע
בתאוות החומריות, הן נאטו נאטו כטל חרמון יורד טל החכמה על ראשי
הישרים, מבלי שתאונה להם מחלה ופגע אבל לצרידי התבונה, יפוץ
עברתו עליהם כזרם מים ואפו על תבליתם לכלותם כרגע עד תמם
מתגרת ידם, ולשר המלאכים הותנה כזאת למתנה טובה מאֵל שדי,
שיעמוד בקנה המשותף להבדיל בין החומר ליוצרו ויתפלל אל ה' ויפקדהו
המלך מרום לציר בעבדיו ויקבל את המלאכות בנפש חפיצה, ואז במרום
המדיא לאמור אנכי עמדתי ביניכם ובין אלקים כלומר שאני אמצעי,
אין נפסד כמוכם, ואין נצחי כאל כי אם בקנה הממוצע אנכי עומד
על המשמרת, ומה' אנכי מבקש שאל יעזוב חסדו ואמיתו מדור אנושי
ואל יפרע לכלות אותם כליל, ומאת היצור אנכי שואל שאל יהי' כואש
בתקוה

בתקוה ואך בה' ישים כסלתו יצפה לאלהי ישעו תמיד כי אנכי מבשרנו שלום ואמת יהי' מן הנלחם מלחמות ה' שנקרא ה' שלום — והנה אחרי העולה בידינו מידיעות שווי של התחלקות הַיָּדוֹת, השתדלה התורה הקדושה להשכיל אותנו באמתת מעמד הנחרים, המקבילים זה לעומת זה, כי באמת מציאות כל הדברים בעולם, הם בטבעם מתנגדים זה לזה, החום מתנגד לקור, היבשה ללחות, הכבד לקל, החושך לאור, היום ללילה, ובחוג שמים מתהלכים כוכבי שֶׁבֶת בהתנגדות אל כוכבי לכת, וגם באויר הם שני הפכיים, בהיר הוא בשחקים ועצם השמים לטוהר, עם סוער רוח סערה, ופה יפיק רוח חרישית, דממה והשקט, קיץ וחורף יתחלפו, אביב וקציר ימירו את כבודם, הַלָּלוּ נובלים והללו ניבלים, ובאדמה יתנגדו מים מתוקים למים מרים היא תתן את יבולה, וגם תשאה שממה, ומבלעדי אלה עוד יותר תתודע בדברים אחרים ההתנגדות וההיפוך, דמיון זה בגשמיים לעומת הרוחנים בעלי חי לקבל בלתי ב"ח, בעלי שכל לעומת חסרי דעת, הנפסדים לנגד הנצחיים, המושג לבלתי מושג, המוחש לשאינו מוחש, הגולם אל המושלם, הראשית אל התכלית, הנולד אל נפל אשת, החיים אל המות, הבריאה אל המחלה, והלבן אל השחור, הימין והשמאל, הצדק והעול, השכל והסכלות, האומץ והפחד, הנאה והמגונה, וכדומה מן ההפכיים, ומקנין והעדר וכן הנתלה ברוב ידיעה ובחסרונה, כמו היודע נגן, ואשר איננו מכיר בחכמה זו, המוסר ופתיות בל ידעה מה, החריצות והעצלות, ומה שהוכח ביסודות הלשון יתודע ההבדל בין אותיות הנחות והנעות, מנגינת החיבור וההפרד, וביסודת המדידה בין קוים ישרים ועקומים, ובסוג הצומח והחי ישנם פרים ורבים, וישנם חשוכי תולדה, רבת בנים ויולדת אחדים, מטילי בצים ומולידי חיים, מה שמכוסים בקליפה רכה ובקליפה קשה, פראים ונכנעים, לימודי בית ולימודי המרעה, העושר והריש, עם מהולל בהמון, ועם פלאי ואלמון, הגדולה והשפילות, השובע והרעב, המלחמה והשלום, המשפט והרשע, היגיעה והשביתה, הבחרות והזקנה, החזק והרפה, הגבורה והחולשה — ומה לי להביא עוד יותר

בכמו אלא, אם אספרם כמו ירביון, עד כי חדל לספור, ולזאת בגדר היודע ובין בטבעי הדברים ילאה בגדרת רפיון שכלנו, ויער את כל אחד ואחד מתכו לערוך ולקומם כל הנושאים, זה לקראת זה, אולם לא בשלימותם, כי אם כפי שהם מחולקים במחציתם, יען כל עצם מורכב משני הפכיים, וכשיתפרדו לנתחים אז תתברר לעיניך ההתנגדות, הלא זה הדבר הנמצא בקורות מן הערקליטעס, אשר יצא שמו בגוים ההם, ואשר מתנשא לאמור, כי הוא למבראשונה אזן וחקר כל עניני השיווי לנתחיו, ועליהם נשענות כל יסודות הפילוסופי', ועתה עינינו רואות, כי חקירה נושנת היא אשר ע"פ דברינו הנאמרים, כבר משה רבינו ע"ה חקרה וגם הכינה — ועתה מוטל עלינו להתעורר על הדבר הזה, מה שבנושאינו אשר אנחנו עומדים בו.

נתחלקו שלשה החיות, ותהיינה לשלשה חלקים, בעבור שיהי' המנותר לחלק השביעי אשר הבדיל המשולשים בכל נד ונד, והוא עומד בתוכם כאיש הבינים, וגיר זה לדעתי רומז על מעשה המנורה, כי גם תבניתה היתה שיצאה ממנה ששה קנים שלשה בנדה האחד ושלשה בנדה השני ונר אחד עולה באמצעי, המבדיל מכל פאה, שלשת הקנים, כי המנורה מעשה מקשה מעשה אלהים *) כעשתה בחכמה נשגבה, אחת זהב טהור להיות שעצם הנשגב והאמיתי לבדו עשה את ימי השבועה מבלי שצריך לו איזה חומר קדמון או חומר היולאני, וגם זאת לדעת שבכל המעלות המיוחסות למתכת הזהב, אך ביותר נתעלות בהן שתי מעלות ידועות, האחת במה שלא יקבל הזהב שום חלודה, והשניה, במה שנתפשט מהודק לחלקים דקים, מבלי שנמצא בהם פרוד ואין פרץ כבעה, וזהו המורה על הטבע השלימה המשתרעת

והמתפשטת

---

*) וזה שאמר רבי יוסי ברבי יהודא במנחות כ"ט ע"א מנורה של אש ירדה מן השמים, ותנא דבי ר' ישמעאל מנה אותם עם אותם דברים שהיו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו — וא"כ מה יפה ציור זה שצייר המחבר מן המנורה ע"פי משל חדותי.

והמתפשטת מכל הצדדים, ומתמלאה מכל היצורים הנצמדים יחדיו, וה'
המצייר את המנורה הודיע אותנו כל חלקיה בפרט, באומרו, כי שלשת
הקנים מכל צד, הם יוצאים בקומה שוה, ובכל קנה וקנה, הנרות
משוקדות וכתמונת פרח אשר הנר נשען עליו וירך המנורה נתראה
הפרח השביעי מוצק מזהב טהור, ושבעה הנרות מלמעלה מעֻבת זהב
וכן כיוס הזה הם שלשה נבדלים משלשה קנים שכנגדם, והשביעי
עולה באמצעי. והנה המנורה כולה, עם כל ששה חלקיה המיוחדים
לה, הורכבו מן שבעה קנים, שבעה פרחים ושבעה נרות מוצקות,
ורק שם היו פרודות ע"י הנר המתבודד בתוך, וגם בזה נמשכים ועולים
הקנים והפרחים, ושאר הקנים יוצאים מירך המנורה. ועתה עוד
יש לנו לבאר, כי סיבוב שבעה כוכבי לכת מצויר בתמונת המנורה הקדושה
עם שבעה נרותיה, ואם ישאל השואל, באיזה אופן שיבואר, אען
ואומר מפני שכל אחד מכוכבי לכת, יגה שביבו כמו שתאיר המנורה,
כי מה יותר שיבריקו הכוכבים, ויהלו אורם, כן ירבו לפוצץ קרניהם,
המאירים עלי ארץ, והשמש הוא הזורחת בתוך, והנראה בתוך לא
כפי הסכמת המונים, בהצטרפות המקום, שהוכן והוכיחה באמצעי, כי
אם בהצטרפות הכוכבים המתלוים עמה מכל צד לפי הודה והדרה, ולפי
התועלת המגיע מהם בארץ, ואנשי התוככים אשר אין בכחם להשיג את
מערכת הכוכבים על בוריים (כי קצר כח המשיג מעומק התושג בידיעות
השמים וכסיליהם), אך מציירים ציורים בכח המדמה שלהם, ואין בדעתם
נכונה לדעת את מהותם, ולפי הנראה לדעתי הטיבו אשר היו סוברים
שהשמש היא בגלגל התיכון ויָהלו עליה שלשה כוכבים למעלה ממנה, ושלשה
יתרועעו עמה למטה ממנה, ואלה שלמעלה נקבו בשמותם, שבתאי, צדק,
ומאדים, ואלה שלמטה הם כוכב, נוגה, והירח הסמוך לאויר, ע"כ היה
מרצון הבורא לצייר בנפשינו את דמות עיגול השמימי, בציור שבעת הנרות
המאירות, ויצו לעשות את המנורה בשלמות המלאכה, וכבר באַרנו, במה
שג"כ תדמה הנפש בדמיון מצומצם אל תבנית המנורה והוא שהנפש תתחלק
ע"פ ג' חלקים, וכל חלק וחלק ממנה יֻבָּתר לשנים, ובכן אחרי שנתחלקו

המנות

המנות ששה, יחשב בטוב טעם ודעת, המאמר אלהי הקדוש, הגוזר והחותך להיות נמנה לחלק השביעי עמהם. — ועתה גם מזה לא אחדיש אתאפק מה שיבואר מן שלשת כלי קודש, שהם המנורה, השולחן, והמזבח, כי תכלית המנורה היא למען השב תודה; על כל הטוב והחסד אשר ישפיע עלינו ה' כאשר יודע למעלה, מפאת מה שגם המנורה תקבל מנותיה מן הד'. יסודות כי החלק העליי, הוא המתיחס אל יסוד העפר, והבשמים אל המים, אחרי שנמסו ונתהפכו לליחותם, הקיטור הוא חלק הרוח, והשלהבת אשר עלתה היא יסוד האש, אולם תקון השולחן, הוא לתתן תודה בשביל העצמים הנפסדים, ונרמז לזה הונאת לחם הפנים, ושפיכת יין נסך עליו, כי זה כל האדם אשר יקח אותם וחי בהם, ולכן תכונת המנורה היא תכונת התודה בעד כל הגרמים השמימים, למען שלא יתראה כל חלק מחלקי תבל כפפוי טובה, כי אם תתגלה בבירור תודות כל החלקים, כחלקי היסודות, וכרובם שנתגלגלו מהם, וכחלקי השמימי, וכחלק הארצי, ועם זה יש להתבונן, למה שיש מדה קצובה לשולחנת המזבח, והמנורה אמנם היא נעדרת המדה, כי לא כתוב בה בפי' שיעור מדתה *) ואולי מפני שהיסודות, וכל נפסד המתהוה מהם, אשר גדרם ינויר ע"פ ציור השולחן והמזבח, כבר הגבילה אותם מדת השמים, וכבר ידוע שישוער המתמלא מן הממלא, אמנם השמים אשר ציורו המנורה, לא יֻמַד בגבהו הבלתי תכלית, מקומו מתמלא, אבל לא מן האפס והריקות, ולא מן שום בעל גוף, המתנשא כן בגבהו לאין סוף ותכלית, אך קץ המגביל אותו הוא האלהים המלך והשליט בכל, לזאת כמו שהעלם הנשגב הוא הבלתי מושג, כן כל מה שיגבל ממנו, ימד וישוער במדות הבלתי ידועות לנו, ואולי מפני שהשמים הוא עגול כתמונת כדור שלם, על כן חסר עמדו האורך והרוחב — ואחרי באור הנאה ומתקבל, על

כל

---

*) ובמנחות כ"ח ב' איתא במוגבל משקלה מככר זהב דווקא, ושיעור גובהה ח"י טפחים וכ"כ הפרחים הגביעים והכפתורים יעו"ש. —

כל הדברים הללו, הוסיף הכתוב לאמור ואת הצפור לא בתר, והנה בשם המין צפור, יכונה כל העופות, וכל הדיבורים המעולים בטבע *) האחד הוא ציור על מי שלמעלה ממנו, והאחד הוא ציור צלמו אשר השקיע על פנינו, את זה קורא משה בשם צלם אלהים, ואת השני בשם צלמינו הוא החותם המפותח מצלמו ומדמותו, וזהו אשר אמר, ויעש אלהים את האדם, שעשה את צלם האדם בצלמו כלומר בצלם הקב"ה, לכן נפש כל אחד ואחד ממנו הוא האדם השלם והאמתי היא צלם האלהים השלישי, היא הממצעית בין תבניתה ובין צלם אלהים **) והנפש השכלית היא בטבעה בלתי מתחלקת, כי נפש הבהמות ככל הערך היוצר בסדר ששה חלקים אחרים, הלא המה, הראיה, והשמיעה, הריח, והמישוש, והביטוי, אמנם חלק העיוני המיוחד בפרטית הנפש, הניח שלימה להתדמות בזה אל עצם השמים, כי לפי מה שאמרו חכמים, גם בשמים עומד עיגול הקינוני שלם, והעיגול התחתוני נתחלק לשש, שבו יקיפו שבעה כוכבי לכת, ומה שהנפש באדם הוא לדעתי השמש בשמים, לכן שני הנפשיים השכליים בעולם ובאדם יקומו שלימים ותמימים, מבלי שום התחלקות, ומטעם זה אמר, ואת הצפור לא בתר, והנה נפשינו מתדמה בקירוב אל הגוזל, להיות שהיא מלומדה ורגילה אצלינו, ונפש העולמית תדמה אל התור, יען קול אלהים בודד לו מתהלך בגן, ואינו מתערב בתוך הנפסדים, כי אם כל חפצו וישעו, להתרומם במעלות ולהשתעשע ברגילות האחדות, ובכן שני הטבעיים האלו, אינם נופלים תחת החלוקה, האחת היא החכמה המתיחסת

לנו

*) ובמאמר רבב"ח איך שחזה ההיא צפרתא מפרש הרשב"א כעין זה שהכוונה על התורה שנקראת ציפרתא יעו"ש.

**) ועל דרך זה יתבאר בה' יסודי תורה פרק רביעי ה' לחוקר אלהי הרמב"ם ז"ל וזה לשונו שם „נפש כל בשר היא צורתו שנתן לו האל והדעת היתירה המצויה בנפשו של אדם היא צורת האדם השלם בדעתו, ועל צורה זו נאמר בתורה נעשה אדם בצלמינו כדמותינו, כלומר שתהיה לו צורה היודעת ומשגת הדעת" וכו' עכ"ה.

למו, והשכית היא תכונת אלקית, ואחרי שהם בלתי מתחלקים, מנתחים גם המה יותר ויותר דברים אחרים לנתחים, כי כמו שדיבור אלהי מְחַלֵּק ומבדיל כל טבעי הדברים, כן כפשינו השכלית גם היא מחלקת לחלקים דקים עד בלי קץ, את כל העצמים והגופים שמשגת בשכלה הטהור, והיא במעשיה תדמה לאב המחולל כל, כי אלהי שמים, בהיות שהוא מתהלך ואמיתי ובלתי יתחלק, הוא הוא הגורם והמסבב כל חלקים המעורבים והממוזגים הנמצאים בעולם הכלליי, לכן לא יפלא בעינינו במה שהנפשות הדומות לו שהם נפשינו ונפש המעלה ממנו, אף שאינם מתחלקות ונבדלות, עכ"ז להם היכולת, לחלק ולהפריד כל הדברים המתחלקים — ואחרי כלות הדיבור מן הנפרים הבלתי מתחלקים הוסיף לאמור, וירד העיט על הפגרים המתחלקים לשנים, ואף שהשתמש פה בשם המשותף שהוא מלת עיט, בכל זאת יכיר הקורא הנבון את הבדל הענין מעצמו, כי אין מחוק הטבעי להתיחס הירידה אל נפרי שמים, אשר כנפים להם לשוט באויר, וכמו שנועד מקום האדמה לזיז שדה, ולמרבץ בקר, וביותר אל הרמשים וזוחלי עפר, אשר לא על פני האדמה כי אם במעבה ובמכרה האדמה ירמשון יען יראו מתחת בתיתו ארץ, ויגורו מהם, כן נתיחד האויר, לעופף בו כל צפור כל כנף הפורח בקלות אברתו, והאויר הוא קל בטבעו, ואם אמנם משוטטי אויר, יעזבו את השחק לרפות את כנפיהם ארצה, אז אינם יכולים לחיות ע"פ הטבע, ובהיפך היטב בעיני מרע"ה, כל נפש שיוכל להתנשא את עצמו בקפיצה אחת למעלה, כי כן נראה באחת מצות המאכלות המותרות אשר נוה אותנו לאמור: „ אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע, אשר לו כרעים ממעל לרגליו, לנתר בהן על הארץ" והנה כל הפגרים האלו, רומזים על הנפשות מגד דבקותם בחומר הגוף כהתחברות הרמש באדמה, מתטהרין להתנשא במהירות, ולהחליף את השמים בהאדמה ואת הנצחי בהפסד, לכן אומללות הנה הנפשות, אשר תנודדנה להיות אמונות באויר ובשחק, מבלי שיוכלון לסבול את נעימות אלהי וטובו, ויבחרו לרדת אל האדמה

מקום

מקום שוכני בתי חומר, רבות מחשבות בלב איש תעלינה, במזימות זו חשבו להשכיל בעניינים נשגבים, יש מהם אשר ילכו לפנים, ויש מהם המתחבאים בחושך, בסבת שגגו ברואה, ופקו פלילה, ומקריהם כמקרי העופות, היורדות למטה, ביקר בל יבינו נמשלו כעיט יורד נדמה, אמנם מזימות השואפות למעלה, איך ספרה מכת גורלם, לוית התושיה חן חן לראשם, רעה על ידיהם להורות אותם דרך השמים, לא כן המזימות התלויות בארץ, לא כן כפל חלקם בנעימים אך כבודם בקלון ימירו, וכן נראה מזה איך שנבדלו במדרגותם ע"פ הסבת שמם שהכינו להם היונים, כי ללשונם תתבאר הנדקה במלת ארעטעם, לא לבד מפני שהמלה נגזרת מלשון בחירה, כי אם גם מהוראת ההנשאות למעלה אשר תתאוה תמיד להתחבר אל גרמי השמימים, הרע אמנם יכונה בלשונם קאקיא מפני הפנותו למטה, לכבוש תחת ידו כל כנועותיו, בעבור כלן מחשבות המזיקות יורדות בנפש אם בכוונה או בקרי והזדמן, ובררתם מכבידות את הנפש המתגוללת לשחי ומאום, על הגופים והמוחשים הבלתי שלמים, עד שאין בהם מתום וגם אין חיות במו, כי אם כלם פגרים מתים, ולא לבד יקלקלו את הגופים עצמים, כי אם גם את חלקיהם ומנאותיהם הם משחיתות להיות שכן נתחלקו, עד שלא יוכלון להתחבר ולהתאחד עוד, אחרי שנפרדו גלדי עורם, וכל אגודות תולדותיהם, ומן מולא דברים אלה, נשכילה ונרדפה לדעת, שיצר הטוב דבוק ואחוז בנפש, ויצר הרע נצמד בגוף, ובמה שאחד בוחר, השני מואס כשיקוץ משומם, וכן פה בנושאינו, כי רמז כל התנועות אשר יניעון בנפשינו, יתבאר עם זה שהובא בכתוב, איך שירד העיט על הפגרים, וימן בפיו מדם בטרם למלא כרשו מהם, וישב אותם איש נאמן רוח לחשכם מן הרעה אשר יזמו לעשות, ומלת וישב אותם יתפרש ג"כ מלשון ישיבה, שהיה יושב עליהם כשר הפקידות*) כי גם לפעמים קול הקריה הומה מן הקשר המתקשרים בה לעת אשר ילחמון המנגחים על שדה קטל, וימלך

לב

*) ועיין מזה בס' מאור עינים פ' ה'.

לב הפקיד וכליותיו יעלוהו, להשבית מלחמות שדה עם השאון אשר סואן פנימה, כי יכריחנו הזמן לדחות ממנו נדח, את העון אשר נתך מן האויב לכלות ולהשחית וכמו כן שועל בנפשו שתתקרב אליו אהבה הישינה הביתיתי, ויש רשעי עזי מצח, אשר אין מעצור לרוחם, פתאים ורכי לבב, וכדומה מן התאות המוטבעות והרגילות בלבנו, יתאמרו בפועל און, ובצורם ילין עוז וגאוה, נלוזים מדרך הישר, וכל אגפיהם יגרו, כהתוכחות הפילוסופים ביסודותיהם שלהם, ואם כולם מכוונים לתכלית אחת מה שיחקור על טבעי הדברים, אז יתאחדון לחברה אחת, ואם בפרטי השאלות יפרדו, יעירו ויתחרחרו מצה ומריבה, בין המחליטים שעולם נפסד, ובין העומדים על דעתם שהיא נופלת תחת ההבליה, ועדן לעולם לא תמוט, יען שהיא מדובקת בקשר אמיץ, אשר נתחזק מרצון הבורא, וכן יתילצו אלה המחזיקים בדעתם שהכל נברא מאפס ותהו לעומת מחזיקי ההפך, גם רבים לוחמים המאמינים שיש שיעור לכל הנמצאים, והאדם לדעתו ימאס ברע ויבחור בטוב, ושכל הדברים בלתי מושגים, עם כת המחשבים שכל הדברים מושגים, גם השמש והירח, השמים והארץ, האויר והמים, הוא העולם אשר נתן בלב המסתפקים והנבוכים לענות בהם, הוא החומר אשר הסב והניע אותם להתוכח, ולהלאות את רוחם, ליסד את חקירותיהם באיכות, בהשתנות, בהפכיים, ובנפסדים של כל העולם, גם ישתדלון לדרוש את התנועות צבא השמים, לזרות את ארחם ורבעם, הן המה שונים ונבדלים מתעתעים במחשבותיהם, עד שבא אחד הנבונים, ויתן שתום עינו לחדור בנפש כל כת וכת, ויהי מכריע ביניהם, אחרי שהֶחְדָה החזיק בדעה הנכונה, ודעה עופלה לא ישרה בנפשו השליך מנגד עיניו, ואולם כל הקטטות והמריבות בין המתפלספים אך נהוו כאשר נלאו להשיג את פתח האמת והאמונה, ולקושי הדבר נפלגו ויבדלו מעם האמונות *).

ויהי

*) וע"פ הקדמת דברים אלו יתבאר לפי עניות דעתי ההיא דר"י הינדאה במס' ב"ב, דמשתעי זמנא חדא הוה אזלינא בספינתא, רמז בזה לחיי האדם

ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו, מלת תרדמה שונה בעניניה, יש שמובן בה הוראת השגעון אשר יתהולל בסבת המרה שחורה, ובסבת הזקנה, או בסבת נושא אחר המסבב אותו, ויש תרדמה המסובבת מן הפחד אשר יפול פתע פתאום בלי ראות, ויש נופלת כשאדם הוא שאנן ושלו, ונפשו מתרפה במלאכה, ואולם הטובה שבכולם הוא כאשר נושם בה רוח אלהים, ואופן זה הוא ממין הנבואה, והמשל מענין הראשון הוא מה שנזכר תמנה באלות וביעודין שבמשנה תורה, כי שם נאמר יככה ה' בשיגעון ובעורון ובתמהון לבב, והיית ממשש בצהרים, כאשר ימשש העור באפילה, וממין השני כאשר נמצא כמה פעמים בתורה, כמו ויחרד יצחק חרדה גדולה, ויאמר מי איפה הוא הצד ציד לפני, ואוכל מכל אשר הביא אלי טרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהי', ודומה לזה אצל יעקב אשר לא האמין כי בנו יוסף חי, וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים, ובגלל כן נאמר שם ויפג לבו, כי לא האמין להם וכו' ובס' שמות אצל גילוי שכינה נמצא כתוב והר סיני עשן כלו, מפני שירד עליו כבוד ה' באש, ויעל עשנו

האדם הדומה לספינה, ומזינא ההוא אבן טבא ר"ל יצר הטוב, דהדר לי' תנינא, ענינו על יצר הרע המתואר בנחש הקדמוני, ונחית בר אמוראי, הוא הת"ח כפי' המהר"שא שם ז"ל, היודע להחזיק בדעה נכונה, כמו שהי' אברהם אבינו ע"ה אתי תנינא וקבלעה לספינתא, להשחית דרך אדם, אתי ציפרא וקפסקי לרישא, ר"ל העיט המכונה ג"כ בשם צפור, רומז על ציור הנפשות מצד דבקותם בחומר, אתהפיכו מיא והוה דמא, דהיינו שהחליפו הנצחי בנפסד וכדומה, אתי תניני חברי ושקלי' ותליי' כלומר התאוות ההפוכות הנטועות בלבנו, איך שאוקלים ותולים בהקישי הניצוח, לחזק את סברותם, הדר אתי ציפרא ופסקי לרישא, נרמז במלת ציפרא הנפש השכלית, שקלא לההוא אבן טבא שדי' לספינה, הוי ציפרי מלותי בהדן, הם הדיבורים המעולים בטבע, אותבינהו עלה ר"ל שלקחו לההוא אבן טבא ופרחו בהדה, כי נתקיימו שלימים ותמימים, כתמר פרחו עתקו גם גברו דברי חז"ל — ע"ב המעתיק •

עשנו בעשן כבשן, ויחרד העם חרדה גדולה, וכן בס' ויקרא, ביום השמיני למילואים, כאשר ירד האש מן השמים, ויאכל כל הזבחים, אשר היו על המזבח עם קרבנותיו, וזה שאמר הכתוב, וירא כל העם ויחרד ויפול על פניו, כל התרדמות החרדות הללו, נתגלגלו באמצעית הפחד והיראה, אבל לא יפול בעינינו החרדה אשר לבש יצחק, ביום שבא לפניו עשו היודע ציד בעקבו את אחיו, להיות שהיה טורד במלאכה זו, לא לתועלת כי אם לשחת את עצמו, ואין דאגתו בלבו לצוד שום ציד, ויעקב אשר רחש לו צידה זו, הביאו לזו רוח בינתו, יותר מידיעה נסיונית, הביא על כן את צידתו שהוא היצר טוב, המוטבע בנפשו, לפני אביו למען יטעם ממנה הטובה היא אם רעה, לזאת אכל מכל מה שנוגע למטעמי החקירה שם לפניו, השאלה, המדרש, ההאזנה, והקריאה, הברכה, המעצור, והבדלת הדברים המתדמים, מכל אלה טעם חכו, אך לא אכל אותם עד תומם, כי מן הראוי אל המחקר, להותיר מה ממאכליו, ומה שאמר „טרם בואך" הוא נאות מאוד לחוק הטבע, יען מידי שיכנוס היצר בנפש, מתרחק ממנו המעצור, אך מהר נמהרנו ונשקוד על הדבר הטוב לעשותו, איש רע ובליעל, אמנם מתמהמה, ומאחר לפעולת הטובות, ומטעם זה צוה משה להקריב בחיפזון את קרבן פסח לזכר יציאת מצרים, ויהודה אמר לולי התמהמנו, כי עתה שבנו זה פעמים — וכן היתה מבוכת יעקב אבינו ע"ה, שהסתפק, אם הנפש המחוברת בגוף תלין בטוב, ותמשול בגוף, לבלתי הבא את תאותו, ועם זה מסכים לשונו אשר אמר, כי עוד יוסף חי, וכי הוא מושל בארץ מצרים כמו שבארנו, ואין מן הצורך לחזק את דברינו למען רבות מופתים יותר מזה, ונשוב לענין הראשון. הוראה השלישית של מלת תרדמה, התבאר ביצירת חוה אם כל חי, ששם נאמר ויבא ה' תרדמה על אדם ויישן, הושאל פה מלת תרדמה להורות מנוחת הנפש והשקטה, כי תנומת הנפש היא יקיצת והתעוררת החושים, ויקיצת הנפש היא שביתת החושים. והמשל המין הרביעי מה שיתבאר ממלת תרדמה איננו רגיל אצלינו, ויהי השמש לבוא, ותרדמה נפלה

על

על אברם, ותהי עליו רוח ה', בא הכתוב להורות אותנו, שגם נביא היה אברהם, וכן נמצא בפי' במקום אחר, כאשר חטף לו האחד את הצדקה הטבעית היא שרה, להשתמש בה, כאלו לא לבד נתנה לנחלה לחכם, אמיתי כי אם גם להחכם בעיניו, ויאמר ה' השב את אשת איש כי נביא הוא ויתפלל בעדך למען תחי', ומלבד זה תמצא בס' התורה התיחסות הנבואה לכל אנשי מופת, כי הנביא לא מלבו יטיף כל הדברים, כי אם ינאם נאום, כפי אשר מעירנו רוח אלהים, כי לא יכון דובר שקרים להיות לה' למליץ, לכן לא תמצא שנחה רוח ה' על איש רשע, אך יחול על ראש צדיק, כלי שיר הוא אשר מקול ה' יבוא עיקר דיבורו, אך יפרצו בו אצבעותיו ויתנועעו מיתריו, ישמיעו ערבת קולו, לזאת כל עת שנמנו הנביאים בתוך הצדיקים, היתה עליהם רוח ה' חזקה, הצדיק נח גם הוא היה מתנבא לולי זה לא נתקיימו ברכותיו וקללותיו לדורות גם יצחק גם יעקב בנביאים נחשבו, כפי שנראה מחזיון וממשא הנבואה אשר חזו לאחרית הימים, הלא זה דברו אשר אמר, הקבצו ושמעו בני יעקב ואגידה לכם מה שיקרא אתכם באחרית הימים, וזה הוא סגנון הנבואה, יען ידיעת העתיד איננה מחוק האנושי, וביותר משה רבינו ע"ה, כל מקום נתכבד שמו בשם נביא, ועליו נאמר אם יהי' נביאכם ה' במראה אליו אתודע, לא כן עבדי משה, פה אל פה אדבר בו, במראה ולא בחדות, ובמקום אחר, לא קם נביא עוד כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים, ויאות שרוח ה' דבר בנביאו, מפני שהשכל אצלנו כהארת השמש בתבל, שניהם מבריקים זהרם, הארץ מאירה מכבודה, וזיקי השכל יהלו אורם על פנינו יפיצו אותו בנפשינו, עד שמנגהם נגדם גם היא נוצצת, ואותנו יחזיק רוח החיים, וכאשר תפנה השמש לבוא, תפול תרדמה וחמת ה' עלינו, וכאשר יבקע אור אלהים ויאור, יחשוך אור אנוש ויאסף נגהו, ישוב שנית, בבקיעת אור אלהים יעלה ויזרח אור אדם, וזהו המקרה שיקרה במין הנבואה, כי יתר לבנו ליסע ממקומו בנסוע רוח אלקים, ובשוב גם נפשינו תשוב למנוחתינו, ואין מחוק האנושי, שישכון בן תמותה

עם

עם העלם הנלא, ובכן בסבת ביאת אור השכל, יקדר עליו ענן הרוח, וחשכה גדולה ותרדמה נופלת עליו, והוסיף הכתוב לאמור „ויאמר לאברם" ולא היתה האמירה זו בהשמעת קול, או בביטוי שפתים, וכן הנביא בדברו שוקט הוא אל אמריו ובנחת ישמיע דבריו, לא כן איש המוני הוא יחרץ לשונו תמיד, וכל כלי המבטא יניע להתם את משפטו, ולהביע כל חפץ לבו, מאמר ה' אמנם כנגן המנגן, קולו יערב וינעם כזמירות להקת משוררים, כדוד חשבו להם כלי שיר — ועתה תשמע אזנינו ותבן מה שנאמר בגיא החזיון, והנה ראשית הדבור היה, במה שלא הכיר ה' את הדורש לדקה שיהיה מדורו בגופו, ר"ל בארצו המיוחדת לו, כי אם כגר יהי' בארץ לא לו, וזה אמרו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, אולם מקום רשעים הוא מדור הגוף כי טוב להם להיות כתושבים מלהיות כגרים בו, זה הוכן האחד הנרמז בחזיון הזה, וזאת שנית הודיע שמדורים הארציים הגוכחיים מביאים אל הנפש עבודה רבה, ועינוי קשה, או שפלות והכנעה, להיות שנטיות החומריות גרים וזרים המרוחקים מן הנפש, ילידי בשר המה, בו משתרשים, והעבדות היתה ארבע מאות שנה, כפי מספר הארבעה כחות, כי בבא התאוה יקום רשע ויגאה כשחל ירומונהו ההבל כדף, וכאשר תוסיף האביונה תתרבה עמה התשוקה לדברים הנעדרים ממנו, ותאוה נהיה תערב לנפש, היא תמיד צמאה, ולא תוכל השקט את צמאונה, וכאשם טאנטאלוס*) הושב בראשה, ובהיותה כואבת תנטמק, כענס היבישים הנובלים עליהם מות גזעם ישוקה, ודשן שרשם הבוק יבוק, ומפני פחד המציק, לא יעמוד איש על מקומו, ויש לב כל אחד לנוס ולהמלט על נפשו. לתאוה, אמנם יש כח המושך היא אף את הבורח ממנה, תאלננו

*) הוא בן יאנוים, וע"פ סיפור ממשלי היונים, היה זה בשביל חטאיו נענש בצמאון ורעב, כי עד צוארו הגיע נחל ערידאנוס, ופרי מגדים צמחו עלי ראשו, נראה לפניו כל מחמד עיניו, וחפץ לבו, והיה עודנו נזהר לאכול מהם, או ללקק מן המים אשר סבבהו ע"כ.

תאלצנו ללכת אחריה, אך הפחד הרחק ירחיקנה הלאה והלאה, הוא ירדה בבני אדם, ויכלאו כל הנחשלים מרדוף אחריה, והנה ממשלת החומר היא המסבבת קושי השעבוד לעובדיה, עד שה' אשר ידין דינו למוכים ולמעונים, יקום ויפדה את העשוק מיד עושקו, להשיב אותו על כנו לחפשית הקדמוניה, ולחוטא ישיב את גמולו בראשו בחטא שחטא מזדון לבו, וכן נראה מלשון הכתוב, שאמר וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, מן ההכרח הוא שילחץ בן אדם מהתפעליות החומריות, וכל הילוד לקשה יומו ולעמל יולד, אולם ברצון הבורא מוקלות ממנו כל התלאות התוכפות בראשנו, ובכן אלו מלאנו בתחלה את חובותינו, והיינו משועבדים לנפשינו, כי עתה לא תַם ממנו חסד אל, לא נפקד מקומו בקרבינו, כי הבטח הבטיח פדות וחירות לכל אלה החוסים בסתר עליון, והמתלוננים בצל שדי יוציא אותם מכושרות וינתק מהם מוסרות ברזל, וגם יתן להם צדה הנקראת רכוש׃ ועתה אגלה אזניך מה שתבין מציור רכוש, כל עת שקשורה הנפש השכלית אשר ירדה ממעון שמים עם צרכי החומר, היא בְּרֲכוּת כאורח נשים מתכלת על כל אופני הרעות, אף שלא ישיתנה יצר וחמדה כאנדרוגינוס, ואם אמנם היא איתנה ומונקת בטבע זכרותה, מוכנת ומיוחנת לסבול את עֲנותה, אזי יתחשב דרך זו בדורשי החכמות החפשיות, וגם השג תשג ע"י השתדלותה בחכמת האלו את מדת הסיפוק והגבורה, והיה אמונת עתה חוסן ישועת חכמת ודעת, לשוב עמהן אל ארץ מולדתה, זהו פתשגן הרכוש אשר תמצא כמה פעמים בתורה הקדושה, ומוסיף והולך הפסוק לאמור, ואתה תבוא אל אבותיך בשלום, ותקבר בשיבה טובה, הן לנו מחסרון שלימות נפשינו יש לסבול ולשאת טורח המלחמה, וקושי השעבוד, יען וביען רחוקה ממנו הפדות מכל הצרות אשר תחולנה על ראשינו, אבל זה השלם במידותיו יראה לנפשו חירות התמידית, שלא תכלה ממנו לנצח. — ומן מוצא הדברים האלו, יסתעף הלמוד, שאיש צדיק לא ימות לשחת בלי, לא יהלוך תֶּמֶם, אך באה שמשו בעוד יומם, ויש צל המעלות ממנו, ונרמז בכתוב, שהנפש זכה איננה נפסדת,

ואין

ואין נכבה אורה, היא תשוב אל השמים, מפני פירוד והשחתה." ונורה לא נבלות, לא ירעיה מות „ואתה תבוא אל אבותיך בשלום" יש להתבונן מה שהיה המכוון במלת אבותיך, ואלה מי איפה הם? ובאמת לא כוון הפסוק על האבות שכבר חיו בארץ כשדים להתיחס למשפחת אברהם, יען כבר נצטוה מאת ה' ללכת לו מארץ מולדתו, ולהפרד ממיודעיו וקרוביו, כמו שנמצא מפורש היטב, ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, ואעשך לגוי גדול, על כן לא יאומן כי שוב ישוב לאבותיו, בשכבר נצטוה להתרחק מהם, וגם לא יתכן שיתחבר איש אל דור ישן נושן, אשר עהדו ה' ונוהו לנגיד על דור חדש, ואין מרצון הבורא לתתן לו גוי חדשים אשר לא יקעס, לולי מלפנים הפרידו בכלל מגוי קדומים, אבל בזאת יתהלל הנגיד השלם והאמיתי, אשר מתכו שורשו מטעי תבונות בטבעי הדברים, ואלה הם שמות בני ישראל, ונמשכת מזה המלוה „ויטן מפני חדש תוליאו" כי מי זה הוא ואיזה הוא המשתמש בדברים עתיקים, ובמדות הנושנות לעת אשר פתאום, החדשים מועילים מגשימים, וכעבי מטר יריקו, לזאת לא כנה בשם אבות, אותן אשר בקברים ילינו תחת ציון מצבותם, כי אם את השתש והירח כנה הכתוב לאבותיו, לפי קצת דעות החכמים, ויש קצתם סוברים שנרמז במלת אבותיך צורות השכליות הבלתי מושגות, אשר ע"פ התמונתם נתהוו כל מוחשי העין שלפנינו, ועם אלה יאהב החכם לחברה, ויש אשר ידמ' כי האבות רומזים על הד' יסודות שמהם הורכבה התבל, וכל העצמים על ידם יתמסו ויותכו, וכמו שהורכבו ונפרדו כל השמות הפועלים וכל חלקי הלשון ע"פ יסודות הדקדוק כן כל אחד ממנו מעורב וממוזג מארבע יסודות הללו, ושאל לו כל איש, חלקים ידועים מכל יסוד ויסוד, וליום מועד, חבולתו חוב ישיב, את היבשות לאדמה, והלחות למים, החום לאש, והקור לאויר, כל אלה ארבעתם איש אל גשמו ישובו, אולם הרוחני הבלתי מושג שהוא חותם תכנית, כפש הגשמימי, תשוב אל טוהר השחק אל אביה אשר נתנה, כי לפי יסוד מונח מקדמונים, הנפש

היא

היא יסוד החמישי *) המתנועע בעולם, והיא גם זולתה במעלות השלימות יותר מד' הנשארים, גם כפי הנראה נתכנו ממנה השמים וכל צבאם — ולפי השגותנו גם נפש האדם חלק ממנה, ובכוונה נוסף על ענין זה תואר שָׁלוֹם, יען חלק האדם שבבני אדם נאחז בסבך מלחמה, יניקו ידחקו אותם תלאות המערכה, ואולם תפרד המלחמה לשני ראשים, יש מלחמה חוצית המבליגה שוד על שבר, קקלון וחרפה וכדומה, ויש מלחמה פנימית, המקרבת אל האדם, כל מחלה וכל נגע, היא היא המגדעת את אבריו, המסובב דֶבר ותרנת נפש, וגם תשור אל הנפש על ידי תחלואי מדותיה להחליש כח בפתיות ובחמס, וכדומה מן הנטיות זרות ומקולקלות, לזאת מסכים הטיב, מלת בשלום, שלזה יאות מנוחת השלום ואושר האמיתי, עת אשר תושלמנה הכוחות בדברים החוצים, הגוף הוא בריא ואולם, והנפש מצויינת במדותיה המועילות, ותשואת חן הם לכל אחד ואחד — מִלֻּוֵי הגוף הם הכבוד והעושר והכח, מִלֻּוֵי השכל, הבריאות ושלימות הגוף, ומלוי הרוח הם הידיעות המחקריות, וע"פ עדות הכתוב נראה שאין הכוונה במלת שלום להורות על שלום הפרטיי, יען מלחמות קשות ועצומות כבר נלחם אברהם ברוב נאת והוד, ולולי נשען על אמונת הבורא, כי עתה נכדה עליו המלחמה כאשר עזב את ארץ מולדתו, ויתנודד ממקומו במדבר ובציות מקומה, לא יעבור שם אדם, ותלאות רבות החזיקו עליו, טלטל טלטלה גבר, ויחזק בו הרעב, כשל כח הסַבל, לא היה רואה אני המנוחות, ועתה איכה תאמר שנתעלם במרגעת השלום, הנה הגרות והגולה, וריב איתן שהיה לו עם מלכי קדם גבורי כח, ועינוי הרעב שעמלה נפשו, ועוד צרות רבות כאלה שסבבוהו, וימררו את חייו, אך אותות המלחמה והשאון המה. — אמנם כשיביט עין שכלך היטב בעצמית הדבר, תדע

*) וכן הובא בכוזרי מאמר ה' י"ב וז"ל אמר החבר יתבאר מציאות הנפש בתנועות וההרגל לחיים שונה מן התנועות היסודות, ונקראת סבתם נפש או כח נפשיי יעו"ש ובמבאר אוצר נחמד. — המעתיק.

תדע ותשכל, כי להיפך כל המתנגדים הללו מופתים חותכים על שלום הפנימי, כי ההעתקה מיגר החומר, וחוסר השליה, ועזיבת המון חטאים, וההשתנות מחשבות הכשדים אל מחשבות האמונה והצדק, ר"ל מותשי הטבעים אל השכלת וידיעת הבורא, כל אלה מדריכים מנוחה, ומחזיקים את ברית השלום, ומי שיחיה כן בשלום, שיבה טובה בטוחה לו, לא אורך ימים יבטיחנו, כי אם ירצה קיים עם חכמה, הלא טובים ימים מאושרים, מרוב שנים וקשי ימים, כמו שיטב לנו מעט אור מאריכת החושך, ומה נעים זמירות ישראל כי טוב יום אחד לעשות בו פעולת צדקה וטוב, מלהיות אלף שנים בצלמות, כי בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רֶשע, ורז זה סתום וחתום גם בדברי כותב התורה, אף שאינו מפורש בפרטית, וכן נראה שאברהם אבינו ע"ה, אף שנבטחה לו שיבה טובה, עכ"ז לא השיגו ימיו את ימי אחד מקדמוניו, ומשה רבינו ע"ה הודיע לנו בזאת ע"פ חכמת הפילוסופי' איזה שהיא באמת השיבה טובה, למען לא יתעה לבנו להבין בהבטחת שיבה טובה, שיבת הגופני, אשר כל מגיניה פגולים כי אם בזאת ישוגב הבוטח בה, בהתמדת השכל ובידיעת הנפש, זה הוא תפארת השיבה, והדר זקנים, כאלה לא דרך המחוקק וַחֲכָם, וממנו תבין, כי רק ישרי דרך ישיגו שיבה טובה, ואורך חיים, ואיש רע מעללים, ישוה לנגד עיניו תמיד את בעיתותי המות המקצה ימי עלומיו, כי לא ירצה בטובה והיה כלא היה — ועתה התבונן מה שמוסיף הכתוב לאמור, „ודור רביעי ישובו הנה" מודיענו בזה לא לבד את הזמן אשר אחריו נבנה בו נאמנו אל הישוב, כי אם ישכיל ויבין אותנו את שלימות הצדקה, אשר משך ארבעה זמנים תבוא לשלימותה, וזה יתבאר על אופן המסופר ממנו, הילד בן שבעה שנים, אשר עוד הרחק לא הרחיק מימי תולדתו, וחלקו וחבלו נפלו לו בנעימים, ועלי לוח לבו עוד לא נרשמו חקקי און, וקוי היושר, כי כל העולה על רוחו, ימחה וימחק מפני שהוא רך וענוג, וכאשר יבואו ויגיעו ימי הבחרות והנער נער, ירגיל את עצמו ללכת במסילות עקלקלות. ולבו נפתה עליהם, רבים המה אשר יפתוהו לפעולות

לפעולות רשע, וכן ירבון לו האומנים והמורים המידות והגדרים שהם לכל אומה ואומה, מהם ילמדון להפליא את מנהיגיהם, תחת שהיו להם להלעיג ולקלם אותם באדנות, ומלבד זו המסיתים האלו בטבעם אך לימודי הָרֶע, אך מרהיבים עוז בנפשם להשחית את מעלליהם, ושפעת עגלות תכַסֵם כמים לים מלאים על כל גדותיהם, הלא זה הדבר אשר דבר ה', יצר לב האדם רע מנעוריו, והם דור השני על נד השאלה הוא דור עקש ופתלתול, דור נתעב ונאלח, דור ארור ומנודה, והימים אז ימי בכורים, אשר בם יעדה הגוף והנפש, גאון וגובה, אש הילדי עצור בעצמותיהם ובוער בקרבם, תלהט תבואת שרון ונאות שדי, ושולטת בכל מה שתפגע *) · ואחרי דור החלש הזה, יבוא דור שלישי, שהוא הזמן אשר מלמדנו להועיל, את חכמת הפילוסופי' העיונית רפאות היא לאכם כסמי מרקחת, היא תחליץ נפש השכלית בלימודיה היקרים, בהם עולה וכושע, זרם עונותיו יגרע, יתמעטון בהלוך וחסור, אבל התושיה וטוב, יחדיו יתמלאון, ורעיוני אֵבֶה ממנו והלאה יפרדו, ואחרי שעלתה לו ארוכתו הנמיחה מהרה, החליפה הנפש את כחה, ותמלא ידה לחיל החכמה בדור הרביעי, שם איתן מוצבה, בכל התישרותה ותומתה

*) ועל דור זה אמר שלמה ע"ה, דור אביו יקלל, דור טהור בעיניו, דור מה רמו עיניו, דור חרבות שיניו · — ולדעתי ד' דורות הללו רומזות על ד' ראשים שנפרדו מנהר עדן, דור הא' הוא פישון, להיות כן מכונה מפני שבדור הילדות יפושו הטוב והרע, הבדולח ואבן השוהם, הדור הב' גיחון, מלשון יגיח הוא דור הבחרות הסובב כל ארץ כוש, כי ציור העון מצויר בקדרות ושחרות, נהר הג' הוא נהר חדקל, כי החכמה חַדה וקלה, הוא ההולך קדמת אשור מלשון אשורנו, ונהר הד' פרת הוא הדור הרביעי, אשר מפרה ומרבה את קיום חכמתו, וכן משמע בגמ' דברכות פ"ט למה נקרא שמו פרת, שמימיו פרים ורבים · — והרב המחבר חלק במקום אחר את ציור ד' ראשים האלה לאופן אחר נאה ומתקבל, וכבר העתקתי גנוזה באוצרותי בתוך יתר חיבורי הרב המחבר ·

ותומתה, וזה מה שאמר ודור רביעי ישובו הנה, יען שבמספר הרביעי הזה הפנתה הנפש את ערפה, לנוס ממוקשי פשע, והיא מודעת לבת יורשת נחלת החכמה והתבונה — ועתה בכלל תדע, כי במספר הראשון עוד לא נשלמה צורת הנפש, גם את הטוב, גם את הרע לא תקבל, במספר השני יבהרון אליה כהרי נחלי החטאים, במספר השלישי תחיינו הרפואה מיומים, ויעמוד לבינו, בעבור שתופר האביונה, ולא ירתח עוד יצרנו מרק פגולים, ובמספר הרביעי אמנם תקימנו הבריאות ונחיה לפניה, כתועפות ראם אילותינו, ביום אשר נטשנו את הרע, ונשים לדרך הטוב פעמינו, והטעם אמנם שיתמהמה הזמן הזה, ולא יקים לבוא עתו, מפורש בכתוב עצמו, באמרו „כי לא שלם עון האמורי עד הנה" פה מצאו תלושי הדעה וריקי המוח מקום לטעות ולאמור שמשה ע"ה גזר בחיוב, שעתידה עת רעה וצרה לבוא בגוים, כאלו נתן חוקו להשתלשלות וגלגול הדברים, אולם תשית לבך לדעת, שבאמת מערכות הדברים: האחוזים ומסתבכים זה בזה, ואיך שמתגלגלים זה אחר זה ברדיפה תמידית, לא הי' נעלם מחכמות הפילוסוף שהיתה לו קרבת אלהים לישב ראשונה במלכות, ולדבר עמו פא"פ, אבל את הקורות אשר תהיינה באחרית הימים, לא השמיע עתה לעם אמורי, הוא ראה את עצם הנשגב רוכב בערבות יושב כרב המקובל אצל המשוט, המנהיג את העולם כספינה שבה יתנועעון כל בני אדם — ועלינו עתה לבאר מה שבאמת נרמז במאמר הנ"ל, הסכת ושמע! מלת **אמורי** יתפרש פה מלשון אמירה ודיבור המפוצץ, והדבור היקר אשר חנן ה' לאדם לטובתו, רוב אדם חללו בפשעתו, והורידו לארץ כבודו, לא זכרו את משפיעם בזה כנושי טובה, ואלה הם הנקובים בשמותם, החנפים בחנפי לעג, ההוזים בהזיות, והמקדשים הקישי מטעיות, והבודים מלבם דברי שוא ושקר יהלומו, יפיתו כזבים, וההולכים בחושך, כי בחושך יכוסה הדבור וערפל חתולתו, ישישו בו הגנבים כי ימצאו אותו, יחדיו יתלחשון, ובגלל כן הלביש משה את הכהן הגדול באורים ותומים, למען שיאירו אמריו, ויתאמתו לכל שומעיו, והתום

החשוכים

התשוקים נוטה ללכת אחרי השקר אשר אופל לו, ולא נוגה, והליהם יתלקטו כל הפוחזים והריקים, המתעתעים בכל כחש שפתותיהם, לכן אמר עד יושלם עון האמורי ר"ל כת המדברים בעלי הקסים המטעיים אשר לא בקלות ינוצחו, כי אלה יגברו בכח חלקלקות לשונם, לרמותינו, הסיתו וגם יכלו לנו, ולא נוכל לעבור מהם כי במשטח חרמים נפלנו, ואם אמנם יבואו ימי פקודתם, ונענשו כל דוברי שקר וכל המפתים, ונתמלאו סאתם, ויהי' העון שלם להשיב את גמולו בראשו, אז ינתקו כפות רגלינו לברוח, ונטשו חבלי האניה מן החוף לעבור מארץ כזבים אל ארץ אמונה, אל מבואות הבצורות, ואל משכנות מבטחות — ובכן העידותי במופת נאמן שאין ביכולת הבשריות, למנוע ולעזוב את ילדי שקר המתכחשים באמת המדומה, לולי שהיא מפשטת נבלותם, ונכרתים מדויהם עד המפשעה, אז ישיגו במערומיהם כיום הולדם, אך ביום ההוא תגלה קרפתם, לעת שנערכה לעומתם האמת והאמונה — ומסיים הפסוק ואמר „ויהי השמש באה ועלטה היה, והנה תנור עשן ולפיד אש'' הכוונה בזה להורות שהצדקה היא בוששת לבוא, ולקץ ימי אדם תתחבר בו, ותכון שבתה להיות מוצק, ודמיונה בזה ללפיד אש, אשר תאכל בהריקם אותה כל החומרים המתקבלים לשריפה, והיא גם היא מאירה את חשכת עבי שחקים, ככה על אופן זה יתאכל העון ממשרפת הצדקה, כחר גרונו ממוקדה, ומאורה נתמלאה הנפש כלה, האיר ממזרח שמש ותופע עליה נהרה, אמנם כל עוד שאמרי פי אנוש לא צורפו בכור הבחינה, מגד ההצטרפות דברי יושר ואמת לעומתם, ועוד דברי פי כסיל יתימרון בפתיות לשונם, אלה הם אשר תכנס התורה בשם אֱמוֹרִי, לא נוכל לראות את הזוהר המבריק והחודר, ונדמה בזה לתנור שאין בוער בו אש, והתואר עשן הדבוק עמו מורה שחדל אשים הוא, וכן נתרוקנו ממנו חֳרֵי החכמה, ונבוקו קיטורי התבונה, ועוד אנחנו מוכשרים להיות מאושרים, ומהוללים באש הצדקה, ואנחנו עתה מביאים תודות גדולות לזה אשר הניח בנפשינו שביבי אש כאלה, למען לא יתקרר רוחינו כפגר מת, כי אם יתחמם לאט לאט מתפוח

את־תם הצדקה, עד שנתהפך לאש קודש השמימי אשר שרף את נדב ואביהו, והנה ידוע שיעלה קיטור העשן טרם שתצא להבת אש, והעשן יוציא דמעות מעינים, תלכנה מים תימקנה במוריהן, כמקרה הזה גם אנו יקרנו מהתקרבותינו אל חצוצי התושיה, כי אמרנו אולי יש תקוה להשלים נפשינו על ידיהן, ואם לא נשיגיה לא נתאפק מבכי, כי כן יתרככו תשוקות הדורש טוב בקרבו, ימהר ויחוש לחזות תפנו, והוא סר וזעף עד שהקנה אותם לאחוזתו, ומכוונה זאת דמתה לתנור, נפש המשתוקקת ללמוד, והמיחלות להשלמת החכמה, מפני שבשני כלים האלה נתבשל המאכל מפאת שתי בחינות, התנור מבשל המזון המקבל העיפוש, והנפש מבשלת פרי צדקה אשר לא תבול לעולם — ולפיד אש הם הרומזים על פני אלהים, אשר יוציא כאור משפטו, בין הגזרים המתנגדים, שעליהם עמודי העולם נשענים, וזהו אמרו שם, ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלו, ובחנת ותדע מזה, שאף אם יעבור שבט אלהים בתוך בעלי התכלית והחפסד, עכ"ז לא יבולו ולא ינוגעו, כי שלמים וכן תמימים יותרו כל מחליות חלקיהם, ומה טוב ומה נעים נתחלקו, באמצעית כח אלהי הטבע, הדברים הפרטיים למחלוקתם. — ע"כ למי מבני אדם תפול ירושת ידיעת דברים האלו למי כל חמדתם, אם לא שיהיה משפט הירושה לאיש חכם ונבון.

סוף דבר כלה הכתוב לאמור ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמור לזרעך נתתי את הארץ הזאת, היא הארץ שהזכרתי לתעלה, בבחינת הציור הנמשך אליה, אשר קימה וקבנה עליה, ידיעת אלקים, שתתודע ע"י אלקים, אשר יעמוד על משמרת כל הדברים, וע"פ הגזרה החותכת מבדיל ומפריד הטוב מן הרע, וכל הסוגים יתקיימון על מעמדם, מבלי השחתה וכליון חרוץ — ומה שמוסיף לאמור מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת, הכוונה להורות שכל השלימים הכינו ראשית דרכם מן הגוף והמוחש, ומן כל החלקים הממששים, אשר זולתם לא יחיה האדם, ורק בתועלתם נתיחד לנו החיים אשר נרגיש בגוף, אמנם כל אלה יעמדון עמיד, וידומו בהשגת חכמת

אלקים

אלקים, חכמתו לעומקה כנהר גדול הוא, ורוחב תבונתו עד אין חקר, אפיק נחל הוא אשר ישטוף משמחה וששון, ומכל יתר הטובות הנצחיות — אולם אל יעלה בדעתך שבאור משפט גבול הארץ הזאת נגדר בשני נהרות, וענין; מנהר מצרים ועד נהר פרת הוא כדוגמת הלשון, מגדיש ועד קמה כלומר כמו זה כמו זה, כמו שמתואר הגבול מנהר מצרים ועד נהר פרת, כן בהיפך מנהר פרת עד נהר מצרים, לא כן תחשוב, כי ההיפך לא יתכן, ולא יעלה על לב, מפני שאין מחוק הצדקה, שירד כבודו אל נטיות החומר תחתונים, אך לבד נגדר גבולה, נהר הגדול נהר פרת, ונאות הלשון יותר לאמור מנהר מצרים עד נהר הגדול פרת, יען מן הנפרדים אל הנצחיים יש לעבור במעברה תמיד.

תם הספר

ועתה בסוף הספר יש לי להעיר עוד הערה אחת, כי ככל הדברים האלה, וככל החזיון הזה המבואר מן הרב המחבר בשיעור ההתחלקות ותמונת השיווי כמובא למעלה, עולים ממש כאחד עם ס' היצירה המיוחס לאברהם אבינו ע"ה מביאו הכוזרי במאמר ד' כ"ה וז"ל שם „ הורה על אלקותו ואחדותו בדברים מתחלפים, מתרבים מצד, אבל הם מתאחדים נסכמים מצד אחד, והסכמותם מצד אחד אשר יסדרם מהם ספר, וספור, וספר, רצוני בספר השיעור והפילוס בגופים הנקראים, כי השיעור עד שיהיה הגוף מסודר וערוך ראוי למה שנברא לו, לא יהי' כי אם במנין הנאמר על חלקים נפרדים שוים, ורצה בספור הדבור אלקי, קול דברי אלהים חיים, וספר רוצה לומר המכתב, ומכתב אלקים היא יצירותיו, והנה נחק הכל שג הספר והספור והספר דבר אחד" — ובאמצע הפרק שם מוסיף והולך לאמור „ערכן במין מלחמה, מקצת אלו מצטרפין עם אלו, אלו ואלו כנגד אלו, אם אין אלו אין אלו, וכולם אדוקין זה בזה" ובפ' כ"ז מזה ז"ל, „ שמא המה העיון זה לאברהם אבינו, כשנתבשרה לו האלקות והאחדות קידם שדבר עמו במחזה, ואחר שדבר עמו הגיא כל הקשותיו ר"ל שנתברר לו אחדותו מצד המופת, ולכך חתר לדעת, כיצד נתהוה זה העולם, וסדר השתלשלות מן האחדות האמיתי אל הריבוי" ומה שכיון לאמור מן האחדות אמיתי יעוין במאמר שני פ"ב ששם נאמר בז"הל, כי האחד אצלינו מה שנדבקו חלקיו זה בזה התדמו ופי' בעל אוצר נחמד ר"ל חלקים דומים זה לזה, ונתחברו יחד נקרא אחד, כאשר תאמר עצם אחד הוא אחד בעודן שחלקי עצם

ביחד

יחד — הנה לסברת המחבר שם, אחדות הונח אצלינו על ענין הנקבץ ונתחבר מהרבה חלקים ונעשה אחד, מאחר שאין דבר גשמי בעולם שיהי' אחד, והעצם אלקים אם שיצויר בו שיפרדו חלקיו נאמר עליו שהוא אחד לא שכוונתינו בציור מציאת ענין שהוא אחד, כשנבוא לצייר ענינו לא ימלט משנציב לנגד דמיונינו, ענין המקבל החלוקה. אפס במלת אחד שכלפי השי"ת, לא נשים שום דמיון לנגד עינינו, רק אדרבה נכוון שיש כאן מציאות נכבד שא"א שיתרבה לעולם, ואינו מקובץ מחלקים רבים — ובחובת לבבות שער היחוד פ"ט „אך הראי' שהבורא יתברך אחד אמת, נאמר כי מפני שכל מחובר לא תגמור הוויתו, אלא בהשתתף חלקיו אשר חובר מהם, והוא התאחד קצתם עם קצתם, ועיקור השיתוף האחדות ומפני שאחדות קודמת לרב בטבע מן הדין שתהיה עִלַת כל מתרבה בלתי מתרבה בראש התחלות" — ולפ"ז מצאתי לבאר הפסוקים שבישעי' וז"ל שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה' הביטו אל צור חצבתם וגו' הביטו אל אברהם אביכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו, ר"ל אתם שתבקשו את ה' לדעת כי הוא לבדו הצדיק בשלימות ושיש ביכלתו רק לנתח ולחבר כל הגופים בטבע בשוה ע"פ אופני תמונת השווי, יש לכם להביט באברהם אביכם כי האחד ר"ל האחדות מה שנדבקו חלקיו זה בזה והתדמו כמבואר בכוזרי הנ"ל (ומלת אחד פה הוא שם המקרה כמו ולא אחד עשה ושאר רוח לו במלאכי, וכענין זה יפורש לדעתי ימים יוצרו ולא אחד בהם ע"פ הבתיצ ר"ל שאין אחדות ושווי לימים הנדבקים מחלקי הזמן מפני השינוי והתנועה שהם מקרי עצמותם לזמן, או שפירושו בלשון תימה ולו אחד בהם ר"ל שיש גם לזמנים התחלקות בשוה ע"י ה' ומסכים היטב עם הקרי ולו בוי"ו כלומר שע"י ה' אחד בהם —) אחדות זו קראתיו אל אברהם במראה בין הבתרים, ושם הראיתי אופני תמונת השווי, ומוסיף לאמור ואברכהו הכינוי הוא על שם המקרא **אחד** ולשון ברכה כענין שיתורגם על כן ברך ה', פֿאָרציג געבען, וכן פה יתורגם דער עדעקוויהטען אייניהייט דען פֿאָרציג געבען, מפני שאחדות קודמת לרב

בטבע

בטבע ואח"כ סיים וארבהו ג"כ הכינוי על אחד ר"ל כיוון שלא יצוייר האחד אצל בני אדם בלתי אם כלב לנגד דמיונינו ענין המתקבל והמתרבה בחלוקה, כי כל מחובר יצויר רק בהצטרף חלקיו — ועם זה סיימתי במה דפתחתי יואל אלהי ויברכני וענותו תרביני יאר פניו אלי ויחנני וישם אלי שלום.

א

אֵבֶל כָּבוֹד ·

אני טרם אחלה לשאת על שפתים קינת, טרם אעורר אבל לכל יודעי נהי להכאיב ולאדיב רוחם ממרודי ויגוני אשר מלאתי נפשי, מן הראוי לדעת מקדם מדרגתי אדוני אבי המנוח ז"ל וכשרון מעשיו אשר עליו אנוכי אשפוך את מרי שחי היום ואחים בהספידא קאמינא לפי יקר מעלתו ולתהלתו, וביותר הוספותי לזה במה שמצינו בדרבה בר נחמני פ' הפועלים (מביאו הרב בעל עקידה שער כ"ט יעו"ש פירושו) דנפקי אביי וכלהו רבנן לעסוק בי' לא הוו ידעי דוכתא אזלו לאגמא חזו ציפרי דמטללי וקיימא, אמרי ש"מ התם ספדוהו תלתא יומי ותלתא לילותא — הנה פשטות הדברים לפ"ד מורה שרצו לספוד את הצדיק כדי להרבות בשבחו כפי יקרו וגדולת ערכו אך לא הוו ידעי דוכתא ר"ל יד ומקום שעליו יסוב תוכן ההספד, ואחרי שאזלו לאגמא, דהיינו שהתבוננו לער הנפש (מלשון אגמי נפש) אשר להם בחסרון הצדיק ראו כי ציפרי' שהם הציור על חכמת אלהים והנפש המשכלת כמבואר במחבר שלפנינו, דמטללי שעושים צל להשלים אחרים זולתו וקיימי שאינם נופלים תחת החלוקה, אז אמרו ש"מ התם כלומר שם היסוד אשר עליו תיסד ההספד — ואני

להיות

להיות שכל ימי יָצַקתי מים על ידו ואת לעדין ספרתי יודע מאוד את פרטיותיו בשלימות, במה כחו גדול, ובמה שהוא מתכוסם לנס ישראל והיה להם למופת, על כן עלי נקרא תועד, ועלי מוטל להודיע בשער בת עמי את תהותו, ולספר בכתוב ידי את שבילי החיים מימי חרפו עד עתי זקנותו, ואף שלא אוכל להרקיב בסיפורי זה ממנו, יען שלא אדע בבירור היטב את כל השינוים והתמורים שהשתרגו עליו מעת ועד עת, עכ"ז כפי ששמעתי מפיו עצמו כמה פעמים את עיקור קורותיו בכלל, כן אספרם בדילוג הזמנים הנדדים, איך שנתגדל והיה לאיש ואיך שהיה מנהגו עם קרוביו, ומשפטו ומעשהו עם בני אדם, ואיך שכלל את ידיו לנחות את בנין בדרך האמת ובמשעול האמונה והתורה ואיך נפטר ברוב כבוד והלך לעולמו בשם טוב עד שכל איש מכירו וכל השומע את מהותו, יאשר שמו בארץ לתהלה ולתפארת, ויתאוו בלבבו שתמות נפשו מות ישרים כמוהו ועיניו תמקנה בחוריהן מנטפי דמעות להזילם לכבודו, וכל המוריד דמעות על אדם כשר וכו'.

בשנת תקטן ליצירה בעשרה לחודש **שבט**, יום הזה ברוך ליופע עליו נהרה כי בעלם היום הזה נולד א"א זצ"ל וירא ראשית לו באור עולם — אז שמח האב ביולא חלציו ותגל האם בבן רך ויחיד לה, ויגדל הנער ויהי כבן שבעה שנים, וא"א זקני המנות ואשתו וכל האנשים רואים כי הפליא לעשות אז במושכלו הראשון, ובבינת תלמודו, אשר חנן לו אלקים יתברך כפי ערך שנותיו, אז התנכר נער במעלליו, כי כוננו הכנותיו להשיג בהם תכלית השלימות באם שיתמיד בלימודו, וכאשר דמו כן היה, כי אחרי שהיה לבר מצוה עלתה מדריגתו לכלל בחרות, משנתו היתה קב ונקי והתלמוד היה ערוך לפניו ויעש שם בפלפולא חריפתו מכל אשר כגילו — עד כה ועד כה התאוה תאוה ללכת מקיר העיר ותונה לק"ק כ"ש לשאוב מים ואין מים אלא תורה מבאר, חיים של הרב המדינה זצ"ל וישא את רגליו ברשיון אבותיו ז"ל ויתגורר שם כשתי שנים ומתנה אך כל ימי היותו שם היו ענים ורעים לחם לחץ אכל ומים נר שתה כדרך של תורה, כי יד אבותיו לא היתה משגת לסעדו ולתמכו

מפני

מפני שלא היו במעמד הטוב, ולא שת לבו גם לזאת כי אם בתורת ה׳ חפצו וכל חשקו להשלים את נפשו למען היה לו רוח קדשה וללטוש את שכלו בחדודי התלמוד, וימלא אלהים את משאלתו ויתן לו חכמה ודעת להשכיל באמתו — ויהי מימים ויפת בשתר לבו לנסוע לק"ק פראג הבירה ויהי אך בא בא העירה ותהי זורחת עליו שם שמש הצדקה ועת ההצלחה שוחקת לקראתו כי כן הטה ה׳ את חֵנו בעיני האנשים מפורסמים עד שהיה איש מצליח לבוא לבית הקצין ה׳ משה דאברישקא להיות למורה אל בניו, ויהי הוא עושה מלאכתו באמונה, ויזרע מאה שערים בשיעורא דרבנן אשר שמע יום יום מפי הרב הגאון מה"ו יחזקאל לנדא זצ"ל בהתחברות אדמ"ו המפורסם מה"ו ברוך ייטעלס ז"ל ותתענג נפשו והתעורר כי מצא טוב בבית אדוניו הנ"ל ורק שלום ואמת היה לו בימים האלה — ואחרי שישב שם שתי שנים ומחצה, הקרה מקרה שקראו בשם הק׳ ה׳ יאקב נייאשטעטעל מעיר האמבורג אשר יְעָדו למורה אל חניכי ילידי ביתו, ויקח את דרכו עם אחד ממיודעי הק׳ ה׳ יאקב הנ"ל לעיר האמבורג, ויבוא שלם אל מחוז חפצו — והנה גם שם מצא חן בעיני אדוניו, כי ראה והבין דרכו אשר נהג בו את בניו, מתהלך במישרים לא דפקם יום אחד, והמלאכה לא ליום אחד, אך נהלם לאט לרגל המלאכה בתבונות כפיו הנאם וילמדם ויבינם באר היטב כאשר מצאה ידו, *) אולם גם זאת נדעת, כי מלבד התלמוד אשר

*) ולמופת נאמן שכך הפיק רצון מאדוניו יגיד עליו כתב עדות שנתן לו אדוניו בידו קודם נסיעתו משם ואותו כהיום מצאתיו בחכריך מכתביו, וזה לך העתקתו: ב"ה כתב יושר דברי אמת, שהב"ח כ׳ אברהם ב"ה זלמן פלעש מק"ק רויסעניץ ישב ישיבת קבע בביתי שני שנים ומחצה ועסק מלאכת ה׳ באמונה שהיה מלמד להועיל עם בני הנחמדים בערך השנים למד עם הראוי לכך גמרא ופ"ת ועם השאר תנ"ך כל אחד לפי מדריגתו ומעלתו וחפץ ה׳ הצליח בידו שאקוה שאראה בהם סימן ברכה, והוא הפועל הטוב אשר יום יום דרש עמם עד שהביא אותם לכלים מכשירי טהור יומא וירד היום לעת נסיעתו מכאן בקש ממני לכתוב אלה הדברים

אשר הקנה לו מנעוריו היה אז ביתר הידיעות ההכרחיות כעור וריק ויתעצב מאוד אל לבו על דבר שחסרה עמו חכמת הדקדוק ונוסף לזה לא יכול מלאות את רצון אדוניו אשר בקש זאת מידו — עתה היתה מבוכתו גדולה ויער ה' את רוחו להטיב ולמנות את חסרונו, ומה עשה? הן לבדו סלל לפניו נתיבה פנה דרך מכל קוצים ודרקנים שהיו לצנינים בעינו למען ללמוד וללמד יסודות הלשון על בורי' מספרי המדקדקים ראשונים ולהרגיל את אצבעותיו בכתב אשכנזי וגם משאר חכמות הברורות לא הניח ידו ואף שלא נתעלה בכל אלה עד למעלה ראש, כי לא תקרס ולא עָרָה אותם עד היסוד, עכ"ז היתה לו השקפה בכל לדעת מהם ומהמיהם, כל הידיעות שלקחו ברקיהן וירוצצו ויאירו בנפשו כלפיד לעשתות שאון, אך טעום טעם בקנה רוח ביכתו וירדם על כפיו וילקקם בלשונו ותאורנה עיניו — כן ימים על שנה הוסיף לקח וכן קבץ על יד להרבות כסף משכירת לימודו — ויהי כאשר הרבתה עת מגורו על אדמת נכר, נכספה וגם כלתה נפשו לשוב בצרור כספו ובילקוט ידיעותיו אשר לקטם לאחת אחת, אל ארץ מולדתו ואל בית אבותיו למען הַרְגִיעַ את הוריו בנחלת חכמתו אחר שזה ימים כבירים משך חמש שנים לא ראם ולא כבדם — הוא אמר ויהי וכאשר חשב לעשות כן בלע מזימותיו כי הוא בטבעו היה תמיד שוקד וממהר לעשות את אשר עלתה על לבו — ויסע משם בצום גדליה תקל"ט לפ"ק ויהי כבואו אל ביתו וירות לב אבותיו וַיִתַּר לרוב שמחה ממקומו כי עינם ראתה ותעידם שזכו לבן חכם לבב, לבן אשר ישמחו בו אלהים ואנשים, לבן אשר ברכו ה' בכל, הן בתלמוד הן בחכמת התרומיות כי כל כמו אלה היו בימים אז יקרים ואין חזונם נפרץ; והימים אז ימי בקורים להתו' מהו', דוד לאשיץ ז"ל שהיה קצין נכבד גבר בגוברין ופ"ומ הקהלה

לבקר

הדברים המיוסדים על אדני אמת ובכן אמת נתן לכתוב הנה זה בא בשכרו זו תורה וזו שכרה כ"ד המדבר לכבוד אכסני של תורה היום יום ב' צום גדליה תקל"ט פה האמבורג ולראיה באתי על החתום הק' יאקב ב"ה ה' שמעון נייאשטעטעלס ז"ל.

לבקר לבתו הבכירה איש אשר אלה לו, על כן חשקה נפשו בא"א ז"ל בעמדו לפניו ויבחר בו לתתן לו את בתו לאשה, ויועד יום חתונתו בחודש אדר תקל"ט לפ"ק ויתפלאו בו אז כל בני העיר על אודות שהצליח להיות חתן לא"א זקני הנ"ל, ועל אודות חברתו אשת בריתו שנפלה לו בנעימי' היא אמי מורתי מרת געננדעל תי' אשה משכלת מנשים ברוכה — והנה התחיל לצאת ולבוא במסורת ידו בסיועת א"א זקני הנ"ל אשר הורהו דרכי מ"ומ ותתפעם רוחו כאשר עבר מעט מהראש את דרך מקח וממכר להיות שלא עדה עליו מעולם, ולא נסה הצג כף רגלו עליה, ויהי הכבד לכתו אחת הֵנה ואחת הֵנה, פעם כאשר הרים ידו וגברה תקותו ופעם כאשר הניח ידו וגברה פחדתו, להסכן בו שימוטו פעמיו ויעשה מדחה — אמנם אחרי ראה ברבות ימים כי כאורח איש ימציאנו, חליפות וצבא עמדו בתקופת הזמן, אם לנזק, אם לשכר, אז כלכל את ביתו ובניו אשר נולדו לו שנה זה אחר זה בהסתפקות השלימות, אז ראה שאין טוב כי אם לבטוח בה' ויברך את ה' על הטובה בטוב לו, וברע לו לא נתן תִפלה חלילה לאלהים ולא חטא בשפתיו גם את הטוב גם את הרע קבל בחיבה יתירה ומרגלא בפומי' תמיד „הן השנה ארוכה מארץ מדה, היא תסוב ותתנועע מרעות אל טובות וכאשר יחנו כן יסעו —" ואתה אך זאת נחמתו בבוא שבת קודש, אשר ברכו מכל ימי המעשה, מפאת שצרף בו את בניו וזקקם בכור בחינתו ויעמידם בנסיון על כל מה שלמדו אצל רבם מידי שבוע בשבוע — ואני אחד מהם עוניתי מתגרת ידו פעם בדברים טובים ופעם בשבט לגו, ובמקל עוז יסור יסרני, וכאשר היו ימי מגורי בק"ק פראג גם אז שלח ידו בשלומי בעטו של כתב ע"י מכתביו הנעימים שנתמלאו מפה לפה בתוכחת מוסר השכל, ובאהבה מסותרה להתחזק ולהתאמץ את עצמי בתורת ה' ובכל הידיעות הכרחיות ושתהי' יראת ה' את מלומדה, וכזה וכזה דבר למרחוק אל לבב יתר אחי, ולדוגמא אעתיק פה אגרת אחת שכתב אלי בנאות לשונו *) —

הנא

*) בע"ה רויסטיץ ע"ו סיון תקל"ח לפ"ק לבני הנחמד ה' יוסף שי', זה היום שקויתי מצאתי וראיתי דאתי לידי' משמע, מכתבך יום אתמול ש"ק,

הלא בצדק עליו נאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ושמרו וכו' — וכן כל ימיו היה מנהגו באמת ובאמונה כאדם ישר בלי תרמית, לא עשה בנפשו שקר לרמות את עמיתו כאשר עם לבבו הגיד, ולא העלים דבר, לא קבעו אדם מעולם לדין בד"י ובדא"י מי הוא בעל משפטו או איש ריבו שיוכל להתיצב לנגדו, כי הונה אותו, עשקו או רצצו? לא אמר דבר וחזר לאחוריו לא נשא לשוא נפשו, לא רגל על לשונו שקר, אין מתמהות בפיו לחלוק לשונו ולדבר תוכף, גם מכל מסים וארנוניות לא משך ידו, רק כנגדי לשלם מה שמוטל עליו, לכל איש אשר נושה בו שלם בזמנו ובעתו המיוחדה, בכל חברת הטוב והתושיה גם שם היתה ידו וינה אחריהם, ולא זו בלבד, שלא ראתה עינו כי יעשיר איש וכי ירבה כבוד ביתו אבל גם לא עבר עליו רוח הקנאה, לא הסתו חמדת ממון, שיסובכו רגליו על גל קניניס להפליג בהם לאסוף ולצבור רכוש גדול יתר מאוד ובגלל כן באמת לא גדל ויעשיר, לא הרבה את הונו ולא פרץ לרוב. ויברכהו ה' לרגלו ותושע ידו לו להביא לבניו מן החוץ נשים שאננות בהתחתנו באנשים מכובדים באנשי שם, ואת בתו היחידה שלח החוצה ויתנה לאיש במוהר ומתן ובמגדנות לרוב — ובנתים נתגדל כבודו ויקר שמו מאוד בתוך שער עירו כל אנשים נתנו לו את יקרו כראוי, ויחשבוהו לאחד מכבדי קהלתו להיות שראו כי חכמת אלקים בקרבו הגדיל עצה הפליא תושיה וישימוהו

עליהם

ש"ק, בו מצאתי נופש לנפשי ובכיורה בראשיתה בעודי בכפי בלעתי לדעת את כל מוצאך ומובאך — ועתה בני! דע את אלקי אביך, היה תמים עמו להשתמר מחבורת רשעי המקום אשר אתה עומד עליה, אל אשר יהי' שמה רוחך ללכת תלך אם להימין אם להשמיל חלילה, ובחרת בחיים, עשה תורתך קבע ללמוד גמ' ומפורשים גם תנ"ך עד שתהי' תורת ה' שגורה בפיך, גם מזה אל תנח ידך ללמוד שארי לימודיות (אשר המה פרפראות לחכמה) לשעות פנויות, כאשר נויתיך בהיותך פה עמדי אל תבלה ימיך לריק דע מאין באת ולאן הלכת לנפות על שולחן אחרים ובאלה חפצתי למען בא אל הקודש פנימה א"ד אבינך הדואג עליך ומצפה לשמוע ממך כל טוב.

אברהם פלעש.

עליהם כמה פעמים לראש — ובשנת תקנ"ו לפ"ק נתמנה ראשונה לראש הקהל וינהג אותם בתום לבבו כרועה נאמן את עדרו, לא הטהו שוחד ובצע כסף לא לקחו, וכי חטא איש לאיש ופללו כאלהים יודעי טוב ורע.

ועתה עוד אחר לספר מיתר שנותיו איך שעברו ונתגלגלו עליו ואיך ספו תמו בנעימות עד יום מותו ומכל החסד והטוב שעשה עמדי אחרי יום חתונתי זכרה לו אלהי לטובה, ומה שעשיתי אני עמו מחובתי שמעיני ודע לך. — בשובי מעיר לייפניק אחרי היותי שמה שלש שנים אצל חותני הק' ה' שלמה בערגער ז"ל ואפן כה וכה ולא ידעתי בין ימיני לשמאלי, ולאן אני הולך למצא מחית ביתי וישם עינו עלי להשתתף עמו בחלק מ"ומ, וזה לי עשרים ושש שנה אשר הייתי תמיד סביבו כבן וכחבר נאמן הייתי אני המוליא והמביא, ובחמלת ה' עלינו הרחיב את גבולינו, ובאורך הימים לעת שנתוספו שנותיו הסיר מסבל שכמו ורק כל דאגתו ומחסורו עלי היו נוכנה — וכה היה משפטו, כל הימים וכל עת שהיינו מעט פנוים מעסקינו השתעשענו יחדיו בתורת ה', ובידיעות שנעלמו ממנו אני באהרתים לפניו להיותו משתוקק ומתרפק על ידיעתם ויתעורר כי מנא' נכונים וישרים ועלץ לבו מאוד בחברת לימודינו — ומה שאני יוסף להפליא פלא בכל ידיעותיו, היא ידיעותיו שהיתה חזקה בתרגומי אונקלוס ויונתן בן עוזיאל אשר ידעם לפרוש ולבאר בפשטות הכתובים שעברו בלשונם כי כל חפץ לבו היה לדעת פי' הפסוקים על בורים, וכן לא נתקררה דעתו, עד שחפש את כל מפרשי התורה שהם רש"י רשב"ם וראב"ע זצ"ל וביאור רמב"מן בהצטרפותם זה לזה, ואם לא ידע הודה ולא בוש לאמור לא ידעתי פירושם, ולא דחק א"ע בדיחוקים כי לא יכול נשא דרך עקש ופתלתול, ורָאוי פה לאמור דבר משמו, למען ידובבו שפתותיו בקבר איך שפי' דברי רש"י ז"ל במלת ויקהל, וסרה בזה תמיהת הרב המזרחי שם, וז"ל רש"י „והוא לשון הפעיל שאינן אוסף בידים אנשים, אלא הם נאספים ע"פ הדיבור ותרגומו ואכניש" ע"כ, והוא פלאי שבתרגום כמלא וכנש אמנם לפע"ד כוונת רש"י ז"ל לומר שמלת ויקהל, אף שלא נמצא הקל ממנו בשום מקום וא"כ היה

המקום למעות שהורחתת פה כקל לפי מנהג הידוע בפעלים מ"מ פה בוודאי לשון הפעיל הוא מפני שאין סופף בידים אלא הם נאספים, ותרגומו ר"ל, לא שיסכים רש"י עם פי' התרגום דא"כ הל"ל כהדגומו אלא שצריך להיות תרגומו ואככה שהוא הלשון בבנין הפעיל שבתרגום, וטעות הוא באמת ביד המתרגם שפי' המלה וככה מבנין הקל — וכאשר זכהו ה' לבוא בימי השמים ומעלה עוד לא יחסר טעמו וככה בינתו אז בימי נעורו, כאו היה כשבא בימים כי השיג במרוץ שכלו הטהור והמהיר כל הדבר הקשה. עוד לא כביר טרס מותו חברתי חדה אחת שתמלא בסוף הספר והראיתיה לפניו וכמעט שקרא אותה עד תומה כענע לי בראשו ויגד לי את פתרונה — תארו ומראהו כבן ארבעים, פניו ענתה בו פנים שוחקות, עם כל איש התרועע לגודל ענותנותו לשחק אתו לעתים פנוים. ולולי שכהתה עין ימינו בקרבו לשבעים, אשר עששה לו בלי יסורין קשין מחסד אל, כי עתה בא אל קברו בלי מום וחסרון, שלם באבריו כמו שהיה שלם במדותיו — מלבד בזה נכתם עונו האנושי שהיה נוח לכעוס בשנף קלפו, אולם אך רגע באפו הולך וסוער, וכמעט קט שקט מזעפו וחמתו שככה. — וביום שהגיע למלאות לו שנת השבעים, הריחני אז רוח השיר לפעמי, נוססה בי וכתבתי איזה טורים לכבודו והודה לי בפה מלא, כי ישרו בעיניו, ותעלוזנה כליותיו ועיניו נטפו מים, כאשר קָרה קֵרה גדולה במחוגת בניו סביב לשולחנו, ויאמר אליהם, עתה בני! מלאו ימי דעו נא זאת ושימו לכם עליה לשמור בלבבכם כי פרט שנת מולדתי הוא **שִׁירָה** בתשלומו יען בשבוע לפ' בשלח נולדתי, ופרט השנה שהייתי לבר מצוה הוא **אָז יָשִׁיר** בשלימות אך השנה שאמות בה לבוא ולראות פני אלקים לא אדע אחרה מתי תבואני — ובאמת סופו מוכיח על תחלתו שיום מיתתו ממש כיום הולדו דהיינו ביום השמיני לחודש שבט שהוא בימי השבוע לפ' בשלח תקפ"ח וא"כ אך חסרו לו שני ימים לבן ע"ג לג"ע — שם כעושה צדק היה נכון רוחו ללכת בעקבות המות לא תרד עליו אֵמים, ואימתו לא בעתתהו, צדיק באמונתו חיה, לא ראה עמל בימיו, וכן קל מהרה הפקיד את

רוחו

רוחו ביד ה׳ ויגוע ויאסף אל עמיו וכבוד גדול נעשה לו במותו, לכן צדיק מתהלך בתומו אשרי בניו אחריו — והנה חליו אשר חלה כך קרה — ביום ה׳ פ׳ נח נפל על ערש דוי בסבת השחתת האצטומכא, ויהי למחרתו ביום ו׳ עש״ק כאשר הלך ממטתו להסך את רגליו, נפל פתאום ברוח ארגה, ויתעלף כרגע, ותשכהו שב רוחו אליו, ותהי אנחתו באפיסת כחותיו אשר ילכו הלוך וחסור עד להאנם, ויכינו לו הרופאים מעשה מרקחת משקה ממולא מסמי התרופה וישת ממנו ועכ״ז לא סר החולי, ורוחו תמיד היה כהה ונענת, ועיניו סגורות עד שביום ד׳ פ׳ בשלח מצאנו פתח תקוה, כי נטה החולי עשר מעלות אחורנית, ואין פחדים לשום סכנה להתיאש, אמנם ביום ה׳ למחרתו, כאשר באתי אליו בוקר השכם, לשאל לו אם ערבה לו שינת ליל, ויענני לאמור טוב לי בני, הן יקל לי היום יותר מיום אתמול כי עבר, הלילה הזה הִמְסֵיתִי את ערשי מזיעת כל גופי, החולי רד מאוד ורפה היום להושיבני אל איתני הראשון, וחכיתי לאל לעזוב את מטתי מהרה, וילוני ללכת אל בית הכנסת — אולם הה! נבא ואינו יודע מה נבא, כי כמעט כליתי את תפלתי בא קול מר צורח לקראתי, למהר אל בית אבי, את רגלים רצתי ואבוא שמה, והנה מצאתי את א״א ז״ל מיסב פניו אל הקיר כלו הפך לבן, ויפתח את עיניו, ואשאלהו אבי אבי האהוב! מַה לָּךְ! כי כן פתאום התרפית וסר כחך? הטוב טוב לך? ויען הן בני — עד זה מדבר, ובזה מפח נפשו, כי יצאה נשמתו [פעם אחד, ויסגור את עיניו, והיה כאילו ישן שנתו מתוקה, הן יקר בעיני ה׳ המותה זה לחסידיו, כי היתה מיתתו מיתת נשיקה ממש, ומה גם שיצאה נשמתו באחד באמרו מלת הן כנ״ל שכן קורין בלשון יון **אחד הינא**, כמו שמצינו בפ׳ אלו מגלחין הן קרבו ימיך, הן אחד, קרבו ימיך שנים, שהן אותן שנ׳ ימים שעוד חסרו לשנת ע״ג כמובא למעלה — בראותי כי גוע א״א ז״ל ויעל רוחו בשמים ספרו, ואתן את קולי בבכי ויתכו כמים שאגותי, ואסובב לאמור הוי אדון! הוי הדה! הה! עתה לקברות יובל כבודו,

ועל גדיש יסקוד הדרו — ובכן הנחנו אותו מוסכב ארצה עד ממחרת היום, כדעת המחבר בהלכות אבילות סימן סכ"ז סעיף ג', „אבל על אביו ואמו סחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממהר להוציא הרי זה מגונה" ובסעה התסיעית ביום עס"ק נסאנו אותו על המטה אחים סלסה, ובעל אחותינו היה הרביעי, וילוו אותו כל בני הקהלה ויגודו לו ויספדו עליו, והרב אב"ד כ"י קונן עליו את הספידו בבכי תמרורים על פתח בית הכנסת, כי סם ביתו בהסתופפו בבית אל כל זמני התפלה ואחרין התעוררו דייני העיר לספוד אותו כראוי — ואחרי כן נסאנו אותו אל בית מועדו, וככלות נדוק הדין אמרתי אני לספדו במקום קברו, כעין סיפרס בעל בינה לעתים, ס"מ החס ראוי לכבדו במקומו, כי כבודו במקומו מונח, ולמען אמנם חלק כבודו לכל מקום סיזכר סמו לדורות, טוב אם יותקו בספר כל מלות, ואם אולי סגיתי בסיעור הספדי, אחלה פני כל קוראי, לבל ידינוני קסה כי העת בעו"ה לא נתנני, לאין נכון לי לפי די אסר קראני, והנה כה פתחתי את פי, וכה קוננתי בקיצור נמרץ ובהרבה בכי׃

כתוב הדר הוא בתורה ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, אל הארץ אסר אראך — ויס לדקדק במה סהאריך הכתוב לכפול בלסון ולומר מארצך וכו' הלא די באחד מסלס אלה, ומה היה חסר אלו אמר מארצך לבד, כי בזו לבד כולל מעצמו מולדת אברהם ובית אביו, או סהיה לו לומר מארץ וממולדתך ולמה פרט כל אחד בפני עצמו? ועיין בהרב אלסוך ז"ל סהאריך ג"כ ליסב כל הדקדוקים האלה, וכ"ל ליסב הפסוק על מכונו, ונקדים דאיתא בקהלת רבתי תני סלסה סמות נקראו לאדם, אחד סקראו לו אביו ואמו ואחד סקראו לו אחרים, וא' סקראו לו בספר תולדות ברייתו, ר' פנחס אמר אדם חביב בסמו, ואינו יודע באיזה מהן, ובא סלמה ופי' טוב סם מסמן טוב׃ וקסה במאי פליגא ר' פנחס באמרו אדם חביב וכו' הלא זה ממס כזיווג הראסון סאמר, סקראו לו בס' תולדות ברייתו, ועוד איכו מתיסב הלסון ואינו יודע וכו' ואיך סליסית נתברר זה בדברי סלמה?

וכ"ל

וכ"ל לתרץ, הנה ידוע ע"פ הקדמות ספרי מוסר, וביותר נוגע בענין זה בעל בינה לעתים שיש לאדם שתי סבות המתיחסות לו להיות בגדר האדם, א' הוא השלימות עצמו, כשישתדל בכל כחו לקנות לעצמו שלימות השכל והמדות, להכיר את בוראו, מגיאותו ויכולתו במחקר באנושי, וב' היא השלימות זולתו, דהיינו כשישפיע הכרה אמיתית לזולתו, כמו ששנינו במשנה אל תחזק טובה לעצמך, והנה אף ששלימות עצמו קודמת לשלימות זולתו, בכל זאת שלימות עצמו לבד מבלי שתתדבק עמה ג"כ שלימות אל זולתו, אינה כ"כ קימית ונצחית רק קנה שם טוב קנה לעצמו, וקנית שם טוב בהשלמת עצמו תלויה בהשלמת אחרים, כי השלימות עצמו תדמה לערירי ההולך בלא בנים והשלמת אחרים היא תלויה בדומה לה, יראה זרע יאריך ימים וזה מעלת האדם, שכל המושפעים ממנו יקראו בשמו אף אחרי מותו, ואלה הם תולדותיו הנצחיים, וזהו כוונת ר' פנחס באמרו אדם חביב בשמו, שבאמת אינו חולק על זיווג הראשון, כי אם כוונתו לברר שאדם חביב בשמו, באם שיש לו שם טוב ע"י השלימות שקנה, ואינו יודע באיזה מהן, ר"ל באיזה שלימות אם בשלימות עצמו דוקא, או בשלימות אחרים ובא שלמה ופי' טוב שם משמן טוב (דהיינו טוב תואר על שם ומוקדם לפני השם כמה שמצינו כמה פעמים בתנ"ך) ור"ל ששם הטוב הנקנה לאדם רק יסתעף בבחינת תולדותיו היוצאים ממנו, כדמיון הזית אשר מוליד שמן טוב, כי שמן מיוחס לרוב בספרי מוסר לשם תולדה, וכן יום המות טוב הוא מנגד הנטרפותו ליום הולדו (והמ"ם מ"ם המקום והסבה ולא מ"ם היתרון) יען ביום המות כשכלה האדם את מרוצת חייהו, אז נשלם האדם מנגד עצמו, ומנגד שהשלים זולתו, אמנם יום הולדו עוד חסר מכל השלימות — וע"פ זה הבינותי גמ' פ' היה קורא, אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועשה נחת רוח ליוצרו, גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה בחכמתו טוב שם וכו' והנה מן העולם שפת יתר, וגם מה שמוסיף גדל בשם טוב, יראה שמחזיק יותר את דבריו הראשונים מי שגדל בתורה, ומלבד זו איזה הפרש בין גדל בתורה ובין עמלו בתורה, אמנם לפי דברינו יובן

הענין היטב, שיכלה לומר, מי שגדל בתורה, דהיינו שקנה שלימות
לו לבדו, ועמלו בתורה שהתאמץ ללמד לזולתו בעמל רב, ואמריו
מפרש ההבדל בין שתי שלימות הללו, הן אמת מי שגדל בתורה הוא
בשם טוב כל עוד שהוא חי, וכשימות הוא אבד ועמו מתה חכמתו,
אולם מי שיעמול בתורה הוא נפטר בשם טוב מן העולם, כלומר שכל
עולם אשר עליהם השפיע חכמתו, יתאבלו ויספדו עליו, ועליו אמר
שלמה טוב שם וגו' כאשר פרשנו למעלה — ומלבד זה עיינו תראינה
אמתת ענין זה בבריאת שמים וארץ, אשר לא נאמר בהם טוב, רק
אחרי שנתן ה' בהם השמש וכל צבאיו, להיות שאלה השלימו את השמים
בתכלית ותועלת ההארה שלהם שהיו משפיעים את אורם עליהם, והנה
אברהם אבינו ע"ה, ועל צד הדמיון ג"כ אדוני אבי ז"ל היה מעוטר
בשתי שלימות הללו, בהשלמת עצמו שהיה בעל מעשים טובים שהם
בכיו אמיתים, כמו שאמרו בב"ר פרי צדיק עץ חיים, ונוסף לזה השלים
בלמדו את העם דעת מהכרת הבורא, וזהו כוונת מאמר רשב"י בשותפין,
מרגלית טובה היתה לאברהם אבינו ע"ה תלויה בצוארו, דהיינו
שנתדבקה עמו מעלת השלימות בצוארו, מפני שלמד להשכיל אחרים
מתוך גרונו, וכשמת נפטר מן העולם, מן העולם דייקא כשפרשנו
למעלה בשם טוב, ונטלה הקב"ה ותלאה ר"ל השלמת אחרים בגלגל
החמה, במה שהיא ג"כ השלימה את הרקיע במאורה, וכמעט דברי
בינה לעתים ג"כ על דרך זה, אך לא מטעמו, וא"כ כשמת אדם
כזה, בטלו עמו שתי טובותיו, כמו שאמרו במתני' ט"ו בפ' ט' מסוטה,
משמת ר' יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה, אם מצד עצמו, שקרן עליו
אור החכמה, ואם מצד נגהו שהזהיר על אחרים, כי כן מלת זיו
עומדת ויוצאת, ורש"י ז"ל באמת מספקא לי' באמרו שם „ולא ידענא
מאי הוא אם שלימות עצמו לבד או שלימות זולתו", ומרה בזה תמיהת
התי"ט יע"ש — והנה השכר המיועד לאדם שזוכה לשתי שלימות הוא
ע"ד מה שאדם מודד מודדין לו, שכרו ג"כ כפול, בעולם הזה שיחיה
ימיו בנעימים, באין עצב וצער, וג"כ מוכן ומזומן לחיי העוה"ב,
ואולי

ואולי נשכר ג"כ בשתי זכיות האלה, ר' אמי המובא בברכות כי הוו מפטרי רבנן מבי ר' אמי א"ל הכי, עולמך תראה בחייך, ר"ל עולמך בשתיית בעולם הזה ראית חיים (כמו ראה חיים עם אשה) ואחריתך ר"ל השכר השני המיועד לך הוא לעוה"ב — ועתה נשוב לנושאינו שהתחלנו ממנו בפסוק שבתורה, וזה שיעורו ע"ד משל קרותי, ויאמר ה' אל אברם, תכלית אמירה זו לאמור לו, ששכרו על דבר שתי שלימיותיו הוא כפלו בעוה"ז ובעוה"ב, ומתחיל משכר עוה"ז הנמשך על טובת והנאת הגוף וזה פירושו לך לך (הליווי פה במקום מקור כמו שרגיל להתחלף המקור במקום הליווי כידוע) הליכתך בעוה"ז הוא לך להנאתך ולטובתך, מארצך והמ"ם מ"ס הסבה שענינו מצד תולדות ברייתך כאשר את אדם לוקח מן האדמה, ונוסף לזה אתה עובר משכר הגופני אל שכר הרוחני שהוא עוה"ב, ממולדתך כלומר מצד הנשמה שהוא המולדת והמסבבת שלימות אחרים, ומבאר את כוונתו לזה יותר במלות ומבית אביך מפאת שקראו לו אחרים בשם אביהם ומוריהם ע"י השלמתם, או שנמשך על השם שקראו לו אביו ואמו שהוא שם **אברהם** שיש בו אותיות **הִבָּרְאָם** הרומז על שלימות העצמו ועולתו כדמיון השמים והארץ שנמשלו ג"כ בהבראם, וכן נראה נפלאות מחכמת חז"ל שאמר בהבראם א"ת בהבראם אלא באברהם לכוונה זו שאמרנו — „אל הארץ אשר אראך" שזוכה בגלל כן לבוא אל ארץ החיים ולראות בישע אלקים, ורז"ל אמרו בב"ר וירא מנוחה כי טוב אין מנוחה אלא עוה"ב, שנאמר ושם ינוחו יגיעי כח ואין ארץ אלא ארץ החיים שנאמר לעולם יירשו ארץ שהיא הקיום וההתמדה — ועתה אנוכי ג"כ צועק מרה כמו שצעק אלישע בהפרדו מן אליהו רבו, אבי אבי כפל אבי להורות שהוא אבי מצד הטבע, ומצד תולדות הרוחני, הוא אבי עשני קונני ויכונני וכזה וכזה עשה ליתר בניו, ולכל תפיסי תלמודו, כל בית ישראל יבכו ויקוננו עליו עם דוד המלך ע"ה על אבנר אחרי מטתו, שר וגדול נפל היום בישראל בכפל שר וגדול רוצה לומר, שמלבד היותו שלם במדותיו מה שמשל בילדו, כי לא היה

בעל

בעל קנאה, ורודף כבוד, ג"כ היה גדול בשלימותו כנזכר למעלה, ומלת כפל מלשון חסרון, ונמשכת למעלה ולמטה, כלומר שחסרון שר וגדול הוא ככפל היום (שם עלם ולא תואר הפעל) בישראל כמו שדרשינן במועד קטן, כי נח נפשי' דר' פדת פתח פותיה עליה ר' יצחק בן אלעזר, היום קשה לישראל כיום בא השמש בצהרים דכתיב והבאתי שמש בצהרים, לפי' המהרש"א ז"ל כמו שביאת שמש אין חסרון לה, כי אם לרואי פניה בזריחתה, כן זה שמת אין החסרון אלא לתלמידיו, וכן א"ר אליעזר א"ר חנינא במגלה פ"א צדיק אבד לדורו אבד, משל לאדם ואבדה ממנו מרגליות כ"מ שהיא הולכה היא מרגלית והיא לא אבדה אלא לבעלה — ואחר כל הדברים והאמת האלו אמרתי כל טובותיו לפני העם, אך לא להפליג, כי אם להזכיר מדות טובות שבו ידעו אותם היום כל קוראי ספרי זה אשר הכינותים לפניהם בראש דברי — וסוף דבר יתראו ג"כ ע"ז החרוזים אשר כתתי על פי לחקוק אותם בעט ברזל ועופרת על מצבת אבן לזכר עולם ·

אִישׁ מֵאִשְׁתּוֹ אָב מִבָּנִים

פְּאֵר מִשְׁפַּחְתּוֹ יוֹעֵץ מִבָּנִים

תַּם מִתְּמִימִים נֶאֱמָן מֵאֱמוּנִים

נִפְרַד בִּנְעִימִים בִּמְלֹא הַשָּׁנִים

חָכְמַת פְּעוּלָתוֹ אִתּוֹ נִקְבָּרָה

תִּפְאֶרֶת תְּהִלָּתוֹ לָעַד נִשְׁאָרָה

חִדָּה

אל הַלָּ־ן בסתר אשים דברתי
בת חברתי חרתי בקלות
שמה ה' כפי לשקול שירתי
וקרובה בפיכם סודתי לגלות

כֻּלָּם נִצָּבִים זְקוּפִים כִּתְנוּעָה *)
וְאַתְּ כְּפוּפָה אֲהוּבָה וּשְׂנוּאָה
כֻּלָּם יֵעוֹרוּ נִרְאִים לָעֵינָיִם
אוּלָם כְּבוֹדֵךְ פְּנִימָה נֶאְדֶּרֶת
בֵּין שְׁתֵּי חוֹמוֹת הַגַּךְ מְסוּגֶּרֶת
כָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה נִדְבָּרוּ שְׁנָיִם

פלאים

*) יעוין בעירכין.

פְּלָאִים מַעֲשֶׂיךָ שׁוֹנִים נִמְצָאִים
הֵן רַע וָטוֹב מִמְּךָ יוֹצָאִים
חַיִּים וּמָוֶת מִיָּדְךָ נִגְזָרוּ
לָךְ שָׂם בִּשְׁלשָׁה עַל שְׁלשָׁה תְּנוּפֶךָ *)
חַרְבְּךָ מִקָּרוֹב וְחִצְּךָ מְעוֹפֶךָ
גַּם עִמְּךָ מַרְפֵּא בְּךָ נֶעֱזָרוּ

בְּכָל מִינֵי הַחַי נִבְרְאוּ נִצְמַדְתְּ
הוֹפַעַתְּ כְּזָהָב מִקֶּדֶם נֶחְמַדְתְּ
בְּמֵימֵי הַיַּמִּים נֶחְשָׁף תָּאֳרֵךְ
לֹא יָנוּם לְחֵךְ כְּאֵשׁ תַּבְנִיתֵךְ
בְּאַרְגָּמָן וְזְהוֹרִית יֶאְדַּמִים תְּמוּנָתֵךְ
תִּלְעֲגִי לְאָדָם אִם לְחוּץ הִשְׁתָּרֵעַךְ

רופאי

---

*) גם סם זה

רוֹפְאֵי עִיר שׁוֹאֲלִים עַל טוֹבָתֵךְ
מַה לָּךְ לַעֲשׂוֹת תְּגַלִּי עֶרְוָתֵךְ
אֲבָל אִם תִּיבֹשׁ וּפָנַיִךְ יֶחֱוָרוּ
יִתְוַדַּע חוֹלִי שִׂנְאַ כֻּלֵּךְ
כִּקְטוֹרֶת לַחְשֵׁךְ כְּפַעֲמוֹן קוֹלֵךְ
אַךְ בְּאֵלֶּה עֲוֹנַיִךְ יְכֻפָּרוּ*)

מִשְׁמֵךְ הַפְּרָטִי לִכְלָלִי נַעֲלֵית
בְּעִבְרִית בְּרוֹמִית מְאֹד נִפְלֵית
שְׁנֵיהֶם בְּאוֹת אֶחָד יַחְדָּיו חוֹלָלוּ
מוּמֵךְ כְּבָר לֹא־קָם הוֹדִיעַ
נִסִּים וְנִפְלָאוֹת בָּךְ הִבִּיעַ
בָּךְ הֻכּוּ נֶאֱמָנִים**) בָּךְ הֻלָּלוּ

גם

*) עיין בזבחים.
**) מלשון מסיר שפה לנאמנים ששרשו נאום, ושיעורו פה המדברים הם המליצים.

עלה	שורה	טעות	תקון
52	12	לשלשה	לששה
„	14	וליר	וליור
58	26	מעס	מעתי
60	14	בואך	חבוש
61	23	כגדס	כגדה
„	25	ישוב	לשוב
„	27	ובשוב	ובשובו
64	27	הגשמימי	השמימי
66	19	המקלה	המקלל
69	12	ישיגו	יליגו
75	15	תיסד	יתיסד
76	16	ליופע	ויופע
77	2	קרטה	מורטה
78	11	שאון	שאכן
79	18	ואתה	ותהי
„	25	את	אתי
81	17	היא ידיעותיו	היא ידיעתו
„	27	לפע"ד	לפ"ד
83	13	הַמְּסִיתִי	הַמְּסִיתִי
84	5	מיה	היה
„	14	לפי די	לפידי
90	2	יוֹצָאִים	יוֹצְאִים

השמטות

עלה 20 שורה כ"ו, אחר נגזר מפעל נשק צריך להוסיף:

כמו שפי' רש"י ז"ל על מלת נשקו בר בתהלים ב' בלשון צרפת גארנישמענט, ובל"א פערזארגען·

עלה 22 שורה ו', על ויחבקו איש את רעהו יש להעיר:

וכן איתא במדרש רבה ספר שמות פ' ה' אבל נשיקה של אהרן ומשה היתה נשיקה של אמת ועליהן הוא אומר חסד ואמת נפגשו·

עלה 27 שורה כ"ג, על אל יציאת חוצה יש להעיר:

וכן הוקשה במ"ר ובילקוט וכי מחוץ לעולם הביאו שאמר הכתוב ויוצא אותו החוצה, אלא אחוי לי שוקקי שמי'·

עלה 28 שורה י"ב, על בקדש הקדשים יש להעיר:

וכמו כן פירש ר' אבוהו במ"ר וכהן גדול לא אדם היה אלא כההוא דאמר רבי פנחס בשעה שהיתה רוח הקודש שרויה עליו היה פניו בוערות כלפידים עליו ה"ד כי שפתי כהן ישמרו דעת, וע"ש במתנת כהונה·

עלה 36 בההערה שורה ד', אחר שהיתה פועה ברוח הקדש יש להוסיף:

ובמ"ר ובילקוט מובאים כמה טעמים לזה·

וכן באותה הערה בס"ד ר אָ ט ה ע ק ר אַ פ יש להוסיף:

ואל תתמה על התחלפות זו, כי כן ברבה יש טעם אחד שנקראת פועה על שם שמפיעה את התינוק, כמו מפיחה בהתחלפות עין לפ"א·

עלה 53 שורה י"ב, על עם שבעה נרותיה יש להעיר:

וכן איתא במדרש ובס' בעל עקידה·

עלה 57 שורה כ"ד, על מלשון ישיבה יש להעיר:

וכן ברבה מפרש מלת וישב בתשובה שלא ע"פ דקדוק המלה.

עלה 61 שורה נ', על שגם נביא היה אברהם יש להעיר:

וכענין זה נתפרש היטב במ"ר שלשה תרדימות הן, תרדימת שינה, ותרדימת סרמיטה ותרדימת נבואה והובא שם על כל א' וא' רמזי הפסוקים, ובתוכם נרמז על תרדימת הנבואה פסוק שבנו שאינו ויהי השמש לבוא ותרדימה נפלה על אברהם.

עלה 66 שורה ה', על שיבה טובה בטוחה לו יש להעיר:

לזאת מובן מה שדרשו חז"ל המובא במ"ר פרשה מ"ד, ג' הם שנאמר בהם שיבה אברם היה שוה לו דוד שוה לו גדעון לא שוה לו ע"ש.
